

แนวทางการปฏิบัติงานตรวจสอบการดำเนินงาน
ด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ของกรมปศุสัตว์

โดย

นางสาวธารรัตน์ มุลิกา

กลุ่มตรวจสอบภายใน
กรมปศุสัตว์

คำนำ

กรมปศุสัตว์ มีภารกิจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางและนโยบาย การควบคุม การกำกับ การส่งเสริม การวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับการปศุสัตว์ พัฒนาพันธุ์สัตว์ พัฒนาพันธุ์พืชอาหารสัตว์ รวมทั้ง บริหารจัดการทรัพยากรพันธุกรรมและความหลากหลายทางชีวภาพด้านการปศุสัตว์ โดยมีปศุสัตว์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักสำคัญ กรมปศุสัตว์จึงมีการเลี้ยงปศุสัตว์ไว้เป็นจำนวนมาก หลากหลายประเภทชนิด และหลากหลายวัตถุประสงค์ ทั้งเพื่อศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ทดสอบ ทดลอง สร้างสัตว์พันธุ์ดี อนุรักษ์และพัฒนาสัตว์พื้นเมือง และได้รับจัดสรรเงินงบประมาณแต่ละปีค่อนข้างมาก สำหรับจัดหา ผลิต และเลี้ยงดู เพื่อตอบสนองภารกิจงานในด้านต่าง ๆ ของกรมปศุสัตว์ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 “ปศุสัตว์” จึงถือเป็นพัสดุประเภทหนึ่ง ซึ่งกรมปศุสัตว์ในฐานะหน่วยงานรัฐ ต้องดำเนินการจัดหาและบริหารพัสดุดำเนินการตามกฎระเบียบกำหนดและควบคุมให้การใช้เงินงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่า ป้องกันปัญหาการทุจริต ทุกหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าเพื่อการใด วัตถุประสงค์ใด จึงต้องจัดให้มีระบบการควบคุมและบริหารจัดการด้านปศุสัตว์ที่รัดกุมเหมาะสมมีประสิทธิภาพเพียงพอ สามารถป้องกันไม่ให้เกิดการสูญเสีย/ความเสียหายต่อทางราชการ

สำหรับการตรวจสอบด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างมีความหลากหลายและซับซ้อน ผู้ตรวจสอบภายนอกนอกจากจะต้องมีความรู้พื้นฐานในด้านการปฏิบัติงานตรวจสอบภายในแล้ว จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ การผลิตสัตว์ การจัดการฟาร์ม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ต้องมีความชำนาญ ประสบการณ์เพียงพอจึงจะกำหนดประเภทของการตรวจสอบ วัตถุประสงค์ แผนการตรวจสอบ แผนปฏิบัติงานตรวจสอบได้อย่างเหมาะสม ซึ่งแนวทางการตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ของกรมปศุสัตว์ ฉบับนี้ ผู้เขียนมีความตั้งใจรวบรวมเรียบเรียงความรู้ที่เกี่ยวข้อง ผสมผสานกับถ่ายทอดประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง เพื่อให้อย่างน้อยเจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายในสามารถใช้เป็นแนวการปฏิบัติงานตรวจสอบ สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไปประยุกต์ใช้ในปฏิบัติงานตรวจสอบ และต่อยอดค้นคว้าเพื่อพัฒนาการตรวจสอบให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น อีกทั้ง มุ่งหวังให้หน่วยรับตรวจซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีการเลี้ยงสัตว์สามารถนำแนวคิด แนวทางการตรวจสอบดังกล่าว รวมทั้ง ประเด็นที่ผู้ตรวจสอบสนใจไปใช้ในการทบทวนและสอบทานการดำเนินงานด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายและพัฒนาปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานและระบบการควบคุมภายในในด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มีความรัดกุม และเป็นไปตามกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ธารรัตน์ มูลิกา

กรกฎาคม 2568

	สารบัญ	หน้า
คำนำ		(1)
สารบัญ		(2)
สารบัญตาราง		(3)
สารบัญภาพ		(4)
บทที่ 1	บทนำ	1
	1.1 ที่มาความสำคัญ	1
	1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดทำแนวทาง	2
บทที่ 2	ภารกิจด้านปศุสัตว์ของกรมปศุสัตว์ของหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์	3
	2.1 อำนาจหน้าที่กรมปศุสัตว์	3
	2.2 หน่วยงานในสังกัดส่วนราชการกรมปศุสัตว์ และบทบาทหน้าที่	4
บทที่ 3	การบริหารและการจัดการฟาร์มปศุสัตว์	16
	3.1 การจัดการฟาร์ม (farm management)	16
	3.2 การเลี้ยงสัตว์	17
	กระบือ	17
	โคเนื้อ	22
	โคนม	30
	แพะแกะ	37
	สุกร	46
	สัตว์ปีก	52
	3.3 มาตรฐานฟาร์ม	62
	3.4 ระบบสารสนเทศด้านปศุสัตว์	67
บทที่ 4	กฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องด้านการจัดซื้อจัดจ้างบริหารพัสดุภาครัฐ และการควบคุมดูแลปศุสัตว์	72
	4.1 พระราชบัญญัติ การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560	72
	4.2 ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560	72
	4.3 ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้ง ข้อนหรือที่เกี่ยวข้อง	76
	4.4 ขั้นตอนการดำเนินการ ขอขึ้นทะเบียน การโอน การจำหน่ายพัสดุ	85
	4.5 ขั้นตอนการดำเนินการจำหน่ายสัตว์ (ขาย ตาย โอน)	95
	4.6 ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยรายได้จากการผลิตและ การจำหน่ายด้านปศุสัตว์ พ.ศ.2562 และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง	102

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทที่ 4	กฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องด้านการจัดซื้อจัดจ้างบริหารพัสดุภาครัฐ และการควบคุมดูแลปศุสัตว์ (ต่อ)	
4.7	ประกาศกรมปศุสัตว์ เกี่ยวกับการกำหนดราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก ผลผลิตและผลพลอยได้จากสัตว์	104
4.8	การมอบอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจำหน่ายสัตว์	107
บทที่ 5	มาตรฐานและแนวทางการตรวจสอบ ขั้นตอนการตรวจสอบ เทคนิคการตรวจสอบ	111
5.1	บทบาท หน้าที่ ขอบเขตงานด้านการตรวจสอบภายใน	111
5.2	ประเภทงานตรวจสอบภายใน	113
5.3	กระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน	115
5.4	เทคนิคการตรวจสอบ	128
บทที่ 6	แนวการตรวจสอบการดำเนินการควบคุมและบริหารจัดการปศุสัตว์	136
บทที่ 7	ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตรวจสอบด้านการควบคุมปศุสัตว์	140
	เอกสารอ้างอิง	142

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตัวอย่างโปรแกรมปฏิบัติงานการฟักไข่ไก่	60

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 โครงสร้างองค์กร แผนภูมิการแบ่งส่วนราชการ กรมปศุสัตว์	6
ภาพที่ 2 กระบือปลักพ่อพันธุ์	17
ภาพที่ 3 กระบือนมเมฆา	18
ภาพที่ 4 กระบือลูกผสม	18
ภาพที่ 5 กระบวนการจัดการฝูงกระบือ	21
ภาพที่ 6 สายพันธุ์โคเนื้อ	24
ภาพที่ 7 ตัวอย่างโคที่ตีเบอร์	29
ภาพที่ 8 สายพันธุ์โคนม	31
ภาพที่ 9 วงจรจำนวนโคนมทดแทนระยะต่าง ๆ ที่เหมาะสมในฝูงโคนม มาตรฐาน	32
ภาพที่ 10 แพะเนื้อ	38
ภาพที่ 11 แพะนม	38
ภาพที่ 12 แพะพระราชทาน	39
ภาพที่ 13 แกะเนื้อ	40
ภาพที่ 14 แกะชน	41
ภาพที่ 15 แพะแกะสายพันธุ์กรมปศุสัตว์	41
ภาพที่ 16 พันธุ์สุกร	47
ภาพที่ 17 การตัดเบอร์หู	50
ภาพที่ 18 ไก่ไข่ ไก่โรตไทย	52
ภาพที่ 19 ไก่พื้นเมือง	54
ภาพที่ 20 เป็ดเทศ	55
ภาพที่ 21 เป็ดเนื้อ	56
ภาพที่ 22 เป็ดไข่	57
ภาพที่ 23 ห่านท่าพระ	57
ภาพที่ 24 นกกระทาบางปะกง	58
ภาพที่ 25 ตัวอย่างทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์ กรณีทะเบียนคุมสัตว์	88
ภาพที่ 26 กระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบ	116

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาความสำคัญ

กรมปศุสัตว์ มีภารกิจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางและนโยบาย การควบคุม การกำกับ การส่งเสริม การวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับการปศุสัตว์ พัฒนาพันธุ์สัตว์ พัฒนาพันธุ์พืช อาหารสัตว์รวมทั้ง บริหารจัดการทรัพยากรพันธุ์กรรมและความหลากหลายทางชีวภาพด้านการปศุสัตว์ โดยมี ปศุสัตว์เป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักสำคัญ กรมปศุสัตว์จึงมีการเลี้ยงปศุสัตว์ไว้เป็นจำนวนมาก หลากหลาย ประเภทชนิด และหลากหลายวัตถุประสงค์ ทั้งเพื่อศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ทดสอบ ทดลอง สร้างสัตว์พันธุ์ดี อนุรักษ์และพัฒนาสัตว์พื้นเมือง และได้รับจัดสรรเงินงบประมาณแต่ละปีค่อนข้างมาก สำหรับจัดหา ผลิต และ เลี้ยงดู เพื่อตอบสนองภารกิจงานในด้านต่างๆของกรมปศุสัตว์ให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 “ปศุสัตว์” จึงถือเป็นพัสดุ ซึ่งกรมปศุสัตว์ในฐานะหน่วยงานรัฐ ต้องดำเนินการควบคุมดูแลและบริหารจัดการปศุสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นได้มาเพื่อ การใด วัตถุประสงค์ใด ให้มีระบบการควบคุมดูแลปศุสัตว์ที่รัดกุมเหมาะสม มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะป้องกัน ไม่ให้เกิดการเสียหายต่อทางราชการได้

ผู้ตรวจสอบภายใน สามารถพิจารณาตรวจสอบ “ปศุสัตว์” ได้หลายลักษณะทั้ง การตรวจสอบด้านการเงินการบัญชี (Financial Audit) การตรวจสอบด้านกฎระเบียบข้อบังคับ (Compliance Audit) การตรวจสอบด้านการดำเนินงาน (Performance Audit) การตรวจสอบด้านการบริหารงาน (Management Audit) การตรวจสอบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Audit) ตลอดจน การตรวจสอบทุจริต (Fraud Audit) ขึ้นอยู่กับกระบวนการประเมินความเสี่ยงและการวางแผนการตรวจสอบ ซึ่งการวางแผนการตรวจสอบ กำหนด ประเภท และขอบเขตการตรวจสอบเกี่ยวกับ “ปศุสัตว์” เป็นเรื่องที่ซับซ้อนด้วยปศุสัตว์มีความหลากหลาย ผู้ตรวจสอบนอกจากจะต้องมีความรู้ในด้านการตรวจสอบภายในแล้ว จำเป็นต้องมีความรู้ เกี่ยวกับการเลี้ยง สัตว์ การจัดการฟาร์ม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ที่เกี่ยวข้องกับด้านปศุสัตว์ เพื่อจะได้สามารถกำหนดประเภท การตรวจสอบ วัตถุประสงค์ ขอบเขต แผนการตรวจสอบ และแผนปฏิบัติงาน ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม รัดกุม และเป็นไปตามมาตรฐานการตรวจสอบภายใน

ผู้เขียนจึงได้รวบรวมองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับประสบการณ์จากการทำงาน เพื่อจัดทำ แนวทางการตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ของกรมปศุสัตว์ขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อ ทั้ง หน่วยงานตรวจสอบภายใน หน่วยรับตรวจ และกรมปศุสัตว์ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อ เพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และช่วยลดความเสี่ยง หรือป้องกันความสูญเสีย ความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นต่อส่วนราชการอันเนื่องจากการปฏิบัติงานไม่ถูกต้อง เหมาะสมได้ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการจัดทำแนวทาง

- 1) เพื่อประโยชน์ต่อหน่วยงานตรวจสอบภายใน ในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานตรวจสอบการดำเนินงานด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ของกรมปศุสัตว์ ของผู้ตรวจสอบภายใน
- 2) เพื่อประโยชน์ต่อหน่วยรับตรวจ หากหน่วยรับตรวจได้นำข้อสังเกตและแนวทางการตรวจสอบดังกล่าวไปประยุกต์ใช้เพื่อสอบทานระบบการปฏิบัติงานของหน่วยงานตนเองและพิจารณาปรับปรุงแก้ไขระบบการควบคุมดูแลด้านปศุสัตว์ให้เหมาะสมเพียงพอต่อไป
- 3) เพื่อประโยชน์ต่อกรมปศุสัตว์ในการเพิ่มประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ความคุ้มค่าในการดำเนินงานตามภารกิจหลักของกรมปศุสัตว์อันเกิดจากการควบคุมดูแลปศุสัตว์ซึ่งเป็นทรัพย์สินสำคัญของกรมปศุสัตว์ รวมทั้ง ช่วยลดความเสี่ยงและการป้องกันความสูญเสียหรือความเสียหายอันอาจเกิดขึ้นต่อส่วนราชการ อันเนื่องจากการปฏิบัติงานไม่ถูกต้องเหมาะสมได้

บทที่ 2

ภารกิจด้านปศุสัตว์ของกรมปศุสัตว์ของหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์

หน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์หลายแห่งมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน ตามภารกิจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งผู้ตรวจสอบภายใน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ใหม่ ควรทราบถึงบทบาทภารกิจหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ และหน่วยงานในสังกัดที่มีการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งเสมือนเป็นการเรียนรู้ทำความเข้าใจองค์ประกอบด้านสภาพแวดล้อม ก่อนดำเนินการวางแผนการตรวจสอบ หรือดำเนินการตรวจสอบตามแผนหรือแนวทางที่กำหนดไว้ต่อไป

2.1 อำนาจหน้าที่กรมปศุสัตว์

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ.2557 ข้อ 2 ได้กำหนดให้กรมปศุสัตว์มีภารกิจเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางและนโยบาย การควบคุม การกำกับ การส่งเสริม การวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการพัฒนาเทคโนโลยีเกี่ยวกับการปศุสัตว์ รวมทั้ง บริหารจัดการทรัพยากรพันธุกรรม และความหลากหลายทางชีวภาพด้านการปศุสัตว์ เพื่อให้มีปริมาณสัตว์ เพียงพอและมีมาตรฐาน ถูกสุขอนามัย ปราศจากโรค สารตกค้างและสารปนเปื้อน มีความปลอดภัย ต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม และสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล โดยให้มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ กฎหมายว่าด้วยการบำรุงพันธุ์สัตว์ กฎหมายว่าด้วยการควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ กฎหมายว่าด้วยสถานพยาบาลสัตว์ กฎหมายว่าด้วยโรคพิษสุนัขบ้า กฎหมายว่าด้วยการควบคุมการฆ่าสัตว์และจำหน่ายเนื้อสัตว์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- (2) ศึกษา วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีด้านการปศุสัตว์
- (3) ตรวจสอบและรับรองคุณภาพสินค้าปศุสัตว์ พันธุ์สัตว์ พันธุ์พืชอาหารสัตว์ อาหารสัตว์ ชีวภัณฑ์และชีววัตถุสำหรับสัตว์ ยาสัตว์และวัตถุอันตรายด้านการปศุสัตว์ ระบบการผลิตปศุสัตว์ และสินค้าปศุสัตว์ และกระบวนการอื่นที่เกี่ยวข้องในด้านการปศุสัตว์ เพื่อให้ได้มาตรฐานและมีความปลอดภัย
- (4) ผลิตและขยายพันธุ์สัตว์ น้ำเชื้อ เชื้อพันธุ์ พืชอาหารสัตว์ และเสบียงสัตว์ เพื่อการพัฒนาด้านการปศุสัตว์ และผลิตและจัดหาชีวภัณฑ์ เวชภัณฑ์ และชีววัตถุสำหรับสัตว์ เพื่อการควบคุมโรคระบาดสัตว์
- (5) ควบคุม ป้องกัน กำจัด บำบัด วินิจฉัยและชันสูตรโรคสัตว์ กำกับดูแลสถานพยาบาลสัตว์ และพัฒนาระบบการจัดการด้านสุขภาพสัตว์
- (6) ส่งเสริม พัฒนา และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการปศุสัตว์ และบริหารจัดการการประสานความร่วมมือด้านการปศุสัตว์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- (7) ดำเนินการอนุรักษ์พันธุกรรมและความหลากหลายทางชีวภาพด้านการปศุสัตว์ และป้องกันผลกระทบต่องสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการปศุสัตว์
- (8) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการฯ ข้อ 2 (4) และ (7) ข้างต้นกรมปศุสัตว์มีภารกิจหน้าที่ในการผลิตขยายพันธุ์สัตว์ น้ำเชื้อ เชื้อพันธุ์ และปัจจุบันมีตัวอ่อน เพื่อพัฒนาด้านปศุสัตว์ และต้องดำเนินการอนุรักษ์พันธุ์กรรมและความหลากหลายทางชีวภาพด้านปศุสัตว์ จึงต้องมีการผลิตสัตว์และเลี้ยงสัตว์ทั้งสัตว์ใหญ่ (โค กระบือ) สัตว์เล็ก (สุกร แพะ แกะ กวาง) และสัตว์ปีก อย่างหลากหลายสายพันธุ์ โดยมีหน่วยงานในสังกัดหลายแห่งที่มีสัตว์ในความครอบครองเพื่อใช้ในการดำเนินงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบตามภารกิจหน้าที่ดังกล่าว ทั้งนี้ ไม่รวมสัตว์ทดลองเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานในการทดลองทางห้องปฏิบัติการ

2.2 หน่วยงานในสังกัดส่วนราชการกรมปศุสัตว์ และบทบาทหน้าที่

2.2.1 หน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์

ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ.2557 ข้อ 3 ได้แบ่งส่วนราชการกรมปศุสัตว์โดยให้มีหน่วยงานในสังกัด ดังนี้

ก. ราชการบริหารส่วนกลาง

- (1) สำนักงานเลขานุการกรม
- (2) กองการเจ้าหน้าที่
- (3) กองคลัง
- (4) กองความร่วมมือด้านการปศุสัตว์ระหว่างประเทศ
- (5) กองแผนงาน
- (6) กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์
- (7) ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
- (8) สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
- (9) สำนักกฎหมาย
- (10) สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์
- (11)-(19) สำนักงานปศุสัตว์เขต 1 - 9
- (20) สำนักงานปศุสัตว์พื้นที่กรุงเทพมหานคร
- (21) สำนักตรวจสอบคุณภาพสินค้าปศุสัตว์
- (22) สำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์
- (23) สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์
- (24) สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์
- (25) สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์
- (26) สำนักพัฒนาอาหารสัตว์

ข. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค

- (1) สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด
- (2) สำนักงานปศุสัตว์อำเภอตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

ทั้งนี้ กรมปศุสัตว์อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม กำหนดโครงสร้างองค์กรเพื่อการบริหารราชการภายในกรมปศุสัตว์ ให้มีความชัดเจนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเหมาะสมกับสถานการณ์ ดังนี้ (กรมปศุสัตว์, 2564)

(1) ด้านบริหาร (11 หน่วยงาน)

ก. หน่วยงานตามกฎหมายกระทรวงฯ 10 หน่วยงาน : สำนักงานเลขาธิการกรม กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองแผนงาน สำนักกฎหมาย กองความร่วมมือด้านการปศุสัตว์ระหว่างประเทศ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กลุ่มตรวจสอบภายใน และ สำนักงานปศุสัตว์พื้นที่กรุงเทพมหานคร

ข. หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการภายใน 1 หน่วยงาน : กลุ่มพัฒนาวิชาการปศุสัตว์

(2) ด้านการผลิตและส่งเสริม (6 หน่วยงาน)

ก. หน่วยงานตามกฎหมายกระทรวงฯ 4 หน่วยงาน : สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์

ข. หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการภายใน 2 หน่วยงาน : กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ และ กองผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ซึ่งทั้ง 2 หน่วยงานได้แบ่งโครงสร้างออกมาจาก กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์

(3) ด้านสุขภาพสัตว์ (5 หน่วยงาน)

ก. หน่วยงานตามกฎหมายกระทรวงฯ 3 หน่วยงาน : สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ สำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์

ข. หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการภายใน 2 หน่วยงาน : กองสารวัตรและกักกัน และ กองสวัสดิภาพสัตว์และสัตวแพทย์บริการ ซึ่งทั้ง 2 หน่วยงานได้แบ่งโครงสร้างออกมาจาก สำนักควบคุม ป้องกันและบำบัดโรคสัตว์

(4) ด้านมาตรฐาน (3 หน่วยงาน)

ก. หน่วยงานตามกฎหมายกระทรวง 2 หน่วยงาน: สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐานสินค้าปศุสัตว์

ข. หน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการภายใน 1 หน่วยงาน: กองควบคุมอาหารและยาสัตว์ ซึ่งได้แบ่งโครงสร้างออกมาจาก สำนักพัฒนาระบบและรับรองมาตรฐาน

(5) หน่วยงานที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค (175 หน่วยงาน)

ก. สำนักงานปศุสัตว์เขต 1-9 รวม 9 หน่วยงาน

ข. ด่านกักกันสัตว์ 59 หน่วยงาน

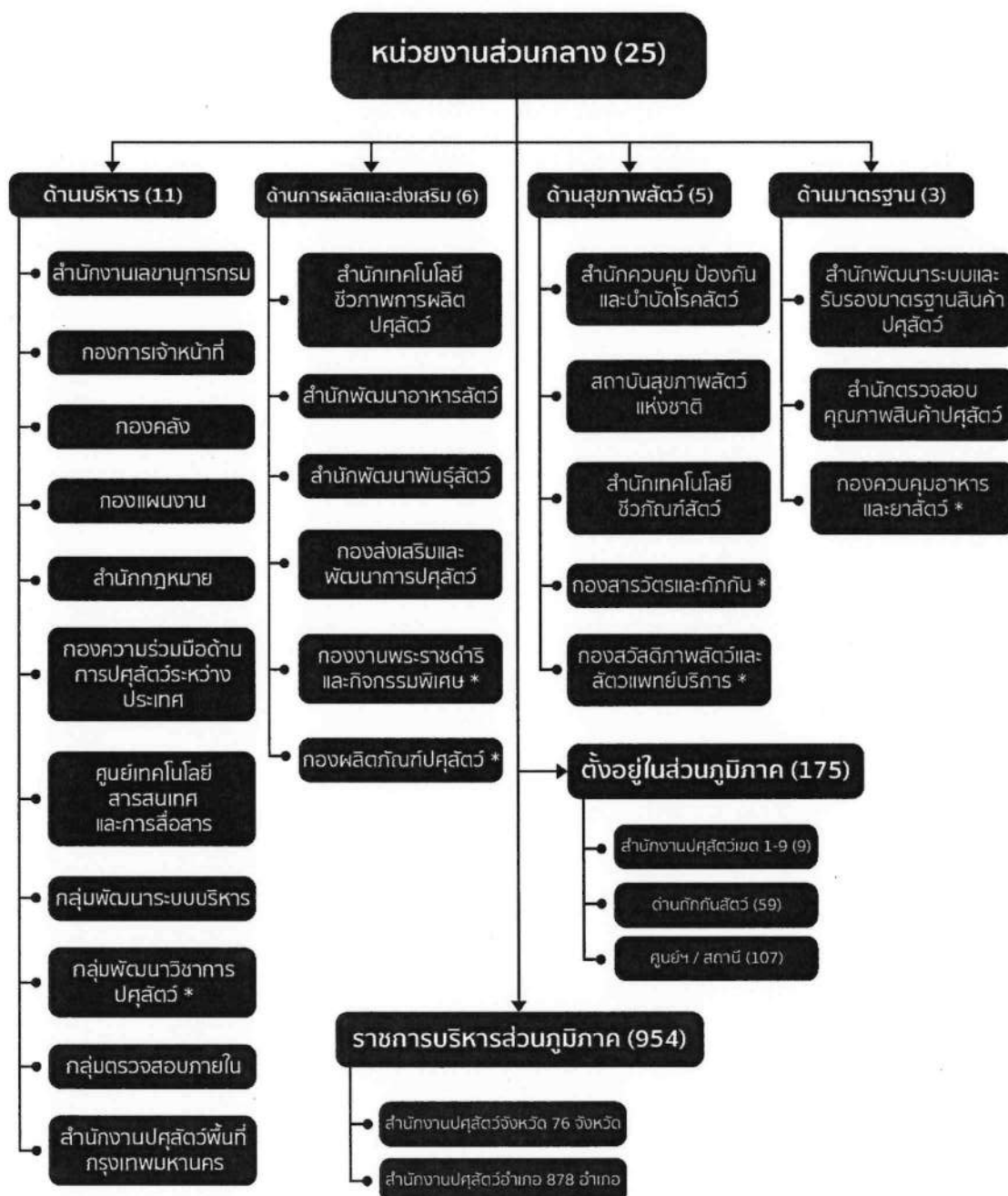
ค. ศูนย์/สถานี 107 หน่วยงาน

(6) หน่วยงานราชการบริหารส่วนภูมิภาค (954 หน่วยงาน)

ก. สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด 76 หน่วยงาน

ข. สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ 878 หน่วยงาน

โครงสร้างองค์กร แผนภูมิการแบ่งส่วนราชการ กรมปศุสัตว์

ที่มา : กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการปศุสัตว์ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอนที่ 88ก 30 ธันวาคม พ.ศ. 2557
หมายเหตุ * เป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการภายใน

ภาพที่ 1 โครงสร้างองค์กร แผนภูมิการแบ่งส่วนราชการ กรมปศุสัตว์ (กรมปศุสัตว์, 2564)

2.2.2 บทบาทหน้าที่กลุ่มตรวจสอบภายใน

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ.2557 ข้อ 4 ได้กำหนดให้มีกลุ่มตรวจสอบภายใน เพื่อทำหน้าที่หลักในการตรวจสอบการดำเนินงานภายในกรม และสนับสนุนการปฏิบัติงานของกรม รับผิดชอบงานขึ้นตรงต่ออธิบดี โดยมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (1) ดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจสอบด้านการบริหาร การเงิน และการบัญชีของกรม
- (2) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

2.2.3 บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการผลิตและส่งเสริมปศุสัตว์

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานด้านการผลิตและส่งเสริมการปศุสัตว์ ตามโครงสร้างองค์กรกรมปศุสัตว์ 6 หน่วยงาน ประกอบด้วย กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ และกองผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ มีภารกิจหน้าที่รับผิดชอบ ไว้ดังนี้

1) กองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์

มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงฯ ข้อ 11 ดังนี้

- (1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย บริหารจัดการ ส่งเสริม และพัฒนาระบบการผลิตปศุสัตว์ครบวงจร และกำหนดเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่
- (2) ศึกษา วิเคราะห์ และวิจัยการแปรรูปผลิตภัณฑ์และเศรษฐกิจการปศุสัตว์ ทั้งด้านการผลิต และการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- (3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย กำหนดรูปแบบ และพัฒนาวิธีการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการปศุสัตว์ ที่เหมาะสมแก่ผู้ประกอบการ เกษตรกร เครือข่ายปศุสัตว์ และผู้เกี่ยวข้อง
- (4) ศึกษา วิจัย พัฒนา และดำเนินการโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและพื้นที่เฉพาะป้องกันและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรด้านการปศุสัตว์
- (5) ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการคณะกรรมการด้านการปศุสัตว์
- (6) จัดทำแผนประชาสัมพันธ์และการผลิตสื่อและสื่อดิจิทัล เพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ ด้านการปศุสัตว์ของกรม
- (7) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ กรมปศุสัตว์ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้แบ่งอำนาจหน้าที่ส่วนหนึ่งของกองส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ตามอำนาจหน้าที่ ข้อ (4) และที่เกี่ยวข้อง ไปจัดตั้งเป็นกองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 82/2556 ลงวันที่ 23 มกราคม 2556 และตามอำนาจหน้าที่ ข้อ (2) และที่เกี่ยวข้อง ไปจัดตั้งเป็นกองผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 566/2560 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2560 โดยอำนาจหน้าที่ของทั้ง 2 หน่วยงานจะกล่าวต่อไปตามลำดับ

2) สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์

มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงฯ ข้อ 20 ดังนี้

- (1) ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับเทคโนโลยีชีวภาพการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ การผลิตสัตว์พันธุ์ดีและการแก้ไขปัญหาการสืบพันธุ์
- (2) ทดสอบพันธุ์ ประเมินพันธุ์กรรม พัฒนา ผลิต และกระจายพันธุ์ โดยวิธีเทคโนโลยีชีวภาพ
- (3) กำหนดมาตรฐาน ตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานศูนย์ผลิตน้ำเชื้อและตัวอ่อน
- (4) อนุรักษ์และรวบรวมพันธุ์กรรมสัตว์พื้นเมือง สัตว์หายาก และสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ โดยใช้เทคโนโลยีชีวภาพและธนาคารเชื้อพันธุ์
- (5) เป็นศูนย์ให้บริการข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศด้านพันธุ์ประวัติและการกระจายพันธุ์ด้วยเทคโนโลยีชีวภาพของประเทศ
- (6) ให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพด้านการผลิตปศุสัตว์
- (7) ควบคุม กำกับ และดูแลการปฏิบัติงานผสมเทียมและย้ายฝากตัวอ่อน
- (8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

การแบ่งโครงสร้างอำนาจหน้าที่ภายในสำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์

สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ มีหน่วยงานในสังกัดที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค (ศูนย์/สถานี) เพื่อปฏิบัติงานทั่วประเทศรวม 20 หน่วยงาน โดยมีการกิจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์, 2566 และ 2567) ดังนี้

- (1) ศูนย์วิจัยการผสมเทียมและเทคโนโลยีชีวภาพ 10 หน่วยงาน ทั่วประเทศ ประกอบด้วย สระบุรี ชลบุรี นครราชสีมา ขอนแก่น อุบลราชธานี เชียงใหม่ พิษณุโลก ราชบุรี สุราษฎร์ธานี และ สงขลา โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้
 - (1.1) ศึกษา ค้นคว้า วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและขยายพันธุ์ การผสมเทียม การย้ายฝากตัวอ่อน และเทคโนโลยีชีวภาพอื่นที่เกี่ยวข้องในปศุสัตว์ในพื้นที่รับผิดชอบ
 - (1.2) ปฏิบัติงานด้านวิทยาการสืบพันธุ์ของปศุสัตว์ในการตรวจวินิจฉัย และแก้ไขปัญหา ทางระบบสืบพันธุ์ในปศุสัตว์ในพื้นที่รับผิดชอบ
 - (1.3) ปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีชีวภาพการผลิต ปศุสัตว์ การปรับปรุงและขยายพันธุ์ ปศุสัตว์ ไก่เนื้อ ไก่เนื้อ กระบือ สุกร แพะ และปศุสัตว์อื่น ๆ ในพื้นที่รับผิดชอบ
 - (1.4) ปฏิบัติงานในการคัดเลือก ทดสอบสกุลสัตว์ และสร้างพ่อสัตว์พันธุ์ดีเลิศในประเทศ
 - (1.5) อนุรักษ์พันธุ์กรรมที่ดีเลิศของปศุสัตว์ประจำถิ่น ความหลากหลายทางชีวภาพ
 - (1.6) วางแผนและกำกับดูแลแผนการขยายพันธุ์ปศุสัตว์โดยเทคโนโลยีชีวภาพ การผลิต ปศุสัตว์ การปฏิบัติงานของหน่วยผสมเทียมในพื้นที่รับผิดชอบ
 - (1.7) ให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีชีวภาพการปศุสัตว์ ให้บริการข้อมูลสารสนเทศการผลิตปศุสัตว์ เพื่อพัฒนาการจัดการฟาร์มของเกษตรกร และให้บริการด้านสุขภาพปศุสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทางระบบสืบพันธุ์
 - (1.8) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(2) ศูนย์วิจัยและผลิตน้ำเชื้อ 4 หน่วยงาน ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยและผลิตน้ำเชื้อแช่แข็ง พ่อพันธุ์ลำพญากลาง จ.ลพบุรี ศูนย์วิจัยและผลิตน้ำเชื้อแช่แข็งพ่อพันธุ์โครงการหลวงอินทนนท์ จ.เชียงใหม่ ศูนย์วิจัยและผลิตน้ำเชื้อแช่แข็งพ่อพันธุ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จ.ขอนแก่น และ ศูนย์วิจัยและผลิตน้ำเชื้อสุกร ราชบุรี โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(2.1) ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับความสมบูรณ์ พันธุ์ของสัตว์พ่อพันธุ์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ ประโยชน์จากสัตว์พ่อพันธุ์

(2.2) ศึกษา วิจัย พัฒนาเทคนิควิธีการตรวจวิเคราะห์ คุณภาพน้ำเชื้อ การควบคุมและ กำหนดมาตรฐาน คุณภาพน้ำเชื้อสำหรับผสมเทียมในประเทศ

(2.3) เก็บรวบรวมน้ำเชื้อแช่แข็งเพื่อเป็นธนาคาร น้ำเชื้อ (Semen Bank) สำหรับ สนับสนุนงานผสม เทียมและการอนุรักษ์สายพันธุ์

(2.4) เลี้ยงและฝึกสัตว์พ่อพันธุ์ เพื่อรีดเก็บน้ำเชื้อและ ทดสอบสมรรถภาพของพ่อพันธุ์

(2.5) ผลิตและจัดหาน้ำเชื้อสด และน้ำเชื้อแช่แข็ง เพื่อสนับสนุนงานผสมเทียม เพื่อปรับปรุงพันธุ์กรรมสัตว์ ของเกษตรกรและการส่งออก

(2.6) ติดตามและวิเคราะห์ผลการใช้น้ำเชื้อ เพื่อ พัฒนาประสิทธิภาพการผลิตและ เฝ้าระวังปัญหา การผสมเทียมที่เกิดจากการใช้น้ำเชื้อ

(2.7) ปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(3) ศูนย์วิจัยเทคโนโลยีชีวภาพการย้ายฝากตัวอ่อนและเซลล์สืบพันธุ์สัตว์ 1 หน่วยงาน จังหวัดนครราชสีมา มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(3.1) ศึกษา วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพขั้นสูงทางการย้ายฝากตัวอ่อน (Embryo transfer) การเจาะเก็บไข่อ่อนผ่านทางช่องคลอด (Ovum pick up) การ ปฏิสนธินอกร่างกาย (In vitro fertilization : IVF) การแยกเพศตัวอ่อน (Sexing embryo) การผลิตแฝดเหมือน (Cloning) การผลิตสัตว์ด้วยเทคนิค ICSI (Intra cytoplasmic sperm injection) การย้ายฝากนิวเคลียส (Nuclear transfer) และเทคโนโลยีชีวภาพ อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อการปรับปรุงและขยายพันธุ์สัตว์พันธุ์ดีสู่ เกษตรกร

(3.2) ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยด้านเซลล์สืบพันธุ์สัตว์ ตลอดจนการเก็บรักษาเซลล์ และตัวอ่อนในสภาพแช่แข็งเพื่อเป็นธนาคารเชื้อพันธุ์ (Semen and Embryo Bank)

(3.3) วิจัยและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีชีวภาพการขยาย พันธุ์สัตว์และเซลล์สืบพันธุ์สัตว์ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

(3.4) ให้คำปรึกษาและแนะนำด้านเทคโนโลยีชีวภาพการขยายพันธุ์สัตว์และเซลล์ สืบพันธุ์สัตว์แก่หน่วยงานราชการและภาคเอกชน

(3.5) กำหนดมาตรฐาน ตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานศูนย์ผลิตตัวอ่อน

(3.6) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(4) ศูนย์ฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพการปศุสัตว์ จังหวัดลพบุรี 1 หน่วยงาน มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (4.1) ถ่ายทอดเทคโนโลยีชีวภาพการปศุสัตว์ด้านสุติศาสตร์ เชนุเวชวิทยา และวิทยาการสืบพันธุ์สัตว์และเทคโนโลยีอื่นที่เกี่ยวข้อง ให้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งของกรมปศุสัตว์หรือหน่วยงานอื่น
- (4.2) ควบคุมและกำหนดมาตรฐานของผู้ให้บริการผสมเทียมของประเทศเพื่อให้เป็นไปตาม พรบ.วิชาชีพการ สัตวแพทย์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- (4.3) ศึกษา วิจัย และ พัฒนางค์ ความรู้ ด้านเทคโนโลยีชีวภาพการปศุสัตว์
- (4.4) จัดการฝูงโค เพื่อการศึกษาวิจัยและพัฒนางค์ความรู้ ด้านสุติศาสตร์ เชนุเวชวิทยา และวิทยาการสืบพันธุ์
- (4.5) เป็นศูนย์ถ่ายทอดด้านการผสมเทียมและเทคโนโลยีชีวภาพในระดับนานาชาติ
- (4.6) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

(5) สถานีทดสอบสมรรถภาพและฝึกสัตว์พ้อพันธุ์ผสมเทียม 4 หน่วยงาน ประกอบด้วย สถานีทดสอบสมรรถภาพและฝึกสัตว์พ้อพันธุ์ผสมเทียมสระบุรี ขอนแก่น เชียงใหม่ และราชบุรี

- (5.1) เลี้ยงและทดสอบอัตราการเจริญเติบโตสัตว์เพศผู้ เพื่อคัดเลือกเป็นพ้อพันธุ์ทดแทน
- (5.2) ทดสอบสมรรถภาพด้านวิทยาการสืบพันธุ์พ้อพันธุ์ทดแทน
- (5.3) ฝึกเร็ดเก็บน้ำเชื้อสัตว์พ้อพันธุ์ทดแทน
- (5.4) ปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่มวิจัยและประเมิน พันธุกรรม กลุ่มวิจัยการผลิตและมาตรฐาน น้ำเชื้อ และศูนย์วิจัยและผลิตน้ำเชื้อในการทดสอบและประเมินพันธุกรรมสัตว์เพื่อคัดเลือกสัตว์พ้อพันธุ์

3) สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์

มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการฯ ข้อ 21 ดังนี้

- (1) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการบำรุงพันธุ์สัตว์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- (2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนา และสร้างสัตว์พันธุ์ดีที่ให้ผลผลิตสูงเหมาะสมกับสภาพการเลี้ยงของเกษตรกรในประเทศ
- (3) ศึกษา วิเคราะห์และวิจัยเทคโนโลยีการผลิตสัตว์พันธุ์ดี การจัดการฟาร์ม ระบบการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ การทดสอบพันธุ์สัตว์ และกระจายสัตว์พันธุ์ดีให้เกษตรกรเครือข่ายและเกษตรกรทั่วไป
- (4) ศึกษา วิเคราะห์และวิจัยการอนุรักษ์และพัฒนาสัตว์พื้นเมือง สัตว์เลี้ยง สัตว์หายาก และสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ ทั้งที่เลี้ยงอยู่ในถิ่นกำเนิดเดิมและสัตว์ต่างถิ่น เพื่อใช้ประโยชน์จากแหล่งพันธุกรรมและพัฒนาสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน
- (5) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและกำหนดมาตรฐานคุณลักษณะทางพันธุกรรมสัตว์และคุณลักษณะประจำพันธุ์ เพื่อการรับรองและคุ้มครองพันธุ์สัตว์
- (6) ศึกษา วิเคราะห์ และวิจัยการปศุสัตว์เพื่อความมั่นคงทางอาหาร และการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ เพื่อนำไปสู่การปศุสัตว์อัจฉริยะและการดำเนินการตามพันธกรณีที่เกี่ยวข้อง
- (7) ให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการผลิตสัตว์พันธุ์ดีและการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์แก่เกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(8) บริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพด้านการปศุสัตว์ ในการอนุรักษ์และการจัดการตามพันธกรณีอื่นเนื่องจากความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

(9) พัฒนาระบบรูปแบบ หลักเกณฑ์วิธีการในการตรวจรับรองมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์

(10) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือให้การสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

การแบ่งโครงสร้างอำนาจหน้าที่ภายในสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์

สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ มีหน่วยงานในสังกัดที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค (ศูนย์/สถานี) เพื่อปฏิบัติงานทั่วประเทศรวม 35 หน่วยงาน โดยมีภารกิจหน้าที่ ดังต่อไปนี้ (สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์, 2567)

(1) ศูนย์วิจัยและพัฒนา เป็นศูนย์เฉพาะชนิดสัตว์ 6 ศูนย์ ประกอบด้วย โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร แพะแกะ สัตว์ปีก มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

(1.1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและพัฒนาสัตว์ต้นพันธุ์ (GGP/GP) ที่ให้ผลผลิตสูง เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของประเทศ โดยเน้นการใช้เทคโนโลยี ปรับปรุงและขยายพันธุ์ชั้นสูง รวมทั้ง วิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปรับปรุงพันธุ์กรรมสัตว์ต้นพันธุ์ของประเทศ

(1.2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีด้านการจัดการฟาร์มให้มีประสิทธิภาพเพื่อการผลิตสัตว์ต้นพันธุ์ (GPP/GP) ที่มีคุณภาพมีความปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม ตามมาตรฐานฟาร์มและมาตรฐาน (Good Animal Husbandry Practice)

(1.3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและกำหนดมาตรฐานคุณลักษณะของพันธุ์กรรมสัตว์ โดยเน้นการใช้เทคโนโลยีชั้นสูงเพื่อการรับรองและคุ้มครองพันธุ์

(1.4) ศึกษา วิจัยการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ทั้งในถิ่นและนอกถิ่นกำเนิด พัฒนาพันธุ์สัตว์เพื่อใช้ประโยชน์จากแหล่งพันธุ์กรรมอย่างยั่งยืน

(1.5) ศึกษา วิจัยและพัฒนาระบบ รูปแบบ หลักเกณฑ์ วิธีการในการตรวจรับรองมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์และมาตรฐานปศุสัตว์อื่นๆ

(1.6) ศึกษาวิจัยและพัฒนาเพื่อสนับสนุนการเป็นศูนย์กลาง การผลิตสัตว์พันธุ์ดี (Seed Hub) และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสัตว์พันธุ์ดีของภูมิภาคอาเซียน ทั้ง โคเนื้อ โคนม กระบือ สุกร แพะแกะ สัตว์ปีก

(1.7) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการบำรุงพันธุ์สัตว์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง

(1.8) ร่วมในการกำหนดแนวนโยบายและแผนงานวิจัยเพื่อปรับปรุงพัฒนาพันธุ์และการจัดการฟาร์มของประเทศร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

(2) ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ (29 ศูนย์) มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (2.1) ศึกษา วิจัย ทดสอบพันธุ์สัตว์ที่ผ่านการปรับปรุงพันธุ์ (PS) ที่ให้ผลผลิตสูง เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศ และกระจายสัตว์พันธุ์ดีให้แก่เกษตรกรเครือข่ายและเกษตรกรทั่วไป
- (2.2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์พันธุ์ดี (PS) การจัดการฟาร์ม เพื่อการผลิตสัตว์ที่เหมาะสมแต่ละท้องถิ่น มีคุณภาพ ปลอดภัยต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม วิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตปศุสัตว์อินทรีย์ และวิธีการในการตรวจรับรองมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์
- (2.3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และกำหนดมาตรฐานคุณลักษณะของพันธุ์กรรมสัตว์ คุณลักษณะประจำพันธุ์ และรับรองพันธุ์สัตว์ เพื่อการรับรองและคุ้มครองพันธุ์สัตว์
- (2.4) อนุรักษ์พันธุ์กรรมสัตว์พื้นเมือง สัตว์หายากและสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ของประเทศ ทั้งในถิ่นและนอกถิ่นกำเนิดเดิม เพื่อรักษาพันธุ์กรรมและพัฒนาให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน
- (2.5) ติดตาม กำกับ ดูแลให้คำแนะนำ การเลี้ยงสัตว์ของฟาร์มเครือข่ายปรับปรุงพันธุ์ เครือข่ายผลิตสัตว์พันธุ์ดีและเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
- (2.6) ให้บริการทางวิชาการเผยแพร่และถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสัตว์พันธุ์ดี การผลิตปศุสัตว์อินทรีย์แก่เกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- (2.7) ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการบำรุงพันธุ์สัตว์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- (2.8) ปฏิบัติงานอื่นที่เกี่ยวข้องและตามที่ได้รับมอบหมาย

4) สำนักพัฒนาอาหารสัตว์

มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายกระทรวงแบ่งส่วนราชการฯ ข้อ 23 ดังนี้

- (1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาวิชาการด้านอาหารสัตว์ ความต้องการโภชนะของสัตว์ คุณค่าทางโภชนะอาหารสัตว์ วัตถุดิบอาหารสัตว์ การนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรและผลพลอยได้จากภาคอุตสาหกรรมมาใช้เลี้ยงสัตว์ การพัฒนาสูตรอาหารสัตว์ การจัดการอาหารสัตว์ และอื่นๆเกี่ยวกับอาหารสัตว์
- (2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาวิชาการด้านพืชอาหารสัตว์ การอนุรักษ์ การปรับปรุงพันธุ์การจัดการ การผลิต การขยายพันธุ์ การใช้ประโยชน์ การถนอม การเก็บรักษา วิทยาการเมล็ดพันธุ์และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพืชอาหารสัตว์
- (3) ทดสอบ สาริต และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านอาหารสัตว์
- (4) ผลิตและขยายพันธุ์พืชอาหารสัตว์พันธุ์ดีสู่เกษตรกร รวมทั้งผลิตเสบียงสัตว์ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบภัยธรรมชาติ
- (5) ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาอาชีพ การผลิตเสบียงสัตว์ การผลิตพันธุ์พืชอาหารสัตว์ การผลิตอาหารสัตว์ และการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกร
- (6) กำหนดมาตรฐาน ตรวจสอบ และรับรองพันธุ์พืชอาหารสัตว์ คุณภาพเสบียงสัตว์ และเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์
- (7) ให้คำปรึกษาและแนะนำด้านอาหารสัตว์ และการวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพอาหารสัตว์ดิน น้ำ และปุ๋ย แก่เกษตรกร
- (8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

การแบ่งโครงสร้างอำนาจหน้าที่ภายในสำนักพัฒนาอาหารสัตว์

สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ ได้จัดให้มีหน่วยงานในสังกัดที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค (ศูนย์/สถานี) เพื่อปฏิบัติงานทั่วประเทศรวม 33 หน่วยงาน โดยมีภารกิจหน้าที่ที่อาจมีการเลี้ยงสัตว์ 32 หน่วยงาน ไม่รวมศูนย์ซ่อมบำรุงเครื่องจักรกลอาหารสัตว์ ดังต่อไปนี้ (สำนักพัฒนาอาหารสัตว์, 2566) ดังนี้

(1) ศูนย์วิจัยและพัฒนามาตรฐานอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1.1) ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยและพัฒนามาตรฐานอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง โคเนื้อ โคนม กระบือ แพะ แกะ

(1.2) กำหนดทิศทางการวิจัย และประสานแผนงานด้านมาตรฐานอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง กับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(1.3) ผลิตโคเนื้อ โคนม กระบือ แพะ แกะ สำหรับ ทดลองด้านมาตรฐานอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง

(1.4) ให้คำปรึกษา แนะนำทางวิชาการด้านมาตรฐานอาหารสัตว์เคี้ยวเอื้อง

(1.5) ปฏิบัติงานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

(2) ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาหารสัตว์ ทั้งหมด 31 หน่วยงาน ตั้งอยู่ในพื้นที่เขต 1 (ชัยนาท) เขต 2 (สระแก้ว) เขต 3 (นครราชสีมา บุรีรัมย์ ยโสธร อำนาจเจริญ) เขต 4 (มหาสารคาม กาฬสินธุ์ อุดรธานี เลย นครพนม หนองคาย สกลนคร ร้อยเอ็ด) เขต 5 (ลำปาง แพร่ เชียงราย) เขต 6 (เพชรบูรณ์ สุโขทัย พิจิตร) เขต 7 (เพชรบุรี สุพรรณบุรี ประจวบคีรีขันธ์ กาญจนบุรี) เขต 8 (สุราษฎร์ธานี ชุมพร ตรัง พัทลุง นครศรีธรรมราช) และ เขต 9 (นราธิวาส สตูล) โดย มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(2.1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีด้านอาหารสัตว์ที่เหมาะสมในพื้นที่รับผิดชอบ

(2.2) ทดสอบ สาธิต เผยแพร่ และถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านอาหารสัตว์ ให้แก่เกษตรกร และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่รับผิดชอบ

(2.3) วิเคราะห์ ตรวจสอบ คุณค่าทางอาหารสัตว์ และตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ เพื่อสนับสนุนงานวิจัย และให้บริการแก่เกษตรกร

(2.4) ผลิตเมล็ดพันธุ์พืชคัด เมล็ดพันธุ์หลัก เมล็ดพันธุ์จำหน่าย และเสบียงสัตว์ เพื่อสนับสนุนกิจกรรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบภัย ธรรมชาติในพื้นที่รับผิดชอบ

(2.5) ประสานแผนการปฏิบัติงานด้านอาหารสัตว์ กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(2.6) ตรวจสอบ และรับรองการผลิตพันธุ์พืชอาหารสัตว์ และเสบียงสัตว์ของเกษตรกรเครือข่าย

(2.7) ให้คำปรึกษา แนะนำทางวิชาการด้านอาหารสัตว์

(2.8) ปฏิบัติงานอื่นๆ ที่ได้รับมอบหมาย

5) กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ

เป็นหน่วยงานที่กรมปศุสัตว์ตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการภายใน ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 82/2556 เรื่อง จัดตั้งกองงานพระราชดำริกิจกรรมพิเศษ ลงวันที่ 23 มกราคม 2556 โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (1) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ทดสอบ กำหนดรูปแบบและพัฒนาการปศุสัตว์ จัดทำแผนแม่บท แผนยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านการปศุสัตว์
- (2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ทดสอบ กำหนดรูปแบบและพัฒนาการปศุสัตว์ จัดทำแผนแม่บท แผนยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการหลวง โครงการบนเขตพื้นที่สูงและพื้นที่เฉพาะ
- (3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ทดสอบ กำหนดรูปแบบและพัฒนาการปศุสัตว์ จัดทำแผนแม่บท แผนยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการ และดำเนินงานโครงการธนาคารโค-กระบือเพื่อตามพระราชดำริ
- (4) ศึกษา วิจัย พัฒนาเทคโนโลยีการปศุสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามเขตปศุสัตว์ 9 เขต จัดทำแผนแม่บท แผนยุทธศาสตร์ แผนงานโครงการ ดำเนินงานสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการหลวง โครงการธนาคารโค-กระบือฯ และภารกิจที่เกี่ยวข้อง
- (5) อำนวยการและบริหารงาน ประสานงาน วางแผน สนับสนุน ติดตามประเมินผลการดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านปศุสัตว์ และทำหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการด้านการปศุสัตว์ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โครงการหลวง โครงการพื้นที่สูง พื้นที่เฉพาะ ฯลฯ
- (6) ปฏิบัติงานร่วม/สนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่ได้รับมอบหมาย การแบ่งโครงสร้างอำนาจหน้าที่ภายใน กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ

ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อ.ด่านซ้าย จ.เลย เป็นหน่วยงานหนึ่งตามโครงสร้างของกองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ ที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค (กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ, 2565 และ 2566) โดยเป็นโครงการที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร และเมื่อวันที่ 26 มกราคม 2553 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีพระราชดำริ “ให้ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อ.ด่านซ้าย จ.เลย เป็นศูนย์กลางในการผลิตพันธุ์สัตว์ต่าง ๆ ที่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และส่งเสริมขยายพันธุ์สัตว์ไปยังโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ขาดแคลน รวมทั้ง พิจารณาส่งเสริมพันธุ์สัตว์พันธุ์ดีให้กับราษฎรที่ยากจนในเขตพื้นที่ต่าง ๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ เพื่อให้ราษฎรสามารถเลี้ยงสัตว์ใช้เป็นอาหารโปรตีน อาจจะทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยให้ส่วนราชการต่าง ๆ ร่วมมือกันจัดทำแผนปฏิบัติงาน และส่งให้สำนักงาน กปร.พิจารณา ดำเนินการสนับสนุนต่อไป” (ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ, 2564) โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- (1) เพื่อสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระราชทานให้ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อ.ด่านซ้าย จ.เลย เป็นศูนย์ผลิตพันธุ์สัตว์และส่งเสริมขยายพันธุ์สัตว์ไปสู่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ขาดแคลน และราษฎรที่ยากจนในเขตพื้นที่ไม่ไกลจากศูนย์ฯ
- (2) เพื่อศึกษาวิจัยเทคโนโลยีด้านปศุสัตว์และการเกษตรผสมผสานที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- (3) เพื่อเป็นศูนย์พัฒนาการปศุสัตว์และการเกษตรผสมผสาน เป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกอบรม เป็นตัวอย่างให้เกษตรกรและผู้สนใจนำไปพัฒนาการประกอบอาชีพตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และขยายผลการพัฒนาสู่พื้นที่เป้าหมายให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน

6) กองผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ จัดตั้งขึ้นเพื่อบริหารราชการภายใน ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 566/2560 เรื่องจัดตั้งกองผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2560 โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (1) ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยีด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์
- (2) ศึกษา วิเคราะห์ และจัดทำแผนแม่บท แผนยุทธศาสตร์ แผนงานการส่งเสริมและการวิจัยด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์
- (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ทั้งด้านการผลิตและการตลาดทั้งในและต่างประเทศ
- (4) ให้คำปรึกษา แนะนำ และถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีด้านการแปรรูปและผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ให้แก่เกษตรกร ผู้ประกอบการ และผู้ที่เกี่ยวข้อง
- (5) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ทั้งนี้ กองผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ได้จัดให้มีหน่วยงานในสังกัดที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สัตว์ปศุสัตว์ ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สัตว์มหาสารคาม และศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์สัตว์เชียงใหม่ เพื่อปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์

สรุป

จากการภารกิจ อำนาจหน้าที่ของกรมปศุสัตว์และหน่วยงานในสังกัด ด้านการผลิตและส่งเสริม จะเห็นว่า มีหน่วยงานที่ต้องมีการเลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ในการปฏิบัติงานตามภารกิจ อำนาจหน้าที่ 4 หน่วยงาน ดังนี้

- 1) สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ เพื่อผลิตสัตว์พันธุ์ดี ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย พัฒนา สร้างสัตว์พันธุ์ดี อนุรักษ์ และพัฒนาสัตว์พื้นเมือง สัตว์เลี้ยง สัตว์หายาก ไก่สุญพันธุ์ โดยมีหน่วยงานในสังกัดเพื่อปฏิบัติงานดังกล่าวถึง 35 หน่วยงาน จึงเป็นหน่วยงานที่มีสัตว์ในความครอบครองเป็นจำนวนมาก และมีหลากหลายประเภท ชนิด สายพันธุ์
- 2) สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ เพื่อการทดสอบ ศึกษา วิจัย ผลิตน้ำเชื้อ และตัวอ่อน เพื่อใช้ในการผลิตและกระจายพันธุ์สัตว์พันธุ์ดีด้วยเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งสัตว์ส่วนมากเป็นสัตว์พ่อแม่พันธุ์เป็นสัตว์พันธุ์ดีที่ใช้รีดน้ำเชื้อ หรือย้ายฝากตัวอ่อน
- 3) สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ ส่วนมากมีการเลี้ยงสัตว์ไว้เพื่อใช้ในการศึกษา ทดสอบและ วิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาหารสัตว์
- 4) กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อ.ด่านซ้าย จ.เลย ซึ่งมีการผลิตพันธุ์สัตว์และส่งเสริมขยายพันธุ์สัตว์ไปสู่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ขาดแคลน

บทที่ 3

การบริหารและการจัดการฟาร์มปศุสัตว์

3.1 การจัดการฟาร์ม (farm management)

การจัดการ” (Management) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่จำนวนจำกัดในการ ผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์หรือเพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

การจัดการฟาร์ม (Farm Management) หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรของหน่วย ธุรกิจฟาร์ม ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน ที่มีอยู่จำนวนจำกัดมาใช้ในการผลิตพืช เลี้ยงสัตว์ และประมง เพื่อให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดภายใต้การเสี่ยงและความไม่แน่นอน การจัดการฟาร์มนี้จะรวมถึงการวางแผนและงบประมาณฟาร์มต่อการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมงในการพัฒนาการผลิต การเก็บบันทึกข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และประเมินผลการทำฟาร์มเอาไว้ด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดการฟาร์มที่ดีนั้น นอกจากจะให้ได้กำไรสูงสุดและทำให้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดแล้วยังจะต้องจัดแบ่ง เวลาให้เหมาะสมด้วย

ระบบการทำฟาร์ม (Farming Systems) เป็นการทำกิจกรรมการเกษตรที่เป็นระบบของเกษตรกรประกอบด้วยองค์ประกอบหรือกิจกรรมต่างๆหลายอย่างและมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในครอบครัวซึ่งมีใช้รวมพืช สัตว์ ประมง และกิจกรรมอื่น ๆ เท่านั้นแต่รวมการทำกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมและ อาจใช้ระยะเวลาสั้นหรือระยะเวลานานซึ่งเป็นผลมาจากความรู้ความเข้าใจและความสามารถตลอดจนพฤติกรรมของเกษตรกรที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อยู่รอบตัวเกษตรกรและการทำฟาร์ม มีปัจจัยต่าง ๆ มาเกี่ยวข้องทั้งด้านเทคโนโลยีการผลิต สภาพชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม และสภาพ สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ

ความสำคัญของการจัดการฟาร์มเกี่ยวข้อง ดังนี้

- (1) บริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดและเป็นแนวทางแก้ปัญหากิจกรรมภายในฟาร์ม
- (2) การใช้ปัจจัยการผลิตในฟาร์มให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- (3) การคัดเลือกกิจกรรมการผลิตให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ ตลอดจนความรู้ ความสามารถ และทักษะของเจ้าของฟาร์ม
- (4) การจัดการด้านแรงงานและเงินทุนให้เกิดประโยชน์สูงสุดเนื่องจากสภาพปัจจุบันแรงงานครัวเรือนและแรงงานจ้างค่อนข้างจำกัดตลอดจนเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา จึงจำเป็นต้องใช้เงินทุน เข้ามาช่วยสนับสนุนดังนั้น การจัดการจึงเน้นถึงการควบคุมดูแลและการกำกับการใช้ปัจจัย แรงงาน และเงินทุน
- (5) พื้นที่การเกษตรเริ่มมีขนาดเล็กลงและทรัพยากรเริ่มจำกัดไม่ว่าพื้นที่หรือแรงงานก็ตามจึงจำเป็นต้องเพิ่มธุรกิจภายในฟาร์มที่มีขนาดเท่าเดิมให้มากขึ้นโดยอาศัยการจัดการฟาร์มที่ถูกต้อง และเหมาะสม
- (6) การวางแผนและการวิเคราะห์ฟาร์มเพื่อกำหนดทิศทางการผลิตให้สอดคล้องกับทรัพยากรและความต้องการของตลาดสิ่งสำคัญให้เกิดความเสี่ยงน้อยที่สุด
- (7) เนื่องจากการตลาดนำการผลิต การจัดการฟาร์มจึงต้องตระหนักถึงระบบการตลาด การซื้อ การขายผลผลิตช่วงระยะเวลาและคุณภาพของผลผลิต เป็นต้น

3.2 การเลี้ยงสัตว์

สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ เป็นหน่วยงานหลักในการวิจัย พัฒนา ปรับปรุงพันธุ์สัตว์ รวมทั้งพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิตปศุสัตว์ เพื่อให้ได้สัตว์พันธุ์ดี เข้ากับสภาพการเลี้ยงของประเทศไทยและกระจายพันธุ์สัตว์สู่เกษตรกร สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ จึงมีการเลี้ยงสัตว์เป็นจำนวนมากและได้กำหนดแนวทางการเลี้ยงสัตว์ไว้ ซึ่งกรณีหน่วยงานอื่นอาจมีวิธีการเลี้ยงที่ต่างออกไปตามแต่ละวัตถุประสงค์ เช่น เพื่อผลิตน้ำเชื้อ/ตัวอ่อน เพื่องานวิจัย ซึ่งผู้ตรวจสอบภายใน ควรต้องทำความเข้าใจ พื้นฐานในการเลี้ยงสัตว์ การควบคุมดูแลและบริหารจัดการฟาร์ม เพื่อให้เห็นถึงสภาพแวดล้อม ชนิดสายพันธุ์ของสัตว์แต่ละประเภท ซึ่งส่งผลต่อการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ตรวจสอบ โดยสามารถศึกษาได้จากการดำเนินการของสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ และตามมาตรฐานฟาร์มซึ่งสรุปได้ตามแต่ละชนิดสัตว์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) กระบือ (กรมปศุสัตว์, 2567)

1.1) สายพันธุ์

(1) **กระบือพื้นเมือง** ได้แก่ กระบือปลัก (Swamp buffalo) ขอบนอนแช่ปลัก แขน้ำเมื่ออากาศร้อน เหมาะกับพื้นที่ดินเหนียว น้ำขัง มีลักษณะตัวใหญ่ ลำสัน ลำตัวหนา ลอกท้องใหญ่ หัวยาวแคบ เนื้อหนา ขาหนา และส่วนมากมีสีเทาหรือดำ เขาโค้งไปข้างหลัง โดยมีการเรียกชื่อและถิ่นที่อยู่ต่างกันออกไป ดังนี้

- กระบือทุย พบที่ ลำพูน ลำปาง อุตรดิตถ์ พิจิตร ลำปาง ขนสีดำ ตัวยาว ตัวเมียเต้านมใหญ่
- กระบือแหม พบที่ลำพูน ลำปาง หัว คอ ลำตัวสั้น หนักรวมมีสีเทา ชอบหากินใบไม้
- กระบือจาม พบที่ลำปาง มีลักษณะคล้ายกระบือทุย แต่ตัวเล็กกว่ากระบือทุย
- กระบือประ พบที่ อ.ลาดยาว จ.นครสวรรค์ ตัวและกีบเท้าเล็ก ค่อนข้างปราดเปรียว
- กระบือมะริด มาจากพม่าทาง จ.ประจวบฯ รูปร่างได้สัดส่วน แข็งแรง ขาตรง สีคล้ำ
- กระบือตุ้ อยู่ทางภาคตะวันออก มีกระดูกขาใหญ่ เขากาง มีโครงกระดูกใหญ่
- กระบือน้ำว่า อยู่จังหวัดน่าน มีลักษณะเช่นเดียวกับกระบือทุย แต่มีขนาดใหญ่กว่า
- กระบือภาคกลาง จ.อุทัยธานี โครงสร้างกระดูกใหญ่ กีบเท้าใหญ่กลมมน
- กระบือแกลบ อยู่ อ.กุยบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์ ตัวเล็ก

ภาพที่ 2 กระบือปลักพ่อพันธุ์

(2) กระบือนม หรือกระปือแม่น้ำ มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอินเดีย กระบือนม ได้แก่ พันธุ์มูร่าห์ พันธุ์นิลราวี พันธุ์เมฆानी ฯลฯ มีลักษณะ รูปร่างแข็งแรง ตัวใหญ่ดำ หัวสั้น หน้าผากนูน เขาม้วนงอสั้น ใช้ประโยชน์ในการรีดนม สามารถให้นมได้เฉลี่ย 2,000 กก.ต่อ 9-10 เดือนของการให้นม

ภาพที่ 3 กระบือนมเมฆानी

(3) กระบือลูกผสม ผสมข้ามสายพันธุ์ระหว่างกระบือปลักและกระปือแม่น้ำลูกผสม ที่ได้มีลักษณะของทั้งสองพันธุ์ผสมกัน คือ เขาไม่ม้วนขดมาก แต่โค้งออกข้างและชี้ขึ้นบน บิดเล็กน้อย ผิวหนังมีจุดสีดำ หัวเหมือนกระปือแม่น้ำ เต้านมเจริญดีกว่ากระบือปลัก ตัวผู้หนัก 730-800 กก. ตัวเมีย 630-650 กก.

ภาพที่ 4 กระบือลูกผสม

1.2) การจัดการเลี้ยงดูกระบือ

เพื่อความสะดวกในการจัดการ กรมปศุสัตว์ได้แบ่งฝูงกระบือ ดังนี้

- กระบือพ่อพันธุ์
- กระบือแม่พันธุ์ แบ่งเป็น ฝูงผสมพันธุ์, ฝูงตั้งท้อง, ฝูงคลอด
- กระบือเล็ก: ตั้งแต่แรกเกิดถึงหย่านม (8 เดือน)
- กระบือรุ่น: อายุตั้งแต่หย่านม (8 เดือน) ถึงประมาณ 2 ปี
- กระบือหนุ่ม-สาว อายุตั้งแต่ 2 ปี ถึงอายุผสมพันธุ์

(1) กระบือพ่อพันธุ์

- ควรจัดให้อยู่ในคอกขังเดี่ยว เพื่อลดปัญหาการชนกันซึ่งอาจเกิดการบาดเจ็บ สันตะพาย/ใส่ห่วงจูงเพื่อช่วยต่อการบังคับลากจูง
- ให้กินอาหารที่มีคุณภาพดี มีโภชนะสูง มีโปรตีน พลังงาน และแร่ธาตุวิตามินที่เพียงพอ เพื่อให้ผลิตน้ำเชื้อได้ดีทั้งปริมาณและคุณภาพ
- กระบือหนุ่มที่มีอายุ 2 ปีครึ่งขึ้นไป อาจใช้เป็นพ่อพันธุ์ได้ หากมีความสมบูรณ์เพียงพอ แต่ควรใช้พ่อกระบือหนุ่มเข้าผสมพันธุ์ในฝูงแม่กระบือสาวผสมครั้งแรก หรือแม่กระบือที่มีลำตัวเล็กสมดุลกัน
- ก่อนนำพ่อกระบือเข้าผสมพันธุ์ควรฉีดวิตามิน AD₃E เพื่อช่วยเพิ่มความสามารถพันธุ์

(2) กระบือแม่พันธุ์

ควรจัดแบ่งฝูงตามระยะการตั้งท้อง การเลี้ยงลูกอ่อน หรือท้องว่าง เพื่อสะดวกในการจัดการด้านอาหาร การผสมพันธุ์ และการเก็บข้อมูล โดยแบ่งได้ 3 ฝูง คือ ฝูงผสมพันธุ์ ฝูงกระบือท้อง และฝูงกระบือคลอด

(2.1) ฝูงผสมพันธุ์

- พ่อพันธุ์กระบือ 1 ตัว ต่อแม่ 20-25 ตัว ปลอຍคุมฝูง 100 วัน ในเวลากลางคืน ตอนเช้าจูงกลับเข้าคอกขังเดี่ยว/ผูกล่าม ตามแปลงหญ้าและออกกำลังกายในช่วงฤดูแล้ง (มี.ค.-พ.ค.) อากาศร้อน มีอัตราการผสมติดต่ำ หญ้าแห้ง/หญ้าหมักไม่เพียงพอ มีคุณภาพต่ำ แม่พันธุ์น้ำหนักลด ต้องให้อาหารข้น แร่ธาตุ วิตามิน และ เพิ่มเวลาจูงพ่อพันธุ์กระบือเดินออกกำลังกายและนอนแช่ปลักนานขึ้น เพื่อช่วยให้มีอัตราการผสมติดดีขึ้น
- กระบือสาวเข้าผสมครั้งแรกควรมีอายุ 2 ปี น้ำหนัก 300 กก. วิธีผสมธรรมชาติผสมได้ตลอดทั้งปี แต่ต้องเลี้ยงการผสมแบบเลือดชิด และสามารถตรวจท้องได้หลังผสมแล้ว 2 เดือน หากไม่ตั้งท้องให้จัดเข้าฝูงผสมพันธุ์ใหม่ แต่ถ้าเข้าฝูงผสมพันธุ์แล้ว 2 รอบไม่ตั้งท้อง ให้คัดทิ้ง
- ตรวจท้องแม่พันธุ์ 2 ครั้ง ครั้งแรกหลังจากนำพ่อพันธุ์ออกจากฝูงครบ 1 เดือน ถ้าไม่ตั้งท้องให้นำเข้าฝูงผสมใหม่ หากสงสัยว่าท้องให้ย้ายไปฝูงกระบือท้องและรอการตรวจซ้ำครั้งที่ 2 ในเดือนต่อไป
- แม่กระบือที่คลอดลูกแล้ว 1.5-2 เดือน ยังเลี้ยงดูอยู่ในฝูงผสมพันธุ์ โดยแม่กระบือหลังคลอดลูกต้องการสารอาหารที่ไปฟื้นฟูระบบอวัยวะสืบพันธุ์และผลิตน้ำนมเลี้ยงลูกกระบือมาก

(2.2) กระบือท้อง นำแม่พันธุ์ที่มีอายุการตั้งท้องใกล้เคียงกันอยู่ในฝูงเดียวกัน 20-25 ตัว เพื่อช่วยต่อการจัดการ ตรวจท้อง ให้อาหาร ดูแลสุขภาพ ช่วยต่อการสังเกตอาการ ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษอย่าให้แม่พันธุ์ตั้งท้องได้รับการกระทบกระเทือนรุนแรง และอย่าให้แม่พันธุ์ตั้งท้องผอม เพราะจะอาจแท้ง คลอดยาก รกค้าง ลูกอ่อนแอตัวเล็ก น้ำนมแห้ง การกลับสัดช้า เป็นต้น และแม่พันธุ์ท้องแก่ 8-10 เดือน ควรให้อยู่ในคอกที่ไม่มีปลักเพื่อป้องกันการคลอดลูกในปลัก ไม่ควรนำแม่พันธุ์ใกล้คลอดไปทะเล่หญ้าไกล ๆ ควรให้อยู่ใกล้ๆคอก

(2.3) ฝูงกระบือคลอด เมื่อใกล้คลอดควรแยกไปอยู่คอกคลอดที่มีฟางหรือหญ้าแห้งปูรองพื้น เพื่อมิให้ลูกคลอดใหม่ลื่นจนไม่สามารถลุกขึ้นยืนดูนมแม่ได้ บริเวณคอกคลอดควรมีแปลงหญ้าที่สมบูรณ์ ไม่มีน้ำขัง เพื่อให้แม่พันธุ์รอคลอด/คลอดลูกใหม่ สามารถทะเล่หญ้าใกล้ๆ ดูแลได้ใกล้ชิด เพื่อให้การช่วยเหลือได้ทัน ลักษณะผิดปกติของลูกกระบืออาจเกิดจากอาหารและการเลี้ยงดูไม่ดีพอ แม่กระบืออ้วนเกินไป อ่อนแอ เคยติดเชื้อมดลูก เคยกระดูกเชิงกรานหัก มดลูกไม่มีแรงบีบตัวล่า ขาดแร่ธาตุขณะตั้งท้อง

(3) กระบือเล็ก: ตั้งแต่แรกเกิดถึงหย่านม (8 เดือน)

- การให้นมน้ำเหลือง กระบือแรกคลอด ต้องให้ดูดนมได้ภายในครึ่งชั่วโมงหลังคลอด หากช่วยตัวเองไม่ได้ต้องรีบช่วยเหลือเพื่อให้ได้ดูดนมน้ำเหลืองซึ่งมีคุณค่าทางอาหารสูงและมีภูมิคุ้มกันโรค โดยเร็วซึ่งจะมีนมน้ำเหลือง 3 วันแรกหลังคลอด และหลังคลอด 1-2 เดือน ยังไม่ควรปล่อยให้ลูกและแม่กระบือไปทะเล่ล้มหญ้าไกลๆ ควรจัดแปลงหญ้าที่สมบูรณ์อยู่ใกล้คอก

- เครื่องหมายประจำตัว สามารถทำเครื่องหมายประจำตัวได้ภายใน 24 ชั่วโมงหลังคลอด หากอ่อนแอ ไม่แข็งแรง น้ำหนักแรกเกิดต่ำมากควรรอให้แข็งแรงก่อน โดยมีวิธีทำเครื่องหมาย ดังนี้

- การสักเบอร์ที่ใบหู (ear tattooing) เป็นวิธีที่คงทนถาวร ทำง่ายไม่ยุ่งยาก สัตว์ไม่เจ็บ ควรทำพร้อมกับการติดเบอร์หู โดยสักใต้ใบหูด้านขวาฝั่งด้านในของลูกกระบือบริเวณที่ไม่มีขน ไม่โดนเส้นเลือด ในตำแหน่งที่มีพื้นที่มากที่สุด จะเห็นหมึกสักฝังใต้ผิวหนังในจุดที่เข็มสักเจาะ

- การติดเบอร์หู (ear tagging) ใช้เบอร์หูพลาสติก ติดง่าย อ่านง่ายแต่ไม่ถาวร หลุดขาด สูญหายง่าย อายุใช้งานแค่ 2 ปี เมื่อหนีบหมายเลขติดใบหูให้เสียป้องกันการติดเชื้อ และสังเกตการ 3-5 วัน

- ชั่งน้ำหนัก วัดสัดส่วนร่างกายลูกกระบือแรกเกิด ดำเนินการทันทีหลังจากทำหมายเลขประจำตัว หากเป็นลูกกระบือแรกเกิด ให้ชั่งน้ำหนักแม่กระบือด้วย เพื่อเป็นข้อมูลเมื่อคลอดลูก

- การให้อาหาร ลูกกระบืออายุ 2-3 เดือน หักกินหญ้าและอาหาร แม่กระบือจะผลิตน้ำนมลดลง ลูกกระบือต้องกินอาหารอื่นทดแทน หากกินได้กินเต็มที่ น้ำหนักหย่านมสูง เมื่ออายุมากกว่า 3 เดือนจะกินอาหารเต็มที่ ต้องแยกกลุ่มลูกกระบือตามขนาดให้อาหารชั้นโปรตีน 20% ให้กินตัวละ 500-600 กรัมต่อวันต่อตัว ถ้าแปลงหญ้าคุณภาพต่ำต้องให้อาหารชั้นเสริมจะมีผลดีต่อลูกกระบือมาก

- การหย่านม (อายุ 8 เดือน หรือ 240 ± 22 วัน) เป็นการสิ้นสุดการดูแลจากแม่กระบือ ลูกกระบือเล็กดูดนม ถ้าหย่านมเร็วแม่กระบือฟื้นฟูลักษณะได้เร็ว โดยการหย่านม มีวิธีการดังนี้

- วิธีดั้งเดิม พรางลูกจากแม่แบบฉับพลัน ซึ่งอาจทำให้ลูกกระบือเกิดความเครียดขึ้น
- วิธีแนวรั้วกัน แยกแม่กระบือจากลูก โดยยังได้เห็นได้กลิ่นแม่ 24 ชั่วโมง แต่ไม่ให้ดูดนม
- วิธีใช้ห่วงจูงหย่านม ป้องกันการดูดนม โดยใส่ 5-10 วัน พร้อมจับแยกจากแม่ถาวร
- วิธีแยกลูกออกจากแม่ วันที่หย่านมจะแยกลูกจากแม่ไปขังในคอกที่แข็งแรง

ให้แม่กระบืออยู่ในแปลงหญ้า/คอกที่มีรั้วกันมั่นคงใกล้กัน 3-5 วัน จนแม่กระบือเริ่มห่างไป ชั่งลูกไว้ประมาณ 7-10 วัน พร้อมฝึกให้คุ้นเคยกับอาหารแร่ธาตุ การเข้าคอกคัดหรือชอง การพนั้หนีบ และการไล่ต้อน

(4) กระบือรุ่น หลังหย่านม (8 เดือน) จนถึง 2 ปี

ก. การคัดกระบือ

- กรณีมีน้ำหนักหย่านม $\geq$ น้ำหนักหย่านมตามมาตรฐานของกระบือพันธุ์นั้น และมีอัตราส่วนของน้ำหนักหย่านมเกินค่าเฉลี่ยของฝูง พร้อมทั้ง พิจารณาลักษณะประจำพันธุ์

- เพศเมีย คัดเก็บไว้เพื่อทดแทนแม่ที่ถูกคัดออกไป โดยคัดเลือก 20-25% ของฝูง ดำเนินการทดสอบความสมบูรณ์พันธุ์ของกระบือเพศเมียในแปลงหญ้า พยายามเลี้ยงเพื่อให้มีน้ำหนักถึงเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด หากมีปริมาณเกินให้คัดเป็นสัตว์พันธุ์คัดออก (สัตว์พันธุ์ดีแต่เกินความต้องการ)

- เพศผู้ คัดเพื่อเก็บไว้เป็นพ่อพันธุ์ทดแทน เพื่อเข้าทดสอบสมรรถภาพ โดยพิจารณา คัดกระบือ 10% ของเป้าหมายลูกและที่เหลือคัดเป็นสัตว์พันธุ์คัดออก (สัตว์พันธุ์ดีแต่เกินความต้องการ)

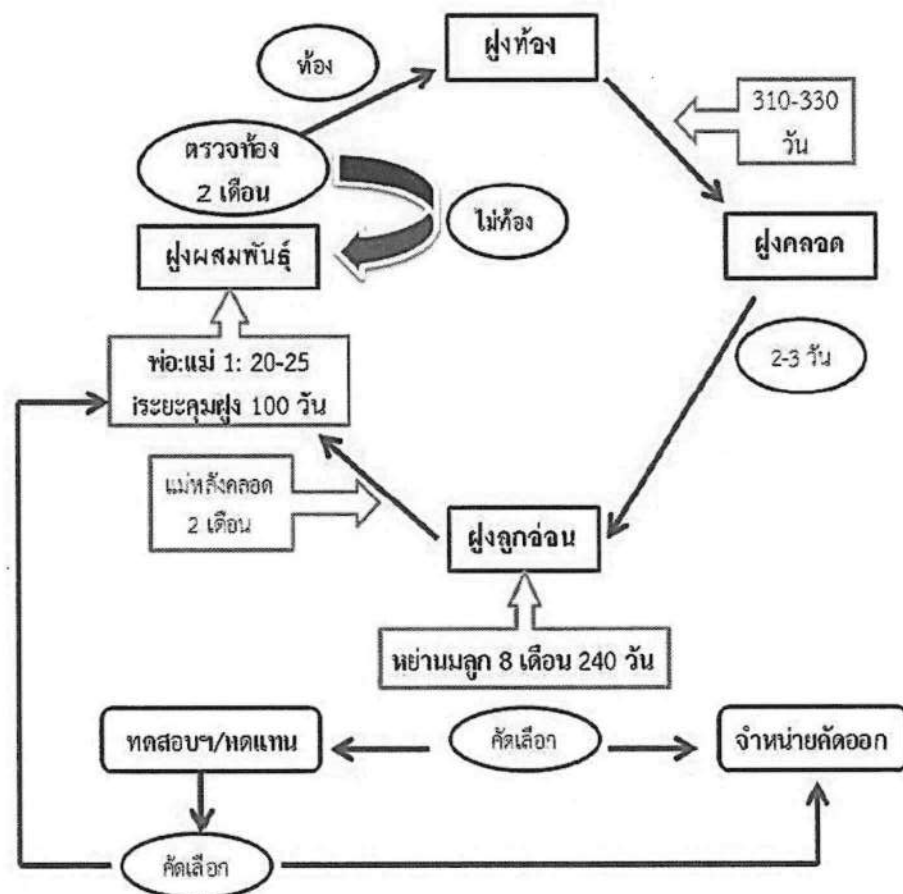
- กรณีมีน้ำหนักรีดนม < มาตรฐานของกระป๋องพันธุ์นั้น หรือคาดว่าจะทำน้ำหนักรีดไม่ได้ตามเป้าหมายให้คัดเป็นสัตว์คัดออก เพราะไม่เหมาะกับทำพันธุ์ มีลักษณะบกพร่องภายนอก เช่น อันตะทรวงแดง แคระแกร็น พิกการ ขาไม่สมบูรณ์ ฯลฯ ให้คัดออกจากฝูงเพื่อลดภาระ ทั้งเรื่องอาหาร แรงงาน และด้านอื่น

ข. หลังหย่านม กระป๋อที่มีน้ำหนักรีดนมมากอาจผลิตน้ำนมได้น้อยกว่าน้ำหนักรีดปานกลาง เนื่องจากโตเร็วก่อนหย่านมอาจสะสมไขมัน ต้องจัดกลุ่มลูกกระป๋อตั้งแต่หย่านมเพื่อให้สามารถเลี้ยงกระป๋อได้น้ำหนักตามเป้าหมายเมื่อถึงเวลาผสมพันธุ์

(5) กระป๋อสาว อายุตั้งแต่ 2 ปี ขึ้นไปจนถึงเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์

- กระป๋อสาวมีน้ำหนักตั้งแต่ 250 กก. (1 ใน 3 ของน้ำหนักตัวโตเต็มที่) เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงของขนาดและรูปร่างอวัยวะเพศ รังไข่พัฒนาเริ่มผลิตฮอร์โมนเพศ มีการตกไข่ แสดงอาการเป็นสัด ซึ่งปัจจัยที่จะทำให้เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ได้ช้า/เร็วได้แก่ เช่น พันธุกรรม อาหาร อายุ การจัดการสิ่งแวดล้อม สามารถผสมพันธุ์ได้เมื่ออายุ 18-20 เดือน แม้กระป๋อจะคลอดลูกตัวแรกเมื่ออายุประมาณ 30 เดือน หรือ 2 ปีครึ่ง

- การคัดกระป๋อสาวทดแทนแม่กระป๋อ 20-25% ของเป้าหมายแม่พันธุ์ ควรคัดกระป๋อสาวเข้าผสมให้มากกว่าแม่กระป๋อที่คัดออก 2 เท่า

ภาพที่ 5 กระบวนการจัดการฝูงกระป๋อ

1.3) การจัดเก็บข้อมูลและบันทึกข้อมูลกระบือ

สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์เป็นผู้รับผิดชอบดูแลกระบือจำนวนมาก ได้กำหนดให้หน่วยงานในสังกัดมีการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลตัวสัตว์ การดูแลสัตว์ การเปลี่ยนแปลงจำนวนสัตว์ ทั้งนี้ เพื่อให้ทราบสถานการณ์ของฟาร์มได้อย่างเป็นปัจจุบันและสามารถตรวจสอบปัญหาและแก้ไขได้อย่างทันทั่วทั้งที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเลี้ยง การจัดการฟาร์มได้ จะต้องมีการบันทึกข้อมูลอย่างน้อย ดังต่อไปนี้

(1) ข้อมูลเครื่องหมายตัวสัตว์ เพื่อจำแนกตัวตนของสัตว์ เครื่องหมายประจำตัวสัตว์ต้องคำนึงถึง อายุสัตว์ ชนิดและความคงทนชัดเจนของเครื่องหมาย และระบบบันทึกเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ด้วย

(2) ข้อมูลประวัติ พันธุ์ และการผสมพันธุ์ เป็นข้อมูลที่จำเป็น เพื่อช่วยพัฒนาฟาร์มให้มีประสิทธิภาพในการจัดการฟาร์ม ช่วยพัฒนาปรับปรุงพันธุกรรมสัตว์ให้ดีขึ้น โดยข้อมูล วันเกิด น้ำหนักแรกเกิด พันธุ์ น้ำหนักเมื่อหย่านม น้ำหนักเมื่ออายุ 1 ปี อายุเมื่อผสมพันธุ์ครั้งแรก วันผสมพันธุ์แต่ละครั้ง พ่อพันธุ์ที่ใช้ผสม วันคลอดลูกครั้งแรก และวันคลอดในแต่ละครั้ง

(3) ข้อมูลผลผลิต แสดงลักษณะที่แสดงออกได้ของสัตว์ตัวนั้นในสภาพแวดล้อมการเลี้ยงดูของฟาร์ม เป็นประโยชน์ในการคัดเลือกสัตว์ไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจการฟาร์ม

(4) ข้อมูลสุขภาพสัตว์ การรักษาโรค การป้องกันและควบคุมโรค เพื่อบอกว่าทำวัคซีนอะไร เมื่อไหร่ และชุดการผลิตของวัคซีนแต่ละชนิดที่ใช้เคยรักษาโรคอะไรบ้าง อย่างไร ผลเป็นอย่างไร โดยใคร เมื่อไหร่ เพื่อช่วยทำให้เกิดการวางแผน กำหนดการทำวัคซีนในครั้งต่อไป และทราบถึงวิธีการรักษาโรคที่เคยเกิดขึ้นในฟาร์ม อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและดำเนินการรักษาได้เหมาะสมยิ่งขึ้นในครั้งต่อไป

(5) ข้อมูลการจัดการอาหารสัตว์ ความผิดปกติขึ้นในตัวสัตว์เกี่ยวข้องกับอาหารสัตว์ เพื่อสามารถสืบย้อนกลับได้ว่ามาจากอาหาร/วัตถุดิบใด จากไหน เมื่อไหร่ เพื่อช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้ถูกต้องยิ่งขึ้น

2) โคเนื้อ (กรมปศุสัตว์, 2567)

2.1) สายพันธุ์โคเนื้อ กรมปศุสัตว์ มีการเลี้ยงโคเนื้อภายใต้โครงการต่างๆ ทั้งวัตถุประสงค์เพื่อผลิตสัตว์พันธุ์ดี ผลิตน้ำเชื้อและตัวอ่อน ตลอดจน เพื่องานวิจัยทดสอบ ซึ่งโคเนื้อที่มีการเลี้ยงและใช้ประโยชน์มีหลากหลายสายพันธุ์ ซึ่งสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ในฐานะหน่วยงานผู้ดำเนินการหลักในการผลิตสัตว์พันธุ์ดี ได้รวบรวมสายพันธุ์โคเนื้อไว้ ดังนี้

(1) โคไทยบราห์มัน มีลักษณะเหนียวคอกหย่อนยานพับซ้อนเป็นสลับชัดเจน ขนลำตัวสั้นเกรียนมีสีขาว เทา และแดง เขาดำปลายแหลมโค้งออกด้านหน้า ตะโพนกใหญ่หนาปานกลางคล้ายเม็ดมะม่วงหิมพานต์ตั้งกึ่งกลางสันโหลไม่ล้มพับเอียง ใบหูค่อนข้างยาวปรกและกว้างปานกลาง หน้าผากโหนกหนาโค้งมนสันจมูกตรงโด่ง โคนหางใหญ่ยาว วางอยู่กึ่งกลางส่วนท้ายของลำตัว พู่หางมีสีดำปัดไล่แมลงได้ดี

(2) โคตาก ขนลำตัวสีครีมน้ำตาลอ่อน ไม่มีโหนก/มีเล็กน้อย กีบ พู่หางงมุกและเขาสีขาวครีม น้ำตาลอ่อน เทาดำ ใบหูเล็กสั้นกางกระดิกได้ หน้าผากกว้างสัน เหนียวคอกไม่หย่อนยานมาก

(3) โคกบินทร์บุรี ขนลำตัวสั้นเกรียนสีน้ำตาลอ่อนจนถึงสีน้ำตาลเข้ม หัวมีสีเช่นเดียวกับลำตัว บริเวณหน้าผากมักจะมีแต้มสีขาว เรียกว่า “หน้าแด่น” กีบ พู่หาง สีครีม สีน้ำตาลอ่อน น้ำตาลเข้ม เหนียวคอกไม่หย่อนยานมากเกินไป เพศผู้มีตะโพนกเล็กน้อย เพศเมียไม่มีตะโพนก

(4) โคญพาน เหนียงคอยานเล็กน้อย หนึ่ง ขนลำตัว กีบ และพู่หาง เป็นสีดำ โหนกเล็กมาก

(5) โคซาฮิวาล ตัวสีน้ำตาลอาจมีสีขาวได้ท้อง มีตะโหนกใหญ่เอียง เหนียงคอก่อนยานหางยาวเป็นพู่เรียวยาว เต้านมใหญ่ หย่อนยาน เขาสั้น ลำตัวยาว โดเต็มทีเพศเมีย 400 - 500 กก. เพศผู้ 600 กก.

(6) โคปีพมาสเตอร์ เกิดจากการผสมพันธุ์โคสามสายพันธุ์ โคพันธุ์บราห์มัน 50% โคพันธุ์เฮียร์ฟอร์ด 25% และโคนมพันธุ์ฮอร์ทอน 25% ไม่มีการกำหนดสีของสายพันธุ์ ส่วนใหญ่มีสีแดงเข้ม สีแดงบางส่วน มีสีขาว เป็นวงบนหน้าผาก มีความแข็งแรง สามารถอยู่ได้ทั้งอากาศร้อนและหนาวเย็น ทนความร้อน ความแห้งแล้ง โรคแมลงและการติดเชื้อ ปัญหาสุขภาพน้อยมาก อัตราการเจริญเติบโตที่รวดเร็ว เพอร์เซ็นต์ซากสูง คลอดง่าย น้ำหนักหย่านมสูง ให้นมดี ความสมบูรณ์พันธุ์สูงให้ลูกปีละตัว มีความฉลาด อ่อนโยน

(7) โคพื้นเมืองอีสาน รุงมุกแคบ จมูกและปากโดยรอบมีสีดำ น้ำตาล น้ำตาลดำ ใบหูเล็กกาง ปลายแหลม กระดิกได้ หน้าผากแคบ หน้ายาวบอบบาง เขาสีดำ/น้ำตาลดำ ปลายแหลมตั้งตรงเบะออกด้านข้าง เหนียงคอกมีขนาดเล็กแคบบาง ลำคอและลำตัวส่วนหน้าบอบบาง กล้ามเนื้อขาหลังค่อนข้างน้อย ขนสีน้ำตาลแกมแดง ผิวหนังบาง ตะโหนกเล็กจนถึงโตปานกลาง ข้อเท้าสั้นแข็งแรง โคนหางยกสูง เล็กยาว พู่หางสีน้ำตาลอ่อนถึงดำ

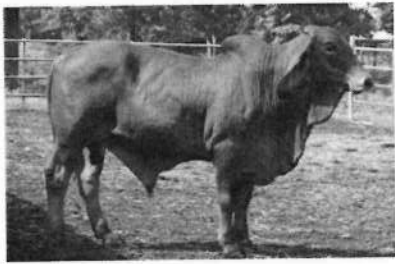
(8) โคขาวลำพูน เป็นโคพื้นเมืองภาคเหนือ ที่มีลักษณะจมูกสีชมพู อาจมีจุดสีดำเล็กน้อย นัยน์ตาสีน้ำตาลดำ ขอบตาสีชมพูอมส้ม ไม่มีจุดดำ ขนตาสีขาว ใบหูเล็กกาง ปลายหูไม่ตก กระดิกได้ หน้าผากแบนกว้าง เขา กีบ สีน้ำตาลส้ม ทรงเขาสูงปลายโค้งเป็นรูปเชิงเทียนสวยงาม เหนียงคอกไม่พับซ้อน ขนลำตัวสีขาว สันเกรียนราบเรียบ หนึ่งสีชมพูส้ม หนึ่งบาง กระดิกได้ ตะโหนก ขนาดปานกลาง พู่หาง สีขาว ดูเป็นมันวาว

(9) โคลาน เป็นโคพื้นเมืองภาคกลาง จมูก นัยน์ตา เขา ลำตัว เป็นสีดำ น้ำตาลดำ หรือน้ำตาล ใบหูเล็กกางกระดิกได้หน้าผากแคบบน เขาเรียวยาวปลายแหลมเบะออกด้านข้าง เหนียงคอบางแคบ ขนลำตัว สันเกรียน ตะโหนกเล็กจนถึงปานกลาง พู่หางสีน้ำตาลอ่อนหรือดำ

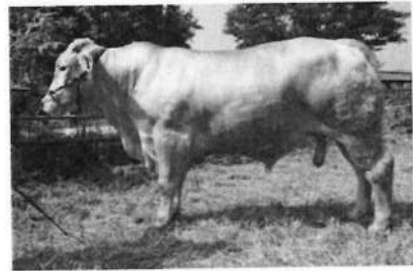
(10) โคชน เป็นโคพื้นเมืองภาคใต้ มีลักษณะจมูกสีดำ น้ำตาล น้ำตาลดำ สอดคล้องกับสีเขา และขน นัยน์ตาสีดำเล็กเด่นใส ใบหู เล็กตั้งกระดิกได้ หน้าผากกว้าง สัน เขาแข็งแรง มีหลายรูปแบบ เช่น เขาวง เขาตรง เหนียงคอกเล็กแคบ ขนลำตัวมีหลายสี เช่น ดำ ขาว น้ำตาล น้ำตาลดำ น้ำตาลแดง หรือลายต่าง ขนสันเกรียน ตะโหนกเล็กถึงปานกลาง เพศเมียมีตะโหนกเล็ก กีบสีดำ สีน้ำตาล น้ำตาลดำ สอดคล้องกับสีเขา และขน

โดยมีมาตรฐาน ดังนี้

- แม่พันธุ์โคเนื้อ มีอายุไม่เกิน 8 ปี อายุเมื่อให้ลูกตัวแรกไม่เกิน 36-38 เดือน อัตราการให้ลูกประมาณร้อยละ 70-75 อัตราการตายของฝูงต่อปีไม่เกินร้อยละ 2
- พ่อพันธุ์โคเนื้อ มีอายุไม่เกิน 6 ปี ใช้ผสมพันธุ์ในฝูง ไม่เกิน 3 ปี อัตราการตายของฝูงต่อปีไม่เกินร้อยละ 2
- ลูกเกิด อัตราเกิดร้อยละ 70-75 น้ำหนักเมื่อหย่านม (ประมาณ 200 วัน) แต่ละสายพันธุ์จะต่างกัน เช่น โคพื้นเมืองภาคใต้ (โคชน) มีน้ำหนักเมื่อหย่านมตั้งแต่ 65 กก.ขึ้นไป และโคกบินทร์บุรี มีน้ำหนักเมื่อหย่านม 190 กก.ขึ้นไป อัตราการตายไม่เกินกว่าร้อยละ 5
- โครุ่น-โคสาว มีน้ำหนักเข้าผสมพันธุ์เมื่ออายุ 16-18 เดือน อัตราการตายของฝูงต่อปีไม่เกินร้อยละ 3

โคไทยบราห์มัน

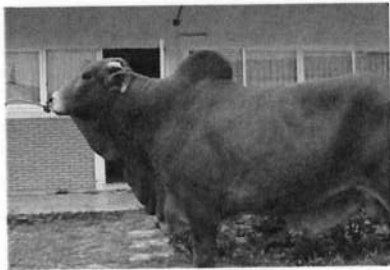
โคตาก

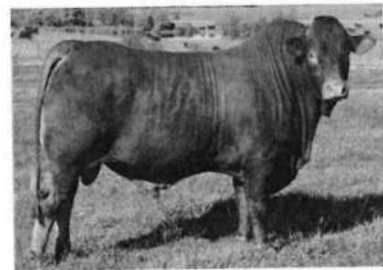
โคกบินทร์บุรี

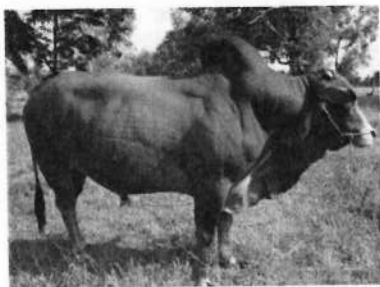
โคภูพาน

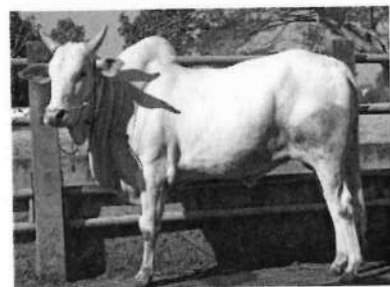
โคชาฮิवाल

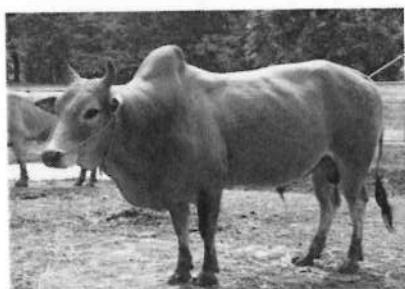
โคปีพาสเตอร์

โคพื้นเมืองอีสาน

โคขาวลำพูน

โคลาน

โคชน

2.2) การจัดการเลี้ยงดู เพื่อสะดวกต่อการควบคุมดูแลจัดการเลี้ยงดู แบ่งได้ ดังนี้

- พ่อพันธุ์ แม่พันธุ์
 - แม่โคคลอดลูก ถึง 3-4 เดือนหลังคลอด เป็นระยะผสมพันธุ์จนถึงตั้งท้องลูกตัวใหม่
 - แม่โคตั้งท้องได้ 4 – 6 เดือน เป็นระยะที่แม่โคท้องในระยะกลาง
 - แม่โคตั้งท้อง 6 เดือนขึ้นไป (3 เดือนก่อนคลอด) แม่โคท้องแก่จนถึงคลอดลูก
- โคเล็ก แรกเกิด - หย่านม อายุ 200 วัน (7 เดือน)
- โครุ่น หย่านม อายุ 200 วัน (7 เดือน) - อายุ 1 ปี
- โคสาว โคหนุ่ม อายุ 1 ปี – เข้าผสมพันธุ์ (อายุ 16-18 เดือน)

(1) พ่อพันธุ์โคเนื้อ

• พ่อโคจะเจริญเติบโตเต็มวัยเมื่ออายุ 4 - 5 ปี แต่อัตราการเจริญเติบโตสูงที่สุดช่วง 2 ปีแรก พ่อโคหนุ่มจึงต้องการอาหารคุณภาพดีและการให้อาหารเสริมขึ้นกับคุณภาพของหญ้า ซึ่งแปลงหญ้าของพ่อโคควรมีคุณภาพดี แต่การให้อาหารข้นเกิน 1.5 % ของน้ำหนักตัวเป็นเวลานานจะทำให้พ่อโคอ้วนมากเกินไป ทั้งนี้ พ่อโคที่โตเต็มวัยยังต้องการอาหารมากกว่าแม่โคระยะอื่น และการพัฒนาของระบบสืบพันธุ์ของโคเพศผู้เริ่มจากอายุ 9-15 เดือน การขาดอาหารช่วงใดช่วงหนึ่งจะมีผลในการลดประสิทธิภาพการสืบพันธุ์ของพ่อโค

• การคัดเลือกโคเพศผู้เพื่อเป็นพ่อพันธุ์ ควรเริ่มพิจารณาคัดโคเพศผู้หลังหย่านมจนถึงโตเต็มวัย โดยพิจารณาจากรูปร่างลักษณะภายนอก (ลักษณะประจำพันธุ์ โครงสร้างร่างกาย ลำตัว ขา เท้า กีบ) และพิจารณาพฤติกรรมทางเพศ (ทดสอบลักษณะอารมณ์ และทดสอบความกำหนัดพฤติกรรมทางเพศ) ทั้งนี้ แม้จะมีคุณสมบัติอื่นดีแต่หากขาและข้อเท้าที่ผิดปกติสามารถถ่ายทอดไปยังลูกได้ถึง 59 % ต้องคัดออกจากฝูง

• อายุที่เหมาะสมของโคพ่อพันธุ์สายพันธุ์ยุโรปที่สมบูรณ์ดีอาจเริ่มผสมตั้งแต่อายุ 15 เดือน พันธุ์ยุโรปขนาดใหญ่อื่น เช่น บราห์มัน ชาร์โรเลส์ แองกัส ซาฮิวาล ซิมเมนทอล ลิมุซัน ฯลฯ อาจเริ่มใช้ได้เมื่อ 12 เดือน สำหรับพันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์ผสมพื้นเมืองจะเริ่มที่อายุ 18 เดือน ทั้งนี้ พ่อโคที่อายุ 5 ปีขึ้นไปจะมีอัตราการผสมติดน้อยลงจึงควรต้องคัดออก

• ระยะเวลาในการใช้พ่อพันธุ์ ผสมพันธุ์ในฝูง เป็นเวลา 3 ปี ในฝูงที่ผสมพันธุ์โดยใช้พ่อโคที่เกิดในฝูงตลอด อัตราการผสมเลือดชิดในฝูงจะเพิ่มขึ้น อัตราการเพิ่มของเลือดชิดไม่ควรเกิน 1 % ต่อชั่วอายุ

(2) แม่พันธุ์โคเนื้อ

การจัดการเลี้ยงดูแม่โคสามารถจำแนกโคแม่พันธุ์ออกเป็นระยะต่าง ๆ ตามความต้องการอาหารของโค เพื่อสะดวกในการจัดการเลี้ยงดู ได้ 3 ระยะ ดังนี้

- แม่โคคลอดลูก ถึง 3-4 เดือนหลังคลอด เป็นระยะผสมพันธุ์จนถึงตั้งท้องลูกตัวใหม่
- แม่โคตั้งท้องได้ 4 – 6 เดือน เป็นระยะที่แม่โคท้องในระยะกลาง
- แม่โคตั้งท้อง 6 เดือนขึ้นไป (3 เดือนก่อนคลอด) แม่โคท้องแก่จนถึงคลอดลูก

(2.1) แม่โคในระยะที่ 1 (แม่โคคลอดลูกแล้ว จนถึง 3 – 4 เดือนหลังคลอด)

- ระยะจากคลอดลูกถึงผสมพันธุ์ หากแม่โคน้ำหนักเพิ่มขึ้นจะผสมติดดีขึ้น ถ้าให้แม่โคได้กินหญ้าอ่อน 3-4 สัปดาห์ก่อนถึงฤดูผสมพันธุ์ แม่โคจะเริ่มทำน้ำหนักเพิ่มขึ้นและมีการผสมติดที่ดีขึ้น

- การกำหนดฤดูผสมพันธุ์ จะทำให้การจัดการ การให้อาหาร การดูแลโคเมื่อคลอด การฉีดวัคซีน การถ่ายพยาธิ ดีเบอร์ จีเซา ทำได้สะดวก ใช้เวลาน้อยลง ลดอัตราการตาย ลดการใช้แรงงาน ซึ่งหากกำหนดฤดูผสมพันธุ์ให้เหมาะสมกับผลผลิตหญ้าจะส่งผลให้น้ำหนักหย่านมลูกโคสูง ลูกโคที่เกิดมามีอายุที่เกิดใกล้เคียงกัน สะดวกแก่การคัดเพื่อนำไปทดสอบ ซึ่งอาจใช้ฤดูผสมพันธุ์ 2 ฤดู คือ ฤดูที่ 1 เริ่มผสมพันธุ์ตั้งแต่วันที่ 5 พ.ค.- 1 ก.ย.ของปีเดียวกัน ฤดูที่ 2 เริ่มผสมพันธุ์ตั้งแต่ 3 พ.ย.-2 มี.ค.ของปีต่อไป

- แม่โคเมื่อคลอดลูกแล้วจะต้องได้รับการผสมพันธุ์อีกภายใน 80 วัน ปกติแม่โคจะกลับเป็นสัดอีก ภายในระยะเวลา 30 ถึง 50 วัน แต่ควรผสมหลัง 60 วันไปแล้ว ถ้าแม่โคผสมจะกลับเป็นสัดช้าลง

- การผสมเทียม เวลาที่เหมาะสมที่สุดคือ 12-18 ชั่วโมง หลังจากแม่โคแสดงอาการเริ่มยืนนิ่ง หลังจากผสมแล้วหากไม่ติดอีกประมาณ 21 วันแม่โคจะกลับเป็นสัดอีก แม่โคที่ผสม 3 ครั้งแล้วไม่ติดควรทำการตรวจสอบและแก้ไข ตรวจน้ำเชื้อที่ใช้ผสมเทียมเป็นประจำ อย่างน้อยเดือนละครั้ง

- การคัดแม่โคออกจากฝูงผสมพันธุ์ จะคัดออกปีละ 20 % ของแม่โคที่มีให้พิจารณาคัดแม่โคออกตามลำดับก่อน-หลัง ดังนี้

- แม่โคที่มีปัญหาระบบสืบพันธุ์ ผสมไม่ติด รักษาไม่หาย ไม่สามารถทำพันธุ์ได้
- แม่โคที่มีสุขภาพทรุดโทรม เรื้อรัง เจ็บป่วยบ่อย ให้การรักษาแล้วไม่ดีขึ้น
- แม่โคที่มีช่วงการให้ลูก นานมากกว่าค่าเฉลี่ยของฝูง ควรคัดออก
- แม่โคที่เข้าฝูงผสมพันธุ์ 2 ครั้งแล้วไม่ตั้งท้องให้ทำการคัดออก
- แม่โคอายุมากกว่า 3 ปีที่ไม่เคยให้ลูกและไม่ตั้งท้อง
- แม่โคที่มีช่วงห่างการให้ลูกเกินกว่ามาตรฐานพันธุ์
- แม่โคอายุมากกว่า 8 ปี (ให้ลูกครบ 6 ตัว) และไม่ท้อง

- ไม่ควรเลี้ยงโคที่น้ำหนักต่างกันมากในฝูงเดียวกัน หรือเลี้ยงโคในคอกแน่นเกินไป รางอาหารต้องมีเพียงพอกับจำนวนโค ดูแลอ่างน้ำ ให้สะอาดอยู่เสมอ แม่โค 1 ตัว ดื่มน้ำประมาณวันละ 70 ลิตร

(2.2) แม่โคระยะที่ 2 (แม่โคตั้งท้องได้ 4 – 6 เดือน เป็นระยะที่แม่โคท้องระยะกลาง)

- เป็นช่วงระยะที่ลูกโคโตแล้วและเตรียมตัวหย่านม หากลูกโคกินหญ้าและอาหารได้เก่งแล้ว แม่โคก็ต้องการอาหารเพียงพอบำรุงร่างกายเท่านั้น ความต้องการอาหารเพื่อเลี้ยงลูกในท้องยังน้อย สามารถให้อาหารคุณภาพต่ำได้ ถ้าให้อาหารคุณภาพดีแม่โคอาจอ้วนเกินไป

(2.3) แม่โคระยะที่ 3 (แม่โคตั้งท้องได้ 6 เดือนขึ้นไป หรือ 3 เดือนก่อนคลอด)

- เป็นระยะที่ลูกในท้องเจริญเติบโต ถึง 70-80 % และเป็นระยะที่แม่โคเตรียมตัวให้นม ถ้าให้อาหารคุณภาพไม่ดีแม่โคจะสูญเสียน้ำหนัก ทำให้การกลับเป็นสัดหลังคลอดช้าลง มีผลทำให้ไม่ได้ลูกปีละตัว ระยะนี้ควรให้แม่โคมีน้ำหนักเพิ่มขึ้น เพื่อชดเชยน้ำหนักที่จะสูญเสียเมื่อคลอด แม่โคควรได้กินอาหารคุณภาพดีที่มีโปรตีน พลังงาน วิตามิน และแร่ธาตุอย่างเพียงพอ ระยะนี้ถ้าให้รับอาหารคุณภาพต่ำจะทำให้ลูกที่คลอดออกมาอ่อนแอ ไม่มีความต้านทานต่อโรค และถ้าได้รับอาหารพลังงานไม่เพียงพอจะมีผลทำให้อัตราการผสมติดต่ำ อัตราการตายของลูกโคเมื่อคลอดและหย่านมสูง น้ำหนักลูกโคเมื่อคลอดและหย่านมต่ำ อัตราการผสมติดต่ำ

- ปกติแม่โคจะอุ้มท้องนาน 274 - 291 วัน หรือเฉลี่ย 282 วัน หากเลยกำหนด 10 วันแล้วยังไม่คลอด ต้องสังเกตและดูแลอย่างใกล้ชิด หากมีปัญหาการคลอดยาก อาจเกิดจากลักษณะผิดปกติของแม่โค หรือของลูกโค เช่น หัวโต มี 5 ขา หรือ วางตัวในท่าผิดปกติ เช่น คอพับ หรือขาพับไปข้างหลัง เป็นต้น รวมทั้ง การให้อาหารและการเลี้ยงดูไม่ดีพอ เลี้ยงจนแม่โคอ้วนเกินไป แม่โคอ่อนแอขณะคลอด เคยมีการติดเชื้อที่มดลูก เคยมีการหักของกระดูกเชิงกราน มดลูกไม่มีแรงบีบตัว/ล่า เนื่องจากขาดแร่ธาตุขณะตั้งท้อง

(3) โคลเล็ก (แรกเกิด - หย่านม)

- เมื่อลูกโคคลอดออกมาแล้วและยืนได้ ให้ตัดสายสะดือ และควรให้ดูนม น้ำเหลืองจากแม่โคได้หลังจากคลอดประมาณครึ่งชั่วโมง หากลูกโคช่วยตัวเองไม่ได้ ต้องให้ความช่วยเหลือโดยเร็ว นมแม่โคที่ให้ในระยะ 3-5 วันแรกมีคุณค่าทางอาหารสูง และให้ภูมิคุ้มกันโรคแก่ลูกโคระยะ 1-2 เดือนหลังคลอด หากลูกโคไม่สามารถดูดนมกินเองได้ ควรรีดนมจากแม่มาป้อนให้ลูกกินจนแข็งแรง ไม่ควรปล่อยให้แม่และลูกโคให้ไปตามฝูง

- ทำเครื่องหมายประจำตัวลูกโค (สีกเบอร์ที่ใบหู /ติดเบอร์หู) จะตีเบอร์ร้อนเมื่อลูกโคแข็งแรงแล้ว พร้อมชั่งน้ำหนัก วัดสัดส่วนร่างกายลูกโคแรกเกิด

- ลูกโคจะเริ่มหัดกินหญ้าและอาหารเมื่ออายุประมาณ 2 - 3 เดือน เพราะแม่โคมีน้ำนมลดลง ลูกโคที่กินหญ้าและอาหารได้เร็วก็จะเติบโตได้เต็มที่ การให้อาหารข้นเสริมจะทำให้โตเร็วขึ้น มีน้ำหนักหย่านมสูงกว่าเมื่อไม่ได้ให้อาหาร ลูกโคอายุต่ำกว่า 3 เดือนควรเพิ่มอาหารให้ทีละน้อย หลัง 3 เดือนให้กินอาหารได้เต็มที่ให้อาหารข้นโปรตีนมากกว่า 20% ให้กินตัวละประมาณ 600 - 800 กรัมต่อวัน ถ้าแปลงหญ้าคุณภาพดีการให้อาหารข้นเสริมจะมีผลต่อลูกโคน้อย

- เมื่อลูกโคอายุ 3 สัปดาห์ ถ่ายพยาธิตัวกลม ถ่ายซ้ำเมื่ออายุ 6 สัปดาห์ เมื่ออายุ 3-8 เดือน ฉีดวัคซีนป้องกันโรคแท้งติดต่อ (บรูเซลโลซิส) แก่ลูกโคเพศเมียแล้วเจาะรูที่หูข้างขวา 2 รู เมื่ออายุ 6 เดือน การฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย และเฮโมรายิกเซพติซีเมีย (คอบวม) พร้อมถ่ายพยาธิตัวกลม ครั้งที่ 3 และถ่ายซ้ำทุก 6 เดือน เมื่อลูกโคอายุ 8 -12 เดือน ตรวจสอบพยาธิใบไม้ในตับ และถ่ายพยาธิ โดยควรถ่ายพยาธิซ้ำทุกเดือน

- สูญเขา/ทำลายเขา (Dehorning) เพื่อควบคุมดูแลโค และป้องกันอันตรายทั้งต่อตัวโค ต่อโคอื่นและต่อผู้เลี้ยงดู อายุที่ควรตัดเขาควรตัดเขาในขณะที่ยังน้อย ช่วงอายุตั้งแต่ 10 วัน - 5 เดือน โดยวิธีการตัดเขาขึ้นอยู่กับอายุของโคมีหลายวิธี ดังนี้

- ใช้สารเคมี เช่น โซดาไฟ ปูนแดงกับสบูกรด ฯลฯ ใช้กับลูกโคแรกเกิดไม่เกิน 10 วัน
- ใช้มีดตัดเขา ช้อนตักเขา กับลูกโคอายุระหว่าง 2-3 เดือน
- ใช้เหล็กร้อน เผาไฟแล้วทาบลงประมาณ 10-20 วินาที ใช้กับลูกโคอายุไม่เกิน 5 เดือน
- ใช้ถั่วยัดเขา ลวดเลื่อย เลื่อย คีมตัดเขา ควรใช้ในโคอายุมากกว่า 6 เดือน หรือ 1-2 ปี

ตัดเขาโคนขนาดใหญ่หรือเขาที่มีลักษณะผิดปกติ

- หย่านมโดยแยกลูกโคออกจากแม่เพื่อไม่ให้กินนมอีกต่อไป ถ้าหย่านมลูกโคได้เร็ว แม่โคจะฟื้นฟูสุขภาพได้เร็ว โดยทั่วไปจะให้หย่านมเมื่ออายุได้ 5 - 6 เดือน/อย่างช้า 7 เดือน ซึ่งลูกโคสามารถกินหญ้าได้อย่างเต็มที่แล้ว ช่วยลดภาระของแม่โคในการใช้อาหารสร้างน้ำนมและเตรียมพร้อมผสมใหม่ ซึ่งวิธีการหย่านม ได้แก่

- วิธีพรางลูกโคจากแม่โคแบบฉับพลัน แต่การบังคับให้ลูกโคแยกห่างจากแม่โคทำให้เกิดความเครียดขึ้นทั้งแม่โคและลูกโค ส่งผลให้การเจริญเติบโตของลูกโคและแม่โคลดลง
- ใช้แนวรั้วกัน แยกแม่โคจากลูกโค แต่ลูกโคยังได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่นแม่โค สามารถพบเจอและมีปฏิสัมพันธ์กับแม่โคได้ตลอด 24 ชั่วโมง แต่ไม่สามารถดูนมแม่ของมันได้อย่างเด็ดขาด
- ใช้อุปกรณ์ป้องกันการดูนม สวมที่รูจมูกทั้งสองข้างเพื่อป้องกันไม่ให้ลูกโคดูนมแม่แต่ยังกินหญ้าและมีปฏิสัมพันธ์กับแม่ได้ ใช้เวลา 5-10 วัน ให้ถอดอุปกรณ์ออกพร้อมจับแยกออกจากแม่ถาวร
- ช่วงจับแยกควรฝึกให้ลูกโคคุ้นเคยกับการให้อาหารแร่ธาตุ การเข้าคอกคัด/ชอง การพันเห็บ การไล่ต้อน และควรเลี้ยงในแปลงหญ้าหรือคอกที่มีความมั่นคงแข็งแรงไม่ให้ลูกโคหนีได้ หากลูกโคสามารถหนีได้จะตัดสินใจไปตลอด เมื่อหย่านม ต้องชั่งน้ำหนัก วัดสัดส่วนโคหย่านมด้วย

(4) โครุ่น (หย่านม อายุ 7 เดือน- อายุ 1 ปี)

- ช่วงโครุ่น เป็นระยะวิกฤติที่โคจะเครียด เพราะไม่ได้รับน้ำนม และอาจเครียดจากการหย่านม ควรดูแลเอาใจใส่ด้านอาหารให้ดีเพื่อเติบโตเป็นโคหนุ่มสาว เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ต่อไป
- คัดโคที่มีน้ำหนักหย่านม $\geq$ น้ำหนักหย่านม มาตรฐานของโคพันธุ์นั้นและมีอัตราส่วนของน้ำหนักหย่านมเกินค่าเฉลี่ยของฝูง พร้อมทั้งพิจารณาลักษณะประจำพันธุ์
 - โคเพศผู้คัดเก็บไว้เป็นพ่อพันธุ์ทดแทน และคัดเพื่อเข้าทดสอบสมรรถภาพฯ โดยพิจารณาคัดโค 10% ของเป้าหมายลูก ที่เหลือคัดเป็นสัตว์พันธุ์คัดออก (สัตว์พันธุ์ดีแต่เกินความต้องการ)
 - โคเพศเมียคัดเก็บไว้เพื่อทดแทนแม่โคที่ถูกคัดออกต่อไป คัดไว้ประมาณ 20-25% ของฝูง ดำเนินการทดสอบความสมบูรณ์พันธุ์ของโคเพศเมียในแปลงหญ้า พยายามเลี้ยงให้น้ำหนักถึงเกณฑ์มาตรฐานกำหนด หากมีปริมาณเกินให้คัดเป็นสัตว์พันธุ์คัดออก (สัตว์พันธุ์ดีแต่เกินความต้องการ) ส่วนโคที่มีน้ำหนักหย่านมต่ำกว่ามาตรฐานของโคพันธุ์นั้น หรือโคที่มีน้ำหนักต่ำที่คาดว่าจะทำน้ำหนัก ไม่ได้ตามเป้าหมายที่จะใช้ผสมพันธุ์คัดเป็น สัตว์คัดออก (สัตว์พันธุ์ไม่ดี ไม่แนะนำให้เลี้ยงเพื่อทำพันธุ์) หรือมีลักษณะบกพร่องภายนอกที่สามารถสังเกตเห็นได้ เช่น อั้นทะทองแดง กระแสรื่น พิการ ขาไม่สมบูรณ์ ฯลฯ การคัดโคที่เป็นสัตว์คัดออก ให้ออกจากฝูงหากดำเนินการตามขั้นตอนได้เร็ว ก็จะเป็นการลดภาระ ทั้งเรื่องอาหาร แรงงาน และด้านอื่นๆ
 - โคที่มีน้ำหนักหย่านมมาก เมื่อเป็นแม่โคอาจผลิตน้ำนมได้น้อยกว่าโคที่มีน้ำหนักปานกลาง การที่จะให้โคได้น้ำหนักตามเป้าหมายเมื่อถึงเวลาผสมพันธุ์จำเป็นต้องจัดกลุ่มลูกโคตั้งแต่หย่านม ลูกโคที่มีน้ำหนักหย่านมสูงมาก อาจไม่จำเป็นต้องให้อาหารเสริมก็ได้ แต่ต้องมีการถ่ายพยาธิให้กับโคทุกตัว

(5) โคลสาว (1 ปี - เข้าผสมพันธุ์)

- โคลสาว คือโคเพศเมียที่มีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป หรือน้ำหนักตั้งแต่ 240 กก. จนถึงเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ หรือมีน้ำหนักตัวประมาณ 280 กก. (อายุประมาณ 18 เดือน) วัยเจริญพันธุ์อยู่ในระยะที่โคมีการเปลี่ยนแปลงของอวัยวะเพศและร่างกาย โคจะเข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ได้ช้าหรือเร็วขึ้นกับพันธุกรรม อาหาร อายุ และสภาพแวดล้อมด้วย โดยจัดกลุ่มโคให้มีขนาดตัวหรือน้ำหนักที่ใกล้เคียงกันเป็นกลุ่มเดียวกันเพื่อให้ดูแลและบริหารจัดการได้ง่าย หากตัวใดเติบโตช้าจำเป็นต้องเสริมอาหารชั้นและแร่ธาตุเป็นรายตัวไป กรณีมีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ให้เร่งการเลี้ยงหรือดูแลโคเป็นพิเศษเพื่อร่นเวลาการผสมติด โคลสาวหากผสมพันธุ์เร็วเท่าใดก็จะให้ลูกได้เร็วเท่านั้น น้ำหนักที่ควรผสมคือ 260 กก.ขึ้นไป และสามารถผสมพันธุ์ได้เมื่ออายุ 16 - 18 เดือน

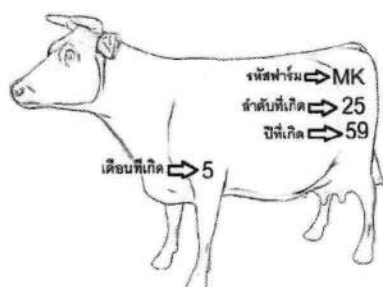
2.3) การทดสอบสมรรถภาพการเจริญเติบโตเพศผู้

การจัดการฝูงโคทดสอบโดยการเลี้ยงรวมแบบขังคอกจะใช้ระยะเวลาตลอดการทดสอบสมรรถภาพ 140 วัน ก่อนเริ่มทำการทดสอบสมรรถภาพให้โคมีระยะปรับตัว 21 วัน เพื่อให้คุ้นเคยกับอาหารและสภาพแวดล้อม เมื่อเริ่มทดสอบสมรรถภาพทำการชั่งน้ำหนักและวัดสัดส่วนร่างกาย และเส้นรอบวงอันทะ โดยดัดให้น้ำ และอาหาร 1 คิน (12 ชั่วโมง) เมื่อครบแต่ละช่วงของการทดสอบสมรรถภาพ (28 วัน) ชั่งน้ำหนักและวัดสัดส่วนร่างกาย พร้อมทั้งคำนวณอัตราการเจริญเติบโต คัดเลือกโคทดสอบสมรรถภาพที่มีดัชนีคุณค่าการผสมพันธุ์สูงสุด 10 อันดับแรก เพื่อส่งเข้าทำการรีดน้ำเชื้อ และอันดับต่อไปใช้เป็นพ่อพันธุ์คุมฝูง และต้องทำการตรวจโรคโคทั้งก่อนและหลังเข้าทดสอบสมรรถภาพ

2.4) การทำเครื่องหมายประจำตัวโค

ทำเครื่องหมายประจำตัวให้ดำเนินการโดยเร็วที่สุดหลังจากลูกโคคลอดออกมา ภายใน 24 ชั่วโมง หลังคลอด หรือให้พิจารณาหากลูกโคอ่อนแอตั้งแต่แรกคลอด น้ำหนักแรกคลอดต่ำมาก ควรให้ลูกโคแข็งแรงก่อน จึงดำเนินการโดยให้ดำเนินการ ดังนี้

- การสักเบอร์ที่ใบหู (ear tattooing) เป็นวิธีที่คงทนถาวร ติดตัวโคตลอดชีวิต ทำง่าย สัตว์ไม่เจ็บ ไม่ยุ่งยาก ควรทำพร้อมกับการติดเบอร์หู
- การติดเบอร์หู (ear tagging) เบอร์หูที่ใช้ให้เป็นแบบพลาสติก ง่ายในการติด สามารถอ่านเบอร์ได้ง่าย แต่ไม่ถาวร อาจหลุดหรือขาดได้ สูญหายง่าย อายุใช้งานประมาณ 2 ปี การติดเบอร์พลาสติกต้องเขียนหมายเลข และรหัสฟาร์มลงในเบอร์หูก่อน รอให้หมึกแห้งจึงติดเบอร์หู
- การตีเบอร์โดยใช้ความร้อน (Hot Branding) การติด/สักเบอร์หูลูกโคอาจหลุดเลอะเลือนได้ ควรทำเมื่อหย่านมช่วงที่แยกขังไว้ควรทำเครื่องหมายถาวรโดยตีเบอร์โคที่ตะโพก ส่วนใหญ่ติดด้านซ้ายของโค การตีเบอร์ร้อนทำได้โดยนำเหล็กตีเบอร์เผาไฟแล้วนำมาประทับบนตัวโค ทำได้ง่าย สะดวก และไม่เปลืองค่าใช้จ่าย เบอร์ติดตัวสัตว์ถาวร มองเห็นได้ ในระยะไกล โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ ดังนี้

ภาพที่ 7 ตัวอย่างโคที่ตีเบอร์

- รหัสฟาร์ม สูง 3-4 นิ้ว ตีบนสะโพกด้านซ้าย แฉกบนสุด
- เลขลำดับที่เกิด ตีบนสะโพกด้านซ้ายของโค แฉกกลาง
- ปี พ.ศ. ที่เกิด ตีบนสะโพกด้านซ้ายของโค แฉกล่าง
- เดือนที่เกิด ตีบนต้นขาหน้าด้านซ้ายโค

2.5) การให้คะแนนรูปร่างโคเนื้อ (แมโค)

การให้คะแนนรูปร่างโคสามารถช่วยในการดูแลและบริหารจัดการฝูงโค โดยจะช่วยให้ผู้เลี้ยงจัดแบ่งกลุ่มโคได้ง่าย ทำให้ทราบสถานการณ์ของโคว่าได้รับอาหารเพียงพอต่อความต้องการของร่างกายหรือไม่ รวมทั้ง ทราบว่าโคที่อยู่ในแต่ละช่วงการให้ผลผลิต จะเสริมหรือไม่เสริมอาหารอย่างใดต่อไป ประโยชน์มากต่อการจัดการฟาร์ม โดยแบ่งสภาพของร่างกายโคเนื้อตามระบบการให้คะแนนสภาพของร่างกายโคเนื้อ (แมโคพันธุ์ยุโรป) (System of Body Condition Scoring for Beef Cattle, BCS) ไว้ดังนี้

- Emaciated แม้วที่ผอมจัดมาก ไม่มีไขมันตามรอยกระดูกสันหลังเลย ทั้งตัวเห็นแต่กระดูกโผล่ (นูน) ออกมา ไม่ว่าที่กระดูกหัวสะโพก หรือที่ซี่โครง โคนหาง ก็มีแต่กระดูก เหมือนซี่โครงเดินได้
- Poor แม้วผอม โคนหางและซี่โครงโผล่ (โปน) ออกมาให้เห็น กระดูกสันหลังยังดูแหลม แต่แนวกลางของกระดูกสันหลังมีกล้ามเนื้อเล็กน้อยติดที่ปลายกระดูกซี่โครงตอนบน
- Thin เห็นซี่โครงเป็นซี่ๆจนนับได้ แต่ไม่รู้สึกแหลมคมเวลาลูบตามแนวกระดูกสันหลัง เริ่มมีไขมันสัมผัสได้โดยการลูบลำ ที่โคนหางมีเนื้อพอกนิดๆ โคนสันหลังต่อลงไปซี่โครงก็มีกล้ามเนื้อจบบ้าง
- Borderline มองไม่เห็นซี่โครงเป็นซี่ แต่ยังเห็นปุ่มสันของกระดูกสันหลัง แต่เอามือลูบได้ไม่สะดุดมีเนื้อแทรกระหว่างปุ่ม ซี่โครงบางจุดมีไขมันปกคลุมบ้างแล้ว มีไขมันต่อเนื่องไปจนถึงกระดูกหัวสะโพก
- Moderate แม้วสุขภาพทั่วไป ดูดี เอามือคลำที่ซี่โครงรู้สึกว่ามีไขมันพอกเต็มไปหมด หยุนคล้ายสัมผัสฟองน้ำ ที่โคนหางก็มีไขมันจบบ้างเต็ม
- High moderate กดสันหลังไม่ค่อยลง สัมผัสไขมันได้ที่ซี่โครงและรอบโคนหาง
- Good ลำตัวแม้วมีกล้ามเนื้อมากขึ้น มีไขมันจบบ้างพอสมควร ไขมันหยุน คล้ายฟองน้ำมีมากบริเวณซี่โครง รอบโคนหาง รอบต้นขาจะโตและเต็ม มีไขมันพอรอบอวัยวะสืบพันธุ์และปากช่องคลอด
- Fat มีกล้ามเนื้อเต็มสมบูรณ์ดีจนเกินไป สันกระดูกซี่โครงไม่รู้สึกสะดุด มีไขมันเกาะเต็มบนซี่โครงรอบ โคนหาง และได้ช่องคลอดกล่อมเนื้อสะโพกมองเห็นได้ชัดเจน
- Extremely fat แม้โคที่อ้วนจนอ้วน ตัวเป็นรูปสี่เหลี่ยมกลึง โคนหางและกระดูกหัวสะโพกปกคลุมไปด้วยไขมันที่ต้นขาเห็นมันพอกนูนออกมา ไม่เห็นกระดูกโป่งนูนตามลำตัว จับดูก็หาไม่เจอ การเคลื่อนไหวของแม้โคเริ่มลำบาก อ้วนอ้วน เพราะมีไขมันจบบ้างตามตัวมากเกินไป

3) โคนม (กรมปศุสัตว์, 2567)

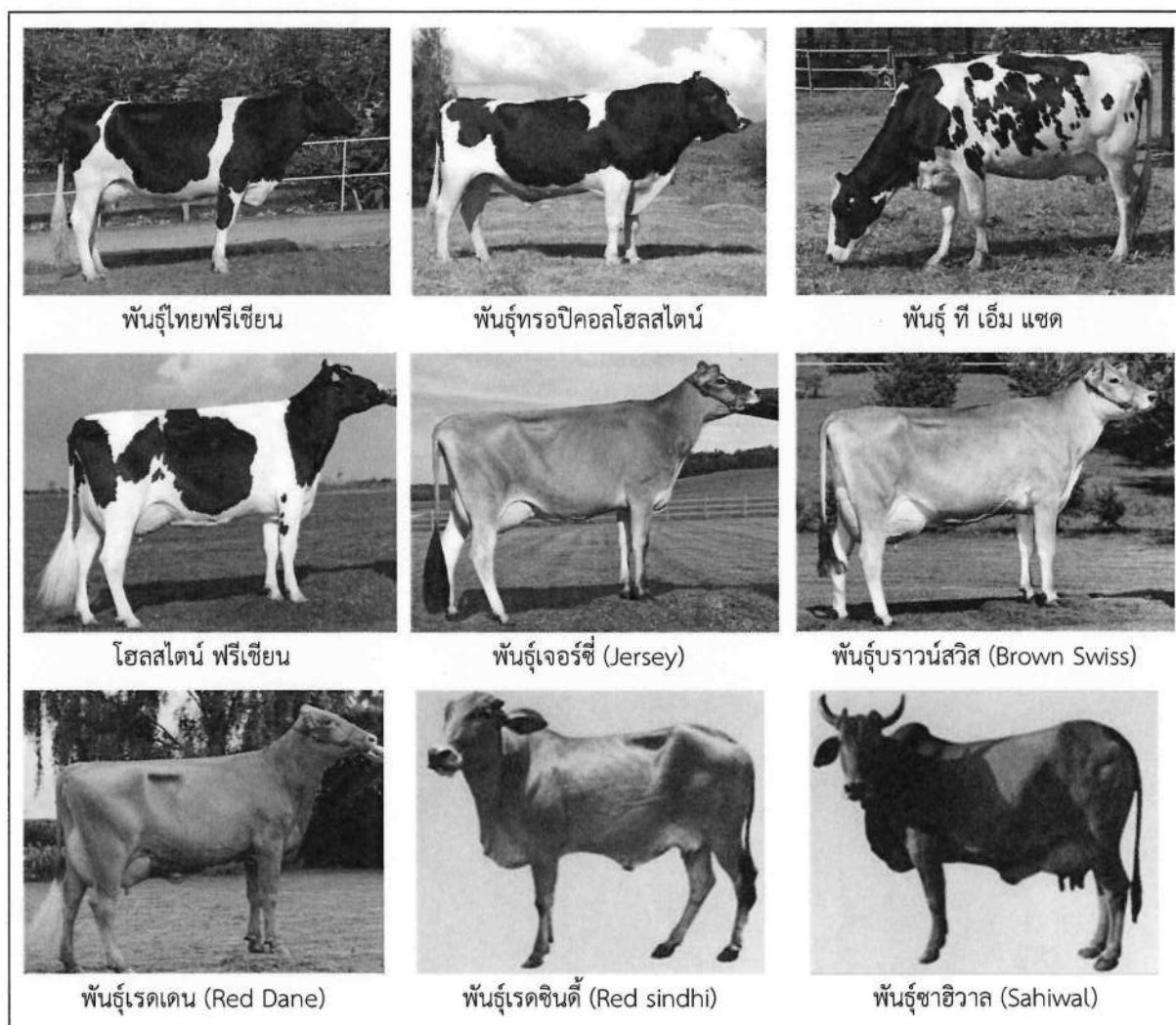
3.1) สายพันธุ์โคนม กรมปศุสัตว์ได้พัฒนา ปรับปรุงและส่งเสริมพันธุ์โคนมที่เหมาะสมกับสภาพอากาศในประเทศไทย โดยพันธุ์ที่สำคัญและมีการส่งเสริม ได้แก่

(1) พันธุ์ไทยฟรีเซียน เป็นโคที่พัฒนาโดยการผสมข้ามพันธุ์ระหว่างโคนมพันธุ์โฮลสไตน์ฟรีเซียน กับ โคพันธุ์พื้นเมือง เพื่อให้ได้ลักษณะเด่นของทั้งสองสายพันธุ์ มีระดับเลือดโคนมขาวดำเกินกว่า 75% หรือ เป็นโคนมเลือดสูง จุดเด่นคือให้นมในปริมาณสูง มีความแข็งแรงทนทานต่อสภาพอากาศร้อนของประเทศไทยได้ดี และทนทานต่อโรคเขตร้อน

(2) พันธุ์ทรอปิคอลโฮลสไตน์ เป็นสายพันธุ์ที่พัฒนาขึ้นเพื่อการผลิตน้ำนมในเขตร้อน โดยเฉพาะ มีคุณสมบัติที่ให้น้ำนมได้ดีในสภาพอากาศร้อนชื้น และยังคงให้ผลผลิตสูง

(3) พันธุ์ ที เอ็ม แซต เป็นอีกหนึ่งสายพันธุ์ที่กรมปศุสัตว์ให้ความสำคัญในการพัฒนา เพื่อให้เหมาะสมกับการเลี้ยงในประเทศ สร้างขึ้นสำหรับเกษตรกรรายย่อย มีเลือดโฮลสไตน์ฟรีเซียน 75% และเลือดซิมบู 25% ให้ผลผลิตน้ำนมปานกลาง แต่ทนทานต่อโรคและแมลงได้ดี

(4) โฮลสไตน์ ฟรีเซียน เป็นสายพันธุ์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกในเรื่องการให้น้ำนมปริมาณสูง ผลผลิตน้ำนมเฉลี่ยต่อระยะการให้นมประมาณ 9,000-10,000 กก. มีลักษณะเด่นคือสีขาวสลับดำ มักเรียกว่า ขาว-ดำ ในประเทศไทยมักเลี้ยงเป็นโคลูกผสมซึ่งทนทานต่ออากาศร้อนได้ดีขึ้น

ภาพที่ 8 สายพันธุ์โคนม

(5) เจอร์ซี่ เป็นโคขนาดเล็ก ให้นมที่มีไขมันสูง มีถิ่นกำเนิดในประเทศอังกฤษ เป็นโคยุโรปที่มีขนาดเล็กกว่า พันธุ์อื่น มีสีเหลืองนวลจนถึงน้ำตาลเม็ดมะขาม ให้ผลผลิตน้ำนมเฉลี่ยต่อระยะการให้นมประมาณ 5,000 – 6,000 กก. แต่มีไขมันนมค่อนข้างสูงเฉลี่ยประมาณ 4.5 เปอร์เซ็นต์

(6) บราวน์สวิส เป็นโคที่มีทนทานต่อสภาพแวดล้อมได้ดี ให้น้ำนมในปริมาณที่น่าพอใจ มีถิ่นกำเนิดในสวิสเซอร์แลนด์ ขนาดใหญ่ มีสีเหลืองนวลจนถึงเทาหม่น มีลักษณะประจำพันธุ์คือจะมีวงรอบขอบปาก เป็นสีขาว ให้ผลผลิตน้ำนมเฉลี่ยต่อระยะการให้นมประมาณ 7,000 – 8,000 กก.

(7) พันธุ์เรดเดน มีถิ่นกำเนิดในประเทศเดนมาร์ก มีสีน้ำตาลแดงเข้ม เป็นโคประเภทกึ่งเนื้อกึ่งนม ให้ผลผลิตน้ำนมเฉลี่ยต่อระยะการให้นมประมาณ 6,000 – 7,000 กก.

(8) พันธุ์เรดซินดี มีถิ่นกำเนิดในอินเดีย มีขนาดเล็กน้ำหนัก 350–450 กก. สีแดงเข้าระยะการให้นมสั้น 220 – 240 วัน ให้ผลผลิตน้ำนมเฉลี่ยต่อระยะการให้นมประมาณ 2,400–3,000 กก.

(9) พันธุ์ซาฮิวาล มีถิ่นกำเนิดในปากีสถาน น้ำหนัก 400–500 กก. มีสีเหลืองนวล/น้ำตาลอ่อน ระยะการให้นม 240–260 วัน ให้ผลผลิตน้ำนมเฉลี่ยต่อระยะการให้นม 3,000–3,600 กก. โคพันธุ์ซาฮิวาล เป็นโคเขตร้อน ทนทานต่อสภาพอากาศร้อนชื้น โรค แมลง และเลี้ยงดูได้ง่ายกว่าโคพันธุ์ยุโรป

(1) ลูกโคแรกคลอด ถึงอายุ 1 สัปดาห์

- ลูกโคควรคลอดในคอกคลอดที่สะอาด มีฟาง/หญ้าแห้งรองพื้นคอก ตัดสายสะดือ แยกลูกโค จากแม่หรือปล่อยให้แม่เลียเมือก 1 ชั่วโมง แล้วย้ายลูกโคมาไว้ในกรงขังเดี่ยวที่ปูพื้นด้วยหญ้าแห้ง
- ไม่เกิน 6 ชั่วโมงหลังคลอดควรให้ลูกโคแรกคลอดกินน้ำนมเหลืองโดยเร็ว ลูกโคควรได้กินน้ำนมเหลืองไม่น้อยกว่า 2 กก. จึงจะได้รับภูมิคุ้มกันพอเพียง น้ำนมเหลืองห้ามต้มเพราะจะทำให้ภูมิคุ้มกันถูกทำลาย หากไม่มีน้ำนมและไม่มีน้ำนมเหลืองแช่แข็ง สามารถใช้ซีรัมของแม่โคที่สุขภาพแข็งแรง 200 ซี.ซี.ผสมน้ำนมธรรมดา 1-2 กก. ให้ลูกโคกิน 1-2 มื้อ ภายใน 24 ชั่วโมง
- นำลูกโคแรกคลอดขึ้นทะเบียนโค บันทึกข้อมูลประวัติและรายละเอียดในสมุดประจำฝูง ชั่งน้ำหนัก วัดสัดส่วนร่างกายลูกโคแรกเกิดภายใน 24 ชั่วโมงหลังคลอด เริ่มบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโต
- ลูกโคแรกเกิดถึง 5 วันแรก งดให้น้ำเพื่อให้ลูกกินนมได้มากขึ้น หลังจากหมดน้ำนมเหลืองให้น้ำนมวันละ 4 กก. (10% ของน้ำหนักตัว) แบ่งออกเป็น 2 มื้อๆละ 2 กก. จนถึงอายุ 3 เดือน
- ทำลายปุ่มเขา (อายุไม่เกิน 7 วัน) ตัดหัวนมเกินลูกโคนม (อายุไม่เกิน 3 เดือน)
- ทำเครื่องหมายประจำตัวโคโดยการสักใบหูหรือติดเบอร์หูเมื่อลูกโคอายุ 1 สัปดาห์

(2) ลูกอายุ 1-2 เดือน

- ชั่งน้ำหนักและประเมินคะแนนความสมบูรณ์ของร่างกายเพื่อการดูแลและจัดการด้านอาหารและสุขภาพ บันทึกข้อมูลการเจริญเติบโต จำกัดนมและเสริมอาหารชั้นให้ลูกโคระยะกินนมเพื่อพัฒนากระเพาะหมัก โดยเมื่อลูกโคอายุ 1 สัปดาห์ เริ่มให้อาหารผสมลูกโคโปรตีน 18-20% (หรืออาหารหมูเล็ก) วันละ 2 กำมือ เปลี่ยนอาหารลูกโคทุกวัน เมื่ออายุ 1 เดือนจึงเพิ่มอาหารชั้นเป็นวันละ 1-2 กก. จนถึงอายุหย่านม 3 เดือน มีน้ำสะอาดให้กินตลอดเวลาและเปลี่ยนทุกวัน มีหญ้าแห้งคุณภาพดีไว้ให้ลูกโคหัดกินตลอดเวลา
- ลูกโคเพศเมีย ให้ขอขึ้นทะเบียนคุมทรัพย์สินกับกรมปศุสัตว์ ภายใน 1 เดือน
- ลูกโคเพศผู้ ให้จำหน่ายโดยเร็ว ยกเว้นต้องเลี้ยงเพื่อทดสอบหรือเพื่อวัตถุประสงค์อื่น

(3) ลูกโคอายุ 3 เดือน (หย่านม)

- ชั่งน้ำหนักโค วัดสัดส่วนร่างกาย บันทึกข้อมูลประวัติการเจริญเติบโต ติดเบอร์ร่อน/เบอร์เย็น เมื่อลูกโคอายุ 3-6 เดือน จีเฝ้าไข้ ตัดหัวนมเกิน ถ่ายพยาธิ ทำวัคซีนป้องกันโรคบูลเชลโล
- ให้กินน้ำนมวันละ 4 กก. (2 มื้อ) ให้อาหารชั้นลูกโค P 18-20 % หรืออาหารหมูเล็ก ให้หญ้าแห้งคุณภาพดีเต็มที่ ลูกโคที่เจริญเติบโตเหมาะสมสุขภาพสมบูรณ์สามารถหย่านมได้เมื่ออายุ 2-3 เดือน

(4) โครุ่น-โคสาว (ตั้งแต่ลูกโคหย่านมจนถึงอายุผสมพันธุ์)

- โครุ่นหลังหย่านมถึง 6 เดือน เป็นระยะที่กระเพาะหมักได้พัฒนาที่จะเป็นสัตว์กระเพาะรวม สามารถกินและย่อยอาหารหยาบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรให้อาหารหยาบเสริมด้วยอาหารชั้นโปรตีน 16-18 % ประมาณ 2-3 กก./วัน/ตัว และให้หญ้าแห้งหรือหญ้าสดเต็มที่ ตั้งอาหารแร่ธาตุ และน้ำสะอาดให้โคกินตลอดเวลา
- ลูกโคหลังหย่านมที่มีการเจริญเติบโตเหมาะสมทั้งน้ำหนักและความสูง สามารถผสมพันธุ์เมื่ออายุ 15-18 เดือน (ปีครึ่ง) หรือมีอายุคลอดลูกตัวแรกประมาณ 24-27 เดือน (ประมาณ 2 ปี) โคนมมีอายุเริ่มเข้าสู่วัยสาว หรือวัยเจริญพันธุ์ (Puberty) เมื่ออายุประมาณ 8-10 เดือน

(5) โครุ่น ระยะก่อนวัยเจริญพันธุ์ (อายุ 3-9 เดือน)

- ระยะโครุ่นสำคัญมากต่อความก้าวหน้าของผลผลิตน้ำนมในปัดๆไป โดยมีการพัฒนาของระบบเต้านมเร็วกว่าการเจริญเติบโตของร่างกาย 1.8-3.5 เท่า การเร่งอาหาร (ขุนโคให้อ้วน) หรือการให้อาหารไม่พอ (เลี้ยงโคแคระแกรน) มีผลต่อปริมาณการให้ผลผลิตน้ำนมเมื่อโคเติบโตและคลอดลูกเป็นแม่โครีดนม
- โครุ่นอายุ 6-12 เดือน กระเพาะหมักพัฒนาพร้อมที่จะหมักอาหารหยาบได้เต็มที่ จึงให้อาหารหยาบเสริมด้วยอาหารข้นโครุ่นโปรตีน 16-18 % ประมาณ 1.5-3 กก./วัน/ตัว ให้หญ้าแห้งหรือหญ้าสดเต็มที่ ตั้งอาหารแร่ธาตุ น้ำสะอาดให้โคกินตลอดเวลา

(6) ระยะวัยเจริญพันธุ์ (อายุ 10-14 เดือน)

- เมื่อโคสาวได้รับการผสมพันธุ์และตั้งท้อง เต้านมจะพัฒนาอย่างต่อเนื่องสมบูรณ์ ต่อมน้ำนมจะพัฒนาสร้างน้ำนมเหลืองจนโคสาวคลอดลูก ระยะนี้กระเพาะหมักพัฒนาเต็มที่ เน้นอาหารหยาบคุณภาพดีเป็นหลักเสริมด้วยอาหารข้นโปรตีน 16-18% ประมาณ 3-4 กก./วัน/ตัว
- การผสมพันธุ์โคสาวเมื่อมีอายุไม่น้อยกว่า 15 เดือน และน้ำหนักไม่น้อยกว่า 280 กก. สำหรับโคสาวที่มีปัญหาด้านสุขภาพหรือมีปัญหาด้านระบบสืบพันธุ์ออกให้คัดออกเพื่อจำหน่ายออกจากฝูง

(7) ฝูงโคท้อง

- โคสาวเมื่อผสมพันธุ์แล้วถ้าไม่มีการกลับสัด ควรมีการล้วงตรวจท้องทางทวารหนักโดยผู้ที่มีความชำนาญประมาณ 45-60 วัน นับจากวันผสม โคสาวในระยะนี้ให้อาหารข้นและอาหารหยาบเหมือนโคสาวทั่วไปจนถึงโคตั้งท้อง 7-8 เดือนจึงควรมีการเพิ่มอาหารข้น ตามปกติโคนมตั้งท้องประมาณ 280 +10 วัน
- บันทึกข้อมูลด้านระบบสืบพันธุ์ในสมุดประจำฝูง วันที่เป็นสัด วันผสมพันธุ์ น้ำเชื้อที่ใช้ผสม กำหนดวันคลอด วันคลอด เพศลูกโค สภาพการคลอด เช่น คลอดยาก รกค้าง แท้ง ฯลฯ และบันทึกข้อมูลน้ำหนักโคประจำเดือน ประเมินคะแนนความสมบูรณ์ของร่างกายเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการให้อาหารและสุขภาพ
- ควรจัดให้มีคอกคลอดและให้เจ้าหน้าที่ควบคุมดูแลการเลี้ยงโคได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความสามารถในการตรวจท้องและการผสมเทียม สถานที่คลอดต้องสะอาด ลดอาการเครียดของแม่โค
- ตรวจท้องประมาณ 60 วันนับจากวันที่ผสม เมื่อตั้งท้อง 7 เดือนเริ่มนำเข้าฝึกยืนโรง/ฝึกเข้าซองรีดนม และแยกเลี้ยงในโรงเรือนเตรียมคลอดเพื่อให้การดูแลพิเศษ โคท้องแก่ก่อนคลอด 60 วัน ให้ออกกำลังโดยปล่อยให้แทะเล็มแปลงหญ้าคุณภาพดีเต็มที่ เสริมอาหารข้น 3-4 กก./ตัว/วัน ก่อนคลอด 1 เดือน ไม่ควรให้อาหารข้นที่มี Ca สูง และทำการถ่ายพยาธิ ฉีดวิตามินเพื่อบำรุงลูกโค และป้องกันโรคและอาการรกก้าง

(8) ฝูงโครีดนม

- การแบ่งกลุ่มฝูงโครีดนม เพื่อความสะดวกต่อการจัดการด้านอาหาร โดยพิจารณาจากผลผลิตน้ำนม จำนวนวันรีดนม และระยะการให้ผลผลิต เป็น 5 ระยะ คือ
 - ฝูงโครีดนมที่คลอดใหม่ในระยะ 3 เดือน (Early Stage of Lactation)
 - ฝูงโคที่ให้ผลผลิตน้ำนมมากกว่า 15 กก.ต่อวัน (High Production Cows)
 - ฝูงโคที่ให้ผลผลิตน้ำนม 10-15 กก.ต่อวัน (Medium Production Cows)
 - ฝูงโคที่ให้ผลผลิตน้ำนมต่ำกว่า 10 กก.ต่อวัน (Low Production Cows)
 - ฝูงโคที่ให้ผลผลิตน้ำนมครั้งแรก 6 เดือนแรก (First Lactation Cows) ฝูงนี้ถ้ามีจำนวนไม่มากให้นำไปรวมเลี้ยงกับฝูงโคคลอดใหม่ 3 เดือนแรกได้

- แม่โคหลังคลอดมีระยะรีดนมเฉลี่ย 280-305 วัน การรีดนมควรรีดให้ตรงเวลา และควรพิจารณาระยะห่างของการรีดนมทั้ง 2 ครั้ง ให้ใกล้เคียงกัน การรีดนมควรปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ บันทึกสถิติการให้ผลผลิตน้ำนมทุกเดือนของแม่โคแต่ละตัวและส่งตัวอย่างน้ำนม เพื่อวิเคราะห์คุณภาพและส่วนประกอบน้ำนม

- แม่โครีดนมควรได้รับการผสมพันธุ์ในช่วง 45-70 วันหลังคลอด หรือเมื่อแสดงการเป็นสัดครั้งที่ 2 แม่โครีดนมที่ตั้งท้องควรหยุดรีดนมก่อนคลอด 60 วัน เตรียมความพร้อมแม่โคใกล้คลอดโดยทำการถ่ายพยาธิ เสริมซิลิเนียม และวิตามิน เอ ดีอี ระยะรีดนมควรดูแลและระวังเรื่องโรคที่อาจเกิดขึ้นกับแม่โครีดนม เช่น ไข้ นม เต้านมอักเสบ การให้อาหารโครีดนมให้อาหารเหมือนโคท้อง

3.2) การเลี้ยงโคทดแทน พบปัญหาสำคัญ 2 กรณี ดังนี้

- ปัญหาจากอาหาร การให้อาหารไม่พอเพียง คุณภาพและปริมาณของอาหารชั้น หญ้าสด พืชหมัก หญ้าแห้ง ตลอดจนวัสดุเหลือใช้จากการเกษตรและโรงงานมีคุณภาพไม่สม่ำเสมอ ไม่พอเพียง ไม่สอดคล้องกัน มีคุณค่าโปรตีนเพียง 5-6 % เมื่อรวมโปรตีนในอาหารชั้นและอาหารหยาบแล้วยังไม่เพียงพอกับความต้องการโปรตีนของโคกับการสร้างฮอร์โมน ที่เรียกว่า Growth Hormone ทำให้โคสาวมีการเจริญเติบโตช้า เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์เมื่ออายุมากกว่าปกติ หรือ ผสมพันธุ์ที่น้ำหนักน้อย แสดงอาการเป็นสัดไม่ชัดเจนยากต่อการสังเกตการเป็นสัดและเมื่อคลอดลูกจะให้ผลผลิตน้ำมน้อยกว่าปกติ น้ำหนักและคะแนนความสมบูรณ์ร่างกายลดลงอย่างรวดเร็ว มักมีปัญหาระบบสืบพันธุ์ตามมาผสมติดยาก

- ปัญหาด้านสุขภาพของโคทดแทน ปัญหาโรคพยาธิทางเดินอาหารและโรคพยาธิในเลือด โดยโรคพยาธิทางเดินอาหาร มักเกิดร่วมกับการให้อาหารที่ไม่ถูกต้อง หรือเลี้ยงโคบนคอกดิน ซึ่งต้องถ่ายพยาธิอย่างสม่ำเสมอปีละ 1-2 ครั้ง โรคพยาธิในเลือดที่สำคัญ ได้แก่ โรคอะนาพลาสโมซิส โรคไข้เยี่ยวแดง และโรคไทเลอริโอซิส ซึ่งมีแมลงดูดเลือดและเห็บเป็นพาหะควรมีการวางแผนควบคุมโรคในช่วงฤดูฝนที่มีโรคชุกชุม โดยพบโคชนหยอง ผอม โตช้า เยื่อเมือกบริเวณช่องคลอดซีดกว่าปกติ

3.3) การคำนวณความต้องการอาหารหยาบ และการจัดการแปลงหญ้า

ปัจจัยที่จำเป็นในการคำนวณปริมาณการใช้อาหารหยาบ ได้แก่ จำนวนสัตว์ในฟาร์ม ความต้องการอาหารหยาบของโคในแต่ละระยะ พื้นที่แปลงพืชอาหารสัตว์ ปริมาณผลผลิตพืชอาหารสัตว์

(1) จำนวนโคนมในฟาร์มและความต้องการอาหารหยาบของโค จำนวนโคนมแต่ละชนิดในฟาร์มสามารถคำนวณให้เป็น “หน่วยปศุสัตว์” (Animal Unit) โดย แม่โค 1 ตัวเท่ากับ 1 หน่วยปศุสัตว์ โคสาว 1 ตัวเท่ากับ 0.7 หน่วยปศุสัตว์ และ ลูกโค <1 ปี 1ตัวเท่ากับ 0.3 หน่วยปศุสัตว์

(2) พื้นที่และผลผลิตพืชอาหารสัตว์ที่ปลูก ผลผลิตหญ้าในเขตร้อนเฉลี่ย 2,000-3,000 กก. น้ำหนักสดต่อการตัด 1 ครั้งต่อไร่ หรืออาจให้ผลผลิตต่ำ 1,500 กก. ในแต่ละปีฤดูฝนจะตัดได้ 3-4 ครั้ง (ทุก 45-50 วัน) ยกเว้น แปลงหญ้าที่ใส่ปุ๋ยทั้งมูลโคและวิทยาศาสตร์จะให้ผลผลิตสูง

ตัวอย่าง โคนมทั้งหมด 91 ตัว ประกอบด้วย

แม่โค 50 ตัว	50 ตัว × 1 หน่วยปศุสัตว์	= 50 หน่วยปศุสัตว์
โคสาวท้อง 11 ตัว	11 ตัว × 0.7 หน่วยปศุสัตว์	= 7.7 หน่วยปศุสัตว์
โคสาวผสมพันธุ์ 14 ตัว	14 ตัว × 0.7 หน่วยปศุสัตว์	= 9.8 หน่วยปศุสัตว์
โคอายุ < 1 ปี 16 ตัว	16 ตัว × 0.3 หน่วยปศุสัตว์	= 4.8 หน่วยปศุสัตว์
รวมทั้งสิ้น 73 หน่วยปศุสัตว์ (50+7.7+9.8+4.8)		

กินอาหารหยาบหน่วยปศุสัตว์ละ 10 กก. น้ำหนักแห้ง/วัน รวมระยะเวลา 1 ปี
 ต้องการอาหารหยาบ = $73 \times 10 \times 365 = 266$ ตัน น้ำหนักแห้ง
 ผลผลิตอาหารหยาบที่ผลิตได้จากพื้นที่ 60 ไร่ = $2,500$ กก. น้ำหนักสด $\times 4$ รอบตัด $\times 60$ ไร่
 = 600 ตัน น้ำหนักสด
 คิดเป็นน้ำหนักแห้ง = $25\% \times 600 = 150$ ตัน น้ำหนักแห้ง
 จำนวนอาหารหยาบที่ต้องซื้อเพิ่ม = $266 - 150 = 116$ ตัน น้ำหนักแห้ง
 ถ้าหญ้าแห้งทั่วไปมีน้ำหนักแห้ง 85 % น้ำหนัก ประมาณฟ่อนละ 20 กก.
 คิดเป็นน้ำหนักหญ้าแห้ง = $100/85 \times 116 = 136$ ตัน (6,800 ฟ่อน)

ระบบการจัดการแปลงหญ้า

- แปลงตัดสดในฤดูฝน และแปลงเลี้ยงปล่อยแทะเล็มในฤดูฝน (185 วัน) และแปลงหญ้าตัดสำรองเก็บไว้ในรูปของหญ้าหมักหรือหญ้าแห้งสำหรับเลี้ยงในฤดูแล้ง (180 วัน)
- ระบบปล่อยสัตว์แทะเล็มในแปลงหญ้า โดยหมุนเวียนแปลงหญ้า เป็นการจัดการระยะเวลาที่สัตว์แทะเล็มหญ้าในแปลงหญ้าและระยะการพักแปลงหญ้า เพื่อฟื้นฟูสภาพ เช่น ตัดแต่งตอ ให้น้ำ ใส่ปุ๋ย บำรุงแปลงหญ้า แต่การปล่อยสัตว์เข้าเล็มกินในแปลงหญ้าจะเกิดการสะสมพวกเห็บ (Tick) และการระบาดของโรคพยาธิ ระบาดส่งผลให้สัตว์ที่มีอายุน้อยเจริญเติบโตช้า

3.4) การบันทึกกิจกรรมฟาร์มโคนม

เมื่อลูกโคคลอดในฟาร์ม ต้องขึ้นทะเบียนลูกโค ทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดในการขึ้นทะเบียนสัตว์ กรณีรับโคใหม่เข้าฟาร์มต้องขึ้นทะเบียนโคของฟาร์ม ต้องบันทึกข้อมูลในสมุดประจำฝูง เช่น หมายเลขประจำตัวโค วันที่เกิด หมายเลขพ่อ หมายเลขแม่ น้ำหนักตัว การเจริญเติบโตในระยะต่าง ๆ การผสมเทียม ผลผลิตน้ำนมประจำวัน วันเริ่มต้นรีดนม วันหยุดรีดนม จำนวนวันรีดนม ข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญต่อกิจการฟาร์ม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเลี้ยงดูโคในฟาร์ม ตลอดจนการปรับปรุงพันธุ์

(1) การทำเครื่องหมายโคและทะเบียนประวัติ

- หลังคลอดให้ทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามระบบ เช่น สลักเบอร์หู ติด Ear tag ทำเครื่องหมายเบอร์ตัวและปี พ.ศ. โดยตีเบอร์ร้อนที่บริเวณข้างสะโพกบริเวณที่สัญลักษณ์ชัดเจน
- บันทึกบัตรประจำตัวโคนมทุกตัว และขอขึ้นทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์
- ทำรายงานส่งสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ ตามแบบฟอร์มที่กำหนด
- บันทึกข้อมูลโคนมด้วยโปรแกรม DHI เพื่อการจัดการฟาร์ม

(2) รูปแบบการบันทึกกิจกรรมฟาร์ม

- การบันทึกข้อมูลประจำวัน ผลผลิตน้ำนมรายตัว การผสมเทียม โคป่วย ลูกคลอด
- การบันทึกข้อมูลประจำเดือน บันทึกข้อมูลด้านการเจริญเติบโต ผลผลิตน้ำนมของโครีดนมทั้งหมดในฟาร์ม ประวัติการให้ผลผลิตน้ำนมของแม่โคแต่ละตัว

4) แพะแกะ (กรมปศุสัตว์, 2567)

4.1) สายพันธุ์ แพะแกะ

แพะแกะเป็นสัตว์เคี้ยวเอื้อง กระเพาะรวม โดยลูกแพะแกะจะหย่านมอายุประมาณ 3-4 เดือน เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์อายุประมาณ 4-12 เดือน และแพะแกะสามารถผสมพันธุ์ได้เมื่ออายุประมาณ 8-10 เดือน มีวงรอบการเป็นสัด 12-36 ชั่วโมง และมีระยะการอุ้มท้องประมาณ 141-151 วัน โดยหน่วยงานกรมปศุสัตว์มีการเลี้ยงทั้ง แพะเนื้อ แพะนม และแกะ หลากหลายพันธุ์ แต่ที่มีการเลี้ยงในหน่วยงานที่มีหน้าที่ผลิตพันธุ์สัตว์ ได้แก่

(1) แพะเนื้อ

(1.1) แพะพันธุ์พื้นเมือง สามารถผสมพันธุ์ได้ทุกฤดูกาล ให้ลูกแฝดสูง ทนต่อสภาพภูมิอากาศร้อนชื้นได้ดี และทนทานต่อพยาธิตัวกลมมากกว่าแพะลูกผสม ซึ่งแพะพื้นเมือง ได้แก่

ก. แพะพื้นเมืองภาคเหนือ ที่มีถิ่นกำเนิดในอินเดียและบังคลาเทศ นำเข้ามาทางพม่า เลี้ยงกันมากในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลาง มีรูปร่างขนาดกลาง มีสีหลากหลาย ใบหูยาวปรก มีขนยาวที่บั้นท้าย

ข. แพะพื้นเมืองภาคใต้ มีขนาดเล็ก สีหลากหลาย ใบหูเล็กตั้ง การเจริญเติบโตช้า น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 25-30 กก. เพศเมีย 20 กก. อายุเมื่อให้ลูกตัวแรก 15.8 เดือน ระยะห่างการให้ลูก 217 วัน

(1.2) แพะพันธุ์แองโกลนูเบียน กรมปศุสัตว์ นำเข้ามาในปี 2526 เพื่อปรับปรุงพันธุ์แพะพื้นเมืองให้มีขนาดใหญ่ขึ้นให้ทั้งเนื้อและนม มีหลายสี ทั้งสีเดียว/สีต่าง สันจมูกโค้งนูน ใบหูยาวปรกlong น้ำหนักแรกเกิด 2.5 กก. น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 60-70 กก. เพศเมีย 50-60 กก.

(1.3) แพะพันธุ์บอร์ เป็นแพะเนื้อขนาดใหญ่ นำเข้าจากแอฟริกาใต้ในปี 2539 มีลำตัวสีขาว หัวและคอจะมีสีแดง สันจมูกโค้งนูน ใบหูยาวปรก น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 90 กก. เพศเมีย 65 กก. ขาแข็งแรง เดินระยะทางได้ไกล ขึ้นเขาหากินอาหารเก่ง สามารถอยู่ในที่กั้นคานได้ ทนต่อโรค และสารพิษไฮโดรโซยานิค

(2) แพะนม

(2.1) แพะพันธุ์ซานเนน มีถิ่นกำเนิดในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ นำเข้ามาในปี 2526 เพื่อปรับปรุงพันธุ์แพะพื้นเมืองให้มีผลผลิตน้ำนมเพิ่มขึ้น มีสีขาวทั้งตัว สันจมูกเป็นเส้นตรง ใบหูสั้นตั้งชี้ไปข้างหน้า น้ำหนักโตเต็มที่เพศผู้ 60-75 กก. เพศเมีย 55 - 65 กก. ให้น้ำนมเฉลี่ยวันละ 2 กก.ระยะการให้นม 200 วัน

(2.2) แพะพันธุ์อัลไพน์ ถิ่นกำเนิดสวิตเซอร์แลนด์และออสเตรีย นำเข้าจากประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อศึกษาวิจัย สายพันธุ์อังกฤษมีสีดำและมีแถบสีอ่อนที่ข้างแก้ม สายพันธุ์ฝรั่งเศสลำตัวสีน้ำตาล สันจมูกตรงใบหูสั้นตั้ง โตเต็มที่เพศผู้ 60-70 กก.เพศเมีย 50-60 กก.ให้น้ำนมเฉลี่ยวันละ 2.5 กก. ระยะให้นม 240 วัน

(2.3) แพะพันธุ์ทอกเกนเบอร์ก ถิ่นกำเนิดอยู่ในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ นำเข้าจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในปี 2540 มีสีช็อกโกแลต และแถบสีอ่อนที่ข้างแก้ม สันจมูกตรง ใบหูสั้นตั้ง น้ำหนักโตเต็มที่เพศผู้ 65 กก. เพศเมีย 50 กก. ให้น้ำนมเฉลี่ยวันละ 2 กก. ระยะการให้นม 240 วัน

แพะพื้นเมืองภาคเหนือ

แพะพื้นเมืองภาคใต้

แพะพันธุ์แองโกลนูเบียน (Anglo Nubian)

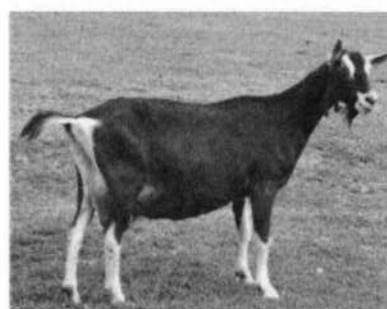

แพะพันธุ์บอร์ (Boer)

ภาพที่ 10 แพะเนื้อ

แพะพันธุ์ชาเนน (Saanen)

แพะพันธุ์อัลไพน์ (Alpine)

แพะพันธุ์ทอกเกนเบอร์ก (Toggenburg)

ภาพที่ 11 แพะนม

(3) แพะพระราชทาน

(3.1) แพะพันธุ์เลาซาน (Laoshan) รัฐบาลจีนได้นำมเกล้าๆ ถวายแพะนมพันธุ์เลาซาน 2 คู่ แต่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อ 10 ก.พ.45 เป็นพันธุ์พัฒนาขึ้นมาจากแพะชาเนนกับแพะพันธุ์พื้นเมืองของมณฑลชานตง น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 65 - 80 กก. เพศเมีย 50 - 60 กก. ให้ลูกตัวแรก 16.7 เดือน มีช่วงห่างครอก 7.6 เดือน ผลผลิตน้ำนม 505.66 ± 155.96 กก. ระยะรีดนม 215.80 ± 53.45 วัน น้ำนมเฉลี่ย 2.32 ± 0.22 กก./วัน

(3.2) แพะพันธุ์แบล็ค เบงกอล รัฐบาลบังคลาเทศได้นำมเกล้าๆ ถวายแพะพ่อพันธุ์ 1 ตัว แม่พันธุ์ 11 ตัว แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นแพะพื้นเมือง ลักษณะมีสีดำ ใบหูมีขนาดเล็กสันและตั้งเป็นแพะขนาดเล็ก ความสมบูรณ์พันธุ์สูงมักให้ลูกแฝด 2 - 4 ตัว เนื้อมีลักษณะละเอียดนุ่มหนังมีคุณภาพดีนิยมใช้ทำรองเท้าชั้นดี

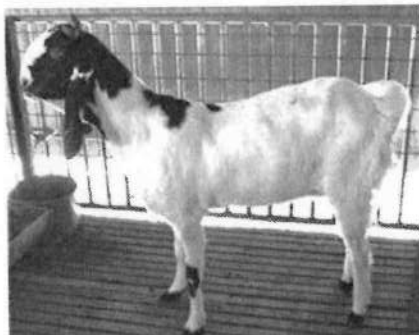
(3.3) แพะพันธุ์จัมนาปารี นายสุติง สาเม็ง ได้นำมเกล้าๆ ถวายแต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อ 24 ก.ย.50 จำนวน 1 คู่ เป็นแพะพันธุ์ที่สูงและสวยที่สุดของอินเดีย กิ่งเนื้อและนม มีสีหลากหลาย ขนลำตัวสั้นแต่จะมีขนยาวที่ส่วนท้าย มีใบหูกว้างและยาวปรกลง ปลายใบหูจะยาวเกินใบหน้า จมูกโค้งงุ้ม ปากล่างยาวกว่าปากบน มีเขายาวโค้งงอไปด้านหลัง โตเต็มที่น้ำหนักเพศผู้ 68 - 91 กก. เพศเมีย 46 - 63 กก. ปัจจุบันเลี้ยงขยายพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์เทพา เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของเกษตรกรที่ต้องการพัฒนาพันธุ์แพะให้มีอัตราการเจริญเติบโตเร็ว และให้ผลผลิตเนื้อที่ดี

แพะพันธุ์เลาซาน (Laoshan)

แพะพันธุ์แบล็ค เบงกอล (Black Bengal)

แพะพันธุ์จัมนาปารี (Jamnapari)

ภาพที่ 11 แพะพระราชทาน

(4) แกะเนื้อ

(4.1) แกะพันธุ์ไทยหางยาว (Thai Long tail) พบทั่วไปในเขตภาคกลางและภาคเหนือ น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 30-45 กก. เพศเมีย 30-40 กก. มีความทนทานต่อสภาพอากาศร้อนชื้น

(4.2) แกะพันธุ์คาทาดิน (Katahdin) มูลนิธิสถาบันวินรีค ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้สนับสนุนแกะพ่อพันธุ์ 5 ตัว ในปี 2532 เป็นแกะที่ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี เลี้ยงปล่อยตามทุ่งหญ้าได้โดยไม่ต้องเสริมอาหารข้น ผลัดขนได้เมื่ออากาศร้อน ทนพยาธิภายในได้มากกว่าแกะพันธุ์อื่น เนื้อแกะมีคุณภาพดี ไม่มีกลิ่นสาบ น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 90 กก. เพศเมีย 55-60 กก.

(4.3) แกะพันธุ์ซานตาอีนัส เป็นแกะขนาดใหญ่ ขาว หูยาวห้อยลง หน้าโค้งนูนขึ้น กริยา มีสีหลากหลาย ผสมข้ามพันธุ์ระหว่างแกะพื้นเมืองของบราซิลพันธุ์ Morada Nova กับแกะพันธุ์ Italian Bergasca น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 90 กก. เพศเมีย 60 กก.

(4.4) แกะพันธุ์บาร์บาโดส แบล็คเบลลี เป็นแกะขนาดเล็ก ถิ่นกำเนิดที่หมู่เกาะบาร์บาโดสแถบทะเลแคริบเบียน มีสีน้ำตาลอ่อนถึงเข้ม มีสีดำที่ใต้คาง ใต้ใบหู ขอบตา และบริเวณพื้นที่ท้องลงมาถึงใต้ขา ให้ลูกแฝดสูง น้ำหนักโตเต็มที่เพศผู้ 68 - 80 กก. เพศเมีย 40 - 59 กก.

(4.5) แกะพันธุ์ดอร์เปอร์ เป็นแกะเนื้อคุณภาพสูง สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดี ทนแล้ง มีลำตัวสีขาว หัวสีดำ ไม่มีเขา เกิดจากการผสมข้ามพันธุ์ระหว่างพ่อพันธุ์ Dorset Horn กับแม่พันธุ์ Blackhead Persian เมื่ออายุ 4 เดือน ชากมีน้ำหนัก 16 กก. มีอัตราการเจริญเติบโต 91 กรัม/วัน

แกะพันธุ์ไทยหางยาว (Thai Long tail)

แกะพันธุ์คาทาดิน (Katahdin)

แกะพันธุ์ซานตาอีนัส
(Santa Ines)

แกะพันธุ์บาร์บาโดส แบล็คเบลลี
(Barbados Black Belly)

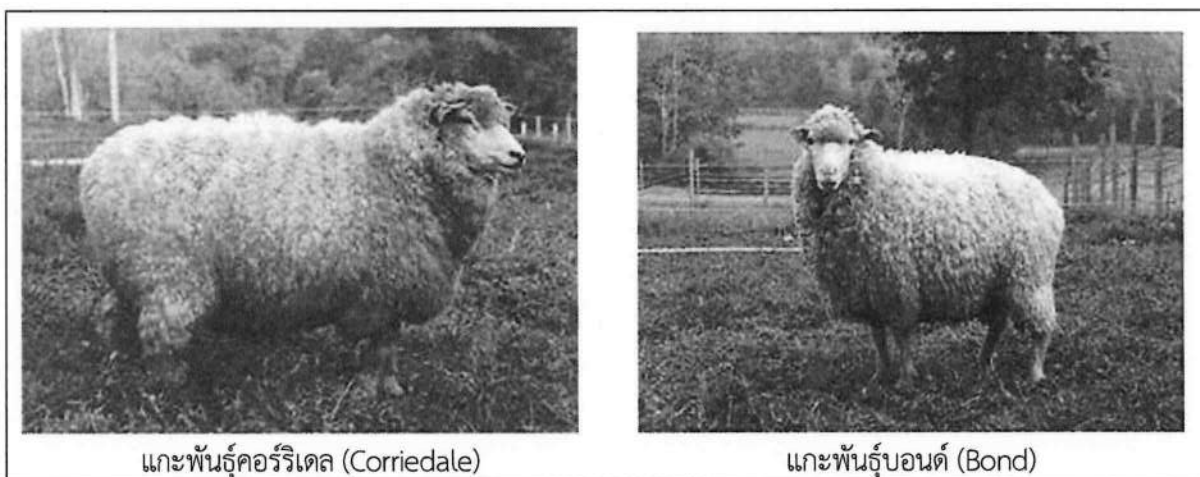
แกะพันธุ์ดอร์เปอร์ (Dorper)

ภาพที่ 13 แกะเนื้อ

(5) แกะขน

(5.1) แกะพันธุ์คอร์ริเดล เป็นแกะที่โครงสร้างใหญ่ ไม่มีเขาและผลิตเนื้อที่มีคุณภาพ น้ำหนักโตเต็มที่ เพศผู้ 90 กก. เพศเมีย 55 - 60 กก. มีขนละเอียด คุณภาพดี ให้ผลผลิตขน 5 - 6 กก.ต่อการตัด

(5.2) แกะพันธุ์บอนด์ ปรับปรุงพันธุ์ในประเทศออสเตรเลียเกิดจากการผสมข้ามพันธุ์ ระหว่าง Peppin Merino และพ่อพันธุ์ Lincoln ขนมีคุณภาพสูง ให้น้ำหนักขนปีละ 5 กก. สีค่อนข้างขาว ลำตัวค่อนข้างยาวและเจ้าเนื้อ ลูกแกะมีอัตราการเจริญเติบโตที่ดี อดทน ปรับตัวให้เข้ากับสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงได้ดี

แกะพันธุ์คอร์ริเดล (Corriedale)

แกะพันธุ์บอนด์ (Bond)

ภาพที่ 14 แกะขน

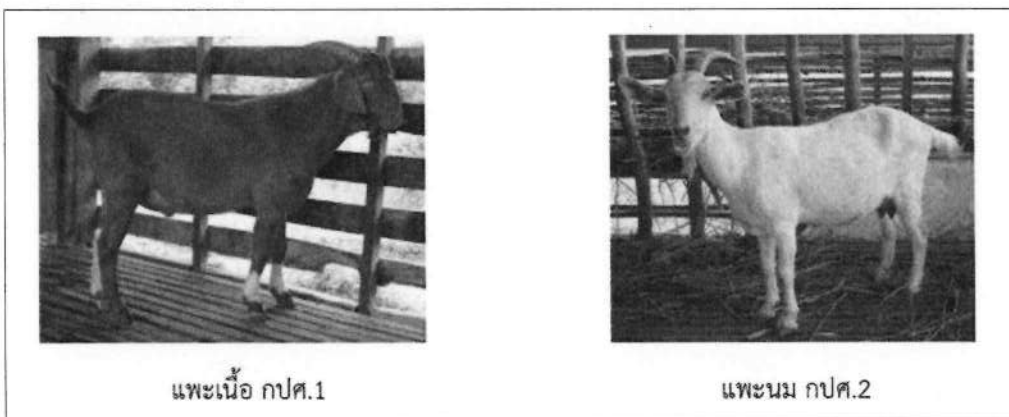
(6) แพะ แกะ สายพันธุ์กรมปศุสัตว์

(6.1) แพะเนื้อสายพันธุ์ กปศ.1 เป็นพันธุ์แพะลูกผสม 50 % (50% บอร์-พื้นเมือง)

(6.2) แพะนมสายพันธุ์ กปศ.2 เป็นการผสมพันธุ์แพะลูกผสม 50% (ซานเน-พื้นเมือง)

(6.3) แกะเนื้อสายพันธุ์ กปศ.1 เป็นการผสมพันธุ์แกะลูกผสม 50 % (50% คาทาดิน-พื้นเมือง หรือ 50% ซานตา อีเนส-พื้นเมือง หรือ 50% ดอร์เปอร์-พื้นเมือง)

(6.4) แกะขนสายพันธุ์ กปศ.2 เป็นการผสมพันธุ์แกะลูกผสม 50 % (50% คอร์ริเดล-พื้นเมือง หรือ 50% บอนด์-พื้นเมือง)

แพะเนื้อ กปศ.1

แพะนม กปศ.2

ภาพที่ 15 แพะแกะสายพันธุ์กรมปศุสัตว์

4.2) การจัดการเลี้ยงดู แพะแกะ

(1) การจัดการพันธุ์

(1.1) แม่พันธุ์แพะ แกะ อายุเมื่อเริ่มผสมพันธุ์ 9 เดือน (น้ำหนักตัวไม่น้อยกว่า 75 % ของน้ำหนักโตเต็มที่) โดยอายุการใช้งานของแม่พันธุ์ไม่เกิน 4 ปี (ให้ลูกจำนวน 6-8 ครอก) อัตราการตายไม่เกิน 5 % ช่วงห่างการให้ลูกแพะเนื้อไม่มากกว่า 210 วัน แพะนมอาจมากกว่าขึ้นกับระยะการให้นม แม่พันธุ์ควรผสมติดทุกครั้งที่เข้ารับการผสมพันธุ์ ถ้าผสมไม่ติดติดต่อกัน 2 ครั้งให้คัดออก

	จำนวนลูกเกิด	จำนวนลูกหย่านม
แพะเนื้อ	ไม่น้อยกว่า 1.5 ตัว/แม่/ปี	ไม่น้อยกว่า 1.35 ตัว/แม่/ปี
แพะนม	ไม่น้อยกว่า 2.0 ตัว/แม่/ปี	ไม่น้อยกว่า 1.6 ตัว/แม่/ปี
แพะพื้นเมือง	ไม่น้อยกว่า 1.8 ตัว/แม่/ปี	ไม่น้อยกว่า 1.8 ตัว/แม่/ปี
แกะเนื้อ/แกะขน	ไม่น้อยกว่า 1.2 ตัว/แม่/ปี	ไม่น้อยกว่า 1.1 ตัว/แม่/ปี

(1.2) พ่อพันธุ์ แพะแกะ อายุเมื่อเริ่มผสมพันธุ์ 18 เดือน (น้ำหนักตัวไม่น้อยกว่า 80 % ของน้ำหนักโตเต็มที่) อายุการใช้งานของพ่อพันธุ์ไม่เกิน 2 ปี

(1.3) ลูกแพะ น้ำหนักเมื่อหย่านมเฉลี่ย 12-15 กก. อัตราการเจริญเติบโตระยะกินนมเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 120 กรัม/วัน และต้องมีอัตราการตายน้อยกว่า 10 % ของฝูง

(1.4) แพะรุ่น น้ำหนักเมื่ออายุ 6 เดือน เฉลี่ย 20 กก. อัตราการเจริญเติบโตระยะทดสอบเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 50 กรัม/วัน และอัตราการตายน้อยกว่า 10 %

(1.5) แพะสาวทดแทน ต้องทดแทนฝูงแม่พันธุ์เดิมปีละไม่น้อยกว่า 20% ของเป้าหมายแม่

(1.6) แพะอุ้มท้อง ระยะอุ้มท้อง 150 วัน

(2) การจัดการทั่วไป

- วางแผนการปฏิบัติงานประจำวัน จัดลำดับความสำคัญเพื่อปฏิบัติก่อนหลัง ทำความสะอาดรางน้ำและรางอาหาร ทำความสะอาดคอก โรงเรือน เก็บมูลแต่ละคอก หากพื้นคอกเปียกชื้นอาจใช้น้ำล้างและขัดให้สะอาดทำความสะอาดภายในโรงเรือน ทำความสะอาดและถ่างหญ้ารอบ ๆ โรงเรือน เป็นต้น
- เตรียมน้ำสะอาดและอาหาร โดยตัดหญ้าแต่ละวันให้เพียงพอ อาจผสมอาหารเสริมหรืออาหารข้น ให้ดำเนินการจัดการแปลงหญ้าที่มีประสิทธิภาพ เช่น การกำจัดวัชพืช ใส่ปุ๋ย ปลูกหญ้า เป็นต้น
- การสุขาภิบาลแพะ การปฏิบัติงานประจำวันต้องมีการตรวจสอบสุขภาพของแพะและอาจมีการทำความสะอาดแผลและใส่ยา รักษาสัตว์ที่ป่วย มีการกำจัดพยาธิภายในและภายนอก เป็นต้น
- การบันทึก การปฏิบัติงานประจำวัน โดยบันทึกลักษณะต่าง ๆ เช่น น้ำหนักแพะ การใช้ยาหรือวัคซีน การถ่ายพยาธิ การเก็บเกี่ยวหญ้า เป็นต้น
- ให้ผู้ดูแลสัตว์ตรวจนับจำนวนสัตว์ในแต่ละคอกหรือแต่ละแปลง และรายงานยอดสัตว์ให้ ผอ.ศูนย์ฯ/หรือผู้รับผิดชอบทุกวัน โดยให้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจนับสัตว์อย่างน้อย 3 คน มี ผอ.ศูนย์ฯ เป็นประธาน และเจ้าหน้าที่พัสดุ เป็นกรรมการและเลขานุการ ตรวจนับสัตว์ และรายงานมาที่สำนักงานฯ ทุก 1 เดือน
- ปฏิบัติงานอื่น เช่น การตรวจสอบ ผสมพันธุ์ ทำคลอด ให้วัคซีน การคัดเลือกแพะเพื่อเก็บไว้เป็นพ่อหรือแม่พันธุ์ ซ่อมวัสดุและอุปกรณ์ที่ชำรุด การจัดซื้อวัสดุต่าง ๆ ตลอดจน การจำหน่ายแพะ เป็นต้น

(3) การจัดการด้านอาหารและน้ำ

(3.1) ลูกแพะแกะ

- แรกเกิด – 3 วัน ให้นมน้ำเหลืองเต็มที่ วันละ 3-5 ครั้ง
- 4 วัน – 2 สัปดาห์ ให้นมสด/นมเทียม 500-900 กรัม แบ่งให้กินวันละ 2-3 ครั้ง
- 3 – 8 สัปดาห์ ให้นมสด/นมเทียม 700-900 กรัม แบ่งให้กินวันละ 2-3 ครั้ง อาหารชั้นโปรตีน 18 % ให้นมให้น้อยแล้วค่อยๆเพิ่มปริมาณและหย้าคุณภาพดีวางเสริมให้กิน
- 2 – 4 เดือน ให้อาหารชั้นโปรตีน 18% 100 กรัม/ตัว/วัน หย้าคุณภาพดีเต็มที่

(3.2) แพะแกะรุ่น 4 เดือน-ผสมพันธุ์ : ให้อาหารชั้นโปรตีน 14% ตัวละ จำนวน 100-200 กรัม/วัน และหย้าคุณภาพดีกินเต็มที่ (3 กก./ตัว/วัน) หากให้อาหารชั้นโปรตีน 14% ให้ตัวละ 300-600 กรัม/วัน อาหารหยาบคุณภาพต่ำให้กินเต็มที่

(3.3) แม่พันธุ์ท้องว่าง ถึง ท้องไม่เกิน 3 เดือน : อาหารชั้นโปรตีน 14% จำนวน 200-400 กรัม/ตัว/วัน หย้าคุณภาพดีกินเต็มที่ (4-5 กก./ตัว/วัน)

(3.4) พ่อพันธุ์ อาหารชั้นโปรตีน 14% 400-800 กรัม/ตัว/วัน อาหารหยาบคุณภาพต่ำเต็มที่

(3.5) แม่พันธุ์ท้อง 3 เดือน – แม่แพะให้นม

- อาหารชั้นโปรตีน 16% จำนวน 0.6-1 กก./ตัว/วัน อาหารหยาบคุณภาพดีกินเต็มที่ (4-5 กก./ตัว/วัน)
- อาหารชั้นโปรตีน 16% 0.8-1.3 กก./ตัว/วัน อาหารหยาบคุณภาพต่ำให้กินเต็มที่

(3.4) แพะแกะขุน

- น้ำหนัก 10 กก.อาหารชั้นโปรตีน 14% 400 กรัม/ตัว/วัน
- น้ำหนัก 20 กก.อาหารชั้นโปรตีน 14% 500 กรัม/ตัว/วัน
- น้ำหนัก 30 กก.อาหารชั้นโปรตีน 14% 600 กรัม/ตัว/วัน
- น้ำหนัก 40 กก.อาหารชั้นโปรตีน 14% 700 กรัม/ตัว/วัน
- โดยอาหารหยาบให้กินเต็มที่ทุกช่วงน้ำหนัก

(4) การเลี้ยงดู โรงเรือน

(4.1) **แพะ** หากินเก่ง ตุ่มรับรสชม ทำให้กินใบไม้และเศษวัสดุเหลือใช้ทางเกษตร เช่น เปลือกผลไม้ เศษผักได้ ชอบกินใบไม้ตามพุ่มไม้มีหนาม ยอดอ่อนต้นพืช ใบไม้ และหน่อตอสดได้ดี ชอบกินหญ้าที่มีความสูงเกิน 10 นิ้วขึ้นไป ไม่ชอบกินอาหารอย่างเดียวติดต่อกันนาน แพะจะไม่โตหากให้กินอาหารเพียงชนิดเดียวนาน ๆ แพะมีนิสัยชอบกินอาหารที่สูงและสะอาด ควรหาที่ใส่อาหารไม่ให้อาหารถูกเหยียบย่ำหรือถูกปัสสาวะรด แพะกินอาหารหยาบสดได้ 5-10 กก. เสริมแร่ธาตุก่อน โดยลำดับความชอบของพืชที่แพะกินมี ดังนี้

- หญ้า ได้แก่ หญ้าขน (ชอบมากที่สุด) เนเปียร์ รุชี กินนี ชิกเนล บัฟเฟิล หญ้าปากคอก หญ้ากัวเตมาลา
- พืชตระกูลถั่ว ได้แก่ ถั่วลาย ถั่วฮามาต้า ถั่วคาโลโป ถั่วมะแฮะ ฯลฯ
- พืชอื่นๆ ได้แก่ กระจิน แคน มันสำปะหลัง กล้วย ขนุน หม่อน โพธิ์ ขบา พุทรา ทองหลาง มะขามเทศ

อาหารหยาบ การใช้อาหารหยาบให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ควรดำเนินการดังนี้

- ปรับปรุงคุณภาพแปลงหญ้าโดยปลูกพืชตระกูลถั่วแซม/สลับเพื่อเพิ่มโปรตีน
- การจัดการแปลงหญ้าและพืชอาหารสัตว์ให้มีพอเพียงกับสัตว์ต้องการ
- จัดแปลงหญ้าให้มีคุณภาพดี คัดเลือกพันธุ์ที่ให้ผลผลิตและคุณค่าทางอาหารสูง
- เป็นพันธุ์หญ้าที่มีสารพิษน้อยหนาทน สะดวกในการจัดการแปลง
- ให้น้ำในอัตราที่เหมาะสมจะทำให้พืชอาหารสัตว์มีการเจริญเติบโตดี
- ใส่ปุ๋ยในพื้นที่ที่ขาดธาตุอาหารเพื่อให้สัตว์ได้รับแร่ธาตุตามที่ร่างกายต้องการ
- เก็บเสบียงอาหารหยาบ โดยการทำหญ้าหมัก (Silage) หรือหญ้าแห้ง (Hay)

อาหารข้น เสริมให้กินในช่วงระยะเวลาที่ต้องการผลผลิตในปริมาณที่สูง ช่วงที่ต้องการผลผลิตนานม ช่วงที่อาหารหยาบมีคุณค่าอาหารต่ำหรือได้รับอาหารหยาบได้น้อย ร่างกายได้รับโภชนาการต่ำกว่าระดับที่ต้องการ ซึ่งอาหารหยาบเพียงอย่างเดียวยังไม่เพียงพอ อาหารข้นต้องมีโปรตีน พลังงาน ไขมัน แร่ธาตุ อยู่ในปริมาณที่มากพอสำหรับความต้องการของสัตว์ แต่ด้วยสัตว์เคี้ยวเอื้องมีกระเพาะส่วนหน้าขนาดใหญ่และมีจุลินทรีย์ทำให้สัตว์เคี้ยวเอื้องสามารถใช้สุดอาหารที่มีคุณภาพและราคาต่ำกว่าอาหารสัตว์กระเพาะเดียวได้

ปริมาณความต้องการอาหารแพะ มีความสัมพันธ์กับน้ำหนักตัว พันธุ์ อายุ ผลผลิต การจัดการและสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ เช่น ถ้าเลี้ยงแพะรุ่นให้เลี้ยงแบบกึ่งชั่งกึ่งปล่อย ถ้าเลี้ยงแพะพ่อพันธุ์น้ำหนักตัว 80 กก. ปล่อยแปลงหญ้า ต้องเสริมอาหารข้น 0.5 กก./วัน เป็นต้น

(4.2) แกะ จะกินหญ้าและพุ่มไม้ต่าง ๆ ชอบกินพืชลำต้นสั้น หญ้าที่งอกขึ้นใหม่ หญ้าหมัก ใบพืชผัก (แห้งน้ำ) พืชหัว ถ้ากินพืชสดอาจทำให้แกะท้องอืด การปล่อยแกะแทะเล็ม ควรปล่อยแกะลงกินหญ้าที่มีความสูงจากพื้นดินระหว่าง 4-8 นิ้ว มักจะเก็บกินหญ้าที่สั้นตามหลังแพะที่ชอบกินหญ้าสูง

(4.3) ระบบการเลี้ยง การใช้วิธีการเลี้ยงแบบกึ่งชั่งกึ่งปล่อย ฤดูฝนชั่งแพะไว้ในคอกและหาอาหารให้แพะกิน เลี้ยงแบบปล่อยเมื่อฝนหยุด ช่วยให้สัตว์สมบูรณ์แข็งแรง ตัดวงจรชีวิตของพยาธิในแปลงหญ้า โดย หลังจากหย่านมลูกแพะ 1 สัปดาห์ จัดการถ่ายพยาธิภายในโดยอาจให้ยาถ่ายพยาธิชนิดกิน หรือชนิดฉีด และควรมีการกำจัดพยาธิทุกครั้งที่จะมีการย้ายฝูงแพะจากแปลงหนึ่งไปยังอีกแปลงหนึ่ง สำหรับการกำจัดพยาธิภายนอกให้ฉีดพ่น/รดน้ำผสมยาแต่ต้องระวังมิให้ยาลงในรางน้ำและรางอาหาร และไม่ควรทำในแม่ที่กำลังเลี้ยงลูก และต้องให้วัคซีนทำหลังจากหย่านม 2 สัปดาห์ อย่างน้อย 2 ชนิด คือวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย (ฉีดทุก 5-6 เดือน ไม่ควรฉีดแม่แพะอุมท้องแก่) และวัคซีนป้องกันโรคคอบวม (ฉีดทุก 4-6 เดือน) พร้อมทั้ง กำจัดเพื่อลดอันตราย ทำได้โดยใช้แท่งเหล็กร้อนจี้(สัตว์อายุน้อย) หรือ ใช้สวดตัดเขาและแตรัมโซดาไฟ (แพะโต)

(4.4) โรงเรือน ควรทำคอกมีหลังคากันแดดฝน ยกพื้นสูง ทำความสะอาดง่าย มีที่ใส่น้ำและอาหารความยาวรางอาหารพอให้แพะกินครบทุกตัว มีที่แบ่งกันเพื่อป้องกันการแย่งอาหาร แบ่งกันคอกตามแพะแต่ละขนาด เช่น คอกแม่อุมท้อง คอกลูก พื้นคอกเป็นไม้ระแนงมีระยะห่างให้มูลและปัสสาวะลงดิน พื้นคอกจะได้แห้งและสะอาด ป้องกันพยาธิที่อาจติดออกมากับมูลได้ ควรทำความสะอาดคอกแพะทุกวัน รื้อล้อมป้องกันแพะเข้าได้คอกสัมผัสกับมูล-ปัสสาวะ ป้องกันติดโรค/พยาธิ ขนย้ายมูลได้คอกไปให้ห่างจากโรงเรือน/ทำเป็นปุ๋ยต่อไป

(5) การทำทะเบียน และเก็บบันทึกข้อมูล ข้อมูลต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการจัดการฟาร์มมีประสิทธิภาพ หน่วยงานจึงต้องมีการบันทึกข้อมูลให้ครบถ้วนเพียงพอ เช่น พันธุ์ประวัติของแต่ละตัว การผสมพันธุ์ เบอร์พ่อ เบอร์แม่ วันที่คลอด น้ำหนักแรกเกิด จำนวนลูกที่คลอด ลักษณะของผิวหนังและขน มีการบันทึกน้ำหนักสัตว์เป็นระยะๆ น้ำหนักเมื่อหย่านม น้ำหนักเมื่ออายุ 6 เดือน และ 9 เดือน เพื่อใช้ประกอบในการตัดสินใจวางแผนจัดการฟาร์ม การคัดเลือกพ่อ/แม่พันธุ์ การปรับปรุงพันธุ์ การวางแผนการผสมพันธุ์ การเลี้ยงดูและการป้องกันโรค

(5.1) การจัดเก็บและบันทึกข้อมูล มีดังนี้

- บันทึกข้อมูลในระบบรายงานผลการปฏิบัติงานประจำเดือน (รายงานยอดสัตว์ประจำเดือน) Google sheet ตัดยอดวันที่ 25 ของเดือน บันทึกข้อมูลในระบบฯ ไม่เกินวันที่ 10 ของทุกเดือน
- การบันทึกข้อมูลแพะ/แกะ/กวางในระบบฐานข้อมูลปรับปรุงพันธุ์สัตว์ (e-breeding) โดยบันทึกทะเบียนลูกเกิดใหม่ ทะเบียนคลอดลูก ทะเบียนประวัติแม่พันธุ์ ทะเบียนการรับสัตว์ใหม่จากหน่วยงานอื่น ทะเบียนการจำหน่ายพันธุ์คัดออก ทะเบียนการจำหน่ายสัตว์คัดออก ทะเบียนการโอนไปหน่วยงานอื่น ทะเบียนสัตว์ตาย ทะเบียนการทดสอบพันธุ์ ทะเบียนการรีดนม ทะเบียนการจำหน่ายผลผลิตนมแพะ ทะเบียนสุขภาพสัตว์ (การทำวัคซีน การถ่ายพยาธิ แร่ธาตุ วิตามิน) ทะเบียนประวัติการรักษา บันทึกทรายงานยอดสัตว์ และ ทะเบียนคุมการเบิกใช้อาหาร
- การบันทึกข้อมูลการสืบพันธุ์ ได้แก่ อายุและน้ำหนักเมื่อเริ่มผสมพันธุ์ อัตราการผสมติด อัตราการคลอดลูก อายุและน้ำหนักเมื่อให้ลูกตัวแรก อัตราการเกิดลูกเดียว ลูกแฝด ระยะห่างการให้ลูก อัตราการเลี้ยงลูกรอดเมื่อหย่านมและหลังหย่านม
- การบันทึกข้อมูลการสืบพันธุ์ ได้แก่ อายุและน้ำหนักเมื่อเริ่มผสมพันธุ์ อัตราการผสมติด อัตราการคลอดลูก อายุและน้ำหนักเมื่อให้ลูกตัวแรก อัตราการเกิดลูกเดียว ลูกแฝด ระยะห่างการให้ลูก อัตราการเลี้ยงลูกรอดเมื่อหย่านมและหลังหย่านม
- การบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโต ได้แก่ น้ำหนัก รอบอก ความยาว ส่วนสูงเมื่ออายุแรกเกิด, 3, 6, 9 เดือน 1, 2, 3 และ 4 ปี น้ำหนักเมื่ออายุเริ่มผสมพันธุ์ น้ำหนักเมื่อให้ลูกตัวแรก น้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ของพ่อแม่พันธุ์

(6) การทำเครื่องหมายประจำตัวแพะแกะ มีอยู่ 3 วิธี คือ

- การใช้เข็มสักเบอร์หู เบอร์จะปรากฏอยู่ด้านในของใบหูไม่ลบเลือนง่าย แต่ยุ่งยากในการอ่านเบอร์ เหมาะสำหรับแพะซึ่งคอกเพราะต้องจับพลิกดูเบอร์ที่ด้านในของหู
- การติดเบอร์หู โดยใช้แผ่นพลาสติกหรือโลหะที่มีหมายเลขแล้วใช้เข็มหนีบให้ติดกับใบหู วิธีนี้ค่อนข้างง่ายสะดวกต่อการอ่าน มองเห็นได้จากระยะไกล แต่อาจหลุดง่าย ควรมีการตรวจสอบแพะในฝูงตลอดเวลา หากเบอร์หูหลุดให้รีบติดใหม่ หรือตัวเลขที่แผ่นพลาสติกลบเลือน ต้องเขียนใหม่ให้ชัดเจนขึ้น และสามารถใส่พลาสติกสีต่าง ๆ ทำเบอร์หูเพื่อประโยชน์ในการแบ่งกลุ่มแพะ เช่น แบ่งออกตามพันธุ์หรืออายุ
- ใช้เบอร์แขวนคอ โดยใช้เชือกร้อยแผ่นไม้ โลหะ พลาสติกที่มีหมายเลขแล้วแขวนคอ ซึ่งค่อนข้างง่าย แต่บางครั้งเบอร์อาจหลุดหรือเชือกอาจจะขาดหายได้ง่าย อาจเกิดอันตรายเชือกไปเกี่ยวกิ่งไม้ทำให้รัดคอได้

5) สุกร (กรมปศุสัตว์, 2566)

5.1) สายพันธุ์สุกร

(1) **สุกรพื้นเมือง** ลักษณะทั่วไปมีขนสีดำ ท้องยาน หลังแอ่น การเจริญเติบโตช้า ให้ลูกดก เลี้ยงลูกเก่ง จะมีชื่อเรียกต่างกันไปตามท้องถิ่น เช่น สุกรพันธุ์ไหหลำ พันธุ์ควาย พันธุ์ราด พันธุ์พวง สุกรป่า เป็นต้น

(1.1) **สุกรพันธุ์ไหหลำ** เลี้ยงในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย มีสีดำปนขาว ตามลำตัวจะมีสีดำ ท้องมักมีสีขาว จมูกยาวและอ่อนเล็กน้อย คางย้อย ไหล่กว้าง หลังแอ่น สะโพกเล็ก มีอัตราการเจริญเติบโตและการสืบพันธุ์ได้ดีกว่าสุกรพื้นเมืองอื่นๆ แม่สุกรโตเต็มที่หนักประมาณ 100-120 กก.

(1.2) **สุกรพันธุ์ราด/พวง** เลี้ยงตามภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ มีขนดำทั้งตัว มีสีขาวแซมเล็กน้อย จมูกยาว ลำตัวสั้นป้อม หลังแอ่น ใบหูตั้งเล็ก ผิวหยาบ แม่สุกรโตเต็มที่หนัก 80-100 กก.

(1.3) **สุกรพันธุ์ควาย** พบที่ภาคเหนือและภาคกลาง คล้ายสุกรไหหลำ แต่มีสีดำ หูใหญ่ ปากเล็กน้อย มีรอยย่นที่ลำตัว มีขนาดใหญ่กว่าสุกรพื้นเมืองพันธุ์อื่น แม่สุกรโตเต็มที่หนักประมาณ 100-125 กก.

(1.4) **สุกรป่า** มีขนหยาบแข็ง สีน้ำตาลเข้ม/ดำเข้ม/ดอกเลา หนัหนา หน้ายาว จมูกยาวแหลม ขาเล็กเรียว ปราดเปรียว มีทั้งพันธุ์หน้ายาวและพันธุ์หน้าสั้น แม่สุกรโตเต็มที่หนักประมาณ 80 กก.

(2) **สุกรพันธุ์ลาร์จไวท์** มีสีขาว หูลำตัวยาว กระดูกใหญ่ โครงใหญ่ หน้าสั้น หัวใหญ่ โตเต็มที่น้ำหนัก 200-250 กก. ให้ลูกดกเฉลี่ย 9-10 ตัว เลี้ยงลูกเก่ง แข็งแรง เจริญเติบโตเร็ว คุณภาพซากดี เหมาะสำหรับเป็นทั้งสายพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ ผลิตพันธุ์แท้ หรือจะใช้ผลิตเป็นแม่สุกรสองสายโดยการผสมข้ามกับสุกรแลนด์เรซ

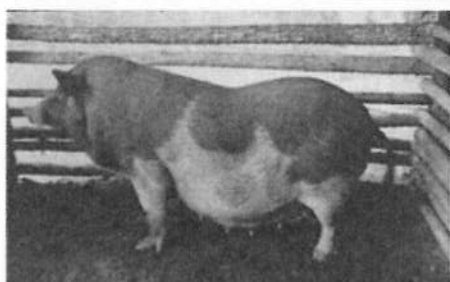
(3) **สุกรพันธุ์แลนด์เรซ** มีสีขาว หูปรก หน้ายาว ลำตัวยาว มีซี่โครงมากถึง 16-17 คู่ (สุกรปกติมีกระดูกซี่โครง 15-16 คู่) โตเต็มที่ 200-250 กก. ให้ลูกดกเฉลี่ย 9-10 ตัว เลี้ยงลูกเก่ง แต่อ่อนแอ ขาไม่แข็งแรง เหมาะสำหรับใช้ในการผลิตสุกรพันธุ์แท้ หรือเป็นสุกรแม่พันธุ์สองสายสำหรับผลิตสุกรขุนสามสาย

(4) **สุกรพันธุ์ดุร็อคเจอร์ซี่** หูปรก ลำตัวสั้นกว่าลาร์จไวท์และแลนด์เรซ ลำตัวหนา หลังโค้ง มีสีแดงตลอดลำตัว ขาแข็งแรง สะโพกใหญ่ หัวไหล่หนา กว้าง หลังเป็นร่อง มัดกล้ามเนื้อชัดเจน โตเร็ว เนื้อแดงมาก ใช้อาหารน้อย น้ำหนักโตเต็มที่ 200-250 กก. ลูกดกเฉลี่ย 8-9 ตัว เลี้ยงลูกไม่เก่ง นิยมใช้เป็นสายพ่อพันธุ์เพื่อผลิตลูกผสม กรมปศุสัตว์แนะนำให้ใช้เป็นพ่อสุดท้ายในการผลิตสุกรขุนจะได้สุกรขุนที่แข็งแรงโตเร็ว

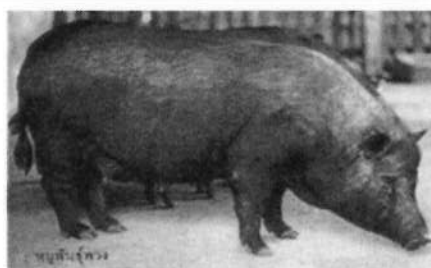
(5) **สุกรพันธุ์เปียแตง** สีขาวเหลือง ลายสลับสีขาวดำ มีจุดดำใหญ่กระจายทั่วตัว ตรงกลางจุดเป็นสีดำเข้ม มีขนและผิวหนังสีดำแต่ตรงขอบรอบจุดดำสีขนจะเป็นสีขาวเหมือนมีวงแหวนสีเทาล้อมรอบ หูตั้ง สะโพกใหญ่ ไหล่หนา หลังกว้างเป็นร่อง มีกล้ามเนื้อชัดเจน รูปร่างสวยงาม โตเต็มที่น้ำหนัก 150-200 กก. มีเปอร์เซ็นต์เนื้อแดงสูงมาก ไขมันบาง แต่ตื่นตกใจช็อคและตายได้ง่าย มีอัตราการเจริญเติบโตช้ากว่าพันธุ์ดุร็อค และอาจมียืนที่ทำให้ไวต่อความเครียด ปัจจุบันนิยมใช้ผสมข้ามพันธุ์เป็นพ่อพันธุ์ในการผลิตสุกรขุน

(6) **สุกรพันธุ์ปากช่อง 5** ใช้เป็นพ่อพันธุ์สุดท้ายในการผลิตสุกรขุนที่ดี เป็นที่ต้องการของเกษตรกรผู้ผลิตสุกรขุน ซึ่งศูนย์วิจัยและพัฒนาสุกร กรมปศุสัตว์ พัฒนาขึ้นจากพันธุ์ดุร็อค 62.5% และเปียแตง 37.5% มีขนสีเหลืองหรือสีแดง ขาแข็งแรง สะโพกใหญ่ ไหล่หนา ไขมันบาง มีเนื้อแดงมาก โตเร็ว ใช้อาหารน้อย

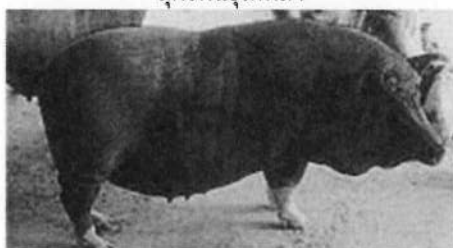
(7) **สุกรพันธุ์จินหัว** พันธุ์สัตว์พระราชทาน ซึ่งประเทศจีนได้นำมเกล้าถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ 2 คู่ ลำตัวสีขาว มีรูปร่างขนาดกลาง หูปรก ส่วนหลังอ่อนเล็กน้อย มีสีดำที่ส่วนหัวและสะโพก (Jinhua ham) มีชื่อเสียงมากในตลาดระดับสูงของโลกเพราะรสชาติอร่อย สีสวย หนับาง กระดูกเล็ก ให้เนื้อนุ่ม ง่ายต่อการผสมเพราะแสดงอาการเป็นสัดชัดเจน อายุโตเต็มวัย 3-4 เดือน อายุส่งตลาดเมื่อ 8-9 เดือน น้ำหนัก 63-76 กก. น้ำหนักพ่อพันธุ์ 140 กก. น้ำหนักแม่พันธุ์ 110 กก.

สุกรพันธุ์ไหหลำ

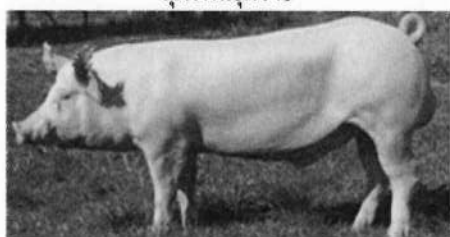
สุกรพันธุ์ราดหรือพวง

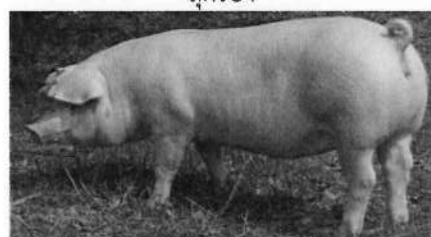
สุกรพันธุ์ควาย

สุกรป่า

สุกรพันธุ์ลาร์จไวท์

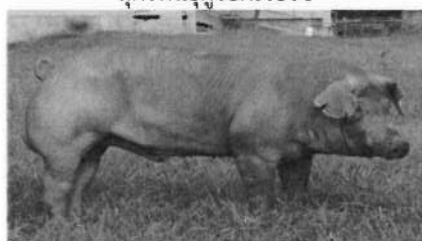
สุกรพันธุ์แลนด์เรซ

สุกรพันธุ์ดอร์คเจอร์ซี

สุกรพันธุ์เปียแตง

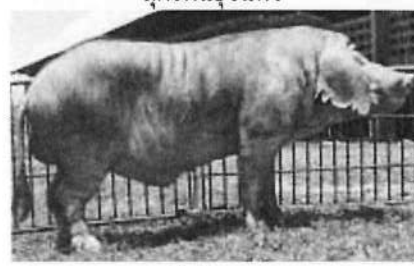
สุกรพันธุ์ปากช่อง 5

สุกรพันธุ์จินหัว

สุกรพันธุ์แฮมเชียร์

สุกรพันธุ์เหมยซาน

ภาพที่ 16 พันธุ์สุกร

นอกจากนี้ยังมีสุกรพันธุ์แฮมเชียร์ เบอร์เชียร์ และหมยซาน ที่นำเข้ามาทดลองเลี้ยงดูในประเทศไทย แต่ไม่นิยมเลี้ยงแพร่หลาย ที่นิยมเลี้ยงกันมากก็มีเพียง 3 พันธุ์เท่านั้น คือ ลาร์จไวท์ แลนด์เรซ และดอร์คเจอร์ซี ส่วนสุกรลูกผสมที่เป็นสุกรขุน นิยมใช้สุกรสามสายพันธุ์คือ ดอร์คเจอร์ซี X แลนด์เรซ-ลาร์จไวท์ (โดยใช้พ่อพันธุ์แท้ดอร์คเจอร์ซี และแม่ลูกผสมแลนด์เรซ-ลาร์จไวท์)

ทั้งนี้ สายพันธุ์สุกรแบ่งตามการใช้ประโยชน์ ได้ 3 ประเภท (ศูนย์วิจัยและพัฒนาสุกร (2567) ดังนี้

- ประเภทมัน ตัวสั้น อ้วนกลม มีมันมาก สะโพกเล็ก โตช้า เช่น สุกรพันธุ์พื้นเมือง
- ประเภทเนื้อ รูปร่างจะสั้นกว่าพันธุ์เบคอน ไหลสะโพกใหญ่เด่นชัด ลำตัวหนาทึบ ได้แก่ พันธุ์ดอร์คเจอร์ซี เบอร์เชียร์ แฮมเชียร์ เป็นต้น
- ประเภทเบคอน รูปร่างใหญ่ ลำตัวยาว มีเนื้อมาก ไขมันน้อย ความหนาและความลึกของลำตัวน้อยกว่าประเภทเนื้อ ได้แก่ พันธุ์แลนด์เรซ ลาร์จไวท์ เป็นต้น

5.2) การเลี้ยงดูสัตว์

การดูแลและให้อาหารสุกรในแต่ละระยะ แต่ละประเภทต่างกัน ซึ่งการจัดการอาหารที่ถูกต้องเหมาะสม จะทำให้สุกรได้รับอาหารตรงตามความต้องการของสุกรในแต่ละช่วงอายุ

(1) สุกรพ่อพันธุ์ ให้อาหารโปรตีน 15-16% ถ้าพ่อพันธุ์ตัวใหญ่ 150 กก. ให้อาหาร 2 -2.5 กก./วัน ตัวเล็ก 100-150 กก. ให้ 2 กก. พ่อพันธุ์ควรมีอายุ 8 เดือนขึ้นไป เมื่อใช้ผสมพันธุ์/รีดน้ำเชื้อให้เพิ่มอาหารเป็น 3 กก

(2) แม่สุกรท้องว่าง ให้อาหารโปรตีน 15-16% สุกรสาวทดแทนก่อนผสมให้อาหาร 2 กก./วัน แม่สุกรหลังหย่านม 1 วัน ควรเพิ่มอาหารให้ 3-4 กก./วัน จนเป็นสัดไม่เกิน 15 วัน เพื่อให้ไซตมากขึ้น แม่สุกรท้องว่าง (รอผสมพันธุ์/ผสมไม่ติด) ให้อาหาร 1.5-2 กก./วัน สุกรสาวควรผสมพันธุ์เมื่อน้ำหนัก 120 กก. หรืออายุ 7-8 เดือนขึ้นไป เพราะระบบสืบพันธุ์สมบูรณ์พร้อมที่จะผสมจริงและผสมเทียม แม่สุกรควรให้ลูกครอกแรกเมื่ออายุ 1 ปี หากผสมไม่ติดเกิน 3 ครั้งควรคัดออกจากฝูง ทั้งนี้ การตรวจสัดเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผสมเทียม การผสมติดและจำนวนลูกต่อครอก ซึ่งทำได้โดยใช้คนสังเกตอาการหรือใช้พ่อพันธุ์ตรวจสัด สุกรเพศเมียเป็นสัดครั้งแรกเมื่อเข้าสู่วัยสาวอายุ 4-8 เดือน ขึ้นกับพันธุ์ สายพันธุ์ อาหาร ความสมบูรณ์ของร่างกาย และโรคติดต่อ มีวงรอบการเป็นสัด 18-23 วัน (เฉลี่ย 21 วัน) ระยะพักไม่แสดงอาการเป็นสัด 18-20 วัน ระยะเป็นสัดช่วงที่เข้าใกล้แล้วนิ่ง 1-3 วัน จะเหมาะที่สุดในการผสมเทียมโดยไข่จะตกในช่วง 36-40 ชั่วโมง หลังจากแม่สุกรยืนนิ่ง

(3) แม่สุกรอุ้มท้อง ตั้งท้อง 114 วัน นับจากวันเริ่มผสมพันธุ์ไปจนคลอดให้อาหารโปรตีน 15-16% โดย 21 วัน แรกหลังผสมให้จำกัดอาหาร 1.6-2 กก./ตัว/วัน ระยะตั้งท้อง 21-84 วัน ให้อาหาร 2.5-3 กก./ตัว/วัน คะแนนร่างกายควรเท่ากับ 3 ระยะตั้งท้อง 84-107 วัน ให้อาหาร 2.5-3.5 กก./ตัว/วัน ก่อนแม่สุกรคลอด 7 วัน (ท้อง 108-114 วัน) ให้อาหารเพียง 1.5-2 กก./ตัว/วัน ให้อาบน้ำ ฟันยาฆ่าพยาธิภายนอก ถ่ายพยาธิภายใน แล้วนำเข้าคอกคลอด ดูแลอย่างใกล้ชิดอย่าให้ป่วย หากป่วยให้รีบรักษา ก่อนคลอด 4 วันลดอาหารเหลือ 1-1.5 กก./วัน ให้ดีเกลือหรือรำละเอียด 20% ผสมอาหารเพื่อระบายท้องและป้องกันแม่สุกรคลอดยาก เมื่อถึงวันที่คลอดให้งดอาหารหรือให้ไม่เกิน 1 กก./วัน ให้น้ำกินตลอดเวลา หากแม่สุกรเครียดจะคลอดยาก ส่งปัญหาไปถึงตอนเลี้ยงลูก แม่สุกรตั้งท้อง 114 วัน $\pm$ 3 วัน หากเกินกำหนดคลอดยากให้ฉีดฮอร์โมนเหนี่ยวนำให้คลอดลูกภายใน 36 ชั่วโมง

(4) สุกรคลอดลูก ระยะให้นม หลังแม่สุกรคลอด ต้องเฝ้าระวังอย่าให้ป่วยหรือไม่มีน้ำนม เพราะจะทำให้ลูกป่วย อ่อนแอ ท้องเสียและตายได้ ต้องฉีดยาปฏิชีวนะให้แม่สุกรหลังคลอดติดต่อกัน 2 วัน เพื่อป้องกัน/รักษามดลูกอักเสบ ต้องให้อาหารโปรตีน 16% คลอดลูกแล้ว 0-3 วัน ให้อาหาร 1-2 กก./วัน คลอดลูกแล้ว 3-14 วัน ให้ 2-3 กก./วัน คลอดลูกแล้ว 14 วันขึ้นไปและมีลูกมากกว่า 7 ตัว ให้ 4-6 กก.อย่างน้อยวันละ 3 ครั้ง ลูกสุกรหย่านมเมื่ออายุ 4-5 สัปดาห์ แม่สุกรหย่านมวันแรก ให้ 2 กก./วัน และวันถัดไปถึงเป็นสัดให้ 3-4 กก./วัน เพื่อให้แม่สมบูรณ์พันธุ์เร็วขึ้น ตกไข่มากขึ้น เมื่อเป็นสัดและผสมพันธุ์แล้วจะลดอาหารเหลือ 2 กก./วัน หากไม่เป็นสัดเกิน 10 วัน ให้ลดเหลือ 2 กก./วัน แต่ถ้าไม่เป็นสัดหรือผสมไม่ติดเกิน 3 ครั้ง ให้คัดออก

(5) ลูกสุกร สุกรระยะตั้งแต่แรกเกิดถึงหย่านมเป็นช่วงที่ต้องเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อลดปัญหาความสูญเสียลูกสุกรและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการฟาร์ม ดังนี้

- ลูกสุกรแรกคลอด ใช้ผ้าสะอาด/ฟางเช็ดตัวลูกสุกรให้แห้ง คว้าเมือกในปากและจมูกออก ตัดสายสะดือ ตัดเชิ้วยให้เรียบเพื่อป้องกันลูกสุกรกัดเต้านม รีบให้ลูกสุกรได้กินนมน้ำเหลืองจากเต้านมสุกร ซึ่งจะมีแค่ภายใน 36 ชั่วโมงหลังคลอด เพื่อให้ได้รับสารอาหารและภูมิคุ้มกันโรค กรณีแม่สุกรตายหลังคลอดให้ฝากเลี้ยงกับแม่สุกรที่คลอดลูกในช่วงเดียวกัน (1-3 วัน) เพื่อให้ได้กินนมน้ำเหลือง

- ลูกสุกรคลอด - หย่านม 15 วันแรกต้องมีไฟกกในคอกคลอด จากนั้นใช้กล่องกระสอบแทน ลูกสุกรอายุ 1-3 วัน ให้ฉีดธาตุเหล็กเข้ากล้ามเนื้อเพื่อป้องกันโรคโลหิตจาง อายุ 10 วันเริ่มให้อาหารเล็ยราง โปรตีน 22% กินทีละน้อยแต่บ่อยครั้ง ลูกสุกรที่แข็งแรงและสุขภาพดีทั่วไปจะหย่านมเมื่ออายุประมาณ 28 วัน (4 สัปดาห์) ลูกสุกรอายุ 10 วัน-5 สัปดาห์ให้อาหารสุกรนมโปรตีน 22% ตัวละ 0.2 กก.

- สุกรหย่านม มีน้ำหนักตัว 6 กก. ให้อยู่คอกอนุบาล หลังจากหย่านม 3-5 วัน ให้ลูกสุกรกินวิตามินหรือยาปฏิชีวนะละลายน้ำ หลังหย่านม 5-7 วัน ให้กกลูกสุกรเพื่อให้ความอบอุ่นและลดความเครียด ควรคัดลูกสุกรที่ขนาดตัวใกล้เคียงกันอยู่ในคอกเดียวกัน เพื่อสะดวกในการจัดการดูแล คอกติดกันอย่าให้ลูกสุกรหย่านมที่มีขนาดต่างกันมาก เพื่อป้องกันสุกรเล็กติดโรคจากสุกรใหญ่ได้ ควรให้อาหารสุกรหย่านมวันละ 3-6 ครั้งๆละน้อย ลูกสุกรอายุ 5-8 สัปดาห์ (น้ำหนัก 6-15 กก.) ให้อาหารสุกรอ่อนโปรตีน 20% ช่วง 10 วัน-6 สัปดาห์ให้ตัวละ 5 กก. ช่วง 6-8 สัปดาห์ตัวละ 15 กก. เมื่ออายุ 8 สัปดาห์ ที่มีน้ำหนัก 15 - 35 กก ให้อาหารโปรตีน 18% น้ำหนัก 35-60 กก. ให้อาหารโปรตีน 16% และน้ำหนัก 60-100 กก. ให้อาหารโปรตีน 13-14%

ทั้งนี้ ให้ฉีดวัคซีนพ่อแม่พันธุ์เพื่อป้องกันโรคอหิวาต์สุกรเมื่ออายุ 6 สัปดาห์ ฉีดซ้ำทุก 6 เดือน วัคซีนคัมโรคได้ 6-12 เดือน ฉีดวัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยเมื่ออายุ 7 สัปดาห์ให้ ฉีดวัคซีนซ้ำทุก 4-6 เดือน วัคซีนคัมโรคได้ 4-6 เดือน และให้ยาถ่ายพยาธิเมื่ออายุ 2 เดือนครั้ง สุกรพ่อแม่พันธุ์ควรถ่ายพยาธิทุก ๆ 6 เดือน

อนึ่ง 10-15% ลูกสุกรตายในระยะกินนมจากแม่สุกรป่วย เครียด มีไข้ ไม่กินอาหาร มดลูกหรือเต้านมอักเสบ ป่วยระบบทางเดินหายใจ ทางเดินอาหาร ไม่มีน้ำนม/มีไม่เพียงพอให้ลูกสุกรกิน มีเชื้อโรค ขนาดของลูกในคอกไม่สม่ำเสมอ ลูกสุกรตัวเล็กแย่งอาหารไม่ทัน อ่อนแอและติดเชื้อ คอกสกปรก ความอบอุ่นในคอกคลอดไม่เพียงพอ ลูกสุกรจึงอ่อนแอตาย ปอดบวม ป่วยท้องเสีย จึงต้องทำคอกลูกสุกรหย่านม มีความอบอุ่น เป็นโรงเรือนปิด ป้องกันลมโกรก พื้นคอกต้องไม่ชื้น ไม่อมเชื้อโรค และอาหารสุกรหย่านม ต้องมีคุณภาพดี มีโปรตีนเหมาะสม และเมื่อพบลูกสุกรป่วย ต้องแยกลูกสุกรป่วยไว้ต่างหาก ถ้าท้องเสียให้ต้มเกลือแร่เพื่อไม่ให้ร่างกายสูญเสียน้ำและเกลือแร่ และ ให้วิตามินเป็นเวลา 3-5 วัน หรือจนกว่าจะหายเป็นปกติ หรือฉีดยาปฏิชีวนะเพื่อฆ่าเชื้อ

5.3) การจัดทำทะเบียนสุกร

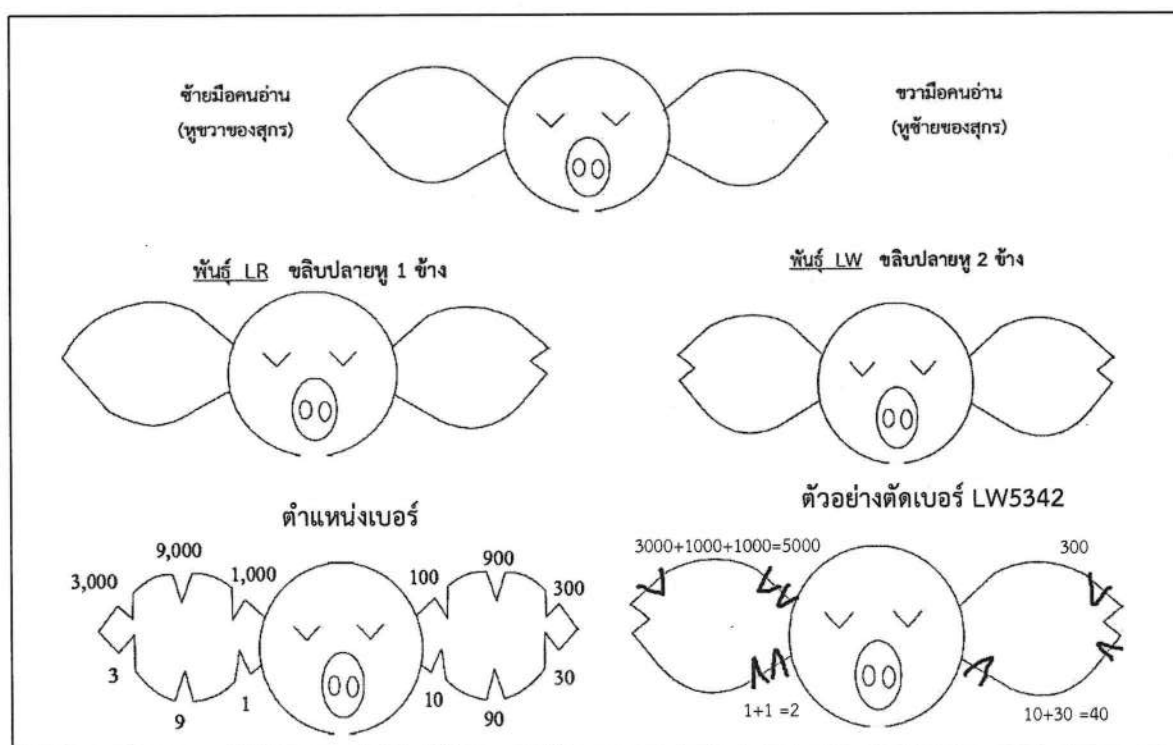
ทะเบียนสุกรหรือทะเบียนฟาร์ม ทำขึ้นเพื่อให้สามารถดำเนินการด้านต่าง ๆ ได้รัดกุม ป้องกันปัญหาทุจริตภายในฟาร์มที่อาจจะเกิดขึ้นได้ภายหลัง

- หลังคลอด 1 วัน ตัดเบอร์หู ชั่งน้ำหนัก ขึ้นทะเบียนลูกสุกรให้เรียบร้อย เพื่อจะได้ข้อมูลน้ำหนักลูกสุกรแรกเกิดที่ถูกต้องตามความเป็นจริง และเมื่อครบอายุ 3 และ 4 สัปดาห์ชั่งน้ำหนักลูกสุกรและบันทึกลงในทะเบียนฟาร์ม บันทึกลงในฐานข้อมูลสุกร Pig Access และ e-Breeding แต่หากลูกสุกรขนาดตัวยังเล็กอยู่ให้ชั่งน้ำหนักที่อายุ 4 สัปดาห์แล้วให้ปล่อยลูกสุกรอยู่กับแม่ต่อได้สักระยะหนึ่งจึงหย่านม

- การขึ้นทะเบียนลูกสุกร ให้บันทึกจำนวนลูกสุกรแรกคลอดทั้งหมด และ จำนวนลูกสุกรคลอดมีชีวิต ตามแบบฟอร์มการขึ้นทะเบียน กรณีลูกสุกรพิการ/ไม่แข็งแรงและคาดว่าจะตายให้อยู่ในดุลพินิจของผู้ทำทะเบียนว่า จะตัดเบอร์หูหรือไม่ แต่ต้องนับเป็นจำนวนลูกสุกรแรกคลอดทั้งหมด และลูกสุกรตายในท้องทั้งหมดให้ชั่งน้ำหนัก และบันทึกแบบฟอร์ม ระบุจำนวนตัวและน้ำหนัก

$$\begin{array}{ccccccc} \text{จำนวนลูกสุกรแรก} & = & \text{ลูกสุกรคลอด} & + & \text{ลูกสุกรตาย} & + & \text{ลูกสุกรตายในท้อง} \\ \text{คลอดทั้งหมด} & & \text{มีชีวิต} & & \text{เมื่อคลอด} & & \text{(ก่อนคลอดหรือไม่มี)} \end{array}$$

- การตัดเบอร์หูสุกร โดยตัดตามรหัส โดยใช้คีมตัดเบอร์หู ตัดใบหูลูกสุกรให้ขาดเป็นรอยแผลลึก ถ้าเป็นรอยแผลตื้นหรือเล็กจะอ่านเบอร์ไม่ชัดเมื่อแผลหาย ทำแผลตัดเบอร์หู ด้วยทิงเจอร์ไอโอดีนเพื่อฆ่าเชื้อโรค

ภาพที่ 17 การตัดเบอร์หู

5.4) การจัดการคอกและโรงเรือน

การจัดการคอกและโรงเรือนเป็นพื้นฐานของสุขภาพ การจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ คอกและโรงเรือนต้องสะอาด แห้ง เหมาะแก่การเลี้ยงสุกรในระยะต่าง ๆ จะลดปัญหาในด้านสุขภาพสัตว์ได้เป็นอย่างดี

- **คอกคลอด** : เมื่อย้ายแม่สุกรและลูกออกไปแล้ว ให้ล้างคอก กรงเหล็ก รางอาหารให้สะอาด ใช้แปรงขัดเศษขี้หมูที่ตกค้างออกให้หมด ราดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรค และโรยปูนขาวทิ้งไว้อย่างน้อย 7 วัน โดยก่อนนำแม่สุกรเข้าคอกคลอดให้ล้างปูนขาวออก และราดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทิ้งไว้ 1 วัน คอกคลอดควรอบอุ่น อย่าให้มีลมโกรกมาก หมั่นดูแลเก็บมูลอย่างสม่ำเสมอ อย่าให้แม่หรือลูกสุกรนอนทับ เนื่องจากจะส่งผลต่อสุขภาพของแม่และลูกสุกร เช่น เต้านมอักเสบ มดลูกอักเสบ ท้องเสีย เป็นต้น

- **คอกอนุบาล** : หลังจากนำสุกรอนุบาลออกไปให้ล้างขัดขี้หมูบริเวณพื้นและผนังคอกออกให้หมด ราดน้ำยาฆ่าเชื้อโรคและโรยปูนขาวทิ้งไว้อย่างน้อย 7 วัน และก่อนนำสุกรอนุบาลชุดใหม่ลงมาให้ล้างปูนขาวออกให้หมดและราดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อทิ้งไว้ 1 วัน คอกไม่ควรให้มีลมโกรกเพราะจะทำให้ลูกสุกรเจ็บป่วยได้ง่าย

- **คอกพ่อแม่พันธุ์ และคอกสุกรทดสอบพันธุ์** กวาดพื้นคอกให้สะอาดจากมูลสุกรทุกวัน ล้างคอกอย่างน้อยสัปดาห์ละสองครั้ง ล้างใต้ถุนโรงเรือนอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง เพื่อลดการสะสมมูลสุกรใต้ถุนโรงเรือนไม่ให้หมักหมมซึ่งจะส่งผลต่อสุขภาพของสุกร

5.5) การให้วัคซีนและการถ่ายพยาธิ

ปกติฟาร์มสุกรของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ จะให้วัคซีนที่จำเป็น 2 ชนิด คือ

- วัคซีนป้องกันโรคหิวาต์สุกร สำหรับลูกสุกรเมื่ออายุ 6 สัปดาห์ (น้ำหนักประมาณ 10 กก.) วัคซีนคุ้มโรคได้ประมาณ 6-12 เดือน ควรฉีดวัคซีนทุก 6 เดือนในสุกรพ่อแม่พันธุ์ ห้ามฉีดวัคซีนกับสุกรอ่อนแอ/ป่วย

- วัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยในสุกร สำหรับลูกสุกรเมื่ออายุ 7 สัปดาห์ (น้ำหนักประมาณ 12 กก.) วัคซีนคุ้มโรคได้ 4-6 เดือน ควรฉีดวัคซีนทุก 6 เดือนในสุกรพ่อแม่พันธุ์ ห้ามฉีดวัคซีนกับสุกรที่อ่อนแอ หรือป่วย

ทั้งนี้ ให้ฉีดวัคซีนหิวาต์สุกร และวัคซีนปากและเท้าเปื่อยปีละ 2 ครั้ง (มิ.ย., ธ.ค.) ฉีดวัคซีนทั้งสองชนิดห่างกัน 7 วัน ให้กับสุกรพ่อแม่พันธุ์ทุกตัว ยกเว้นแม่สุกรตั้งท้องก่อนคลอด 2 สัปดาห์ ให้ฉีดวัคซีนหลังคลอดแทน สำหรับลูกสุกรให้ฉีดวัคซีนหิวาต์สุกรเมื่ออายุ 6 สัปดาห์ วัคซีนปากและเท้าเปื่อยเมื่ออายุ 7 สัปดาห์ กรณีสุกรขึ้นทดแทนพ่อแม่พันธุ์ ฉีดวัคซีนทั้งสองชนิดเมื่ออายุประมาณ 6 เดือน ห่างกัน 7 วัน

การเจาะเลือดตรวจโรค布鲁เซลโลซิส (Brucellosis) สุกรพ่อแม่พันธุ์ให้เจาะเลือดตรวจปีละครั้ง ในเดือน ม.ค.ทุกปี ส่วนสุกรสาวและสุกรทดแทนให้เจาะเลือดตรวจเมื่ออายุ 6-7 เดือน หรือก่อนผสมพันธุ์ 1 เดือน

การถ่ายพยาธิ ทั้งพยาธิภายนอก เช่น โรคขี้เรื้อนสุกร เหาสุกร กลากเทียม โรคหนังกำพร้าอักเสบ ฯลฯ และ พยาธิภายใน ซึ่งส่วนใหญ่พบพยาธิตัวกลม ได้แก่ พยาธิไส้เดือน พยาธิเม็ดตุ่ม พยาธิเส้นด้าย พยาธิแส้ม้า และพยาธิปอด เป็นต้น สุกรพ่อแม่พันธุ์ควรให้ยาถ่ายพยาธิภายในทุก 6 เดือน แม่สุกรก่อนคลอด 7 วัน ควรถ่ายพยาธิด้วยยาถ่ายชนิดผสมอาหาร หรือหลังจากคลอดลูกแล้วประมาณ 3 สัปดาห์ให้ฉีดไอโวนแม็ก ทั้งนี้ ผูกพ่อแม่พันธุ์ที่เลี้ยงบนพื้นคอกซีเมนต์ จะตัดวงจรพยาธิภายใน หากตรวจพบให้รักษา

5.6) พ่อและแม่สุกร ที่ควรคัดออกจากฝูง เมื่อพบว่า

- พ่อสุกร ขาเจ็บ ป่วย สุขภาพไม่ดี น้ำเชื้อไม่มีตัวอสุจิ (Sperm) เมื่อพบว่าน้ำเชื้อมีลักษณะใส ให้ตรวจดูตัวอสุจิด้วยกล้องจุลทรรศน์เพื่อความแน่นอนในการตัดสินใจ และมีอายุเกิน 4 ปี
- แม่สุกรขาเจ็บ สุขภาพไม่ดี ผสมไม่ติดเกิน 3 ครั้ง ให้ลูกต่ำกว่า 6 ตัว 3 ครอกติดต่อกัน
- การคัดลูกสุกรจำหน่าย ควรคัดที่อายุประมาณ 6 สัปดาห์ขึ้นไป (น้ำหนักประมาณ 10 กก.) เพราะลูกสุกรเริ่มกินอาหารเองได้และมีโอกาสเสี่ยงโรคสูง ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับเกษตรกรที่ซื้อสุกรไปเลี้ยงและหน่วยงานก็จะไม่สิ้นเปลืองค่าอาหารมากนักที่ต้องเลี้ยงดูลูกสุกรไปจนถึงอายุ 6 สัปดาห์

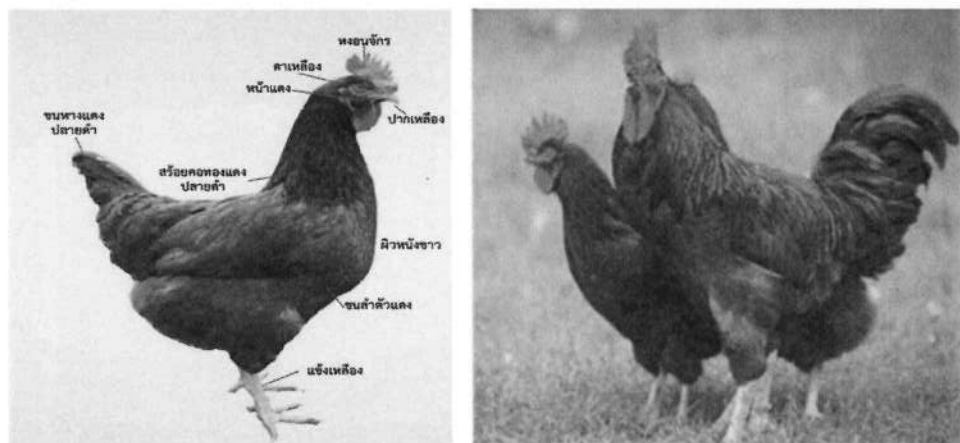
6) สัตว์ปีก (กรมปศุสัตว์, 2567)

6.1) สายพันธุ์สัตว์ปีก

กรมปศุสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์ปีกหลากหลายสายพันธุ์ โดยแบ่งเป็น

(1) ไก่ไข่

(1.1) พันธุ์โรดไทย พัฒนามาจากไกโรดไอส์แลนด์เรด (Rhode Island Red) กรมปศุสัตว์ แนะนำให้เกษตรกรเลี้ยงเพื่อผลิตไข่คุณภาพดี รูปร่างตรง ลำตัวลึก กว้าง ยาว มีความว่องไว คล่องแคล่ว ลักษณะภายนอก หงอนจักร หน้าแดง ตา ปากและแข้งเหลือง สร้อยคอทองแดงปลายดำ ผิวหนังขาว ขนปลายหางแดงปลายดำ ลำตัวแดง อายุให้ไข่ฟองแรก 168 วันผลผลิตไข่ 240 ฟอง/ปี น้ำหนักไก่เมื่อโตเต็มที่ (เพศเมีย) 2.4 กก.

ภาพที่ 18 ไก่ไข่ ไก่โรดไทย

(2) ไก่พื้นเมือง ได้แก่

(2.1) ไก่เหลืองหางขาวกบินทร์ มีหงอนดำ สีหน้าแดง สีตาเหลืองอมน้ำตาล สีปากเหลืองและเหลืองปนดำ สีขนสร้อยคอ-หลังเหลืองหรือเหลืองอมแดง สีขนหางดำแซมขาว สีขนลำตัวดำมีกระขาว สีผิวหนังเหลืองขาวอมเหลือง และสีแข้งเหลือง เป็นพันธุ์ที่โตเร็ว แข็งแรง เป็นที่นิยมเลี้ยงของเกษตรกรในแถบภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำหน่ายได้ราคาสูง โดยเฉพาะตลาดประเทศเพื่อนบ้าน (กัมพูชา และลาว) ผลผลิตไข่ต่อปี 110.5 ฟอง น้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ เพศผู้ 3.1 กก. เพศเมีย 2.3 กก.

(2.2) ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ เป็นไก่พื้นเมืองพันธุ์แท้ ซึ่งกรมปศุสัตว์และ สกว. ร่วมกันพัฒนาพันธุ์ขึ้นมา โดยเพศผู้ มีสร้อยคอ-หลัง สีแดงประดู่ ขนหาง ขนลำตัว แข้ง ปากสีดำ ใบหน้าสีแดง ตาสีเหลืองอมน้ำตาล ผิวหนังสีขาวอมเหลือง หงอนถั่ว ส่วนเพศเมียเหมือนเพศผู้แต่ไม่มีสร้อยคอที่คอ-หลังที่อายุ 12 และ 16 สัปดาห์ เพศผู้ มีน้ำหนัก $1,357 \pm 108$ กรัม และ $1,902 \pm 151$ กรัม ตามลำดับ เพศเมีย $1,091 \pm 84$ กรัม และ $1,436 \pm 117$ กรัม ตามลำดับ อัตราการให้ไข่ 147 ± 34 ฟอง/แม่/ปี

(2.3) ไก่แดงสุราษฎร์ เป็นไก่พื้นเมืองไทย กรมปศุสัตว์ โดยศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์สุราษฎร์ธานี ได้คัดเลือกพันธุ์ และให้ชื่อว่า "ไก่แดงสุราษฎร์ธานี" แหล่งที่เลี้ยงพบมากในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย เพศผู้ มีสร้อยคอสีแดง ขนหางสีแดง-ดำ ขนลำตัวสีแดง แข้ง ปาก สีเหลือง ใบหน้าสีแดง หงอนถั่ว ส่วนเพศเมีย ลักษณะเหมือนเพศผู้ ยกเว้น ไม่มีสร้อยคอและมีขนหางสีแดง น้ำหนักเมื่ออายุ 12 สัปดาห์ เพศผู้ 1,083 - 1,393 กรัม เพศเมีย 857 - 1,071 กรัม และ ผลผลิตไข่ 78 - 140 ฟอง/แม่/ปี

(2.4) ไก่ซีท่าพระ พบบริเวณภาคเหนือตอนล่าง จ.พิษณุโลก กำแพงเพชร สุโขทัย ภาคกลาง จ.อยุธยา อ่างทอง สิงห์บุรี เพชรบุรี และภาคตะวันออก จ.สมุทรปราการ ไก่ซีเป็นพันธุ์ไก่ที่มีสีขาวตลอดทั้งตัว โดยเพศผู้ รูปร่างสูงโปร่ง ออกกว้าง ว่องไวปราดเปรียว ขนลำตัว สร้อยคอ สร้อยหลัง และขนหางมีสีขาว หูสีขาว หน้าสีแดง ตาสีเหลือง ปาก-แข้งสีเหลือง ผิวหนังสีขาวอมเหลือง หงอนถั่วหรือหงอนหิน ส่วนเพศเมียคล้ายเพศผู้ ขนลำตัว ขนคอ ขนหางสีขาว ขนปิดหูสีขาว หน้าสีแดง ตาสีเหลือง ปาก-แข้งสีเหลืองและขาว ไก่ซีเป็นไก่ขนาดกลาง น้ำหนักตัวเพศผู้ 3 - 3.50 กก. เพศเมีย 2 กก.ขึ้นไป จำนวนไข่ที่ผลิตครบ 1 ปี ประมาณ 156 ฟอง

(2.5) ไก่ศรีวิชัย เป็นไก่ลูกผสมที่เกิดจากการพัฒนาสายพันธุ์จากไก่คอลอนและไก่พื้นเมือง โตเร็ว เนื้อแน่น รสชาติดี ทนทานต่อโรค และให้ไข่ดก มีทั้งไก่ศรีวิชัยดำและศรีวิชัยขาว กรณีไก่ศรีวิชัยดำ มีลักษณะขนสีดำ ลำคอ ออก แผ่นหลังไม่มีขน หงอนเหมือนเมียดถั่ว ปากดำ หงอนขาว แข้งสีดำ เดือยมีเหลืองดำ เล็บสีเหลือง หน้าอกกลมแบน ไหล่กว้าง น้ำหนัก 20 สัปดาห์ 2.6 กก. จำนวนไข่เฉลี่ย 100-120 ฟอง/ปี สำหรับไก่ศรีวิชัยขาว มีสีขาว ลำคอ หน้าอกและแผ่นหลังไม่มีขน หงอนถั่ว ปากสีขาวอมเหลือง หงอน ขน เล็บ มีสีขาว เดือยสีเหลือง หน้าอกแบนกลม ไหล่กว้าง น้ำหนัก 20 สัปดาห์ จำนวนไข่เฉลี่ย 140-200 ฟอง/ปี

(2.6) ไก่เบตง มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ประเทศจีนนำเข้ามาเลี้ยงที่ อ.เบตง ยะลา มีขนสีเหลืองทอง หงอนสีแดงสด ตัวผู้มีปากสีเหลืองอ่อน ตัวเมียมีปากสีน้ำตาลเข้ม มีลำตัวที่แข็งแรง ออกกว้าง ขาใหญ่ เนื้อเหนียวนุ่ม น้ำหนักตัวโตเต็มที่ เพศผู้ 2.5 กก. เพศเมีย 2 กก. ผลผลิตไข่ 63 ฟอง/ตัว/ปี ใช้เวลาเลี้ยง 5-6 เดือน จึงขายได้

(2.7) ไก่แม่ฮ่องสอน ลักษณะทั่วไปของไก่พันธุ์นี้คล้ายกับไก่ป่า ตัวผู้จะมีขนคอและหลังสีเหลืองแดงเข้ม ส่วนลำตัวและหางสีดำมันเงา ส่วนไก่ตัวเมียจะมีสีขนลายป่าธรรมชาติ ไก่ทั้งสองเพศมีหงอนจักรตั้งตรง ใบหน้าแดง แข้งและปากสีดำหรือเทา และตุ้มหูสีเหลือง มีผิวหนังขาวอมแดง ไขมันน้อย เนื้อแน่น เลี้ยงง่าย แข็งแรง ทนโรค และหาอาหารเองตามธรรมชาติได้ ให้ไข่ฟองแรกเมื่ออายุ 159 วัน น้ำหนักตัว 918 กรัม น้ำหนักตัวที่อายุ 20 สัปดาห์ 986.41 กรัม ผลผลิตไข่ 81 ฟอง/ตัว/ปี

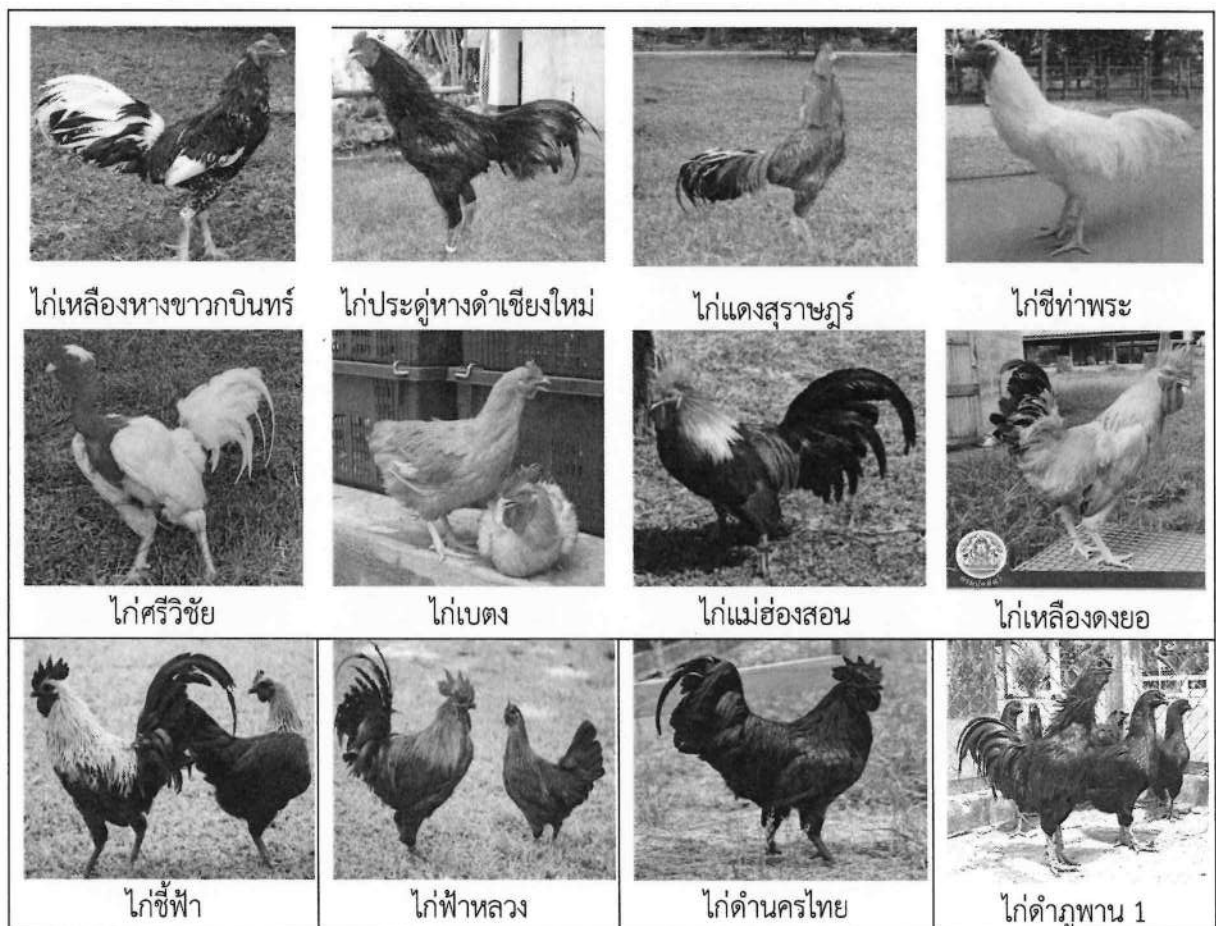
(2.8) ไก่เหลืองดงยอ เป็นไก่ลูกผสมที่พัฒนาขึ้นที่จังหวัดสกลนคร มีลักษณะ ขนสีเหลืองทั้งตัว สร้อยคอสีดำ ปีกมีขนดำแซมเล็กน้อย และปลายหางสีดำ เป็นไก่ที่เลี้ยงง่าย เติบโตเร็ว ใช้เวลาประมาณ 2-3 เดือน ก็สามารถขายได้ ให้ผลผลิตทั้งเนื้อและไข่ โดยตัวผู้โตเต็มที่หนัก 3-4 กก. ส่วนตัวเมียหนัก 1.5-2 กก.

(2.9) ไก่ฟ้า เป็นไก่พันธุ์พื้นเมืองของไทยในเขต จ.เชียงราย มีลักษณะเด่นคือ ตัวผู้มีขนสีดำอมเทา มีขอบสีเหลืองอ่อนบริเวณหน้าอก ขนสร้อยคอ สร้อยหลัง และขนปีกมีสีเหลืองอ่อน ส่วน ตัวเมียมีขนสีดำล้วน และหงอนกับตุ้มหูกมีสีแดงอมดำคล้ายกัน น้ำหนักตัว 1,526 กรัม น้ำหนักตัวที่อายุ 16 สัปดาห์ 1,086 กรัม ผลผลิตไข่ 84 ฟอง/ตัว/ปี

(2.10) ไก่ฟ้าหลวง เป็นไก่พื้นเมือง ในท้องถิ่นที่ชาวเขาในเขต อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย ขนลำตัวสีดำ หางสีดำ สร้อยคอและหลังสีน้ำตาลแดง มีหงอนจักร ปาก แข็ง และผิวหนังเป็นสีดำ น้ำหนักตัว 1,526 กรัม น้ำหนักตัวที่อายุ 16 สัปดาห์ 1,114 กรัม ผลผลิตไข่ 93 ฟอง/ตัว/ปี

(2.11) ไก่ดำนครไทย ถิ่นกำเนิด นครไทย จ.พิษณุโลก เพศผู้ มีขนสร้อยคอ สร้อยหลัง สร้อยปีกสีแดงแถมเหลือง ขนใต้คอ ใต้ท้อง และโคนขา สีแดงแถมเหลืองแถมดำ หางดำแถมน้ำตาล เพศเมีย มีสีขนเหลืองทอง สีดำสร้อยทอง ทั้งเพศผู้และเพศเมียมีลักษณะสีดำทั้ง 8 ประการ คือ ผิวน้ำดำ ปากดำ ลิ้นดำ หงอนดำ เนื้อดำ กระดุกดำ แข้งขาดำ และเครื่องในดำ เพศเมีย น้ำหนัก 1.8-2 กก. เพศผู้ น้ำหนักไม่น้อยกว่า 2.5-2.7 กก.

(2.12) ไก่ดำภูพาน 1 เป็นไก่ดำลูกผสมสายพันธุ์ใหม่ที่งานศึกษาและพัฒนาด้านปศุสัตว์ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ มีลักษณะเนื้อดำ หนังดำ แข้งดำ เนื้อเทาดำ กระดุก เทาดำ และเป็นสายพันธุ์ที่ทนทานโรค ทนต่อสภาพแวดล้อม เลี้ยงง่าย กินเก่ง โตเร็ว เพื่อสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร เพศผู้ น้ำหนักตัวเต็มวัย 2.5 - 3 กก. เพศเมีย น้ำหนักตัวเต็มวัยเฉลี่ย 1.5- 2.0 กก. เริ่มออกไข่เมื่ออายุ 21 - 22 สัปดาห์

ภาพที่ 19 ไก่พื้นเมือง

(3) เป็ดเทศ เป็นเป็ดเนื้อประเภทหนึ่ง

(3.1) เป็ดเทศพันธุ์กบินทร์บุรี เป็นเป็ดพันธุ์เนื้อพันธุ์แท้ ที่กรมปศุสัตว์ได้วิจัยพัฒนาและปรับปรุงพันธุ์มา พ่อแม่พันธุ์มีขนสีขาวตลอดลำตัว กลางหัวมีขนสีดำเป็นจุดเด่น โดยเฉพาะพ่อพันธุ์จะมีจุดดำใหญ่ ปากสีชมพู เท้าสีเหลืองอ่อน ใบหน้ามีผิวขรุขระเป็นสันนูน สีชมพูแดงเด่นชัด เริ่มตั้งแต่ฐานปากขึ้นไปบนใบหน้า ส่วนแม่พันธุ์มีเฉพาะรอบฐานปากขึ้นไปเหนือจมูกเล็กน้อย เติบโตเร็ว ขยายพันธุ์ได้ดี แม่พันธุ์สามารถฟักไข่ได้เอง แข็งแรงและต้านทานโรค ปรับตัวเข้ากับภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมของประเทศได้ดี อายุเมื่อให้ไข่ฟองแรก 6-7 เดือน น้ำหนักไข่ฟองแรก 58-60 กรัม น้ำหนักแรกเกิด 52-54 กรัม มีน้ำหนักตัวเมื่อโตเต็มที่ เพศผู้ 4.5-5.0 กก เพศเมีย 2.8-3.2 กก. และมีผลผลิตไข่ 160-180 ฟอง/ปี ระยะเลี้ยงขุน 10-12 สัปดาห์

(3.2) เป็ดเทศพันธุ์ท่าพระ เป็นเป็ดเทศพันธุ์พื้นเมืองที่ได้รับการปรับปรุงพันธุ์ที่ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ท่าพระ มีลักษณะเด่นคือ ขนสีดำมีขาวแซมที่ปีกและหน้าอก หน้าหน้าและรอบตา หน้าง่อนเป็นสีแดง ปุ่มที่หน้ามีขนาดใหญ่ ซึ่งถูกพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพในการให้ผลผลิตทั้งด้านการเติบโตและการให้ไข่ ให้ผลผลิตไข่ได้ในปริมาณมาก และสามารถให้ไข่ได้ตลอดทั้งปี โดยเฉพาะเป็ดเทศพันธุ์ท่าพระ 2 ที่สามารถให้ไข่ได้ถึง 98 ฟองต่อปี อายุ 12 สัปดาห์ (3 เดือน) จะมีน้ำหนักเฉลี่ยประมาณ 2.67 กก.เพศผู้โตเต็มที่หนัก 4.1-4.5 กก. เพศเมียโตเต็มที่ 2.5-3.2 กก.

(3.3) เป็ดเทศบาบารี เป็นเป็ดที่มีการผสมข้ามสายพันธุ์ระหว่างเป็ดเทศพันธุ์พื้นเมืองเทศเมียบกับเป็นเทศพันธุ์บาบารี 100% ผสมจนได้เป็นเทศลูกผสมเลือดบาบารี 75% มีลักษณะเด่น คือ ขนสีขาวตลอดลำตัว มีขนสีดำกลางหัว ปากสีชมพู เท้าสีเหลืองอ่อน ใบหน้าสีชมพูมีผิวขรุขระ ไม่มีขน โครงใหญ่เนื้อมาก ไขมันต่ำ ไร้กินสาบ โตเร็ว เลี้ยงง่าย ออกไข่ปีละ 4-5 ชุดๆละ 20 ฟอง สามารถฟักไข่ได้เองเลี้ยงลูกเก่ง ตัวผู้โตเต็มที่หนัก 5-6 กก.ตัวเมียหนัก 2.6-2.8 กก. ผลผลิตไข่ 150-158 ฟอง/แม่/ปี

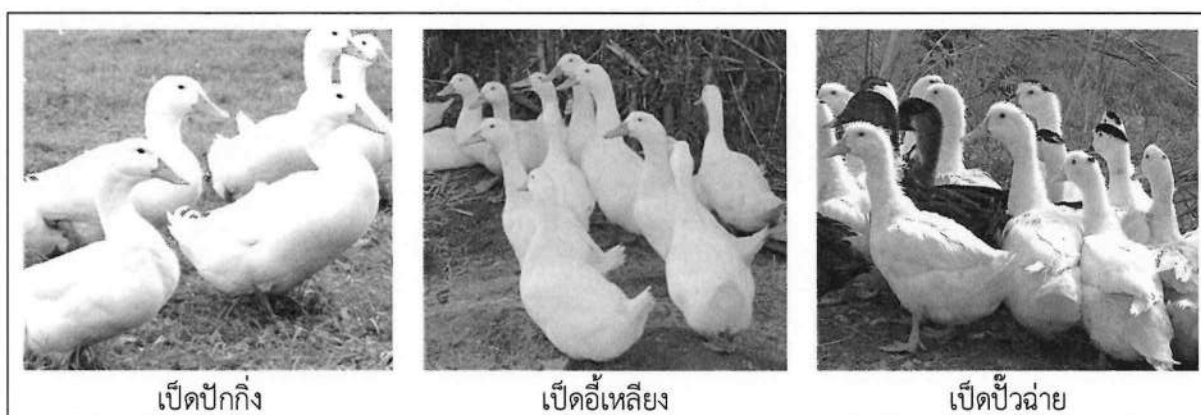
ภาพที่ 20 เป็ดเทศ

(4) เปิดเนื้ออื่น

(4.1) เปิดปักกิ่ง ลักษณะตัวใหญ่ กว้าง หนา ขนเป็นสีขาวล้วน ปากสีเหลืองส้ม แข็งและเท่าสีแดงส้ม เลี้ยงง่าย แต่ไม่ชอบปักไข่ ชี้ตกใจ ขนเปิดเป็นที่ต้องการในการผลิตลูกขุนไก่ และทำที่นอน น้ำหนักตัวเต็มวัย 3.5-4 กก.

(4.2) เปิดอีเหลียง ภายนอกเหมือนเปิดปักกิ่ง ขนสีขาวตลอดลำตัว ปาก แข็งและเท่าสีส้ม หน้าอกกว้างใหญ่ เพศผู้ตัวใหญ่กว่าเพศเมีย มีขนปลายหางชี้มนขึ้น 2-4 เส้นเสียงร้องแหวกว่าเพศเมีย น้ำหนักเมื่อโตเต็มที่ เพศผู้มีน้ำหนักหนัก 3.1 กก. เพศเมียหนัก 2.8 กก. นอกจากนี้ เนื้อมีกลิ่นหอมและรสชาติอร่อย

(4.3) เปิดปิวฉ่าย เป็นพันธุ์ผสมระหว่างเปิดเทศกับเปิดธรรมดา ลักษณะคล้ายเปิดปักกิ่ง แต่อกมีความกว้างและใหญ่กว่า ขนเป็นสีขาว ปากและเท่ามีสีส้ม ร่างใหญ่ เนื้อแน่น ไชมันดำ เลี้ยงง่าย โตเร็ว ไม่ร้องเสียงดัง ทนโรคและสภาพแวดล้อม น้ำหนักตัวเต็มวัย 2.5-3.5 กก. แต่ลูกที่ได้จะเป็นหมัน

ภาพที่ 21 เปิดเนื้อ

(5) เปิดไข่

(5.1) เปิดไข่พันธุ์กากิแคมเบลล์ ขนมีลำตัวสีน้ำตาล เพศผู้มีหัวสีเขียว ปลายหางมนงอ มีวงแหวนสีน้ำตาลอ่อนรอบคอ ปากสีเขียวแกมน้ำเงิน แข็งและเท่าสีส้ม เพศเมียมีหัวสีน้ำตาลเข้ม ปากสีดำ แข็งและเท่าสีน้ำตาล อายุเมื่อให้ไข่ฟองแรก 135 วัน ผลผลิตไข่ 272 ฟอง/ปี น้ำหนักไข่ฟองแรก 52 กรัม

(5.2) เปิดไข่พันธุ์ปากน้ำ เป็นเปิดพื้นเมืองขนาดเล็ก เลี้ยงง่าย ต้านทานโรค เพศผู้มีหัวสีเขียวเข้มเป็นมัน เพศเมียขนดำตลอดลำตัว หน้าอกสีขาว ปาก แข็งและเท่าสีดำ เริ่มไข่เมื่ออายุ 150 วัน ให้ผลผลิตไข่ปีละ 280-300 ฟอง น้ำหนักไข่ฟองแรก 60 กรัม

(5.3) เปิดไข่บินทร์ เพศผู้ หัวและคอมีสีเขียวแก่ชัดเจนและสีนี้จะค่อยจางลง จนเป็นสีน้ำเงินปนดำ ขนหาง 2-3 เส้น โค้งงอขึ้นด้านบน น้ำหนักตัวอยู่ระหว่าง 1.7-1.8 กก. เริ่มไข่เมื่ออายุ 150-160 วัน ผลผลิตไข่ปีละ 300-320 ฟอง อายุการให้ไข่ 1-2 ปี

(5.4) เปิดไข่นครปฐม มีขนาดตัวใหญ่กว่าเปิดกากิแคมเบลล์ ให้ไข่ช้า แต่ไม่มีขนาดใหญ่ เพศผู้มีหัวสีเขียวเข้ม คอควั่นเป็นวงแหวนสีขาว ปากสีเทา เท้าและแข้งสีส้ม เพศเมียมีน้ำตาลลายกบอ้อย น้ำหนักเริ่มไข่ 1.58 กก.

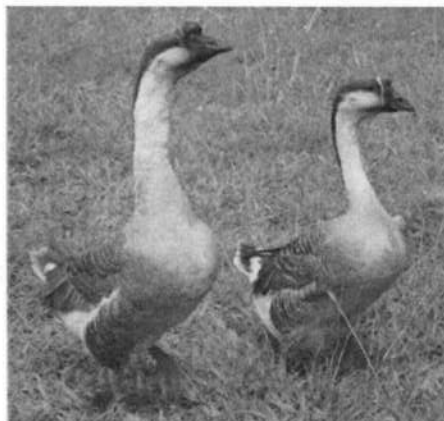
(5.5) เป็ดไข่บางปะกง เพศผู้มีขนสีกากีเข้ม หัว ปลายปีก ปลายหางสีเขียวแก่ ปากสีน้ำเงิน ขา แข็งสีส้ม อายุเริ่มผสมพันธุ์ 6 เดือน เพศเมียขนตามลำตัวสีกากีอ่อน ตลอดลำตัว ปากสีดำน้ำเงิน แข็งสีดำ อายุเมื่อให้ไข่ฟองแรก 4 เดือน น้ำหนักตัวเมื่อให้ไข่ฟองแรก 1.53 กก. ผลิตไข่ปีละ 301 ฟอง/แม่

ภาพที่ 22 เป็ดไข่

(6) ห่าน

ห่านท่าพระ มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่ประเทศจีน พัฒนามาจากห่านจีนสีเทา เลี้ยงง่ายโตเร็ว ทนโรค ราคาดี เป็นที่ต้องการของตลาด เลี้ยงเพื่อบริโภคเนื้อ ซึ่งศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์ท่าพระ จ.ขอนแก่น ได้ปรับปรุงพันธุ์ แม่ห่านให้ผลผลิตไข่ได้ปีละ 57 ฟอง ทั้งเพศผู้ และเพศเมีย สีขนเป็นสีเทาคาดขาวตลอดลำตัว ได้คอถึงอกสีขาวนวลเทา มีปุ่มเนื้อแข็ง หรือโหนก สีดำ โดยของตัวผู้จะใหญ่กว่าตัวเมีย ปากสีดำ แข็งสีเทา น้ำหนักตัวเมื่ออายุ 16 สัปดาห์ 4 – 4.4 กก.

ภาพที่ 23 ห่านท่าพระ

(7) นกกระทา

นกกระทาพันธุ์บางปะกง พัฒนาพันธุ์มาจากนกกระทาญี่ปุ่นที่มีผู้นำเข้ามาจากประเทศญี่ปุ่นเนื่องจากนกกระทาไทยให้ผลผลิตไข่น้อยกว่า ตัวเล็กกว่านกกระทาญี่ปุ่น กรมปศุสัตว์ได้พัฒนาปรับปรุงสภาพการเลี้ยงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของประเทศไทย ทั้งเพศผู้และเพศเมีย ขนลำตัวสีน้ำตาล เทา ปากสีเหลือง ปนดำ แข้งขาวถึงเหลือง มีสีน้ำตาลแดงบริเวณใต้คางถึงหน้าอกเพศเมียเมื่ออายุ 42 วัน น้ำหนักตัวเฉลี่ย 108 ± 3.73 กรัม ผลผลิตไข่ 26 สัปดาห์ จำนวน 146 ฟอง สามารถให้ผลผลิตไข่นาน 11 เดือน

ภาพที่ 24 นกกระทาบางปะกง

6.2) มาตรการฐานผลิตไข่และลูกสัตว์ปีก

		ผลผลิตไข่ ตามมาตรฐานพันธุ์ (ฟอง/แม่/ปี)	จำนวนลูกเกิด ตามเกณฑ์ตัวชี้วัดฯ (ตัว/แม่/ปี)
ไก่ไข่	: พันธุ์โรดไทย	240	100
ไก่พื้นเมือง	: ไก่เหลืองหางขาวกบินทร์ ไก่ประดู่หางดำเชียงใหม่ ไก่แดงสุราษฎร์ ไก่สีท่าพระ ไก่ศรีวิชัย ไก่ซีฟ้า ไก่ฟ้าหลวง ไก่เบตง ไก่แม่ฮ่องสอน ไก่เหลืองดงยอ ไกด่านครไทย ไก่ดำภูพาน 1	82-140	55
เป็ดเทศ	: พันธุ์กบินทร์บุรี พันธุ์ท่าพระ เป็ดบาบารี	150-180	55
เป็ดไข่	: พันธุ์บางปะกง พันธุ์กบินทร์ นครปฐม	270-300	110
เป็ดเนื้อ	: พันธุ์อีโหลียง	205	20
ห่าน	: พันธุ์ท่าพระ	57	25
นกกระทา	: พันธุ์บางปะกง	250-300	100

6.3) การจัดการฟาร์มสัตว์ปีก

(1) โรงเลี้ยงสัตว์ปีก

- มีรั้วรอบมิดชิด สามารถป้องกันคนและสัตว์ที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าออกฟาร์ม ซึ่งอาจนำโรคหรือเข้าไปทำร้ายสัตว์ปีกได้ ให้มีทางเข้าออกฟาร์มทางเดียว ผ่านโรงฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อ/อ่างน้ำยาฆ่าเชื้อก่อนเข้าเขตเลี้ยงสัตว์ปีก ควรมีห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า รองเท้า เสื้อกราว์ และอ่างล้างมือฆ่าเชื้อโรค สำหรับเจ้าหน้าที่คนงาน และคนเข้าเยี่ยมชมฟาร์ม มีอ่างน้ำยาฆ่าเชื้อโรคความเข้มข้น 1-3% ไว้น้ำคอกสำหรับจุ่มเท้าก่อนเข้าไปภายในโรงเรือน อ่างน้ำยาฆ่าเชื้อหน้าฟาร์มที่เปลี่ยนทุก 7 วัน ห้ามนำยานพาหนะทุกชนิดจากภายนอกเข้ามาในฟาร์ม หากจำเป็นจะต้องผ่านอ่างน้ำยาฆ่าเชื้อโรคและพ่นสเปรย์น้ำยาฆ่าเชื้อโรคให้ทั่ว

- สำนักงาน โรงเก็บอาหาร โรงเก็บอุปกรณ์ ควรอยู่นอกฟาร์ม มีแผนผังฟาร์ม โรงเก็บวัสดุอุปกรณ์ต้องสะอาดอากาศถ่ายเท จัดวางอุปกรณ์เป็นระเบียบเหมาะสมกับการปฏิบัติงาน

- ควรทำความสะอาดกวาดฝุ่นหยากไย่ภายในโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ปีกให้สะอาด ตัดหญ้า ตัดแต่งกิ่งต้นไม้ภายในบริเวณฟาร์มให้โปร่ง อากาศถ่ายเทสะดวก มีระบบระบายน้ำเสียที่ดี ระบายออกได้รวดเร็ว มีเตาเผาซาก/บ่อกำจัดซาก สัตว์ ไช้ เศษวัสดุที่ไม่ใช้ และจัดให้มีหลุมฝังเปลือกไข่ ขวดวัคซีน และอุปกรณ์การทำวัคซีน กำจัดสัตว์พาหะนำโรคที่อยู่อาศัยภายในบริเวณฟาร์มอย่างสม่ำเสมอ เช่น นก หนู แมว เป็นต้น

(2) โรงฟักไข่

การฟักไข่เป็นหัวใจสำคัญในการผลิตสัตว์ปีก การจัดการดูแลโรงฟักไข่ และการฟักไข่ ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ และเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน ต้องทำงานให้เป็นระบบ จะได้ทราบได้ว่าปัญหาที่เกิดมาจากสาเหตุใด จะแก้ปัญหานั้นได้ก่อน-หลัง ซึ่งการจัดระบบโรงฟักไข่ให้เป็นมาตรฐานจะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยการปฏิบัติงานประจำวันโรงฟักไข่ ควรดำเนินการ ดังนี้

- นำไข่เข้าฟักสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยปกติจะเข้าฟักในช่วงบ่ายของวันจันทร์ ส่องไข่ไม่มีเชื้ออายุ 7 วัน ช่วงเช้าวันจันทร์ ส่องไข่ไก่ 18 วัน และนำไข่ลงถาดเกิดวันศุกร์ นำลูกเกิดออกบ่ายวันจันทร์หรือวันอังคารเช้า ล้างทำความสะอาดตู้เกิด-ถาดเกิดทุกวันอังคาร และนำไปตากแดด วันพุธและวันพฤหัสบดี ตรวจเช็คสภาพตู้ฟัก

- บันทึกอุณหภูมิทุกวันวันละ 3-4 ครั้ง (เช้า-กลางวัน-บ่าย หรือ เช้า-สาย-บ่าย-เย็น)
- เติมน้ำในถาดน้ำตู้ฟัก ทำความสะอาดผนังภายในตู้ฟัก
- กวาดพื้นโรงเรือนให้สะอาดทุกวัน ล้างพื้นโรงเรือนทุกสัปดาห์
- รมควันไข่และตู้ฟักไข่ วันจันทร์ (หลังจากนำไข่เข้าตู้ฟัก) และรมควันตู้เกิดในทุกวันศุกร์ โดยถ้าตู้ฟักไข่และตู้เกิดอยู่ในตู้เดียวกันก็ให้รมควันทุกวันจันทร์ และวันศุกร์เช่นกัน

- ทำความสะอาดแผงกรองอากาศเครื่องปรับอากาศทุก 2 สัปดาห์ หรือทุกเดือน
- ปิดแอร์ในห้องเก็บไข่ทุกเย็นวันอาทิตย์ และเปิดอีกครั้งในตอนบ่ายวันจันทร์
- โรงฟักไข่ต้องเป็นโรงเรือนที่สะอาดที่สุดในบรรดาโรงเรือนทั้งหมด ต้องเตรียมรองเท้าแตะไว้เปลี่ยนเมื่อเข้าไปในโรงฟักไข่ และในโรงฟักไข่ต้องไม่มีการกกลูกสัตว์ปีกหรือใช้เก็บวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

ตารางที่ 1 ตัวอย่างโปรแกรมปฏิบัติงานการฟักไข่ไก่ (กรมปศุสัตว์, 2567)

วัน	การปฏิบัติงาน
จันทร์	- ส่องไข่ครั้งที่ 1 (ไข่ไก่ฟักอายุ 7 วัน) และบันทึกข้อมูล - นำไข่เข้าฟัก และบันทึกข้อมูล - รบควันไข่ฟัก และตู้ฟักไข่
อังคาร	- ย้ายลูกไก่ออกจากตู้ฟัก และบันทึกข้อมูล - ทำความสะอาดตู้ฟักและถาดเกิด นำไปตากแดด - ล้างพื้นโรงเรือนให้สะอาด - สรุปข้อมูลการฟักไข่
พุธ	- ตรวจสอบอุปกรณ์ตู้ฟักไข่และตู้เกิด - ซ่อมบำรุงรักษาตู้ฟักไข่และตู้เกิด
พฤหัสบดี	- ทำความสะอาดบริเวณโดยรอบโรงฟักไข่ - เตรียมตู้เกิดลูกไก่
ศุกร์	- ส่องไข่ครั้งที่ 2 (ไข่ไก่อายุ 18 วัน) และบันทึกข้อมูล - ย้ายไข่ไม่มีเชื้อเข้าตู้เกิด - รบควันตู้เกิด

ตัวอย่าง มาตรฐานการสูญเสียของไข่ฟักในแต่ละช่วงอายุ ดังนี้

- ไข่ไม่มีเชื้อ 15% เป็นผลจากพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์อายุมากไป
- ตายระยะที่ 1 (ก่อนเข้าฟัก) 0.5% เกิดในช่วงที่ไข่อยู่ในท้องแม่สัตว์ปีก
- ตายระยะที่ 2 (1-7 วัน) 2.0% เกิดจากระบบเลือดของลูกสัตว์ปีกมีปัญหา
- ตายระยะที่ 3 (8-18 วัน) 0.6% โภชนาการในอาหาร วิตามินไม่เพียงพอ ลูกสัตว์ปีกจะพิการ
- ตายระยะที่ 4 (19, 20 และ 21 วัน) 3.0% สาเหตุจากท่าเกิดผิดปกติ
- ตายโคม 0.8%

6.4) ระบบการเลี้ยงดูสัตว์ปีก

(1) ลูกสัตว์ปีก อายุ 0 – 6 สัปดาห์

ช่วงนี้ต้องดูแลเป็นพิเศษในทุกขั้นตอนตั้งแต่ความสะอาด การควบคุมอุณหภูมิ การให้น้ำ อาหาร วัคซีน เพื่อให้ได้ลูกสัตว์ปีกมีคุณภาพดี ระยะเวลาที่ใช้ในการกกประมาณ 14 - 21 วัน อาจเพิ่ม/ลดเวลาได้ ขึ้นกับฤดูกาล และความสมบูรณ์แข็งแรงของสัตว์ การจัดการเลี้ยงดูลูกสัตว์ปีกในช่วง 7 วันแรก ควรดำเนินการดังนี้

- ก่อนนำลูกสัตว์เข้ากกต้องเตรียมโรงเรือนให้สะอาด ฟักโรงเรือนอย่างน้อย 14 วัน
- เตรียมอุปกรณ์ อุณหภูมิ แสงสว่างให้พร้อมในระยะกก มีผ้าม่านไม่ให้ลมโกรก/ฝนสาด แต่ให้มีถ่ายเทอากาศได้ดี พื้น และวัสดุรองพื้นต้องแห้ง สะอาด
- มีน้ำสะอาด อาหารคุณภาพดี เพียงพอกับความต้องการของลูกสัตว์ปีกวันละ 2 - 4 ครั้ง ให้กินเต็มที่จนถึงอายุ 6 สัปดาห์ และตัดหญ้าสดให้ลูกสัตว์ปีกที่อายุเกิน 3 สัปดาห์ กินทุกวัน
- กวาดพื้นโรงเรือนปัดกวาดหยากไย่และฝุ่นละอองที่เกาะอยู่ตามตาข่ายทุกสัปดาห์
- คัดสัตว์ปีกที่ผอม อ่อนแอ ตัวเล็ก แคระแกร็น หรือพิการออก
- เก็บซากลูกสัตว์ปีกตาย ป่วย แคระแกร็นออกนอกคอก ไปทำลาย โดยการฝังหรือเผา
- บันทึกการตาย คัดออกของลูกสัตว์ปีกทุกวัน

- ให้วัคซีนป้องกันโรคตามโปรแกรม บันทึกวันที่ให้วัคซีน ชุดของวัคซีน (Lot. No.) ที่ใช้
- บันทึกข้อมูลการเลี้ยงหน้าโรงกก เพื่อบันทึกการจัดการต่างๆ เช่น วันเกิด จำนวนสัตว์ อัตราการตาย การให้อาหาร โปรแกรมวัคซีน เพื่อให้จัดการกับสัตว์ปีกในแต่ละรุ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- การบริหารจัดการโรงเรือน อุณหภูมิ น้ำ อาหาร ความสะอาด และสุขาภิบาลฟาร์มที่ไม่เหมาะสม จะส่งผลให้เกิดอัตราไขไม่มีเชื้อ ไขเชื้อตาย ไขตายโคมสูง ลูกสัตว์ปีกอ่อนแอมีอัตราการตายสูงในสัปดาห์แรก ขนาดลูกสัตว์ปีกไม่สม่ำเสมอในระยะกก ลูกสัตว์ปีกที่มีขนาดต่างกันมากยากต่อการบริหารจัดการ เป็นต้น

(2) สัตว์ปีกรุ่น อายุ 6 – 22 สัปดาห์ (42–155 วัน)

ช่วงนี้สัตว์ปีกมีความแข็งแรงเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ต้องมีการควบคุมอาหารและน้ำหนักร่างกายให้วัคซีนตามโปรแกรม เพื่อให้ได้พ่อแม่พันธุ์ที่มีอายุ ขนาด และน้ำหนักเมื่อเริ่มไขพอเหมาะจะทำให้ได้ไขตก ไขฟองโต และไขทน โดยการปฏิบัติประจำวันในการเลี้ยงสัตว์ปีกรุ่น มีดังนี้

- อย่าเลี้ยงสัตว์ปีกหนาแน่นเกินไปป้องกันการจิกกัน ถ้าบาดเจ็บให้รีบแยกออกจากฝูง
- เก็บซากสัตว์ปีกตาย ป่วย และแคะแสร้งออกจากฝูงไว้นอกโรงเรือน เผาหรือฝังทำลาย
- บันทึกการตายและการคัดออกสัตว์ปีกทุกวัน
- ให้น้ำและอาหารสัตว์ปีกอย่างน้อยวันละ 2–3 ครั้ง (เช้า-บ่าย) ตัดหญ้าสดให้กินทุกวัน
- มีอุปกรณ์ที่เหมาะสม ถังน้ำ 8 ลิตร 1 ใบ ต่อ 50 ตัว ถังอาหาร 1 ใบ ต่อ 20–25 ตัว
- กลับแกลบและวัสดุปูพื้นทุกวัน ทันทีเมื่อเห็นพื้นเปียกชื้น
- ดูแลความสะอาดบริเวณรอบโรงเรือนและฟาร์ม
- ปิดกวดหยากไย่ และฝุ่นละอองที่เกาะอยู่ตามตาข่าย และในโรงเรือนทุกสัปดาห์
- ตรวจสอบความเรียบร้อยและทำความสะอาดอุปกรณ์ เช่น ถังน้ำ ถังอาหาร
- ตรวจสอบสุขภาพสัตว์ปีกทุกวัน โดยสังเกตอาการหายใจ การยืน เดิน กินน้ำ และกินอาหาร
- ทำวัคซีนป้องกันโรคตามโปรแกรมที่กำหนด

(3) พ่อแม่พันธุ์สัตว์ปีก

การดูแลเอาใจใส่พ่อแม่พันธุ์สัตว์ปีกที่ดีจะทำให้ได้ไข่ในปริมาณสูงสุดตามความสามารถของสัตว์ ให้ไข่ในอัตราสูงสม่ำเสมอเป็นเวลานานตามมาตรฐานของพันธุ์ โดยอัตราส่วนพ่อแม่พันธุ์ช่วงเก็บทดแทนพันธุ์ให้ใช้อัตราส่วนพ่อพันธุ์ 1 ตัว ต่อแม่พันธุ์ 5 ตัว หลังจากนั้นให้ใช้อัตราส่วนพ่อพันธุ์ลดลงเป็น 1 ตัว ต่อแม่พันธุ์ 7-10 ตัว สำหรับผลิตลูกสัตว์ปีกจำหน่ายให้กับเกษตรกร ทั้งนี้ หากมีการผสมฝูงใหญ่จะมีอัตราการผสมติดสูงกว่าการผสมฝูงเล็ก ซึ่งการปฏิบัติงานเลี้ยงพ่อ-แม่พันธุ์ มีดังนี้

- แม่พันธุ์ ผลิตไขนาน 1 ปี (อายุ 1 ปี 6 เดือน) หลังจากนั้นให้ปลดทิ้ง พ่อพันธุ์จะใช้ผสมพันธุ์นานประมาณ 1 ปี ถ้าใช้พ่อพันธุ์ที่มีอายุมาก จะมีปัญหาเรื่องการผสมติด และทำให้ได้ลูกที่ไม่แข็งแรง
- การเลี้ยงพ่อ-แม่พันธุ์ที่มีอายุมากจะมีปัญหาเรื่องการจัดการ มักมีโรคบางอย่างแฝงอยู่ ต้องคัดทิ้งพ่อแม่พันธุ์ที่ป่วยไม่สบาย แคะแสร้ง สุขภาพไม่สมบูรณ์ไม่ให้ผสมผลิตไขออกทันทีเมื่อสังเกตเห็น เพื่อประหยัดทั้งงบประมาณ และไม่มีปัญหาเรื่องโรคในฟาร์ม
- เก็บซากสัตว์ปีกตาย ป่วย ออกไว้นอกโรงเรือน ทำลายสัตว์ปีกป่วย ตาย โดยการฝัง/เผา

- เก็บไข่ วันละ 3 - 4 ครั้ง เพื่อช่วยลดการบวม แตก ร้าว และลดการปนเปื้อนของเชื้อโรค โดยเก็บไข่ ช่วงเช้าก่อนให้อาหาร ช่วงหลังให้อาหารเช้า ช่วงก่อนพักเที่ยง และช่วงบ่าย
- ให้น้ำและอาหารวันละ 2-3 ครั้ง (เช้า-บ่าย) พ่อแม่พันธุ์สัตว์ปีกจะกินอาหารประมาณวันละ 100 - 120 กรัม/ตัว ตัดหญ้าสดให้สัตว์ปีกกิน หญ้ามีวิตามินหลายชนิดที่ทำให้เปอร์เซ็นต์การฟักออกดีขึ้นให้กินแบบเต็มที่ได้จะประหยัดการใช้อาหารได้โดยคัดสัตว์ปีกที่ไม่ให้ไข่ออก
- จัดเตรียมถ้ำน้ำและถ้ำอาหารให้เหมาะสม ถ้ำน้ำ 8 ลิตร 1 ถ้ำ ต่อ 50 ตัว และถ้ำอาหาร ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 16 นิ้ว 1 ถ้ำ ต่อสัตว์ปีก 20 - 25 ตัว หากน้อยไปทำให้แย่งอาหาร/น้ำกัน แต่หากมากเกินไปจะเปลืองงบประมาณ แรงงานทำความสะอาด และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ปีก
- ล้างถ้ำน้ำทุกวัน อย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง ล้างถ้ำอาหารอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
- กลับวัสดุรองพื้น เดิมวัสดุรองพื้นคอก กวาดรอบ โรงเรือน กวาดหยากไย่ตามผนังโรงเรือน ทุกสัปดาห์ หากวัสดุรองพื้นเปียก ต้องตักบริเวณที่เปียกแฉะออก แล้วเติมวัสดุใหม่เพื่อให้พื้นแห้งและสะอาด
- ทดสอบเวลานาฬิกาตั้งเวลาปิด-เปิดไฟ (Timer switch) แม่พันธุ์ระยะไข่ ต้องการแสงวันละ 16 ชั่วโมง โดยเพิ่มจากแสงธรรมชาติ อีก 4 ชั่วโมงต่อวัน
- ฝึกแม่สัตว์ปีกให้ไข่ในรังและปล่อยให้ฟักตามธรรมชาติต้องเตรียมรังไข่ 1 ช่องต่อแม่ 1 ตัว
- ทำวัคซีนป้องกันโรคคหิวหวัด หลอดลมอักเสบ นิวคาสเซิล ตามโปรแกรม และถ่ายพยาธิ ภายนอกและพยาธิภายในทุก 3 เดือน เพื่อเป็นการป้องกันโรคแม่และลูกสัตว์ปีก
- ตรวจสอบอัตราการผสมติด โดยทำเครื่องหมายบนไข่ฟักของแต่ละคอก ซึ่งจะช่วยให้ทราบ ว่าสัตว์ปีกพ่อแม่พันธุ์คอกใดมีปัญหาในการผสมติดต่ำ เพื่อช่วยในการพิจารณาคัดพ่อและแม่พันธุ์ออก
- บันทึกข้อมูลการผลิต การให้ผลผลิต เช่น จำนวนไข่ สัตว์ปีกตาย ปริมาณอาหาร เป็นต้น การจดบันทึกการผลิตไข่ในแต่ละวันทุกคอกหรือทุกตัว (สัตว์ปีกกรงตับ) เพราะสามารถใช้เป็นประโยชน์ในการคัด สัตว์ปีกออกจากฝูงได้ ถ้าอัตราการไข่ลดลงมากต้องคำนึงถึงต้นทุนในการผลิตด้วย และข้อมูลที่ได้สามารถบอกถึง ประสิทธิภาพการผลิตของพันธุ์สัตว์และการจัดการฟาร์มได้

3.3 มาตรฐานฟาร์ม

หน่วยงานที่มีการเลี้ยงสัตว์ เพื่อวัตถุประสงค์ในการผลิตพันธุ์สัตว์ ผลิตน้ำเชื้อ และตัวอ่อน อย่างน้อย ควรต้องมีการบริหารจัดการฟาร์มปศุสัตว์ที่ได้มาตรฐาน ซึ่งกรมปศุสัตว์ได้มีนโยบายให้ดำเนินการตามมาตรฐาน “การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์” (Good Agricultural Practices for Livestock ; GAP for Livestock) และมาตรฐาน “ฟาร์มที่มีระบบการป้องกันโรคและการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม” (Good Farming Management GFM) เพื่อให้เกิดการบริหารและการจัดการฟาร์มปศุสัตว์ ตลอดจนควบคุมคุณภาพผลผลิตให้ได้มาตรฐาน ผลผลิตเป็นที่ยอมรับของประชาชน และสามารถเป็นศูนย์การเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้สนใจ อีกทั้ง มาตรฐานฟาร์มดังกล่าวยังมีส่วนช่วยให้เกิดระบบการควบคุมภายในและการบริหารจัดการความเสี่ยงที่ดีภายในฟาร์มปศุสัตว์ ได้ โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1) มาตรฐานการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ (GAP for Livestock)

กรมปศุสัตว์ ได้จัดให้มี ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการขอรับและออกใบรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ พ.ศ.2558 เพื่อให้การรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์สอดคล้องกับระบบการรับรองตามมาตรฐานสากลและเป็นไปตามหลักวิชาการมีมาตรฐานการปฏิบัติงานในแนวทางเดียวกันโดยได้ให้นิยาม “การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์” (Good Agricultural Practices for Livestock ; GAP for Livestock) ว่าหมายถึง วิธีปฏิบัติว่าด้วยองค์ประกอบของสถานประกอบการ การจัดการอาหารสัตว์ การจัดการทรัพยากรน้ำที่ใช้เลี้ยงสัตว์ การจัดการฟาร์มเลี้ยงสัตว์ การจัดการสุขภาพสัตว์ การจัดการสิ่งแวดล้อม การจัดการด้านสวัสดิภาพสัตว์ และระบบการบันทึกข้อมูล เพื่อให้ได้ผลผลิต ที่มีคุณภาพ ถูกสุขลักษณะและปลอดภัยต่อผู้บริโภคตามประเภทสัตว์ชนิดต่าง ๆ ตามประกาศคณะกรรมการ มาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ และประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ฟาร์มหรือผู้ประกอบการที่มีความประสงค์ขอรับการรับรองต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

- (1) ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์หรือหลักสูตรมาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์สำหรับผู้ประกอบการ และได้รับใบประกาศนียบัตรจากสำนักงานปศุสัตว์เขต กรมปศุสัตว์
- (2) ไม่เป็นผู้ถูกเพิกถอนการรับรอง เว้นแต่เคยถูกเพิกถอนการรับรองมาแล้วมากกว่า 3 ปี
- (3) ได้ปรับปรุงสถานประกอบการให้เป็นไปตามข้อกำหนด
- (4) สถานประกอบการมีสัตวแพทย์ที่มีใบรับรองสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์มเลี้ยงสัตว์

ทั้งนี้ ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรอง ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ระบุข้อกำหนด โดยต้องรักษาไว้ซึ่งการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่ได้รับการรับรองตามอายุใบรับรอง และคณะผู้ตรวจประเมินจะตรวจติดตามสถานประกอบการที่ได้รับการรับรองทุก 10 – 12 เดือน นับแต่วันที่ยื่นใบรับรอง แต่เมื่อคณะผู้ตรวจประเมินหรือเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ตรวจพบหรือรับทราบเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ อาจเพิกถอนการรับรอง

- ไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข หรือมีผลกระทบร้ายแรงต่อการรับรอง ตัวอย่างเช่น ปลอมแปลงเอกสาร การปลอมใบรับรอง การแก้ไขใบรับรอง การนำผลผลิตที่ไม่ได้รับการรับรองมากล่าวอ้าง เป็นต้น
- มีการใช้สารต้องห้ามในสถานประกอบการหรือตรวจพบในผลผลิต
- ไม่ปฏิบัติตามระบบที่ได้รับการรับรองหลังถูกพักใช้การรับรอง 2 ครั้ง ภายใน 3 ปี
- ผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองกระทำความผิดต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ปัจจุบัน ได้มีประกาศใช้มาตรฐานฟาร์มเลี้ยงสัตว์ของประเทศไทย ซึ่งครอบคลุมข้อกำหนดการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มสัตว์ตั้งแต่ องค์ประกอบฟาร์ม อาหาร น้ำ การจัดการฟาร์ม การจัดการสุขภาพสัตว์ การจัดการด้านสวัสดิภาพสัตว์ การจัดการสิ่งแวดล้อม การบันทึกข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้สัตว์ที่มีสุขภาพดีและเหมาะสมต่อการผลิตเป็นอาหารที่ปลอดภัยสำหรับบริโภค ไว้หลายฉบับ ได้แก่

- (1) สัตว์ปีก: ฟาร์มไก่เนื้อ (มกษ. 6901-2560) ฟาร์มไก่พันธุ์ (มกษ.6903-2558) ฟาร์มไก่ไข่ (มกษ. 6909-2562) ฟาร์มเป็ดเนื้อ (มกษ. 6900-2559) ฟาร์มเป็ดพันธุ์ (มกษ. 6913-2559) ฟาร์มเป็ดไข่ (มกษ.6905-2548) ฟาร์มห่าน (มกษ 6911-2558) ฟาร์มนกเขาขาวเสียง (มกษ.6970-2551) ฟาร์มนกกระทา (มกษ.6906-2549) ฟาร์มไก่พื้นเมืองแบบเลี้ยงปล่อย (มกษ. 6409-2560) และฟาร์มสถานที่พักไข่สัตว์ปีก (มกษ. 6908-2560)

(2) สัตว์กระเพาะรวม: ฟาร์มโคเนื้อ (มกษ. 6400-2555) ฟาร์มโคนม (มกษ. 6402-2552) ฟาร์มควายนเนื้อ (มกษ. 6410(G)-2562) ฟาร์มควายนม (มกษ. 6414-2564) ฟาร์มแพะเนื้อ (มกษ. 6904-2549) ฟาร์มแพะนม (มกษ. 6408-2552) ฟาร์มกวาง (มกษ. 6914-2560) ฟาร์มแกะเนื้อ (มกษ. 6405-2549)

(3) สัตว์กระเพาะเดียว: ฟาร์มสุกร (มกษ. 6403-2558)

(4) แมลง: ฟาร์มจิ้งหรีด (มกษ. 8202-2560) ฟาร์มผึ้ง (มกษ. 8200-2559)

การปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีสำหรับฟาร์มปศุสัตว์ เป็นมาตรฐานรับรองคุณภาพสินค้าเกษตรตามกระบวนการผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสมตลอดห่วงโซ่อาหาร เริ่มตั้งแต่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ อาหารสัตว์ โรงงานผลิตอาหารสัตว์ โรงฆ่าสัตว์ จนถึงโรงงานแปรรูป เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดี ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย

ประเด็นการตรวจประเมิน GAP ซึ่งผู้ตรวจสอบภายในสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการขอเอกสารหลักฐาน การตรวจสอบ สอบถาม สังเกตการณ์ ได้ ดังนี้

(1) องค์ประกอบของฟาร์ม

(1.1) ทำเลที่ตั้งของฟาร์ม น้ำไม่ท่วมขัง คมนาคมสะดวก มีแหล่งน้ำสะอาด ปริมาณเพียงพอตลอดปี อยู่ห่างไกลจากแหล่งชุมชนเมือง ผู้เลี้ยงสัตว์รายอื่น แหล่งน้ำสาธารณะ แหล่งปนเปื้อนของสิ่งอันตรายทางกายภาพ เคมี และชีวภาพ โรงฆ่าสัตว์และตลาดนัดค้าสัตว์ เพื่อป้องกันการปนเปื้อนและการแพร่ระบาดของโรคจากภายนอกที่จะเข้ามาในฟาร์ม

(1.2) ผังลักษณะของฟาร์ม มีพื้นที่ขนาดเพียงพอและเหมาะสมกับการเลี้ยงสัตว์ จัดวางผังฟาร์มที่ดีและสอดคล้องการเลี้ยงสัตว์แต่ละชนิดแต่ละแบบ ได้แก่ แบบขังคอก แบบปล่อยแปลง แบบปล่อยทุ่ง สามารถจัดแบ่งพื้นที่เลี้ยงสัตว์ พื้นที่เก็บอาหาร (โรงเก็บอาหาร) พื้นที่เก็บอุปกรณ์ พื้นที่สัตว์ป่วย พื้นที่ทำลายซากสัตว์ พื้นที่บำบัดน้ำเสียและสิ่งปฏิกูล และแยกเป็นสัดส่วนจากพื้นที่สำหรับอาคารสำนักงานและที่พักอาศัยได้เหมาะสม มีรั้วล้อมรอบฟาร์ม/พื้นที่เลี้ยงที่แข็งแรงรอบพื้นที่การเลี้ยงและมีทางเข้าออกฟาร์มทางเดียว สามารถควบคุมการเข้าออกของทั้งคนและสัตว์ เพื่อให้สามารถจัดการฟาร์มและควบคุมโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(1.3) ลักษณะของโรงเรือน

- จำนวนและขนาดโรงเรือนที่เพียงพอกับจำนวนสัตว์ เหมาะกับการเลี้ยงสัตว์แต่ละประเภท สะดวกในการจัดการสัตว์ในแต่ละช่วงอายุ มีโรงจัดการสัตว์ ของบั้งคัสัตว์ที่มีทางเชื่อมกับคอกทางลาดเพื่อขนย้ายอย่างเหมาะสมโดยมีคอกคัด และคอกพักเพื่อคัดแยกสัตว์ รวมถึง มีที่เก็บอุปกรณ์สำหรับจัดการสัตว์ที่สามารถจัดการสัตว์ได้อย่างเป็นระบบและมีความปลอดภัย คำนึงถึงหลักสวัสดิภาพสัตว์

- โครงสร้างที่แข็งแรง มีหลังคากันแดด ฝน และลมแรงได้ มีทางระบายน้ำและอากาศถ่ายเทสะดวก มีอุณหภูมิและแสงสว่างที่เหมาะสมเพียงพอ มีความเข้มของก๊าซ ผุ่น ในสภาพที่เหมาะสม พื้นโรงเรือนและรางอาหารสัตว์ทำด้วยวัสดุที่เหมาะสม เหมาะกับชนิดสัตว์ ง่ายต่อการทำความสะอาดและบำรุงรักษา แห้ง สะอาด เพียงพอต่อการเลี้ยงสัตว์ประเภทนั้น มีอ่างจุ่มน้ำยาฆ่าเชื้อโรคก่อนเข้า-ออกโรงเรือน

- โรงเรือน อุปกรณ์ในโรงเรือนต้องปลอดภัยเหมาะสมกับชนิดสัตว์ ไม่เป็นอันตรายต่อตัวสัตว์และผู้เลี้ยง กรณีทำโรงเรือนแบบปิดสำหรับสุกรหรือสัตว์ปีก ต้องมีมาตรการดำเนินการในกรณีฉุกเฉิน ไฟฟ้าดับหรือไฟฟ้าขัดข้องซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบควบคุมอุปกรณ์ ควบคุมอุณหภูมิ

(1.4) พื้นที่เลี้ยงปล่อย มีพื้นที่เลี้ยงปล่อยภายนอกโรงเรือนอย่างเพียงพอ ให้สัตว์มีความเป็นอยู่ ตามธรรมชาติ เป็นพื้นที่มีหญ้าหรือพืชที่เป็นอาหาร

(2) การจัดการฟาร์ม

(2.1) การจัดการโรงเรือนและอุปกรณ์

- มีโรงเรือน อุปกรณ์ และบริเวณโดยรอบพอเพียงตามวัตถุประสงค์การใช้งาน สัตว์สามารถแสดงพฤติกรรมตามธรรมชาติได้ มีการจัดการให้สะอาด ไม่ให้เป็นแหล่งสะสมหมักหมมของเสียจนเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค แมลง และสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค มีแสงสว่างเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน สามารถดูแลและตรวจสอบสุขภาพได้ตลอดเวลา ควรมีไฟฟ้าฉุกเฉินใช้กรณีไฟฟ้าขัดข้อง ทั้งนี้ ต้องบำรุงรักษาให้อยู่ในสภาพดีและถูกสุขลักษณะ ความปลอดภัยต่อสัตว์และผู้ปฏิบัติงาน
- สถานที่เก็บอาหาร เป็นสัดส่วน ไม่อับชื้น และสามารถป้องกันไม่ให้สัตว์พาหะ เช่น นก ฯลฯ นำโรคเข้าไปได้ และมีสถานที่เก็บเครื่องมือและอุปกรณ์เป็นสัดส่วน สะดวกในการปฏิบัติงาน มีเครื่องมือและ อุปกรณ์เพียงพอ อุปกรณ์ให้น้ำและอาหารต้องแห้ง สะอาด พร้อมใช้
- กรณีภาชนะเก็บผลผลิต ไข่ นํ้านม ต้องเหมาะสมถูกสุขลักษณะ ทำความสะอาด และฆ่าเชื้อภาชนะก่อนเข้าบริเวณพื้นที่เลี้ยงสัตว์และก่อนการนำไปใช้ทุกครั้ง ไม่เกิดการปนเปื้อน
- ทำความสะอาด ฆ่าเชื้อโรงเรือน อุปกรณ์ หลังจากย้ายสัตว์รุ่นเก่าออก ปิดพักโรงเรือน ในระยะเวลาที่เพียงพอต่อการตัดวงจรเชื้อโรคไม่ให้สะสมในโรงเรือน
- มีแผน ผลการสุ่มตรวจตัวอย่างทางห้องปฏิบัติการยืนยันประสิทธิภาพการทำมาความสะอาด ฆ่าเชื้อของพื้นที่ผลิตและอุปกรณ์ รวมถึงตรวจหาการปนเปื้อนของเชื้อโรคและสุขภาพลูกสัตว์

(2.2) การจัดการฝูง คัดเลือกและจัดฝูงสัตว์ตามขนาด อายุ และเพศ คัดเลือกจัดหาพันธุ์สัตว์ เพื่อทดแทน และคัดสัตว์ที่มีลักษณะไม่ดี พิกการ หรือไม่สมบูรณ์ออกจากฝูง หากมีการเคลื่อนย้ายสัตว์ไปสถานที่อื่น ต้องมีใบอนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์จากกรมปศุสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2558 และฉบบแก้ไขเพิ่มเติม ต้องเคลื่อนย้ายด้วยยานพาหนะที่ทำมาความสะอาดและฆ่าเชื้อแล้ว

(2.3) การจัดการอาหารสัตว์และน้ำ

- การจัดซื้ออาหารสัตว์ ต้องซื้อจากผู้ผลิตที่ได้รับใบอนุญาตตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ อาหารหยาบและอาหารข้น ต้องมีคุณภาพดี มีคุณค่าทางอาหาร เพียงพอกับความต้องการของสัตว์แต่ละประเภทชนิด แต่ละสายพันธุ์ ช่วงอายุ โดยอาหารสำเร็จรูปต้องมีคุณภาพ มีมาตรฐานห้ามใช้สารต้องห้ามตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมคุณภาพอาหารสัตว์ กรณีผสมอาหารเองต้องใช้วัตถุดิบ เช่น รำละเอียด ปลายข้าว กากถั่วเหลือง หรือส่วนเติมในอาหาร ที่มีคุณภาพตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- กรณีที่มีการผสมยาในอาหารสัตว์ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสัตวแพทย์ ผู้ควบคุมฟาร์ม มีสถานที่เก็บอาหารสัตว์ผสมยาแยกต่างหากจากอาหารทั่วไปและมีป้ายบ่งชี้สถานที่จัดเก็บให้ชัดเจน
- สัตว์ทุกตัวต้องกินอาหารและน้ำได้อย่างเพียงพอ ใช้ภาชนะที่ใช้ที่สะอาดเหมาะสมกับจำนวนสัตว์ แหล่งน้ำ/แหล่งอาหาร (หญ้าทะเล็ม) อยู่ในบริเวณที่ไม่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนจากสิ่งที่เป็นอันตราย พาหนะบรรทุกขนส่งต้องแห้งและสะอาด และมีการตรวจสอบคุณภาพอาหารและน้ำอยู่เสมอ
- เก็บอาหารสัตว์ไว้ในสถานที่ที่ระบายอากาศดี สะอาด มีพื้นพาเลท (pallet) สามารถป้องกันการปนเปื้อน เสื่อมสภาพ ปราศจากนก หนู แมลง สัตว์อื่นที่อาจทำให้อาหารเสียหายหรือเสื่อมคุณภาพ ภาชนะบรรจุอาหารแห้ง สะอาด สภาพสมบูรณ์ ไม่เคยใช้บรรจุวัตถุดิบพิษ ปุ๋ย หรือวัตถุอันตรายอื่นใดหรือปนเปื้อนหรือเคลือบด้วยสารที่อาจเป็นอันตรายต่อสัตว์ กันความชื้น มีฉลากที่ถูกต้อง ภาชนะบรรจุไม่ฉีกขาด

(2.4) **คู่มือการจัดการฟาร์ม** จะแสดงรายละเอียดการปฏิบัติงานที่สำคัญภายในฟาร์ม ได้แก่ ทะเบียนสัตว์ การจัดการฟาร์ม ฝูงสัตว์ โรงเรือน ระบบการเลี้ยง การให้อาหารและน้ำ การดูแลสุขภาพสัตว์ สวัสดิการสัตว์ สิ่งแวดล้อม และ การป้องกันรักษาโรค

(2.5) **การบันทึกข้อมูล** มีการเก็บรักษาข้อมูลไว้อย่างน้อย 3 ปี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- ข้อมูลการจัดการฟาร์ม เช่น โครงสร้างการดำเนินงาน จำนวน แรงงาน หน้าที่ความรับผิดชอบ ข้อมูลสุขภาพ ประวัติการฝึกอบรมผู้ปฏิบัติงานในฟาร์ม ข้อมูลบัญชีฟาร์ม บัญชีตัวสัตว์ในฟาร์ม
- ข้อมูลด้านการผลิต เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับตัวสัตว์ เลขรหัสประจำตัวสัตว์ ทะเบียนประวัติสัตว์ทุกตัว ข้อมูลการให้อาหาร การรับจ่าย การซื้ออาหารสัตว์ การจัดการฟาร์ม ฝูงสัตว์ ข้อมูลรักษาโรคและดูแลสุขภาพ เช่น การรับจ่ายการใช้เวชภัณฑ์ สารเคมี การใช้วัคซีน การถ่ายพยาธิ การรักษาโรค การดูแลสุขภาพ ฯลฯ สวัสดิภาพสัตว์ และการจัดการสิ่งแวดล้อม

(2.6) **การจัดการบุคลากร**

- แบ่งโครงสร้างการดำเนินงาน ควรมีจำนวนบุคลากรพอเหมาะกับจำนวนสัตว์ แรงงานเพียงพอ แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน บุคลากร ต้องได้รับการฝึกอบรมเรื่อง การเลี้ยงสัตว์ การจัดการฟาร์ม อาหาร สุขาภิบาลฟาร์ม ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการปฏิบัติงานฟาร์มอย่างต่อเนื่อง และต้องได้รับการตรวจสอบสุขภาพอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อป้องกันโรคที่สามารถติดต่อจากคนสู่สัตว์ เช่น วัณโรค และมีการจัดการแรงงานที่ดี มีหนังสือสัญญาจ้างงาน ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนด จัดสวัสดิการและอุปกรณ์เพื่อความปลอดภัยของผู้ปฏิบัติงาน ปฏิบัติอย่างเท่าเทียมเป็นธรรม
- มีสัตวแพทย์ที่มีใบรับรองเป็นสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม ทำหน้าที่ดูแลด้านป้องกันโรค รักษาโรค และการใช้ยา เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำด้านสุขภาพสัตว์ สุขาภิบาลฟาร์ม และมีสัตวบาลหรือบุคลากรที่ได้รับการอบรมหลักสูตรด้านสัตวบาลเป็นผู้ควบคุมดูแล

(2.7) **การควบคุมสัตว์ที่เป็นพาหะนำโรค**

- ต้องมีระบบป้องกันและกำจัดสัตว์พาหะนำโรค เช่น สุนัข แมว นก หนู แมลงสาบ และแมลงวัน อย่างต่อเนื่องและเหมาะสม
- เก็บกวาด รวบรวมและกำจัดมูลสัตว์ โดยวิธีที่เหมาะสม ไม่ให้หมักหมมภายในและบริเวณรอบโรงเรือน เพื่อไม่ให้ปนเปื้อนแหล่งเพาะพันธุ์ของ แมลงและสัตว์พาหะนำโรค

(3) **การจัดการด้านสุขภาพสัตว์**

(3.1) **การป้องกัน ควบคุม และรักษาโรค**

- อยู่ภายใต้การดูแลของสัตวแพทย์ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย มีแผนเฝ้าระวังและป้องกันโรคโดยสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม ไม่ใช่สารต้องห้ามหรือสารเร่งการเจริญเติบโต ตรวจสอบติดตามสุขภาพสัตว์ประจำวัน โดยเฉพาะโรคที่สำคัญของสัตว์ชนิดนั้น เช่น กรณโค กระบือ ต้องตรวจสอบโรคแท้งติดต่อและวัณโรค รวมทั้ง โรคที่อาจติดต่อจากสัตว์สู่คนโรค อย่างน้อยปีละครั้ง มีโปรแกรมสร้างภูมิคุ้มกันโรค ถ่ายพยาธิให้สัตว์ที่สำคัญตามแต่ชนิดสัตว์ ต้องระวังป้องกันสัตว์พาหะนำโรค
- สามารถระบุแหล่งที่มาของสัตว์ สัตว์ที่ซื้อเข้าฟาร์มจะต้องได้รับการกักโรคและตรวจรับรองสุขภาพจาก สัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม ควรตรวจสอบที่มาของสัตว์ที่จะนำเข้าฝูงเพื่อให้มั่นใจว่าปลอดจากโรคติดต่อต่าง ๆ และทราบรายละเอียดเกี่ยวกับตัวสัตว์ เพื่อประโยชน์ต่อการจัดการการเลี้ยงต่อไป

- ต้องมีมาตรการควบคุมป้องกันโรค กำจัดเชื้อโรคสัตว์และพาหะนำเชื้อโรคเข้าสู่ฟาร์ม จัดการพื้นที่ฟาร์ม โรงเรือน ยานพาหนะและอุปกรณ์ให้มีสุขลักษณะที่ดี ไม่ให้เป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค ฉีดพ่นยาฆ่าเชื้อโรค สารป้องกันกำจัดแมลง ทำความสะอาดโรงเรือน อุปกรณ์ และบริเวณโดยรอบตามระยะเวลา
- สัตว์ป่วย บาดเจ็บ ให้แยกและทำการรักษาอย่างเร่งด่วน หากเห็นว่าไม่สมควรรักษาให้ทำลาย หรือคัดทิ้งตามวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ทรมาน หากมีสัตว์ตาย และผลผลิตที่ผิดปกติ มีรอยร้าว แตก เลือกวิธีการทำลายซากตามดุลพินิจของสัตวแพทย์ กรณีเกิดโรคระบาด ต้องแจ้งสัตวแพทย์ประจำท้องที่และปฏิบัติตาม กฎหมายว่าด้วยการควบคุมโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. 2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

(4) การจัดการระบบน้ำ และสิ่งแวดล้อม

(4.1) ระบบน้ำ ต้องมีการจัดการที่ดี แหล่งน้ำที่ใช้ต้องอยู่ในบริเวณที่ป้องกันการปนเปื้อนจากสิ่งที่เป็นอันตราย น้ำที่ใช้ในฟาร์มต้องสะอาด ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานน้ำใช้ มีปริมาณเพียงพอนำมาใช้ในฟาร์มได้ตลอดเวลา มีน้ำให้สัตว์กินอย่างทั่วถึง

(4.2) ด้านสิ่งแวดล้อม

- ขยะมูลฝอยของเสีย ควรรวบรวมไว้ในภาชนะซึ่งมีฝาปิดมิดชิดแยกตามประเภท และนำไปกำจัดอย่างเหมาะสมและถูกสุขลักษณะ เช่น ทำปุ๋ย เพื่อไม่ให้มันเป็นแหล่งของกลิ่นและเชื้อโรค
- มีการจัดการและบำบัดของเสีย สิ่งปฏิกูล มูลสัตว์ น้ำทิ้ง ขยะติดเชื้อ ขยะอันตรายที่เหมาะสม ไม่ก่อให้เกิดกลิ่นหรือมลภาวะที่เป็นพิษไม่พึงประสงค์ ก่อความรำคาญต่อผู้อยู่อาศัยข้างเคียง และมีการจัดการซากสัตว์ ซากไข่ ให้เหมาะสมตามดุลพินิจของสัตวแพทย์ผู้ควบคุมฟาร์ม
- ก่อนนำมูลสัตว์และวัสดุรองพื้นออกจากโรงเรือน ให้พ่นน้ำยาฆ่าเชื้อเพื่อป้องกันการฟุ้งกระจาย และระหว่างการขนย้ายให้ใช้ผ้าใบคลุมเพื่อป้องกันการตกหล่น
- ป้องกันการรั่วไหลของน้ำเสีย กรณีต้องปล่อยน้ำเสียออกสู่แหล่งน้ำ สาธารณะให้บำบัดน้ำเสียตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3.4 ระบบสารสนเทศด้านปศุสัตว์

ระบบสารสนเทศด้านการปศุสัตว์ที่สำคัญของกรมปศุสัตว์ ได้แก่ ระบบฐานข้อมูลสำหรับปรับปรุงพันธุ์สัตว์ (e-breeding) ของสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักสำคัญที่มีการเลี้ยงสัตว์ อีกทั้ง ยังมีระบบสารสนเทศเฉพาะของสัตว์บางประเภท ได้แก่ ระบบฐานข้อมูลสุกร Pig access ของสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์เช่นกัน ส่วนหน่วยงานอื่นที่มีการเลี้ยงสัตว์อาจไม่ได้มีระบบสารสนเทศด้านการปศุสัตว์เป็นการเฉพาะสำหรับการควบคุมและบริหารจัดการปศุสัตว์ในความครอบครอง ซึ่งโดยมีรายละเอียดการทำงานโดยสรุป ดังนี้

1) ระบบฐานข้อมูลการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ (e-Breeding) สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ มีระบบฐานข้อมูลการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ (e-Breeding) ปัจจุบัน เป็นระยะที่ 2 เพื่อบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับตัวสัตว์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเพื่อใช้ในการจัดการฟาร์มสามารถรองรับข้อมูลสัตว์ได้ 8 รายชนิดสัตว์ ได้แก่ โคเนื้อ โคนม กระบือพื้นเมือง กระบือนม แพะ แกะ สุกร และสัตว์ปีก โดยระบบนี้ คาดหวังให้มีประโยชน์ ดังนี้

- สามารถบันทึกข้อมูลได้ทุกที่ทุกเวลาที่มีสัญญาณเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้ได้รับความสะดวกในการบันทึกข้อมูลและความรวดเร็วในการตัดสินใจ

- ข้อมูลที่ได้เป็น real time นำไปใช้ประโยชน์ต่อได้บนพื้นฐานของความเป็นจริง เช่น ผู้บริหารสามารถประเมินผลการเลี้ยงสัตว์ได้รวดเร็ว หรือกรณีฉุกเฉินจะสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างทัน่วงที่
- สามารถดูรายงานเบื้องต้นต่าง ๆ ได้ เช่น จำนวนของกระบือปัจจุบันในฟาร์ม ข้อมูลประวัติของสัตว์รายตัว เป็นต้น นำไปใช้ประโยชน์ทางการจัดการฟาร์มและการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ และสามารถส่งออกข้อมูลเพื่อวิเคราะห์หาค่า EBV และนำไปวางแผนการบริหารจัดการฟาร์มและการปรับปรุงพันธุ์สัตว์
- มีความปลอดภัยในการจัดเก็บข้อมูลและใช้เป็นข้อมูลเพื่อการตรวจสอบย้อนกลับได้

ระบบฐานข้อมูลการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ E-Breeding หมายถึง ระบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงและการจัดการฝูงสัตว์ภายในฟาร์มบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยมีผู้ให้บริการ ทั้ง บุคคลหรือหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกกรมปศุสัตว์ ที่มาติดต่อขอใช้ระบบฐานข้อมูล e-Breeding หรือ เป็นโปรแกรมบันทึกและจัดเก็บข้อมูลการเลี้ยงสัตว์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยระบบฯ มีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานประจำ ตัวสัตว์เครือญาติ การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ การให้ผลผลิต การจัดการสุขภาพ การเพิ่มและลดจำนวนสัตว์ภายในฟาร์ม ซึ่งระบบสามารถประมวลผลเพื่อตรวจสอบข้อมูลสัตว์ได้ทันที และการออกใบพันธุ์ประวัติสัตว์ (PEDIGREE)

ทั้งนี้ แนวทางการตรวจสอบฉบับนี้ จะขอกล่าวถึงเฉพาะในส่วนการทำงานและการใช้ประโยชน์ของหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์เท่านั้น

ข้อมูลที่ต้องบันทึกเพื่อเป็นประโยชน์ในการจัดการตัวสัตว์และการจัดการฟาร์ม ได้แก่

(1) **ข้อมูลประจำตัวสัตว์** ได้แก่ เบอร์ประจำตัว วันเดือนปีเกิด เบอร์พ่อ เบอร์แม่ เพศ พันธุ์ สถานะเขา สีประเภท ภาพถ่ายประจำตัว ฯลฯ โดย เบอร์ประจำตัวสัตว์จะแสดงหมายเลขและรหัสฟาร์ม โดยกำหนดให้เป็นตัวเลข 5 หลัก และตัวอักษรภาษาอังกฤษ 3 ตัว เรียงลำดับตามรายละเอียดดังนี้

หมายเลข 2 หลักหน้า	เป็นเลข 2 หลักท้ายของปี พ.ศ.ที่สัตว์เกิด
หมายเลข 3 หลักถัดมา	เป็นเลขลำดับที่เกิดของลูกสัตว์ในปี พ.ศ.นั้นๆ
อักษร 2 หลักถัดมา	เป็นรหัสฟาร์ม หรือรหัสศูนย์ฯ
อักษร 1 หลักตัวสุดท้าย	เป็นรหัสของชนิดสัตว์ ตามแต่ละชนิดสัตว์กำหนดไว้ เช่น
	กระบือ : S คือ กระบือพื้นเมือง และ R คือ กระบือนม

เช่น 61001NAS คือ กระบือพื้นเมือง (S) ของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์นครศรีธรรมราช (NA) เกิดลำดับที่ 1 ของปี 2561 (61001) จะเรียงลำดับการนับจำนวนตามหมายเลขตามลูกสัตว์ที่เกิดตัวต่อ ๆ ไป

(2) **ข้อมูลการชั่งน้ำหนัก** บันทึกข้อมูลน้ำหนักที่ชั่งได้ในช่วงอายุต่าง ๆ เช่น น้ำหนักแรกเกิด, น้ำหนักเมื่อหย่านม (240 หรือ 300 วัน) ฯลฯ รวมทั้ง ข้อมูลสัดส่วนร่างกายในแต่ละระยะ เช่น ความยาวลำตัว ความสูง ความยาวรอบอก และเส้นรอบวงอวัยวะ

(3) **ข้อมูลการทดสอบ** เช่น การทดสอบที่อายุหย่านม- 2 ปี และ 2 ปี - 3 ปี

(4) **ข้อมูลการผสมพันธุ์** โดยวิธีการผสมแบบคุมฝูง จูงผสม ผสมเทียม และ ย้ายฝากตัวอ่อน (Embryo Transfer) โดยระบุ วันเดือนปีที่ผสมพันธุ์ พ่อพันธุ์ที่ใช้ผสม ประเภทการผสมพันธุ์ ฯลฯ

(5) **ข้อมูลการตรวจท้อง** เช่น วันเดือนปีที่ตรวจท้อง, ผลการตรวจท้อง จำนวนเดือนที่ตั้งท้อง

(6) **ข้อมูลการคลอด** บันทึกการคลอดของแม่พันธุ์ที่ได้ผสมพันธุ์ เป็นการบันทึกข้อมูลลูกสัตว์ที่เกิดจากแม่พันธุ์ภายในฟาร์ม เช่น วันเดือนปีที่คลอด ข้อมูลการให้ลูกของแม่พันธุ์ และข้อมูลแรกเกิดของลูกสัตว์

- (7) ข้อมูลการแท้ง เป็นการบันทึกข้อมูลการแท้งของสัตว์ เช่น วันเดือนปีที่แท้ง, เหตุผลที่แท้ง
- (8) ข้อมูลการให้ผลผลิต เช่น ข้อมูลน้ำนม เป็นต้น
- (9) ข้อมูลการจัดการสุขภาพ เช่น การถ่ายพยาธิ การทำวัคซีน และทดสอบโรค
- (10) ข้อมูลการลดจำนวน ข้อมูลการตาย/ขาย/โอนย้าย บันทึกข้อมูลเมื่อมีการลดจำนวนกระบือภายในฟาร์ม ได้แก่ การตาย การขาย และการโอนย้าย สำหรับกรณีที่มีการโอนย้ายกระบือหน่วยงานต้นทางสามารถโอนย้ายข้อมูลกระบือให้กับหน่วยงานปลายทางสามารถใช้ข้อมูลกระบือต่อได้ทันทีโดยไม่ต้องบันทึกข้อมูลใหม่

2) การใช้งานระบบฐานข้อมูลสุกร Pig Access

ข้อมูลเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ช่วยในการตัดสินใจ ด้านการจัดการฟาร์มสุกร การหาสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการฟาร์ม และมีความสำคัญต่อการปรับปรุงพันธุ์สุกร สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์จึงได้พัฒนาระบบฐานข้อมูลสุกร Pic Access จากโปรแกรม Microsoft Access 97 ซึ่งเป็นโปรแกรมจัดการด้านฐานข้อมูลที่ทำงานบนเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal Computer : PC) และยังคงใช้งานในปัจจุบัน เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดของสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ใช้ในการจัดเก็บและบันทึกอย่างถูกต้องครบถ้วนและเป็นระบบ เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลที่ได้มาพิจารณาคัดเลือกสุกรและวางแผนการผสมพันธุ์ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ตรวจสอบภายในจึงควรมีความเข้าใจเบื้องต้นในการทำงานของระบบฐานข้อมูลดังกล่าวเพื่อให้สามารถรวบรวมข้อมูลมาประกอบการตรวจสอบได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งระบบดังกล่าว มีกระบวนการทำงาน ดังนี้

2.1) การบันทึกข้อมูลสุกร การบันทึกข้อมูลสุกรในฐานข้อมูลสุกร Pig Access มีแบบฟอร์มที่ช่วยในการบันทึกข้อมูลให้สะดวกและง่ายต่อการป้อนข้อมูล ได้แก่ ฟอร์มการบันทึกเบอร์สุกร ประวัติพ่อแม่พันธุ์สุกร ประวัติปู่ ย่า ตา ยาย บันทึกคุณลักษณะประจำตัว บันทึกการผสมพันธุ์สุกร ประวัติการผสมแม่พันธุ์สุกร รายงานทะเบียนคลอด ผลการทดสอบพันธุ์สุกร บันทึกการฉีดวัคซีน ประวัติการรักษาสุกร บันทึกการจำหน่ายสุกร เป็นต้น

- สุกรคลอดใหม่หรือได้รับโอนมาจากที่อื่นทุกตัว ต้องบันทึกในฟอร์มการบันทึกเบอร์สุกร
- เพื่อไม่ให้เบอร์สุกรทุกตัวในประเทศไทยซ้ำกัน จึงใช้รหัสสถานที่เกิด รหัสพันธุ์ รหัสปีที่เกิด (ปีปฏิทิน) และหมายเลขสุกร ประกอบกันขึ้นเป็น “เบอร์สุกร” โดยรหัสพันธุ์ มีดังนี้

ค่าของฟิลด์พันธุ์	พันธุ์สุกร
CB	พันธุ์ลูกผสม
CH	พันธุ์จินหัว
D	พันธุ์ดуроค
H	พันธุ์แฮมเชียร์
LR	พันธุ์แลนด์เรซ

ค่าของฟิลด์พันธุ์	พันธุ์สุกร
LW	พันธุ์ลาร์จไวท์
M	พันธุ์หมอยาน
NA	พันธุ์พื้นเมือง
PT	พันธุ์เปียแตรง
W	สุกรป่า

- เพศ F หมายถึง เพศเมีย และ M หมายถึง เพศผู้
- วันเกิด ให้ป้อนในรูปแบบ เดือน/วัน/ปี ค.ศ. (MM/DD/YY) และเมื่อป้อนเสร็จแล้วในการแสดงค่าวันที่ จะแสดงในรูปแบบ วัน/เดือน/ปี ค.ศ.(DD/MM/YY)

- ประเภทสุกร ประกอบด้วย
 - BOAR หมายถึง สุกรพ่อพันธุ์
 - SOW หมายถึง สุกรแม่พันธุ์ที่เคยให้ลูกแล้ว
 - GILT หมายถึง แม่สุกรสาวที่ได้รับการผสมแล้ว แต่ยังไม่เคยให้ลูก
 - TESTING หมายถึง สุกรที่กำลังอยู่ระหว่างการทดสอบพันธุ์
 - TESTED หมายถึง สุกรผ่านการทดสอบพันธุ์แล้วแต่รอคัดเลือก/สุกรทดแทนรอผสม
 - GROWER หมายถึง สุกรเล็ก รุ่น และสุกรอื่น ๆ
- รหัสสถานที่เกิด

สถานที่เกิด	Code	สถานที่เกิด	Code
1. ศ.ทับทิม	TK	21. ส.อุดรธานี	UD
2. ศ.นครราชสีมา	RC	22. ส.นครพนม	TU
3. ศ.เชียงใหม่	CH	23. ส.แพร่	PH
4. ศ.สุราษฎร์ธานี	ST	24. ส.พะเยา	PY
5. ศ.ท่าพระ	TP	25. ส.แม่ฮ่องสอน	MA
6. ศ.หนองบัว	NO	26. ส.อุทัยธานี	UT
7. ศ.ตาก	TC	27. ส.พิษณุโลก	PI
8. ศ.ยะลา	YL	28. ส.นครสวรรค์	NS
9. ส.มหาสารคาม	MK	29. ส.นครศรีธรรมราช	NA
10. ส.อุบลราชธานี	UB	30. ส.ตรัง	TR
11. ส.เทพา	TA	31. ส.เขาชัยราช	KA
12. ส.ปราจีนบุรี	PB	32. ส.กระบี่	KR
13. ส.จันทบุรี	CB	33. ศ.สุรินทร์	SR
14. ส.สระแก้ว	SA	34. ส.สุพรรณบุรี	SB
15. ส.ปลวกแดง	RY	35. ประเทศแคนาดา	CA
16. ส.ชัยภูมิ	CP	36. ประเทศสหรัฐอเมริกา	US
17. ส.บุรีรัมย์	BR	37. ประเทศไอร์แลนด์	IR
18. ส.ศรีสะเกษ	SS	38. ประเทศอังกฤษ	EN
19. ส.สกลนคร	SK	39. ประเทศแคนาดา เจเนซัส	CANG
20. ส.เลย	LO	40. ประเทศจีน	CN

• คัดเลือกลูกสุกรเมื่ออายุประมาณ 35-42 วัน (5-6 สัปดาห์) เพื่อทดสอบสมรรถภาพ ซึ่งการคัดเลือกพันธุ์สุกร สามารถบันทึกแบบฟอร์มข้อมูลเพื่อการคัดเลือกสุกร โดยบันทึกวันที่คัดเลือก ผลการคัดเลือก และลักษณะผิดปกติทางพันธุกรรม โดยระบุผลการคัดเลือก 5 กรณี คือ ทดสอบพันธุ์ โอนสุกรพันธุ์ โอนสุกรคัดออก ขายพันธุ์ และ ขายคัดออก

• ข้อมูลทางด้านการทดสอบสมรรถภาพสุกร เมื่อทำการคัดเลือกสุกรเพื่อเก็บไว้ทดสอบสมรรถภาพและเริ่มต้นเข้าทดสอบแล้ว ประเภทสุกร จะเปลี่ยนจาก GROWER เป็น TESTING และเมื่อสุกรผ่านการทดสอบสมรรถภาพที่น้ำหนักประมาณ 90 กก.แล้วจะเปลี่ยนเป็น TESTED

2.2) การบันทึกข้อมูลทางการจำหน่ายสุกร

เมื่อมีการจำหน่ายสุกร ทั้งการขายสุกรพันธุ์, สุกรคัดออก, สุกรโอนให้หน่วยราชการอื่น และการจำหน่ายสุกรตาย จะต้องบันทึกข้อมูลตามแบบฟอร์ม บันทึกการจำหน่าย

- การแสดงค่าของวันที่จะแสดงในรูปแบบ DD/MM/YY (5/11/99) นำหนัก ราคาจำหน่าย จำหน่ายให้แก่ใคร (ระบุชื่อ-นามสกุลของผู้ซื้อ/ชื่อหน่วยงาน) และ สาเหตุการจำหน่าย ซึ่งประกอบด้วย
 - BRED หมายถึง จำหน่ายสุกรพันธุ์
 - CULL หมายถึง จำหน่ายสุกรคัดออก
 - DEATH หมายถึง จำหน่ายสุกรตาย
 - TRANS หมายถึง จำหน่ายสุกรโอนให้หน่วยราชการอื่น
- กรณีจำหน่ายสุกรพันธุ์, สุกรคัดออก, หรือโอนให้หน่วยราชการอื่น ให้ป้อนชื่อ-นามสกุลของผู้ซื้อสุกร หรือ ชื่อหน่วยงาน แต่ถ้าเป็นกรณีจำหน่ายสุกรตาย ให้ระบุสาเหตุการตาย ได้แก่ อ่อนแอ ท้องเสีย แม่ทัพป่วยไข้ พิการ ปอดบวม (มีใบผ่าซาก) และอื่น ๆ พร้อมระบุเล่มที่/เลขที่ของใบเสร็จรับเงิน กรณีจำหน่ายสุกรไปแล้ว ระบบจะระบุว่า “สุกรไม่อยู่ในฟาร์มแล้ว”

บทที่ 4

กฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องด้านการจัดซื้อจัดจ้างบริหารพัสดุภาครัฐ การควบคุมดูแลพัสดุ

4.1 พระราชบัญญัติ การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้

“พัสดุ” หมายความว่า สินค้า งานบริการ งานก่อสร้าง งานจ้างที่ปรึกษาและงานจ้างออกแบบ หรือควบคุมงานก่อสร้าง รวมทั้งการดำเนินการอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

“สินค้า” หมายความว่า วัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง และทรัพย์สินอื่นใด รวมทั้ง งานบริการที่รวมอยู่ในสินค้านั้นด้วย แต่มูลค่าของงานบริการต้องไม่สูงกว่ามูลค่าของสินค้านั้น

“การบริหารพัสดุ” หมายความว่า การเก็บ การบันทึก การเบิกจ่าย การยืม การตรวจสอบ การบำรุงรักษา และการจำหน่ายพัสดุ

“เจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างหรือการบริหารพัสดุ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้มีอำนาจให้ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างหรือการบริหารพัสดุของหน่วยงานของรัฐ

มาตรา 6 เพื่อให้การปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุโดยใช้เงินงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความคุ้มค่าต่อภารกิจของรัฐ และป้องกันปัญหาการทุจริต ให้หน่วยงานของรัฐ ปฏิบัติตามแนวทางของพระราชบัญญัตินี้ และกฎกระทรวง ระเบียบ และประกาศที่ออกตามความใน พระราชบัญญัตินี้

การบริหารพัสดุ

มาตรา 112 ให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีการควบคุมและดูแลพัสดุที่อยู่ในความครอบครองให้มีการใช้ และการบริหารพัสดุที่เหมาะสม คุ้มค่า และเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐมากที่สุด

มาตรา 113 การดำเนินการตามมาตรา 112 ซึ่งรวมถึงการเก็บ การบันทึก การเบิกจ่าย การยืม การตรวจสอบ การบำรุงรักษา และการจำหน่ายพัสดุ ให้เป็นไปตามระเบียบที่รัฐมนตรีกำหนด

4.2 ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“หัวหน้าเจ้าหน้าที่” หมายความว่า ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าสายงานซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างหรือการบริหารพัสดุตามที่กฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานของรัฐ นั้น กำหนด หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐให้เป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่

การเก็บ การบันทึก การเบิกจ่าย

ข้อ 202 การบริหารพัสดุของหน่วยงานของรัฐให้ดำเนินการตามหมวดนี้ เว้นแต่มีระเบียบของทางราชการหรือกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

การบริหารพัสดุในหมวดนี้ ไม่ใช้บังคับกับงานบริการ งานก่อสร้าง งานจ้างที่ปรึกษา และงานจ้างออกแบบหรือควบคุมงานก่อสร้าง

การเก็บและการบันทึก

ข้อ 203 เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับมอบพัสดุแล้ว ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) ลงบัญชีหรือทะเบียนเพื่อควบคุมพัสดุ แล้วแต่กรณี แยกเป็นชนิด และแสดงรายการตามตัวอย่างที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด โดยให้มีหลักฐานการรับเข้าบัญชีหรือทะเบียนไว้ประกอบรายการด้วย สำหรับพัสดุประเภทอาหารสด จะลงรายการอาหารสดทุกชนิดในบัญชีเดียวกันก็ได้

(2) เก็บรักษาพัสดุให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ปลอดภัยและให้ครบถ้วนถูกต้องตรงตามบัญชีหรือทะเบียน

การเบิกจ่ายพัสดุ

ข้อ 204 การเบิกพัสดุจากหน่วยพัสดุของหน่วยงานของรัฐ ให้หัวหน้างานที่ต้องใช้พัสดุนั้น เป็นผู้เบิก

ข้อ 205 การจ่ายพัสดุ ให้หัวหน้าหน่วยพัสดุที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมพัสดุหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐเป็นหัวหน้าหน่วยพัสดุ เป็นผู้สั่งจ่ายพัสดุ ผู้จ่ายพัสดุต้องตรวจสอบความถูกต้องของใบเบิกและเอกสารประกอบ (ถ้ามี) แล้วลงบัญชี หรือทะเบียนทุกครั้งที่มีการจ่าย และเก็บใบเบิกจ่ายไว้เป็นหลักฐานด้วย

ข้อ 206 หน่วยงานของรัฐใดมีความจำเป็นจะกำหนดวิธีการเบิกจ่ายพัสดุเป็นอย่างอื่นให้อยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าหน่วยงานของรัฐนั้น โดยให้รายงานคณะกรรมการวินิจฉัยและสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินทราบด้วย

การยืม

ข้อ 207 การให้ยืม หรือนำพัสดุไปใช้ในกิจการ ซึ่งมีใช้เพื่อประโยชน์ของทางราชการ จะกระทำมิได้

ข้อ 208 การยืมพัสดุประเภทใช้คงรูป ให้ผู้ยืมทำหลักฐานการยืมเป็นลายลักษณ์อักษร แสดงเหตุผล และกำหนดวันส่งคืน โดยมีหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(1) การยืมระหว่างหน่วยงานของรัฐ จะต้องได้รับอนุมัติจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐผู้ให้ยืม

(2) การให้บุคคลยืมใช้ภายในสถานที่ของหน่วยงานของรัฐเดียวกัน จะต้องได้รับอนุมัติ จากหัวหน้าหน่วยงานซึ่งรับผิดชอบพัสดุนั้น แต่ถ้ายืมไปใช้นอกสถานที่ของหน่วยงานของรัฐ จะต้องได้รับอนุมัติจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ

ข้อ 209 ผู้ยืมพัสดุประเภทใช้คงรูปจะต้องนำพัสดุนั้นมาส่งคืนให้ในสภาพที่ใช้การได้เรียบร้อย หากเกิดชำรุดเสียหาย หรือใช้การไม่ได้ หรือสูญหายไป ให้ผู้ยืมจัดการแก้ไขซ่อมแซมให้คงสภาพเดิม โดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง หรือชดใช้เป็นพัสดุประเภท ชนิด ขนาด ลักษณะและคุณภาพ อย่างเดียวกัน หรือชดใช้เป็นเงินตามราคาที่เป็นอยู่ในขณะยืม โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) ราชการส่วนกลาง และราชการส่วนภูมิภาค ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงการคลังกำหนด

(2) ราชการส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร หรือเมืองพัทยา แล้วแต่กรณี กำหนด

(3) หน่วยงานของรัฐอื่น ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่หน่วยงานของรัฐนั้นกำหนด

ข้อ 210 การยืมพัสดุประเภทใช้สิ้นเปลืองระหว่างหน่วยงานของรัฐ ให้กระทำได้เฉพาะเมื่อหน่วยงานของรัฐผู้ยืมมีความจำเป็นต้องใช้พัสดุนั้นเป็นการรีบด่วน จะดำเนินการจัดหาได้ไม่ทันการ และหน่วยงานของรัฐผู้ให้ยืมมีพัสดุนั้น ๆ พอที่จะให้ยืมได้ โดยไม่เป็นการเสียหายแก่หน่วยงานของรัฐ ของตน และให้มีหลักฐานการยืมเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้ โดยปกติหน่วยงานของรัฐผู้ยืมจะต้อง จัดหาพัสดุเป็นประเภท ชนิด และปริมาณเช่นเดียวกันส่งคืนให้หน่วยงานของรัฐผู้ให้ยืม

ข้อ 211 เมื่อครบกำหนดยืม ให้ผู้ให้ยืมหรือผู้รับหน้าที่แทนมีหน้าที่ติดตามทวงพัสดุที่ให้ยืมไป คืน ภายใน 7 วัน นับแต่วันครบกำหนด

การบำรุงรักษา

ข้อ 212 ให้หน่วยงานของรัฐจัดให้มีผู้ควบคุมดูแลพัสดุที่อยู่ในความครอบครองให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานได้ตลอดเวลา โดยให้มีการจัดทำแผนการซ่อมบำรุงที่เหมาะสมและระยะเวลาในการ ซ่อมบำรุงด้วย ในกรณีที่พัสดุเกิดการชำรุด ให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการซ่อมแซมให้กลับมาอยู่ในสภาพ พร้อมใช้งานโดยเร็ว การตรวจสอบพัสดุประจำปี

การตรวจสอบพัสดุประจำปี

ข้อ 213 ภายในเดือนสุดท้ายก่อนสิ้นปีงบประมาณของทุกปี ให้หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ หรือหัวหน้าหน่วยพัสดุตามข้อ 205 แต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบพัสดุซึ่งมิใช่เป็นเจ้าหน้าที่ ตามความจำเป็น เพื่อตรวจสอบการรับจ่ายพัสดุในงวด 1 ปีที่ผ่านมา และตรวจนับพัสดุประเภทที่คงเหลืออยู่ เพียงวันสิ้นงวดนั้น

การตรวจสอบตามวรรคหนึ่ง ให้เริ่มดำเนินการตรวจสอบในวันเปิดทำการวันแรก ของปีงบประมาณเป็นต้นไป ว่าการรับจ่ายถูกต้องหรือไม่ พัสดคงเหลือมีตัวอยู่ตรงตามบัญชี หรือทะเบียนหรือไม่ มีพัสดุใดชำรุด เสื่อมคุณภาพ หรือสูญไปเพราะเหตุใด หรือพัสดุใดไม่จำเป็น ต้องใช้ในหน่วยงานของรัฐต่อไป แล้วให้เสนอรายงานผลการตรวจสอบดังกล่าวต่อผู้แต่งตั้งภายใน 30 วันทำการ นับแต่วันเริ่มดำเนินการตรวจสอบพัสดุนั้น เมื่อผู้แต่งตั้งได้รับรายงานจากผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบพัสดุแล้ว ให้เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ 1 ชุด และส่งสำเนารายงานไปยังสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน 1 ชุด พร้อมทั้งส่งสำเนารายงาน ไปยังหน่วยงานต้นสังกัด (ถ้ามี) 1 ชุด ด้วย

ข้อ 214 เมื่อผู้แต่งตั้งได้รับรายงานจากผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบพัสดุตามข้อ 213 และปรากฏว่ามีพัสดุชำรุด เสื่อมสภาพ หรือสูญไป หรือไม่จำเป็นต้องใช้ในหน่วยงานของรัฐต่อไป ก็ให้แต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงขึ้นคณะหนึ่ง โดยให้นำความในข้อ 26 และข้อ 27 มาใช้บังคับ โดยอนุโลม เว้นแต่กรณีที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า เป็นการเสื่อมสภาพเนื่องมาจากการใช้งานตามปกติ หรือสูญไปตามธรรมชาติให้หัวหน้าหน่วยงานของรัฐพิจารณาสั่งการให้ดำเนินการจำหน่ายต่อไปได้ ถ้าผลการพิจารณาปรากฏว่า จะต้องหาตัวผู้รับผิดชอบ ให้หัวหน้าหน่วยงานของรัฐดำเนินการ ตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องของทางราชการหรือของหน่วยงานของรัฐนั้นต่อไป

การจำหน่ายพัสดุ

ข้อ 215 หลังจากการตรวจสอบแล้ว พัสดุใดหมดความจำเป็นหรือหากใช้ในหน่วยงานของรัฐ ต่อไป จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ให้เจ้าหน้าที่เสนอรายงานต่อหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ เพื่อพิจารณา สั่งให้ดำเนินการตามวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(1) ขาย ให้ดำเนินการขายโดยวิธีทอดตลาดก่อน แต่ถ้าขายโดยวิธีทอดตลาดแล้วไม่ได้ผลดี ให้ นำวิธีที่กำหนดเกี่ยวกับการซื้อมาใช้โดยอนุโลม เว้นแต่กรณี ดังต่อไปนี้

(ก) การขายพัสดุนั้นซึ่งมีราคาซื้อหรือได้มารวมกันไม่เกิน 500,000 บาท จะขายโดย วิธีเฉพาะเจาะจงโดยการเจรจาตกลงราคากันโดยไม่ต้องทอดตลาดก่อนก็ได้

(ข) การขายให้แก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสาธารณกุศลตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากร ให้ขายโดยวิธีเฉพาะเจาะจงโดยการเจรจาตกลงราคากัน

(ค) การขายอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ แท็บเล็ต ให้แก่เจ้าหน้าที่ ของ รัฐที่หน่วยงานของรัฐมอบให้ไว้ใช้งานในหน้าที่ เมื่อบุคคลดังกล่าวพ้นจากหน้าที่หรืออุปกรณ์ดังกล่าว พ้น ระยะเวลาการใช้งานแล้ว ให้ขายให้แก่บุคคลดังกล่าวโดยวิธีเฉพาะเจาะจงโดยการเจรจาตกลงราคากัน

การขายโดยวิธีทอดตลาดให้ถือปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยให้ผู้ที่ ได้รับ มอบหมายทำการประเมินราคาทรัพย์สินก่อนการประกาศขายทอดตลาด กรณีที่เป็นพัสดุที่มีการจำหน่าย เป็นการทั่วไปให้พิจารณาราคาที่ซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาด หรือราคาท้องถื่นของสภาพปัจจุบัน ของพัสดุ นั้น ณ เวลาที่จะทำการขาย และควรมีการเปรียบเทียบราคาตามความเหมาะสม กรณีที่เป็นพัสดุ ที่ไม่มีการ จำหน่ายทั่วไป ให้พิจารณาราคาตามลักษณะ ประเภท ชนิดของพัสดุ และอายุการใช้งาน รวมทั้งสภาพและ สถานที่ตั้งของพัสดุด้วย ทั้งนี้ ให้เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐพิจารณาให้ความเห็นชอบ ราคาประเมินดังกล่าว โดยคำนึงถึงประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐด้วย หน่วยงานของรัฐจะจ้างผู้ประกอบการที่ให้บริการขาย ทอดตลาดเป็นผู้ดำเนินการก็ได้

(2) แลกเปลี่ยน ให้ดำเนินการตามวิธีการแลกเปลี่ยนที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้

(3) โอน ให้โอนแก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสาธารณกุศลตามมาตรา 47 (7) แห่ง ประมวลรัษฎากร ทั้งนี้ ให้มีหลักฐานการส่งมอบไว้ต่อกันด้วย

(4) แปรสภาพหรือทำลาย ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่หน่วยงานของรัฐกำหนด การ ดำเนินการตามวรรคหนึ่ง โดยปกติให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน นับถัดจากวันที่หัวหน้า หน่วยงานของรัฐสั่งการ

ข้อ 216 เงินที่ได้จากการจำหน่ายพัสดุ ให้ถือปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ หรือ กฎหมายที่เกี่ยวข้องทางการเงินของหน่วยงานของรัฐนั้น หรือข้อตกลงในส่วนที่ใช้เงินกู้ หรือเงินช่วยเหลือ แล้วแต่กรณี

การจำหน่ายเป็นสูญ

ข้อ 217 ในกรณีที่พัสดุสูญไปโดยไม่ปรากฏตัวผู้รับผิดชอบหรือมีตัวผู้รับผิดชอบแต่ไม่สามารถใช้ได้ หรือมี ตัวพัสดุอยู่แต่ไม่สมควรดำเนินการตามข้อ 215 ให้จำหน่ายพัสดุนั้นเป็นสูญ ตามหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(1) ถ้าพัสดุนั้นมีราคาซื้อ หรือได้มารวมกันไม่เกิน 1,000,000 บาท ให้หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ เป็นผู้พิจารณาอนุมัติ

(2) ถ้าพัสดุนั้นมีราคาซื้อ หรือได้มารวมกันเกิน 1,000,000 บาท ให้ดำเนินการดังนี้

(ก) ราชการส่วนกลาง และราชการส่วนภูมิภาคให้อยู่ในอำนาจของกระทรวงการคลัง เป็นผู้อนุมัติ

(ข) ราชการส่วนท้องถิ่น ให้อยู่ในอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร หรือนายกเมืองพัทยา แล้วแต่กรณี เป็นผู้อนุมัติ

(ค) หน่วยงานของรัฐอื่น ผู้ใดจะเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติให้เป็นไปตามที่หน่วยงานของรัฐ นั้นกำหนด

การลงจ่ายออกจากบัญชีหรือทะเบียน

ข้อ 218 เมื่อได้ดำเนินการตามข้อ 215 และข้อ 217 แล้ว ให้เจ้าหน้าที่ลงจ่ายพัสดุนั้น ออกจากบัญชีหรือทะเบียนทันที แล้วแจ้งให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ทราบภายใน 30 วัน นับแต่วันลงจ่ายพัสดุนั้น สำหรับพัสดุซึ่งต้องจดทะเบียนตามกฎหมายให้แจ้งแก่นายทะเบียนภายในระยะเวลาที่กฎหมาย กำหนดด้วย

ข้อ 219 ในกรณีที่พัสดุของหน่วยงานของรัฐเกิดการชำรุด เสื่อมคุณภาพ หรือสูญไป หรือไม่จำเป็นต้องใช้ในราชการต่อไป ก่อนมีการตรวจสอบตามข้อ 213 และได้ดำเนินการ ตามกฎหมายว่าด้วยความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ หรือระเบียบนี้โดยอนุโลม แล้วแต่กรณี เสร็จสิ้นแล้ว ถ้าไม่มีระเบียบอื่นใดกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ ให้ดำเนินการตามข้อ 215 ข้อ 216 ข้อ 217 และข้อ 218 โดยอนุโลม

ทั้งนี้ “พัสดุ” ถือเป็นพัสดุ ตามพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 มาตรา 4 ซึ่งกรมพัสดุในฐานะหน่วยงานรัฐ ต้องดำเนินการจัดหาและบริหารพัสดุตามกฎหมายระเบียบกำหนด และควบคุมให้การใช้เงินงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คำนึง ป้องกันปัญหาการทุจริตตามนัยมาตรา 6 และจำเป็นต้องปฏิบัติตามแนวทางตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 กำหนด

4.3 ระเบียบกรมพัสดุว่าด้วย การตรวจคัดสรรและจำหน่ายพัสดุ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้งข้อหาหรือที่เกี่ยวข้อง

กรมพัสดุ ได้กำหนดระเบียบกรมพัสดุว่าด้วย การตรวจคัดสรรและจำหน่ายพัสดุ พ.ศ.2550 ไว้เป็นการเฉพาะเพื่อให้การดำเนินการตรวจคัดสรร การจำหน่ายพัสดุ รวมทั้ง การดำเนินการกรณีเมื่อมีพัสดุตายหรือสูญหายอันถือได้ว่าทรัพย์สินของทางราชการได้รับความเสียหายสำหรับหน่วยงานสังกัดกรมพัสดุที่มีการเลี้ยงสัตว์ มีการดำเนินการได้อย่างถูกต้องสอดคล้องตามระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการบริหารจัดการและการควบคุมดูแลพัสดุในขณะนั้น คือ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2535 โดยเมื่อเปรียบเทียบแล้ว ระเบียบที่กรมพัสดุกำหนดขึ้นมีส่วนสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้าง และการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 และ ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ที่บังคับใช้ในปัจจุบัน ซึ่งผู้ตรวจสอบต้องศึกษาและทำความเข้าใจในระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การตรวจสอบสามารถรวบรวมข้อมูล ตั้งประเด็นข้อสังเกต วิเคราะห์สาเหตุผลกระทบและให้ข้อเสนอแนะได้อย่างเหมาะสมเพียงพอ

ระเบียบกรมพัสดุ ว่าด้วย การตรวจคัดสรรและจำหน่ายพัสดุ พ.ศ.2550 ประกาศ ณ วันที่ 28 ตุลาคม 2550 โดยให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป ระเบียบกรมพัสดุนับนี้ ออกตามความระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.2535 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม และกรมพัสดุ ได้ออกระเบียบกรมพัสดุ ว่าด้วย การตรวจคัดสรรและจำหน่ายพัสดุ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2556 และได้ออกระเบียบกรมพัสดุ ว่าด้วย การตรวจคัดสรรและจำหน่ายพัสดุ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2559 เพื่อยกเลิก ระเบียบฉบับที่ 2 ทั้งฉบับ และยกเลิกข้อความตามระเบียบฯ พ.ศ.2550 ข้อ 8 (2) ราคาขายพัสดุนั้นออก โดยระเบียบฉบับที่ 3 ได้ประกาศ ณ วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2559 และให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศเป็นต้นไป

แม้ปัจจุบันได้มีพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 และระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ซึ่งได้ยกเลิก ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุแล้ว แต่การดำเนินการด้านการตรวจคัดและจำหน่ายสัตว์ ของหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ ยังคงต้องอ้างอิงและยึดปฏิบัติตาม ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รวมทั้ง ประกาศ หลักเกณฑ์ และแนวทางปฏิบัติ ที่กรมปศุสัตว์กำหนด ซึ่งได้กำหนดรายละเอียดการดำเนินการตามระเบียบฯไว้ ดังนี้

นิยามความหมาย

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“สัตว์” หมายถึง สัตว์ใหญ่ สัตว์เล็ก และสัตว์ปีกของหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์

“สัตว์ใหญ่” หมายถึง โค กระบือ และอูฐ

“สัตว์เล็ก” หมายถึง สุกร แพะ แกะ กระต่าย และกวาง

“สัตว์ปีก” หมายถึง เป็ด ไก่ ห่าน นกกระทา นกอีมู และนกกระจอกเทศ

“โรคระบาด” หมายถึง โรคระบาดตามพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ.2499 และฉบับที่แก้ไข

“สัตว์แพทย์” หมายถึง นายสัตวแพทย์ หรือสัตวแพทย์ซึ่งสังกัดกรมปศุสัตว์

“หน่วยงาน” หมายถึง หน่วยงานสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงสัตว์

“หัวหน้าหน่วยงาน” หมายถึง หัวหน้าหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงสัตว์

“การตรวจคัดสัตว์” หมายถึง การตรวจคัดสัตว์เมื่อหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงสัตว์มีสัตว์เกินความต้องการ หรือหมดความจำเป็นและหากยังคงเลี้ยงหรือยังคงใช้ประโยชน์ส่วนราชการต่อไป จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก

“จำหน่าย” หมายถึง การจำหน่ายตามหมวดที่ 3 ส่วนที่ 3 การจำหน่ายของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ.2535 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม

การตรวจคัดสัตว์

ข้อ 5 เมื่อหน่วยงานใดมีสัตว์เกินความต้องการหรือหมดความจำเป็นแล้ว หากเลี้ยงต่อไปจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ก่อนมีการตรวจสอบพัสดุประจำปีตามระเบียบพัสดุ ข้อ 155 (หรือระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง ข้อ 213) ให้เจ้าหน้าที่พัสดุ (เจ้าหน้าที่) ของหน่วยงานเสนอรายงานต่อหัวหน้าหน่วยงาน เพื่อแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงและการตรวจคัดสัตว์ ตามระเบียบพัสดุข้อ 156 (ตามระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง ข้อ 214) อย่างน้อยจำนวน 3 คน ดังต่อไปนี้

(1) หัวหน้าหน่วยงาน เป็นประธานกรรมการ

(2) นายสัตวแพทย์ สัตวแพทย์ นักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการสัตวบาล เจ้าพนักงานสัตวบาล เจ้าหน้าที่บริหารงานสัตวบาล เจ้าหน้าที่สัตวบาล หรือเจ้าหน้าที่บริหารงานปศุสัตว์ คนใดคนหนึ่งจำนวน 2 คน เป็นกรรมการ

และ ให้กรรมการตาม (2) จำนวน 1 คน ทำหน้าที่เป็นเลขานุการ

ทั้งนี้ จะแต่งตั้งเจ้าหน้าที่อื่นเป็นกรรมการเพิ่มเติมอีกตามที่เห็นสมควรก็ได้

ในกรณีที่หน่วยงานมีเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอ ให้หัวหน้าหน่วยงานพิจารณาแต่งตั้งเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานหรือหน่วยงานสังกัดกรมปศุสัตว์อื่นที่อยู่ใกล้เคียงร่วมเป็นกรรมการได้ โดยขอความเห็นชอบจากหัวหน้าหน่วยงานหรือหน่วยงานสังกัดกรมปศุสัตว์อื่นนั้นด้วย

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์

ข้อ 6 ให้คณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์ ตามข้อ 5 มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์ในหน่วยงานว่ามีสัตว์เกินความต้องการ หรือหมดความจำเป็นและหากยังคงเลี้ยงหรือ ยังคงใช้ประโยชน์ในราชการต่อไปจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากและดำเนินการตรวจคัดสัตว์โดยจัดทำบัญชีการตรวจคัดสัตว์

(2) การจัดทำบัญชีการตรวจคัดสัตว์ ตาม (1) โดยให้แยกประเภทสัตว์ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด ใน (3) พร้อมทั้งแสดงเหตุผลประกอบการคัดออก

สำหรับสัตว์ใหญ่ สัตว์เล็ก ประเภทวาง และสัตว์ปีก ประเภทนกฮูก และนกกระเจอกเทศ ให้หน่วยงานจัดทำบัญชีสัตว์คัดออก แยกประเภทสัตว์ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด (3) พร้อมแสดงเหตุผลประกอบการคัดออกเป็นรายตัว

(3) การดำเนินการตรวจคัดสัตว์ ให้แยกประเภทตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(ก) สัตว์พันธุ์คัดออก ได้แก่ สัตว์ที่มีลักษณะดี เหมาะสมที่จะใช้ทำพันธุ์ แต่หน่วยงานมีมากเกินความต้องการ และไม่มี ความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์ต่อไป

(ข) สัตว์คัดออก ได้แก่ สัตว์ที่มีลักษณะไม่เหมาะสมที่จะใช้ทำพันธุ์

(4) เสนอรายงานพร้อมความเห็นต่อหัวหน้าหน่วยงาน เพื่อขออนุมัติกรมปศุสัตว์หรือผู้ที่กรมปศุสัตว์มอบหมาย ประกอบการพิจารณาดำเนินการจำหน่ายสัตว์ตามระเบียบปศุ (ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างฯ)

การจำหน่ายสัตว์

การจำหน่ายตามระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง ระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วย การจัดซื้อจัดจ้าง และการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 การจำหน่ายพัสดุ ตามข้อ 215 มี 4 วิธี คือ (1) การขาย (2) การแลกเปลี่ยน (3) การโอน (4) การแปรสภาพหรือทำลาย โดยการดำเนินการเหล่านี้ โดยปกติให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน นับถัดจากวันที่หัวหน้าหน่วยงานของรัฐสั่งการ ซึ่งการจำหน่ายพันธุ์สัตว์และสัตว์ มีขั้นตอนการดำเนินการ ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550 กำหนด

กรณีตรวจคัดสัตว์เพื่อจำหน่าย

ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550

ข้อ 7 เมื่อคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์ ตามข้อ 6 ดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์แล้ว เห็นว่าหน่วยงานมีสัตว์เกินความต้องการ หรือหมดความจำเป็นหรือหากยังคงเลี้ยง หรือยังคงใช้ประโยชน์ในราชการต่อไป จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากและดำเนินการตรวจคัดสัตว์โดยจัดทำบัญชีการตรวจคัดสัตว์แยกประเภทสัตว์ตามข้อ 6 (สัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก) แล้วต้องเสนอรายงานพร้อมความเห็นต่อหัวหน้าหน่วยงานพิจารณาดำเนินการเพื่อขออนุมัติจำหน่ายตามระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างต่อไป

หน่วยงานจะจำหน่ายสัตว์ที่คัดออกได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุมัติจากกรมปศุสัตว์หรือผู้ที่กรมปศุสัตว์มอบหมายก่อนเท่านั้น โดยให้หน่วยงานจัดส่งบัญชีคัดสัตว์ ตามข้อ 6 พร้อมทั้งแสดงเหตุผลประกอบการคัดออก เสนอให้กรมปศุสัตว์หรือผู้ที่กรมปศุสัตว์มอบหมายเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาอนุมัติจำหน่ายตามระเบียบพัสดุ

ข้อ 8 กรณีที่หน่วยงานได้รับอนุมัติให้จำหน่ายสัตว์ตามข้อ 7 โดยวิธีขาย แล้วให้หน่วยงานดำเนินการตามระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างฯ ข้อ 215 (1) หรือ ระเบียบพัสดุฯ ข้อ 157(1) เดิม โดยใช้หลักเกณฑ์ในการกำหนดราคา ดังต่อไปนี้

- (1) สัตว์พันธุ์คัดออก ให้ขายตามบัญชีราคาขายพันธุ์สัตว์คัดออก ตามที่อธิบดีประกาศกำหนด
- (2) สัตว์คัดออก ให้ขายตามราคาท้องตลาด

กรณีที่มีผู้ประสงค์จะซื้อสัตว์พันธุ์คัดออก แต่มีสัตว์พันธุ์คัดออกไม่เพียงพอต่อความต้องการให้หน่วยงานจัดทำบัญชีจองโดยระบุชื่อผู้สั่งจอง ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ และจำนวนสัตว์พันธุ์คัดออกที่ต้องการไว้ เมื่อมีสัตว์พันธุ์คัดออกพร้อมที่จะจำหน่ายให้ทำหนังสือแจ้งผู้สั่งจองให้มาซื้อภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้ง หากไม่มาและพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวให้เรียกรายอื่นเรียงเป็นลำดับต่อไป

ในกรณีต้องนำสัตว์ที่ได้จากการจำหน่ายไปยังท้องที่ต่างจังหวัด หรือเข้าไปในเขตท้องที่ที่มีการประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาดตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ ให้หน่วยงานให้คำแนะนำแก่ผู้ซื้อเพื่อดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบว่าด้วยการเคลื่อนย้ายสัตว์ ซึ่งออกตามกฎหมายดังกล่าวอย่างเคร่งครัด

กรณีสัตว์เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บ

ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550

ข้อ 9 กรณีมีสัตว์เจ็บป่วยหรือได้รับบาดเจ็บเพราะอุบัติเหตุ และไม่สามารถรักษาพยาบาลให้หายได้ ให้หัวหน้าหน่วยงานแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงเพื่อหาสาเหตุแห่งความเจ็บป่วยหรือบาดเจ็บนั้น หากเห็นว่าสัตว์มิได้เป็นโรคระบาดแต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ และหากยังคงเลี้ยงหรือยังคงใช้ประโยชน์ในราชการต่อไป จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ให้รายงานหัวหน้าหน่วยงานเพื่อพิจารณาดำเนินการขออนุมัติกรมปศุสัตว์ หรือผู้ที่กรมปศุสัตว์มอบหมายจำหน่ายตามระเบียบฯ ต่อไป

เมื่อได้รับอนุมัติให้จำหน่ายสัตว์ ให้ดำเนินการตามข้อ 157 (1) แห่งระเบียบพัสดุ หรือข้อ 215 ตามระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง (บังคับใช้ในปัจจุบัน) ให้นำความในข้อ 8 วรรคสาม มาใช้บังคับแก่กรณีที่ต้องนำสัตว์ที่ได้จากการจำหน่ายไปยังท้องที่ต่างจังหวัด หรือเข้าไปในเขตท้องที่ที่มีการประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาดตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์โดยอนุโลม

กรณีที่คณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงตามวรรคแรกเห็นว่าสัตว์เป็นโรคระบาดให้รีบรายงานผลต่อหัวหน้าหน่วยงานเพื่อขออนุมัติกรมปศุสัตว์สั่งทำลายตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์พร้อมทั้งขออนุมัติจำหน่ายตามระเบียบฯต่อไป

กรณีสัตว์ตายหรือสูญหาย

ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550

ข้อ 10 เมื่อมีสัตว์ตาย ให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบรีบรายงานหัวหน้าหน่วยงานและให้หัวหน้าหน่วยงานแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริง เพื่อดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้น เพื่อหาสาเหตุการตาย และมีเหตุอันควรเชื่อว่าสัตว์ตายนั้นเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

ว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 หรือไม่ พร้อมทั้ง สรุปรายงานและความเห็นเสนอต่อหัวหน้าหน่วยงาน เพื่อพิจารณาดำเนินการตามข้อ 11 และ ข้อ 12 ต่อไป ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่อธิบดีประกาศกำหนด

ในกรณีที่มิเหตุอันควรเชื่อว่าสัตว์ตายนั้นเกิดจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ ให้หัวหน้าหน่วยงานสรุปรายงานและความเห็นเสนอต่อกรมปศุสัตว์ หรือผู้ที่กรมปศุสัตว์มอบหมาย เพื่อพิจารณาดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ต่อไป

ข้อ 11 กรณีที่คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริง ตามข้อ 10 พิจารณาแล้วเห็นว่าสัตว์ที่ตายมิได้เกิดจากโรคระบาด และไม่จำเป็นต้องเปิดซากสัตว์ดูการร่ายโรคที่อวัยวะภายใน ให้หัวหน้าหน่วยงานมีอำนาจจำหน่ายซากสัตว์ที่ตายนั้นได้ ตามระเบียบพัสดุฯ (ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง) โดยวิธีขาย แล้วให้นำเงินส่งเป็นรายได้แผ่นดินตามระเบียบของทางราชการ และรายงานผลการดำเนินการให้กรมปศุสัตว์ทราบทันที

ให้นำความในข้อ 8 บรรดสาม มาใช้บังคับแก่กรณีที่ต้องนำสัตว์ที่ได้จากการจำหน่ายไปยังท้องที่ต่างจังหวัดหรือเข้าไปในเขตท้องที่ที่มีการประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาดตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ โดยอนุโลม

ข้อ 12 ในกรณีที่คณะกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงตามข้อ 10 พิจารณาจากลักษณะกายภาพภายนอกแล้ว เห็นว่าสัตว์ตายมีเหตุอันควรสงสัยว่าเป็นโรคระบาด ให้บันทึกลักษณะทางกายภาพภายนอก แล้วรายงานให้หัวหน้าหน่วยงานทราบเพื่อแจ้ง สัตวแพทย์มาทำการชันสูตรโรคเพื่อหาสาเหตุการตายโดยเปิดซากสัตว์ดูการร่ายโรคที่อวัยวะภายใน และให้ถ่ายภาพทั้งภายนอกและภายใน แนบประกอบรายงานภาพถ่ายภายนอกให้เห็นหมายเลขประจำตัวสัตว์ด้วย

ในกรณีที่สัตวแพทย์ชันสูตรโรคเพื่อหาสาเหตุการตายโดยเปิดซากสัตว์ดูการร่ายโรคที่อวัยวะภายในตามวรรคแรกแล้ว พบว่า อวัยวะภายในมีลักษณะที่อาจเป็นอาการร่ายโรคที่แสดงว่าสัตว์อาจตายเนื่องจากโรคระบาด ให้สัตวแพทย์เก็บตัวอย่างเนื้อเยื่อของอวัยวะต่างๆ ส่วนที่มีลักษณะอาจเป็นอาการร่ายโรค ส่งพิสูจน์หาสาเหตุของโรค การควบคุมดูแลเกี่ยวกับซากสัตว์ให้เป็นไปตามความเห็นของสัตวแพทย์ โดยถือปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ ทั้งนี้ โดยได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าหน่วยงาน

ข้อ 13 กรณีที่สัตว์สูญหาย ให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบรับรายงานหัวหน้าหน่วยงาน และให้หัวหน้าหน่วยงานแต่งตั้งคณะกรรมการกรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงเพื่อหาสาเหตุที่สัตว์สูญหาย และสรุปรายงานพร้อมทั้งความเห็นเสนอต่อกรมปศุสัตว์ หรือผู้ที่กรมปศุสัตว์มอบหมาย โดยปฏิบัติตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

ข้อ 14 ในกรณีที่มีการยืมสัตว์ของหน่วยงาน ตามระเบียบพัสดุ และปรากฏว่าสัตว์ที่ให้ยืมตายหรือสูญหาย ให้ผู้ยืมแจ้งให้หน่วยงานผู้ยืมทราบโดยด่วน เมื่อได้รับรายงานแล้วให้หัวหน้าหน่วยงานผู้ให้ยืมดำเนินการระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 ข้อ 10 ข้อ 12 และ ข้อ 13 แล้วแต่กรณี โดยอนุโลม

วิธีการจำหน่ายสัตว์

หัวหน้าหน่วยงานของรัฐ สามารถพิจารณาสั่งการให้ดำเนินการตามวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง อ้างอิงตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ส่วนที่ 4 การจำหน่ายพัสดุ ข้อ 215 (1) การขาย ได้ดังต่อไปนี้

(ก) การขายพัสดุนั้น ซึ่งมีราคาซื้อหรือได้มารวมกันไม่เกิน 500,000 บาท จะขายโดยวิธีเฉพาะเจาะจงโดยการเจรจาตกลงราคากันโดยไม่ต้องทอดตลาดก่อนก็ได้

(ข) การขายให้แก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสถานสาธารณกุศลตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากร ให้ขายโดยวิธีเฉพาะเจาะจงโดยการเจรจาตกลงราคากัน

การขายโดยวิธีทอดตลาด ให้ถือปฏิบัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยให้ผู้ที่ได้รับมอบหมายทำการประเมินราคาทรัพย์สินก่อนการประกาศขายทอดตลาด

- กรณีเป็นพัสดุที่มีจำหน่ายทั่วไป ให้พิจารณาราคาที่ซื้อขายกันตามปกติในท้องตลาด/ราคาท้องถื่นของสภาพปัจจุบันของพัสดุนั้น ณ เวลาที่จะทำการขาย และควรมีการเปรียบเทียบราคาตามความเหมาะสม
- กรณีเป็นพัสดุที่ไม่มีการจำหน่ายทั่วไป ให้พิจารณาราคาตามลักษณะ ประเภท ชนิดของพัสดุ และอายุการใช้งานรวมทั้งสภาพและสถานที่ตั้งของพัสดุด้วย

ทั้งนี้ ให้เสนอหัวหน้าหน่วยงานของรัฐพิจารณาให้ความเห็นชอบราคาประเมินดังกล่าวโดยคำนึงถึงประโยชน์ของหน่วยงานของรัฐเป็นสำคัญ หน่วยงานของรัฐจะจ้างผู้ประกอบการที่ให้บริการขายทอดตลาดเป็นผู้ดำเนินการก็ได้

การยืม/ให้ยืม

ตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วย การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 207-211 กำหนดว่า การให้ยืมพัสดุเพื่อใช้ในกิจการอื่นที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของทางราชการจะกระทำมิได้ โดยการยืมพัสดุประเภทใช้ครั้งระหว่างหน่วยงานของรัฐหรือการให้บุคคลยืมใช้ภายในสถานที่ของหน่วยงานของรัฐเดียวกัน จะต้องได้ รับอนุมัติจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐผู้ให้ยืม แต่ถ้ายืมไปใช้นอกสถานที่ของหน่วยงานของรัฐ จะต้องได้รับอนุมัติจากหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ ทั้งนี้ ต้องมีหลักฐานการยืมเป็นลายลักษณ์อักษร แสดงเหตุผลและกำหนดวันส่งคืน เมื่อครบกำหนดการยืม ผู้ยืมพัสดุจะต้องนำพัสดุนั้นมาส่งคืนให้ในสภาพที่ใช้การได้เรียบร้อย หากชำรุดเสียหายหรือใช้การไม่ได้หรือสูญหายไป ให้ผู้ยืมจัดการแก้ไขซ่อมแซมให้คงสภาพเดิม โดยเสียค่าใช้จ่ายของตนเอง หรือชดใช้เป็นพัสดุประเภท ชนิด ขนาด ลักษณะและคุณภาพ อย่างเดียวกัน หรือชดใช้เป็นเงินตามราคาที่เป็นอยู่ในขณะยืม ทั้งนี้ ผู้ให้ยืมหรือผู้รับหน้าที่แทน ต้องมีหน้าที่ติดตามทวงพัสดุที่ให้ยืมไปคืนภายใน 7 วัน นับแต่วันครบกำหนด

สัตว์จึงเป็นพัสดุที่มีความเสี่ยงค่อนข้างสูง เพราะสามารถเจ็บป่วยล้มตายได้ โดยเมื่อพบสัตว์ที่ให้ยืม ตาย หรือสูญหาย ให้ผู้ยืมดำเนินการตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550 ข้อ 14 ที่กำหนด โดยเร็ว

การจำหน่ายโดยวิธีการโอน

ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550

ข้อ 15 ในกรณีจำหน่ายสัตว์โดยวิธีการโอน นอกเหนือจากที่โอนให้แก่หน่วยงานที่กำหนดไว้ในระเบียบพัสดุข้อ 157 (3) หรือระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างฯ ข้อ 215 (3) หรือโอนให้แก่บุคคลอื่น ให้หัวหน้าหน่วยงานเสนอเรื่องต่อกรมปศุสัตว์ พร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลความจำเป็นเพื่อขออนุมัติยกเว้นหรือผ่อนผันการไม่ปฏิบัติตามระเบียบพัสดุ จากคณะกรรมการว่าด้วยการพัสดุ ทั้งนี้ ตามนัยหนังสือกรมบัญชีกลางที่ กค (กวพ) 0408.4/07613 ลงวันที่ 30 มีนาคม 2550

การจำหน่ายสัตว์ โดยวิธีการโอน ต้องเป็นไปตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วย การจัดซื้อจัดจ้าง และการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 215 ซึ่งกำหนดให้หลังจากการตรวจสอบแล้ว พัสตุดีความจำเป็น หรือหากใช้ในหน่วยงานของรัฐต่อไปจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ให้เจ้าหน้าที่เสนอรายงานต่อหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ โดย (3) “การโอน” ต้องให้โอนแก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสถานสาธารณกุศลตามมาตรา 47 (7) แห่ง ประมวลรัษฎากร ทั้งนี้ ให้มีหลักฐานการส่งมอบไว้ต่อกันด้วย หากโอนให้แก่บุคคลอื่น ให้หัวหน้าหน่วยงานเสนอเรื่องต่อกรมปศุสัตว์ พร้อมชี้แจงเหตุผลความจำเป็น เพื่อขออนุมัติยกเว้นหรือผ่อนผัน การไม่ปฏิบัติตามระเบียบฯ

กรมบัญชีกลาง ได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ กค (กวจ) 0405.2/ว546 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2561 เรื่อง ข้อมความเข้าใจการจำหน่ายพัสดุด้วยการโอนตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อ จัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 215 (3) โดยแจ้งเวียนหัวหน้าส่วนราชการ และหัวหน้า หน่วยงานของรัฐเพื่อทราบ และแจ้งให้หน่วยงานในสังกัด และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติต่อไป โดยข้อม ความเข้าใจแนวทางปฏิบัติกรณีการส่งมอบ/ จำหน่ายด้วยการโอน พัสตุดิจัดซื้อจัดจ้างด้วยเงินงบประมาณ ประเภทต่างๆ ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนี้

(1) กรณีหน่วยงานของรัฐได้รับจัดสรรเงินงบประมาณ ตาม พรบ.งบประมาณรายจ่ายประจำปี งบเงินอุดหนุน ประเภทเงินอุดหนุนทั่วไป เพื่อดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างตามวัตถุประสงค์

- หากเป็นหน่วยงานของรัฐที่อยู่ภายใต้บังคับของ พรบ.การจัดซื้อจัดจ้างฯ ต้องปฏิบัติตาม พรบ.การจัดซื้อจัดจ้างฯ แต่หากมิใช่ ก็มิต้องปฏิบัติตาม พรบ.การจัดซื้อจัดจ้างฯ
- พัสตุดีได้มาต้องดำเนินการบันทึกทะเบียนเพื่อควบคุมพัสดุดัตามระเบียบฯข้อ 203
- หากพัสดุดีได้มาจากการจัดซื้อจัดจ้างโดยใช้จ่ายจากเงินอุดหนุนทั่วไป มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งมอบให้กับกลุ่มเป้าหมาย หน่วยงานของรัฐย่อมสามารถดำเนินการได้ตามวัตถุประสงค์นั้น โดยมีต้องขอ อนุมัติยกเว้นตามระเบียบฯข้อ 215 (3) ต่อคณะกรรมการวินิจฉัย

(2) กรณีหน่วยงานของรัฐได้รับจัดสรรเงินงบประมาณ ตาม พรบ.งบประมาณรายจ่ายประจำปี งบลงทุน งบดำเนินงาน งบรายจ่ายอื่น และเงินอุดหนุน ประเภทเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ เมื่อหน่วยงานของรัฐได้ ดำเนินการจัดซื้อจัดจ้างพัสดุดีแล้วเสร็จ ให้ลงทะเบียนคุมพัสดุดัตามระเบียบฯ ข้อ 203

- หากหน่วยงานของรัฐต้องการจำหน่ายพัสดุดังกล่าว ให้ปฏิบัติตามระเบียบฯข้อ 215 ที่ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้แล้ว ว่าหลังจากตรวจสอบพัสดุดีแล้ว พบว่า มีพัสดุดีความจำเป็น หรือ หากใช้ ในหน่วยงานของรัฐต่อไปจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก และได้ดำเนินการสอบหาข้อเท็จจริง ตามข้อ 217 แล้ว ไม่ ปรากฏตัวผู้ต้องรับผิดชอบ หน่วยงานอาจจำหน่ายพัสดุดีจากการควบคุมโดยวิธีอย่างหนึ่งอย่างใดในจำนวน 4 วิธีตามข้อ 215 โดยอยู่ในอำนาจของหัวหน้าหน่วยงานของรัฐที่จะเป็นผู้พิจารณาสั่งการตามความเหมาะสม

- สำหรับการจำหน่ายพัสดุดี โดยวิธีการโอน ตามระเบียบฯข้อ 215 (3) ให้โอนแก่ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสถานสาธารณกุศล ตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากร โดย ต้องมีหลักฐาน การส่งมอบไว้ต่อกันด้วย

- หากพัสดุดียังไม่หมดความจำเป็น หรือมิใช่พัสดุดีใช้ในราชการต่อไปแล้วจะสิ้นเปลือง ค่าใช้จ่ายมาก แต่หน่วยงานมีความประสงค์จะโอนพัสดุดีให้แก่หน่วยงานของรัฐอื่น หรือองค์การสาธารณะกุศล ตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากร ต้องขออนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯข้อ 215(3) เป็นราย กรณีต่อคณะกรรมการวินิจฉัย

กรมปศุสัตว์ ได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ กษ 0603/0544 ลงวันที่ 3 กันยายน 2562 แจ้งแนวปฏิบัติในการโอนพัสดุ และการรับโอนพัสดุจากหน่วยงานของรัฐ (ระหว่างกรม) ไว้เพื่อให้หน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ดำเนินการเป็นไปในทิศทางเดียวกันแล้ว ดังนี้

(1) การโอนพัสดุ

กรมปศุสัตว์ ได้มีหนังสือที่ กษ 0605/11673 ลงวันที่ 26 เมษายน 2562 ขอยกเว้นไม่ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 หมวด 9 การบริหารพัสดุ ส่วนที่ 4 ถึงกรมบัญชีกลาง เนื่องจาก มีภารกิจหน้าที่เกี่ยวกับการผลิตและการขยายพันธุ์สัตว์ น้ำเชื้อเชื้อพันธุ์ พืชอาหารสัตว์ และเสบียงสัตว์ เพื่อการพัฒนาด้านการปศุสัตว์และการกระจายสัตว์พันธุ์ดีให้แก่เกษตรกร ซึ่งได้มีหน่วยงานของรัฐขอรับการสนับสนุนพันธุ์สัตว์ไปดำเนินการตามภารกิจ เช่น มูลนิธิ องค์การสถานสาธารณกุศล โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สถานศึกษา มหาวิทยาลัย กองบัญชาการกองทัพ หน่วยงานเฉพาะกิจทหารพราน/กองพันทหารม้า เรือรบ ทณฑสถาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ วิชากิจชุมชน สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัด เป็นต้น และหน่วยงานต่างประเทศ ทั้งนี้ สัตว์ที่เกินจำเป็นถือเป็นพัสดุ มีความเสี่ยงต่อการสูญหาย และมีอายุสั้น หากต้องขออนุมัติยกเว้นเป็นรายการจะทำให้มีปริมาณสัตว์ที่ต้องเลี้ยงดูจำนวนมาก เกินความจำเป็นและไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการปรับปรุงพันธุ์ ส่งผลกระทบต่อแผนการผลิตสัตว์พันธุ์ดีและทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ กรมปศุสัตว์จึงได้ขออนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ 215 วรรคหนึ่ง (3) และหนังสือคณะกรรมการวินิจฉัยปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ ด่วนที่สุด ที่ กค (กวจ) 0405.2/ว546 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2561 โดยมีต้องขออนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ เป็นรายการต่อคณะกรรมการวินิจฉัย ซึ่ง คณะกรรมการวินิจฉัยปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พิจารณาแล้วมีความเห็น ตามหนังสือด่วนที่สุดที่ กค (กวจ) 0405.4/29183 ลงวันที่ 10 กรกฎาคม 2562 ดังนี้

- การจำหน่ายพัสดุตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 ข้อ 215 วรรคหนึ่ง กำหนดให้ หลังจากการตรวจสอบแล้ว พัสตุดีหมดความจำเป็นหรือหากใช้ในหน่วยงานของรัฐต่อไปจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ให้เจ้าหน้าที่เสนอรายงานต่อหัวหน้าหน่วยงานของรัฐ เพื่อพิจารณาสั่งการให้ดำเนินการตามวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดที่กำหนดไว้ โดยการจำหน่ายตามระเบียบฯ ข้อ 215 วรรคหนึ่ง (3) การโอน ให้โอนแก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสถานสาธารณกุศล ตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากร ทั้งนี้ ให้มีหลักฐานการส่งมอบไว้ต่อกันด้วย ดังนั้น การจำหน่ายพัสดุของหน่วยงานของรัฐโดยการโอน จะต้องเป็นการโอนพัสดุที่หมดความจำเป็นและจะต้องโอนให้แก่หน่วยงานของรัฐตามที่ระเบียบฯกำหนดไว้เท่านั้น

- กรณีที่กรมปศุสัตว์มีสัตว์เกินความจำเป็นที่เกิดจากการถูกคัดออกเนื่องจากมีลักษณะไม่ดี ไม่เหมาะสมที่จะนำไปเป็นพ่อแม่พันธุ์ในการผลิตลูกในรุ่นต่อไป รวมถึง สัตว์ที่มีอายุมากและไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทำให้มีปริมาณสัตว์ที่ต้องเลี้ยงดูจำนวนมากและไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการปรับปรุงพันธุ์ ส่งผลกระทบต่อแผนการผลิตสัตว์พันธุ์ดี และทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณ เช่น ค่าอาหารสัตว์ ค่าเวชภัณฑ์ ค่าเลี้ยงดู ค่าสาธารณูปโภคต่างๆ เป็นต้น กรมปศุสัตว์จึงจะจำหน่ายสัตว์ที่เกินความจำเป็นโดยวิธีการโอนให้แก่หน่วยงานของรัฐที่มีหนังสือขอรับการสนับสนุนพันธุ์สัตว์ เพื่อนำไปดำเนินการตามภารกิจ กรณีเป็นการปฏิบัติไม่เป็นไปตามระเบียบฯ ข้อ 215 วรรคหนึ่ง (3) และหนังสือคณะกรรมการวินิจฉัยปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ ด่วนที่สุดที่ กค (กวจ) 0405.2/ว546 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2561 เรื่อง ข้อความเข้าใจการจำหน่ายพัสดุด้วยวิธีการโอนตามระเบียบฯ ข้อ 215 (3) ดังนั้น คณะกรรมการวินิจฉัยจึงไม่สามารถอนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ 215 วรรคหนึ่ง (3) เป็นหลักการให้แก่กรมปศุสัตว์ได้

แต่หากกรมปศุสัตว์มีความประสงค์ที่จะโอนสัตว์ที่เกินความจำเป็นและหมดความจำเป็นและใช้ในราชการต่อไป จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก และเป็นการโอนให้แก่หน่วยงานของรัฐอื่นหรือองค์การสถานสาธารณกุศลตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากร กรมปศุสัตว์ย่อมสามารถขออนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ 215 วรรคหนึ่ง (3) เป็นรายการณิตต่อคณะกรรมการวินิจฉัย โดยมีหลักเกณฑ์ประกอบการพิจารณา ดังนี้

- ระบุรายชื่อหน่วยงานผู้รับโอนให้ชัดเจน โดยจะต้องเป็นหน่วยงานของรัฐ ระดับกรมหรือจังหวัดต้นสังกัดหรือองค์การสถานสาธารณกุศลตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากรเท่านั้น พร้อมทั้งแนบเอกสารหลักฐานแสดงความประสงค์ยินดียินโอนพัสดุจากหน่วยงานผู้รับโอน

- ระบุรายการสัตว์ที่เกินความจำเป็นและหมดความจำเป็น และใช้ในราชการต่อไปจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากที่ประสงค์จะโอนให้แก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสถานสาธารณกุศล ตามมาตรา 47(7) แห่งประมวลรัษฎากร โดยให้ระบุจำนวนและมูลค่าให้ชัดเจน พร้อมทั้งชี้แจงเหตุผลและความจำเป็น

- กรมปศุสัตว์จะต้องรับรองว่าการโอนสัตว์ดังกล่าวไม่กระทบต่อแผนการผลิตสัตว์พันธุ์ดีของกรมปศุสัตว์ กรณีที่มีความประสงค์จะจำหน่ายสัตว์ที่เกินความจำเป็นให้แก่เครือข่ายสัตว์พันธุ์ดีของกรมปศุสัตว์ เกษตรกรผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และเกษตรกรทั่วไป ขอให้กรมปศุสัตว์ขอทำความตกลงกับคณะกรรมการวินิจฉัยเป็นรายการณิตต่อไป

กรณีที่หน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์มีความประสงค์จะโอนพัสดุ(สัตว์) ตามระเบียบฯ ข้อ 215 วรรคหนึ่ง (3) จะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหนังสือคณะกรรมการวินิจฉัยดังกล่าวข้างต้น

ดังนั้น กรณีตรวจสอบหน่วยงานสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงสัตว์ เมื่อพบรายการโอนพัสดุ(สัตว์) ให้แก่ผู้รับที่นอกเหนือจากระเบียบฯกำหนด จะต้องมียุทธศาสตร์เอกสารที่แสดงถึงการดำเนินการให้เป็นไปตามหนังสือคณะกรรมการวินิจฉัย ดังกล่าวอย่างครบถ้วนชัดเจน

(2) การรับโอนพัสดุ (ระหว่างกรม) มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

(2.1) กรณีที่หน่วยงานมีความประสงค์จะรับโอนพัสดุจากหน่วยงานของรัฐ (ระหว่างกรม) โดยหน่วยงานผู้โอนได้มีหนังสือแจ้งความประสงค์จะโอนพัสดุให้กับหน่วยงานของกรมปศุสัตว์ ให้หัวหน้าหน่วยงานรายงานความเห็น เพื่อประกอบการพิจารณาให้ความเห็นชอบจากกรมปศุสัตว์ โดยระบุ เหตุผลความจำเป็นในการรับโอน หากรับโอนมาแล้วนำมาใช้อำนาจหน้าที่และภารกิจใดของกรมฯ และ รายละเอียดรายการพัสดุที่จะรับโอน มูลค่าของพัสดุ สภาพปัจจุบัน พัสดยังมีตัวตนอยู่หรือไม่ ความพร้อมในการบริหารจัดการทรัพย์สินของหน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานจะต้องพิจารณาด้วยว่ารายการพัสดุที่จังหวัดหรือกลุ่มจังหวัดจะโอนให้นั้น ติติการให้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรยืมไปใช้หรือไม่ ซึ่งหากรับโอนมาเป็นทรัพย์สินของกรมแล้ว การจะให้เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรยืมไปใช้ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากอธิบดีกรมปศุสัตว์ และมีการทำสัญญาใหม่ โดยจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วย การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 ส่วนที่ 2 การยืม เนื่องจากสัญญาเดิมพัสดุดังกล่าว เป็นทรัพย์สินของจังหวัดมิใช่ทรัพย์สินของกรมปศุสัตว์

(2.2) กรณีที่หน่วยงานไม่ประสงค์จะรับโอนพัสดุจากหน่วยงานของรัฐ (ระหว่างกรม) ให้หัวหน้าหน่วยงานรายงานเหตุผลความจำเป็นไม่ประสงค์รับโอน เพื่อประกอบการพิจารณาของกรมฯ

ตามหนังสือคณะกรรมการวินิจฉัยปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กรมบัญชีกลาง ด่วนที่สุดที่ กค (กวจ) 0405.2/049986 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2561 เรื่องการขออนุมัติ ยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 กรณีการโอนครุภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี ของจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัด โดยคณะกรรมการวินิจฉัยฯ ได้ พิจารณาแล้ว ดังนี้

(1) ตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 215 กำหนดว่า “หลังจากการตรวจสอบแล้ว พัส্তুใดหมดความจำเป็นหรือหากใช้ในงานของรัฐต่อไป จะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมาก ให้เจ้าหน้าที่เสนอรายงานต่อหัวหน้าหน่วยงานของรัฐเพื่อพิจารณาสั่งให้ดำเนินการ อย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้กำหนดไว้ โดยการจำหน่ายตามระเบียบฯ ข้อ 215 (3) โดยโอนให้แก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสถานสาธารณกุศลตามมาตรา 47(7) แห่งประมวลรัษฎากร และต้องให้มีหลักฐานการส่งมอบไว้ ต่อกันด้วย ดังนั้น การจำหน่ายพัสดุของหน่วยงานของรัฐโดยการโอน จะต้องเป็นการโอนพัสดุที่หมดความ จำเป็นโดยจะต้องโอนให้แก่หน่วยงานของรัฐตามระเบียบฯที่กำหนดไว้เท่านั้น”

(2) หากจังหวัดและกลุ่มจังหวัดมีความประสงค์จะขอรับจัดสรรงบประมาณมาดำเนินการโดยมี วัตถุประสงค์ที่จะมอบพัสดุให้แก่หน่วยงานใด ๆ ตั้งแต่ต้น (ตั้งแต่ได้รับมา) และได้ระบุวัตถุประสงค์นั้นไว้ตั้งแต่ ในขั้นตอนขอตั้งงบประมาณ ซึ่งจะปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ทำให้หน่วยงาน เจ้าของงบประมาณสามารถจัดหาแล้วโอนพัสดุให้หน่วยงานอื่นนั้นได้ตามที่กฎหมายกำหนด และการโอนพัสดุ ดังกล่าวต้องเป็นไปตามแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่กำหนดไว้ด้วย

(3) หากงบประมาณของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่าย ประจำปี ไม่ได้กำหนดเรื่องมอบพัสดุไว้ แต่ต่อมาจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัดต้องการโอนพัสดุ จึงต้องดำเนินการถือ ปฏิบัติตามระเบียบฯ ...โดยการขออนุมัติยกเว้นหรือผ่อนผันการไม่ปฏิบัติตามระเบียบฯต่อคณะกรรมการ วินิจฉัย ให้ชี้แจงเหตุผลความจำเป็นพร้อมเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาเป็นรายกรณี ทั้งนี้ ผู้โอนและผู้รับโอน ต้องดำเนินการลงบัญชีหรือทะเบียนคุมพัสดุและการจำหน่ายพัสดุตามระเบียบและ หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องโดยเคร่งครัดด้วย

4.4 ขั้นตอนการดำเนินการ ขอขึ้นทะเบียน การโอน การจำหน่ายพัสดุ

กรมปศุสัตว์ โดยกองคลัง ซึ่งเป็นหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการขึ้นทะเบียนทรัพย์สิน ดำเนินการโอน รับโอน ตลอดจนการจำหน่ายพัสดุ ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง ไว้ (กองคลัง, 2566 และ ลินดา, 2563) ดังนี้

1) การขึ้นทะเบียนพัสดุ

กรณีได้มาโดยวิธีการจัดซื้อ

(1) เมื่อดำเนินการจัดซื้อพัสดุตามระเบียบการจัดซื้อจัดจ้างและคณะกรรมการตรวจรับสิ่งของ แล้วให้แจ้งเจ้าหน้าที่บันทึกตรวจรับงานในระบบ GFMS ของระบบจัดซื้อจัดจ้าง

(2) เมื่อบันทึกตรวจรับในระบบเรียบร้อยแล้ว ให้เจ้าหน้าที่พัสดุดำเนินการขอขึ้นทะเบียนครุภัณฑ์ พร้อมขอโอนล้างบัญชีพัสดุทรัพย์สินในระบบ GFMS โดยเจ้าหน้าที่ต้องจัดส่งเอกสารให้กองคลัง กลุ่มพัสดุ ประกอบด้วย ทะเบียนคุมทรัพย์สิน สำเนาเอกสารตั้งเบิก (ขบ 01 หรือสำเนา Sap R/3) สำเนาเอกสารใบสั่งซื้อสั่งจ้าง (บส 01 หรือสำเนา Sap R/3) สำเนาใบตรวจรับงาน (บร 01) ใบตรวจรับสิ่งของ (กปศ 16) ที่คณะกรรมการลงลายมือชื่อตรวจรับสิ่งของ สำเนาแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจรับสิ่งของ สำเนาเอกสารใบสั่งซื้อสั่งจ้าง สัญญาซื้อขาย สำเนาใบส่งของ/ใบกำกับภาษี/ใบแจ้งหนี้/ใบส่งมอบงาน สำเนาใบจัดสรรเงินงบประมาณที่หน่วยงานได้รับจัดสรร สำเนาหนังสือขออนุมัติให้ใช้เงิน สำเนาหนังสือเปลี่ยนแปลงการใช้เงิน กรณีมีการใช้เงินเกินกว่างบประมาณที่ได้รับจัดสรรแต่ละรายการ (ถ้ามี)

กรณีได้มาโดยวิธีการรับโอน

(1) หน่วยงานผู้ได้รับมอบพัสดุดำเนินการขอขึ้นทะเบียนโดยจัดทำทะเบียนคุมทรัพย์สินตามแบบที่กรมบัญชีกลางกำหนด เมื่อหน่วยงานได้รับครุภัณฑ์และหลักฐานการรับมอบ-ส่งมอบครุภัณฑ์ หรือหลักฐานการรับโอนแล้ว ทำการตรวจสอบเอกสารประกอบการรับมอบ-ส่งมอบครุภัณฑ์ หรือการรับโอนจากหน่วยงานระหว่างกรมที่ได้ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว

(1.1) กรณีรับโอนจากหน่วยงานระหว่างกรม ต้องมีเอกสาร ดังนี้

- หนังสืออนุมัติให้รับโอนครุภัณฑ์ระหว่างกรม
- บันทึกการรับมอบ-ส่งมอบที่ได้ลงนามครบถ้วนแล้ว
- หนังสืออนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ 215 (3) ของคณะกรรมการวินิจัยปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กรมบัญชีกลาง กรณีการรับโอน
- ทะเบียนคุมสินทรัพย์กรมปศุสัตว์
- เอกสารประกอบการสร้างรหัสสินทรัพย์ (กรณีเป็นสินทรัพย์ในระบบ GFMS)

(1.2) กรณีรับมอบ – ส่งมอบพัสดุภายในหน่วยงานกรมปศุสัตว์ ต้องมีเอกสาร ดังนี้

- หนังสืออนุมัติให้รับมอบ-ส่งมอบครุภัณฑ์
- บันทึกการรับมอบ-ส่งมอบที่ได้ลงนามครบถ้วนแล้ว
- ทะเบียนคุมสินทรัพย์กรมปศุสัตว์ด้านผู้รับมอบ
- สำเนาทะเบียนคุมสินทรัพย์กรมปศุสัตว์ด้านผู้ส่งมอบ

(2) กองคลังตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลในทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์ ได้แก่ รูปแบบของทะเบียนคุมทรัพย์สินตามที่กรมบัญชีกลางกำหนด รหัสศูนย์ต้นทุน หน่วยงานผู้ขอขึ้นทะเบียน เลขสินทรัพย์ ประเภท เลขที่ผลิตภัณฑ์ ชื่อผู้ขาย/ผู้รับจ้าง/ผู้บริจาค รหัสผู้ขาย ที่อยู่ ประเภทของเงิน ใช้ประจำที่ ผู้รับผิดชอบ วิธีได้มา รับมอบจากหน่วยงานใด เลขสินทรัพย์เดิม เลขหนังสืออนุมัติ วันที่รับมอบ-ส่งมอบ ได้มาวันที่ เลขที่วันที่เอกสาร ชื่อสินทรัพย์คำอธิบายและรายละเอียด ลักษณะ/คุณสมบัติ/ขนาด/ยี่ห้อ/รุ่น/แบบ/หมายเลข เครื่อง/เลขทะเบียนรถ เลขสินทรัพย์ย่อย ราคาต่อหน่วย มูลค่ารวม/ชุด และผู้ขอขึ้นทะเบียน/หัวหน้าหน่วยงาน

(3) เมื่อกองคลัง ตรวจสอบถูกต้องครบถ้วนแล้ว จะกำหนดหมายเลขครุภัณฑ์มาตรฐาน และครุภัณฑ์มูลค่าต่ำกว่าเกณฑ์ ซึ่งประกอบด้วยตัวเลข 17 ตำแหน่ง ดังนี้

กรณี 1 เลขครุภัณฑ์จากหน่วยงานผู้ส่งมอบเป็นรหัสตัวเลข 17 ตำแหน่ง ให้หน่วยงานผู้รับมอบพัสดุ แก้ไขเลขรหัสครุภัณฑ์เฉพาะตำแหน่งที่ 1 – 4 หมายถึง รหัสหน่วยงาน

กรณี 2 เลขครุภัณฑ์จากหน่วยงานผู้ส่งมอบมี 14 ตำแหน่ง จะออกเลขใหม่ 17 ตำแหน่ง ดังนี้

- ชุดที่ 1 ตำแหน่งที่ 1 – 4 รหัสหน่วยงานผู้ขอขึ้นทะเบียน
- ชุดที่ 2 ตำแหน่งที่ 5 – 6 ประเภทของครุภัณฑ์
- ชุดที่ 3 ตำแหน่งที่ 7 – 8 กลุ่มของครุภัณฑ์
- ชุดที่ 4 ตำแหน่งที่ 9 – 11 ชนิดครุภัณฑ์
- ชุดที่ 5 ตำแหน่งที่ 12-15 ลำดับที่ ซึ่งจะรันตัวเลขเรียงตามลำดับที่
- ชุดที่ 6 ตำแหน่งที่ 16-17 ปี พ.ศ. ที่จัดหาพัสดุนั้นมา

เช่น ครุภัณฑ์แกะแม่พันธุ์ดอร์เปอร์ รหัส 1305-03-17-008-003/66

- 1305 หน่วยงานผู้ขอขึ้นทะเบียน ศูนย์วิจัยเทคโนโลยีชีวภาพย้ายฝากตัวอ่อนฯ
- 03 ประเภทครุภัณฑ์การเกษตร (เนื่องจากเป็นสัตว์ที่จัดซื้อ)
- 17 กลุ่มสัตว์
- 008 ชนิดสัตว์ แกะพันธุ์
- 003 ลำดับที่ 3
- 66 ปี พ.ศ.2566 ที่ได้รับครุภัณฑ์สัตว์มา

ครุภัณฑ์โคเนื้อพันธุ์แองกัส รหัส 1305-12-10-015-006/65

- 1305 หน่วยงานผู้ขอขึ้นทะเบียน ศูนย์วิจัยเทคโนโลยีชีวภาพย้ายฝากตัวอ่อนฯ
- 12 ประเภทครุภัณฑ์สัตว์ (เนื่องจากเป็นสัตว์ที่เกิดในหน่วยงาน)
- 10 กลุ่มสัตว์ โคพันธุ์
- 015 ชนิดสัตว์ โคพ่อพันธุ์แองกัส
- 006 ลำดับที่ 6
- 65 ปีเกิด ปี พ.ศ.2565

กองคลัง สร้างเลขสินทรัพย์จากระบบ New GFMS Thai บันทึกรายการข้อมูลหลักสินทรัพย์ เพื่อให้หน่วยงานสามารถเรียกรายงานเกี่ยวกับสินทรัพย์มาเพื่อตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้อง ตลอดจนการเคลื่อนไหวย้ายการของสินทรัพย์ในภาพรวมของหน่วยงาน เป็นการเสริมสร้างประสิทธิภาพการบริหารงานสินทรัพย์ขององค์กร โดยสินทรัพย์รายตัวในระบบ GFMS จะออกเลขที่สินทรัพย์ 12 หลัก เช่น 100000072499 ซึ่งระบบจะดำเนินการรันตัวเลขลำดับอัตโนมัติ เพื่อให้ระบบมีรายละเอียดเกี่ยวกับสินทรัพย์ ประกอบด้วยชื่อ/คุณสมบัติ/ประเภท (ตามหมวดสินทรัพย์) รหัสแหล่งของเงิน รหัสงบประมาณ รหัสกิจกรรมหลัก อายุ การใช้งานศูนย์ต้นทุนเจ้าของสินทรัพย์

หมายเลขประจำตัวสัตว์

การควบคุมสัตว์ โดยเฉพาะกรณีโค กระบือ แพะ แกะ สุกร เมื่อมีลูกเกิดต้องให้หมายเลขประจำตัวสัตว์โดยเร็วที่สุดหลังจากลูกคลอดออกมา ควรทำภายใน 24 ชั่วโมง หลังคลอด และเมื่อลูกสัตว์แข็งแรงจึงจะทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์เพื่อประโยชน์ในการควบคุมดูแล การเก็บข้อมูลของโคแต่ละตัว และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงพันธุ์ หรือวางแผนการจัดการฟาร์มด้านต่างๆ โดยวิธีการทำให้เครื่องหมายมีหลายวิธีขึ้นกับชนิดสัตว์และความเหมาะสม ได้แก่ ตีเบอร์ (branding) ทั้งแบบร้อน/เย็น การสักเบอร์หู (ear tattooing) ติดเบอร์หู (ear tagging) ตัดเบอร์หู และฝังไมโครชิพที่ตัวสัตว์ และการดำเนินการของหน่วยงาน อาจพบได้ว่าสัตว์ตัวหนึ่ง โดยเฉพาะกรณีสัตว์ใหญ่ เช่น โค กระบือ ตัวหนึ่งอาจพบหมายเลขประจำตัวหลายหมายเลข ดังนี้

- **หมายเลขประจำตัวสัตว์** ซึ่งสัตว์ทุกตัวต้องมีรหัสประจำตัวนี้ โดยฟาร์ม หรือหน่วยงานผู้ครอบครองสัตว์จะต้องกำหนดหมายเลขประจำตัวลูกสัตว์เกิดตามลำดับลูกเกิดในปีปฏิทินนั้น ลูกเกิดตัวแรกจะได้หมายเลข 1 / ปีปฏิทินที่เกิด และให้หมายเลขเรียงตามลำดับไปจนถึงลูกตัวสุดท้ายที่เกิดในปีปฏิทินนั้น เช่น โคลำดับที่ 35 ที่เกิดในปี พ.ศ.2549 สามารถเขียนรหัสได้ 2 แบบ คือ

TP35/49 (รหัสฟาร์มหรือหน่วยงานผู้ครอบครอง ลำดับที่เกิด/ ปีเกิด) หรือ

TP49035 (รหัสฟาร์มหรือหน่วยงานผู้ครอบครอง ปีเกิด ลำดับที่เกิด)

- **หมายเลขครุภัณฑ์** เช่น บ 0603-12-001-0035/49 (รหัสหน่วยงาน- ครุภัณฑ์สัตว์- ประเภทย่อย- เบอร์สัตว์/ปี พ.ศ.เกิด) หน่วยงานที่มีลูกสัตว์เกิด หรือซื้อมาต้องทำหนังสือขอขึ้นทะเบียนไปยังกองคลัง กรมปศุสัตว์ โดย รหัสชุดที่ 2 ขึ้นกับว่า เป็นลูกได้ที่เกิดหรือซื้อมา กรณีลูกเกิดในหน่วยงานกรมฯ ถือเป็นครุภัณฑ์สัตว์ รหัส 12 หากซื้อมา ถือเป็นครุภัณฑ์เกษตรกร รหัส 03 แต่หากรับโอน ให้พิจารณาจากที่มาของสัตว์ แล้วเปลี่ยนรหัสชุด 1 หน่วยงาน (4 หลักแรก) เท่านั้น

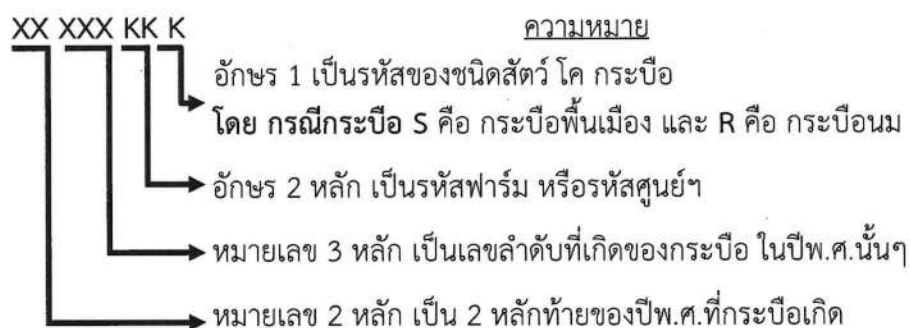
- **หมายเลข NID** เป็นเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามกฎหมายว่าด้วยโรคระบาดสัตว์ ซึ่งระบบการทำเครื่องหมายและขึ้นทะเบียนสัตว์แห่งชาติ (NID) ดูแลโดย กองสารวัตรและกักกันสัตว์ กรมปศุสัตว์ โดยทั่วประเทศทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ประเภทโคเนื้อ โคนม กระบือ แพะ และแกะ ที่อายุมากกว่า 4 เดือนที่นำไปยังท้องที่จังหวัดอื่น นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านราชอาณาจักร ซึ่งมีลักษณะเครื่องหมาย ดังนี้

- โคเนื้อ กระบือ กำหนดให้เป็นเบอร์หูพลาสติกซึ่ง ส่วนตัวเมียและตัวผู้ ประกบติดกัน เมื่อนำไปติดที่กลางใบหูสัตว์ด้านซ้าย โดย สีเหลือง สำหรับสัตว์ในพื้นที่ทั่วไปที่นำไปยังท้องที่จังหวัด ส่วนสีเขียว สำหรับสัตว์ในพื้นที่เขตควบคุมโรคระบาดหรือเขตปลอดโรคระบาดชนิดปากและเท้าเปื่อย

- โคนม ให้ใช้เบอร์หูทองเหลืองที่ส่วนปลายของเบอร์หูด้านซ้ายของตัวสัตว์ โดยด้านหนึ่งเป็นตัวผู้ม้วนพับเข้าหากัน และปลายของเบอร์หูอีกด้านหนึ่งเป็นตัวเมีย เมื่อหนีบแล้วจะล็อกปลายทั้งสองติดแนบแยกออกจากกันไม่ได้ ทั้งนี้ สามารถใช้เบอร์หูพลาสติกแทนหรือใช้ร่วมกันก็ได้ตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

- **หมายเลขไมโครชิพ 15 หลัก** ติดที่โคนหาง/บริเวณอื่นตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด ไมโครชิพจะส่งสัญญาณคลื่นความถี่วิทยุระบบ RFID (Radio Frequency Identification) หรือใช้ร่วมกับเบอร์หูตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด ทั้งนี้ รายละเอียดของไมโครชิพและหมายเลขรหัสเป็นไปตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

• หมายเลขตามระบบฐานข้อมูลการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ (e-Breeding) ซึ่งรองรับข้อมูลสัตว์ได้ 8 ชนิด สัตว์ ได้แก่ โคเนื้อ โคเนื้อ โคนม กระบือพื้นเมือง กระบือนม แพะ แกะ สุกร สัตว์ปีกกรณีสัตว์ใหญ่ การบันทึกข้อมูลสัตว์ใน โปรแกรม e-breeding เบอร์สัตว์เป็นหมายเลขและรหัสฟาร์มประจำตัวสัตว์ที่ขึ้นทะเบียนเครื่องหมายประจำตัว สัตว์แล้ว เพื่อใช้ในการบันทึกในเอกสารของทางราชการ หรือบันทึกข้อมูลลงในโปรแกรม e-Breeding โดย กำหนดให้เป็นตัวเลข 5 หลัก (X) และตัวอักษรภาษาอังกฤษ 3 ตัว (K) เรียงลำดับตามรายละเอียดดังนี้

เช่น 61001NAS กระบือพื้นเมือง (S) เกิดปี 2561 ลำดับที่ 1 ของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์นครศรีธรรมราช
64005NAR กระบือนม (R) เกิดปี 2564 ลำดับ 5 ของศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์นครศรีธรรมราช

2) การโอน/รับโอนพัสดุ

กรมปศุสัตว์ได้กำหนดหลักเกณฑ์การอนุมัติให้ดำเนินการรับมอบ-ส่งมอบพัสดุภายในหน่วยงาน กรมปศุสัตว์ เพื่อให้การบริหารพัสดุเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ตามโครงสร้าง อำนาจ หน้าที่และการแบ่งส่วนราชการภายใน ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 138/2563 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2563

(1) การรับมอบ-ส่งมอบพัสดุภายในกอง หรือสำนักเดียวกัน และที่มีสำนักงานตั้งอยู่ ในส่วน ภูมิภาค ให้ผู้อำนวยการกอง หรือผู้อำนวยการสำนักนั้นๆ เป็นผู้พิจารณาอนุมัติ

(2) การรับมอบ -ส่งมอบพัสดุดังกอง หรือต่างสำนัก ทั้งนี้ ให้รวมถึง สำนักงานปศุสัตว์ จังหวัด ทุกจังหวัด และสำนักงานปศุสัตว์เขต 1-9 ให้อธิบดีกรมปศุสัตว์ หรือรองอธิบดีกรมปศุสัตว์ในสายงาน ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ

ทั้งนี้ สำหรับการโอน/รับโอนพัสดุจากหน่วยงานภายนอก กรมปศุสัตว์มิได้มอบอำนาจให้ หัวหน้าหน่วยงานมีอำนาจในการอนุมัติโอนหรือการรับโอนพัสดุระหว่างหน่วยงานของรัฐ แต่อย่างไร การ ดำเนินการดังกล่าวจึงเป็นอำนาจของกรมปศุสัตว์ในการพิจารณาอนุมัติให้โอนหรือรับโอนพัสดุระหว่างกรม ดังนั้น หน่วยงานที่ประสงค์จะโอนหรือรับโอนพัสดุจะต้องรายงานความเห็นต่อกรมปศุสัตว์ เพื่อพิจารณาสั่งการ

การโอนพัสดุภายใน กรมปศุสัตว์

(1) หน่วยงานผู้โอน (เจ้าของพัสดุ) มีหนังสือขออนุมัติการโอนครุภัณฑ์ โดยต้องแนบหนังสือ แสดงความจำเป็นของหน่วยงานผู้รับโอน พร้อมแนบทะเบียนครุภัณฑ์/ทะเบียนคุมทรัพย์สินฯ

(2) ผู้มีอำนาจอนุมัติการโอนแล้ว ให้ผู้โอน (เจ้าของพัสดุ) แจ้งให้หน่วยงานผู้รับโอนทราบ โดยส่งสำเนาทะเบียนครุภัณฑ์/ทะเบียนคุมทรัพย์สินฯ ให้ผู้รับโอน

(3) ผู้โอน และผู้รับโอน ต้องลงนามรับส่งมอบพัสดุตามแบบฟอร์มที่กำหนดโดยในวันที่ลงนามรับ-ส่งมอบพัสดุให้ทั้งสองฝ่ายจัดทำทะเบียนให้พร้อมที่จะรายงานกองคลัง เพื่อดำเนินการทางระบบบัญชี

(4) ให้ผู้โอนส่งรายงานการโอนถึงกองคลังเพื่อดำเนินการทางระบบบัญชี โดยมีเอกสารประกอบ ได้แก่ สำเนาหนังสือที่ได้รับอนุมัติให้โอนครุภัณฑ์ บันทึกการรับ-ส่งมอบโดยต้องลงวันที่รับ-ส่งมอบให้ชัดเจน ทะเบียนของผู้โอนตามหลักฐานทางทะเบียนที่หน่วยงานมี และ ทะเบียนของผู้รับโอน

(5) กลุ่มพัสดุ กองคลัง แจ้งการบันทึกทะเบียนแล้ว ส่งเรื่องเดิมพร้อมหลักฐานการรับขึ้นทะเบียน แจ้งหน่วยงานผู้โอนเพื่อทราบและแจ้งผู้รับโอนเก็บไว้เป็นหลักฐานทางทะเบียน

การโอนพัสดุให้หน่วยงานภายนอก

(1) หน่วยงาน (ผู้โอน) แจ้งความประสงค์ขอโอนพัสดุให้หน่วยงานภายนอก โดยดำเนินการขออนุมัติโอนพัสดุระหว่างกรมต่ออธิบดีกรมปศุสัตว์ โดยหากเป็นหน่วยงานส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค ให้เสนอรายงานผ่านกอง/สำนัก ไปยังกองคลัง กรมปศุสัตว์เพื่อดำเนินการเสนอต่ออธิบดีกรมปศุสัตว์

(2) หน่วยงานต้องตรวจเช็คหมายเลขครุภัณฑ์กับทะเบียนคุมทรัพย์สิน ให้ถูกต้องและครบถ้วน พร้อมจัดทำรายละเอียดโดย ระบุชื่อรายการครุภัณฑ์ รหัสครุภัณฑ์ หรือรหัสสินทรัพย์ จำนวนครุภัณฑ์ที่สามารถโอนให้ได้ ลักษณะของครุภัณฑ์อย่างละเอียด ชัดเจน ว่าอยู่ในสภาพใด ยังสามารถใช้ปฏิบัติงานได้ตามปกติหรือไม่ โดยคำนึงถึงศักยภาพและความพร้อมของหน่วยงานผู้โอนว่าการโอนสินทรัพย์ดังกล่าวจะไม่กระทบกับภารกิจและการดำเนินงานของกรมปศุสัตว์ โดยมีหนังสือจากหน่วยงานผู้รับโอนแจ้งความประสงค์ขอรับโอนหรือยินยอม ขอรับโอนพัสดุนั้นด้วย

(3) กองคลัง กลุ่มพัสดุ เสนอรายงานขออนุมัติโอนพัสดุระหว่างกรมพร้อมเอกสาร ดังนี้

- หนังสือขออนุมัติโอนพัสดุระหว่างกรม ระบุรายชื่อหน่วยงานผู้รับโอน โดยต้องเป็นหน่วยงานของรัฐระดับกรมหรือจังหวัดต้นสังกัดหรือองค์การสถานสาธารณกุศลตามมาตรา 47(7) แห่งประมวลรัษฎากรเท่านั้น และต้องรับรองว่าการดำเนินการโอนครุภัณฑ์ดังกล่าวจะไม่กระทบต่อแผนการดำเนินงานของกรมปศุสัตว์พร้อมชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นในการโอนพัสดุนั้นด้วย

- แนบหลักฐานแสดงความประสงค์หรือยินดีรับโอนพัสดุจากหน่วยงานผู้รับโอน
- แนบรายละเอียดครุภัณฑ์ที่จะโอน ระบุรหัสครุภัณฑ์หรือรหัสสินทรัพย์ วันที่ได้มา จำนวน มูลค่า พร้อมระบุสภาพปัจจุบันของครุภัณฑ์ให้ชัดเจน พร้อมชี้แจงเหตุผลและความจำเป็นในการโอนพัสดุ
- แนบสำเนาทะเบียนคุมทรัพย์สินกรมปศุสัตว์รายการที่ประสงค์จะโอน

(4) เมื่อกรมฯพิจารณาอนุมัติ ให้โอนพัสดุระหว่างกรมได้ โดยต้องแจ้งให้ดำเนินการขออนุมัติยกเว้นตามหนังสือคณะกรรมการวินิจฉัยปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กรณียกเลิกการดำเนินการตามหนังสือคณะกรรมการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ข้อ 215 (3) ด้วย โดย กรมปศุสัตว์เป็นผู้ลงนามหนังสือถึงอธิบดีกรมบัญชีกลาง

(5) หน่วยงาน(ผู้โอน) และหน่วยงาน(ผู้รับโอน) จัดทำหลักฐานการรับมอบส่งมอบพัสดุระหว่างกรม โดยระบุรายการครุภัณฑ์ที่โอน รหัสครุภัณฑ์หรือรหัสสินทรัพย์ จำนวนและมูลค่าของสินทรัพย์ โดยผู้โอนและผู้รับโอนและพยานลงนามให้ครบถ้วน

(6) กรณีสินทรัพย์ที่โอนมีการบันทึกในระบบ GFMIS ผู้โอนบันทึกรายละเอียดรายการสินทรัพย์ที่จะโอนลงในแบบฟอร์มรายละเอียดโอนสินทรัพย์ระหว่างกรม ตามหนังสือกรมบัญชีกลางที่ กค 0410.4/ว526 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2548 เรื่อง การโอนสินทรัพย์ระหว่างกรม แล้วส่งเอกสารให้ผู้รับโอนเพื่อนำข้อมูลรายการสินทรัพย์ที่ได้ไปสร้างเลขสินทรัพย์ในระบบ GFMIS เพื่อบันทึกโอน และผู้รับโอนบันทึกรายละเอียดรายการสินทรัพย์ที่จะโอน ในแบบฟอร์มรายละเอียดโอนสินทรัพย์ระหว่างกรม

(7) กองคลังแจ้งกรมบัญชีกลางเพื่อบันทึกการโอนสินทรัพย์ในระบบ GFMIS และเมื่อกรมบัญชีกลางได้โอนสินทรัพย์ในระบบ GFMIS เรียบร้อยแล้ว จะมีหนังสือแจ้งรายละเอียดการโอนสินทรัพย์ระหว่างกรมให้แก่ผู้โอนและผู้รับโอนเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกรายการและปรับปรุงบัญชีต่อไป

(8) ผู้โอน ตัดจำหน่ายครุภัณฑ์ออกจากทะเบียนคุมทรัพย์สินกรมปศุสัตว์ และแจ้งผลการจำหน่ายต่อสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ทราบภายใน 30 วันนับแต่วันลงจ่ายพัสดุนั้น และรวบรวมเอกสารเสนอกรมปศุสัตว์ ผ่านกองคลัง เพื่อรายงานผลการโอนพัสดุระหว่างกรมเพื่อทราบ โดยแนบหลักฐาน ดังนี้

- หนังสืออนุมัติให้โอนพัสดุระหว่างกรม
- หนังสืออนุมัติให้รับโอนพัสดุระหว่างกรมของหน่วยงานผู้รับโอน
- หนังสืออนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ 215(3) ของคณะกรรมการวินิจฉัย

ปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กรมบัญชีกลาง

- บันทึกการรับมอบ-ส่งมอบครุภัณฑ์ระหว่างกรม
- หนังสือกรมบัญชีกลาง แจ้งการบันทึกการโอนสินทรัพย์ระหว่างกรมในระบบ GFMIS
- สำเนาทะเบียนคุมทรัพย์สินที่ได้ดำเนินการตัดจำหน่ายโดยวิธีการโอนครบถ้วนแล้ว
- สำเนาหนังสือแจ้งผลการจำหน่ายต่อสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินส่วนภูมิภาค

กรณีรับโอนพัสดุจากหน่วยงานภายนอก

(1) หน่วยงาน (ผู้รับโอน) แจ้งความประสงค์ขออนุมัติรับโอนพัสดุจากหน่วยงานภายนอก กรณีที่หน่วยงานผู้รับโอนตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค ให้เสนอรายงานผ่านกอง/สำนัก และส่งมายังกลุ่มพัสดุ กองคลัง ให้เจ้าหน้าที่พัสดุดูตรวจสอบเอกสาร ประกอบการพิจารณาโอนพัสดุระหว่างกรม ดังนี้

- หนังสือแจ้งความประสงค์ขอโอนครุภัณฑ์ระหว่างกรมของหน่วยงานผู้โอน
- หนังสืออนุมัติยกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ 215 (3) ของคณะกรรมการวินิจฉัย

ปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กรมบัญชีกลาง ของหน่วยงานผู้โอน

- หนังสืออนุมัติโอนครุภัณฑ์ของหน่วยงานผู้โอน
- รายละเอียดรายการครุภัณฑ์ที่จะโอน
- หัวหน้าหน่วยงานผู้รับโอนรายงานความเห็นว่าจะรับหรือไม่รับโอนทรัพย์สินที่มี

ผู้ประสงค์จะโอนให้กับหน่วยงาน สมควรรับไว้ใช้ในราชการหรือไม่ ความพร้อมในการบริหารจัดการสินทรัพย์ของหน่วยงานผู้รับโอน และชี้แจงเหตุผลความจำเป็นของสินทรัพย์ที่จะขอรับโอน พัสดุยังมีตัวตน อยู่หรือไม่ สภาพปัจจุบันของครุภัณฑ์สามารถใช้งานได้ตามปกติ มูลค่าของพัสดุ โดยต้องคำนึงถึงความจำเป็น ความคุ้มค่ากับประโยชน์ที่จะได้รับ ภาระค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นจากการบำรุงรักษา ซ่อมแซม และรับโอนมา เพื่อใช้อำนาจหน้าที่และภารกิจของกรมปศุสัตว์อย่างไร

(2) กองคลัง กลุ่มพัสดุ เสนอรายงานต่อผู้มีอำนาจเพื่อพิจารณาอนุมัติรับโอนพัสดุ หากกรมปศุสัตว์พิจารณาอนุมัติให้รับโอนครุภัณฑ์ และได้มีหนังสือแจ้ง ความประสงค์ขอรับโอนพัสดุไปยังผู้โอนแล้ว ให้เจ้าหน้าที่พัสดุแจ้งผลการพิจารณาให้หน่วยงาน ผู้รับโอนทราบเพื่อดำเนินการรับมอบพัสดุระหว่างกรมต่อไป

(3) ให้หน่วยงานผู้รับโอนประสานกับหน่วยงาน ผู้โอนเพื่อจัดทำหลักฐานการส่งมอบต่อกัน ผู้รับโอนจะต้องตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของครุภัณฑ์ทุกรายการให้ตรงตามที่ได้ขออนุมัติรับโอน เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบรายการครุภัณฑ์กับเอกสารการส่งมอบครบถ้วนแล้ว จึงเสนอหัวหน้าหน่วยงานผู้รับโอนเพื่อลงนามด้านผู้รับโอน พร้อมลงนามพยาน ในบันทึกการรับมอบพัสดุระหว่างกรม

(4) กองคลัง กลุ่มพัสดุ บันทึกรายละเอียดรายการสินทรัพย์ที่จะรับโอนลงในแบบฟอร์มรายละเอียด โอนสินทรัพย์ระหว่างกรม ตามหนังสือกรมบัญชีกลาง ที่ กค 0410.4/ว526 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2548 เรื่อง การโอนสินทรัพย์ระหว่างกรม และกรณีที่เป็นารับโอนจากจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ให้หน่วยงานดำเนินการตามหนังสือกรมบัญชีกลาง ที่ กค 0423.3/ว254 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม 2556 เรื่อง แนวทางการบันทึกบัญชีการโอนสินทรัพย์ของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด กองคลัง กลุ่มพัสดุ จะนำข้อมูล รายการสินทรัพย์ที่ได้รับจากผู้โอนไปสร้างเลขสินทรัพย์ในระบบ GFMS เมื่อบันทึกรายละเอียดแล้วจะส่งเอกสารคืนให้ผู้รับโอนเพื่อประสานกับ หน่วยงานผู้โอนดำเนินการแจ้งกรมบัญชีกลางเพื่อโอนสินทรัพย์ในระบบ GFMS ต่อไป

(5) ผู้รับโอน รายงานผลการรับโอนพัสดุและขอขึ้นทะเบียนคุมทรัพย์สินกรมปศุสัตว์ เมื่อได้รับมอบพัสดุและตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของเอกสารการรับโอนเรียบร้อยแล้ว และทำทะเบียนคุมทรัพย์สินกรมปศุสัตว์ โดยใส่รายละเอียดพร้อมลงนามผู้ขอขึ้นทะเบียนและหัวหน้าหน่วยงานให้ครบถ้วน และรวบรวมเอกสารประกอบการรับโอนเพื่อเสนอรายงานผลการรับโอนให้กรมปศุสัตว์ ทราบผ่าน กองคลัง

(6) กรณีเป็นสินทรัพย์นอกระบบ GFMS ให้กำหนดหมายเลขครุภัณฑ์และบันทึกรหัสครุภัณฑ์ลงในทะเบียนคุมทรัพย์สินกรมปศุสัตว์ ส่วนกรณีเป็นสินทรัพย์ที่อยู่ในระบบ GFMS ให้ผู้รับโอนนำรหัสสินทรัพย์ที่สร้างไว้ระบุลงในทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์ เพื่อขึ้นทะเบียนเป็นสินทรัพย์ในระบบ GFMS

(7) รายงานผลการดำเนินการรับโอนพัสดุระหว่างกรม โดยมีเอกสารประกอบรายงาน ดังนี้

- หนังสืออนุมัติให้โอนพัสดุระหว่างกรมของหน่วยงานผู้โอน
- หนังสืออนุมัติให้รับโอนพัสดุระหว่างกรมของหน่วยงานผู้รับโอน
- หนังสืออนุมัติกเว้นการปฏิบัติตามระเบียบฯ ข้อ 215(3) ของคณะกรรมการวินิจฉัยปัญหาการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กรมบัญชีกลาง

- บันทึกการรับมอบ-ส่งมอบครุภัณฑ์ระหว่างกรม
- หนังสือกรมบัญชีกลาง แจ้งการบันทึกการโอนสินทรัพย์ระหว่างกรมในระบบ GFMS
- ทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์ ของหน่วยงานผู้รับโอน

(8) เมื่อกรมปศุสัตว์รับทราบรายงานผลการรับโอนครุภัณฑ์ระหว่างกรมแล้ว ให้ทำสำเนาทะเบียนคุมทรัพย์สินกรมปศุสัตว์ พร้อมเอกสารประกอบ เพื่อให้หน่วยงานเก็บไว้เป็นหลักฐานทางทะเบียนซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมพัสดุ โดยปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 หมวด 9 การบริหารพัสดุ ส่วนที่1 การเก็บรักษา การบันทึก การเบิกจ่าย

3) การขออนุมัติจำหน่ายพัสดุชำรุด มีขั้นตอน ดังนี้

- (1) หัวหน้าหน่วยงานแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงกรณีพัสดุชำรุด
- (2) คณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงกรณีพัสดุชำรุด รายงานผลการดำเนินการตามแบบฟอร์มที่กำหนด และบันทึกรายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงกรณีพัสดุชำรุด
- (3) คณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงกรณีพัสดุชำรุด แจ้งวิธีการขออนุมัติจำหน่ายว่าจะดำเนินการด้วยวิธีการใด ตามระเบียบที่กำหนด
- (4) หน่วยงานมีหนังสือถึงกรมปศุสัตว์เพื่อขออนุมัติจำหน่ายโดยแนบเอกสารข้างต้นให้ครบถ้วนพร้อมเสนอรายชื่อคณะกรรมการจำหน่ายพัสดุชำรุด ให้กรมฯ เพื่อพิจารณาอนุมัติและสั่งการ
- (5) กรมปศุสัตว์มีหนังสือแจ้งอนุมัติการจำหน่ายและสั่งการให้ดำเนินการ

4) การจำหน่าย มีขั้นตอน ดังนี้

- (1) เมื่อได้รับหนังสืออนุมัติการจำหน่ายและสั่งการให้ดำเนินการแล้วให้คณะกรรมการจำหน่ายพัสดุดำเนินการตามระเบียบที่กำหนด และเมื่อดำเนินการจำหน่ายเรียบร้อยแล้ว ให้สำเนารายงานกรมฯ ภายใน 3 วันทำการ นับจากวันที่ได้ดำเนินการจำหน่ายเรียบร้อยแล้ว โดยจัดให้มีเอกสารประกอบ ดังนี้
 - เรื่องเดิมกรมฯ อนุมัติให้จำหน่าย สำหรับหน่วยงานส่วนกลางที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค
 - สำเนาใบเสร็จรับเงิน และสำเนาใบนำส่งเงินรายได้แผ่นดิน พร้อมหลักฐานการบันทึกข้อมูลรับเงินและนำส่งเงินในระบบ GFMIS
 - สำเนารายงานผลการจำหน่ายของคณะกรรมการฯ พร้อม รายละเอียดการจำหน่ายพัสดุแต่ละรายการ
 - สำเนาทะเบียนครุภัณฑ์/บัญชีวัสดุ ที่ทำการจำหน่ายพร้อมหมายเหตุการจำหน่ายแล้ว
 - สำเนาหนังสือแจ้ง สดง ภูมิภาค
- (2) หัวหน้าหน่วยงานมีหนังสือแจ้งกรมปศุสัตว์เพื่อทราบและหมายเหตุการจำหน่ายรายการพัสดุชำรุดออกจากทะเบียน โดยการขีดฆ่ารายการด้วยหมึกสีแดงและเขียนข้อความด้วยหมึกสีแดง ในช่องรายการเคลื่อนไหวของสินทรัพย์ เช่น กรณีจำหน่ายโดยวิธีการขายตามหลักฐานใด หรือกรณีจำหน่ายโดยวิธีโอนพัสดุให้หน่วยงานระหว่างกรม หรือการส่งมอบพัสดุภายในหน่วยงานกรมปศุสัตว์ ให้ใส่ชื่อหน่วยงานที่รับมอบครุภัณฑ์ รหัสศูนย์ต้นทุน (ถ้ามี) เลขที่หนังสืออนุมัติ วันที่หนังสืออนุมัติ วันที่โอน/วันที่ส่งมอบเลขสินทรัพย์ใหม่ที่โอนเข้าในระบบ GFMIS หรือเลขรหัสครุภัณฑ์ เป็นต้น
- (3) เมื่อดำเนินการจำหน่ายพัสดุแล้ว ให้เจ้าหน้าที่ลงจ่ายพัสดุนั้นออกจากบัญชีหรือทะเบียนทันที แล้วแจ้งให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ทราบภายใน 30 วัน นับแต่วันลงจ่ายพัสดุนั้น โดยเมื่อได้ดำเนินการจำหน่ายพัสดุดังกล่าวออกจากทะเบียนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กองคลัง กลุ่มพัสดุจะจัดส่งเอกสารการตัดจำหน่าย ให้หน่วยงานเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐานทางทะเบียนต่อไป

5) การรายงานผลการตรวจสอบการรับ-จ่ายพัสดุประจำปี มีขั้นตอน ดังนี้

เอกสารประกอบการจัดส่งรายงานผลการตรวจสอบการรับ-จ่ายพัสดุประจำปี

- สำเนาคำสั่งแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ตรวจสอบการรับ-จ่ายพัสดุประจำปี
- สำเนาบันทกักรายงานผลการตรวจสอบการรับ-จ่ายพัสดุประจำปีของเจ้าหน้าที่
- สำเนารายงานวัสดุคงเหลือ ณ 30 กันยายน ของปีการตรวจสอบ
- สำเนาทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์ ที่เคลื่อนไหวในปีการตรวจสอบ (รายการที่กลุ่มพัสดุ กองคลัง ได้มีหนังสือแจ้งตอบรับการขึ้นทะเบียนและส่งกลับคืนให้เก็บไว้เป็นหลักฐาน และสำเนาทะเบียนครุภัณฑ์ / ทะเบียนคุมทรัพย์สิน ที่จำหน่ายออกจากทะเบียน ภายในวันที่ 30 กันยายน ของปีการตรวจสอบเท่านั้น)
- สำเนาหนังสือแจ้ง สดง.ภูมิภาค

4.5 การดำเนินการจำหน่ายสัตว์ (ขาย ตาย โอน)

การดำเนินการจำหน่ายสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นกรณีขาย ตาย โอน จะมีรายละเอียดขั้นตอนที่ซับซ้อนกว่าการจำหน่ายพัสดุโดยทั่วไป ซึ่งกรมปศุสัตว์ได้กำหนดขั้นตอนไว้ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติมไว้แล้ว แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 และระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วย การจัดซื้อจัดจ้างและบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ประกาศใช้เมื่อปี พ.ศ.2560 ซึ่งส่งผลต่อการบังคับใช้ระเบียบกรมปศุสัตว์ดังกล่าว ซึ่งหน่วยงานสำคัญที่มีการเลี้ยงสัตว์มากที่สุดของกรมปศุสัตว์ เช่น สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ ได้กำหนดแนวทางการดำเนินการจำหน่ายสัตว์ไว้ ซึ่งมีรายละเอียดโดยสรุป ดังนี้

1) การคัดและจำหน่ายสัตว์ (กรณีสัตว์พันธุ์คัดออก หรือสัตว์คัดออก)

การจำหน่ายไม่ว่าจะเป็น การขาย การโอน การทำลาย ต้องผ่านกระบวนการขออนุมัติคัดและจำหน่ายสัตว์ก่อนเป็นอันดับแรกสุด โดยมีระเบียบ ขั้นตอน และเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560
- ประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง บัญชีราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์ พ.ศ.2560 ประกาศ ณ วันที่ 25 ตุลาคม 2560
- คำสั่งกรมปศุสัตว์มอบอำนาจให้ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมปศุสัตว์ในการจำหน่ายสัตว์ ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์

ขั้นตอนดำเนินการ

(1) เมื่อมีสัตว์เกิดความจำเป็นหรือสัตว์มีลักษณะที่ไม่เหมาะสมที่จะใช้ทำพันธุ์ เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลการเลี้ยงสัตว์จัดทำบันทึกขอความเห็นชอบ เสนอขอหัวหน้าหน่วยงานเพื่อพิจารณาขอความเห็นชอบการคัดสัตว์ พร้อมระบุเหตุผลความจำเป็นในการคัดและจำหน่ายสัตว์

(2) คณะกรรมการตรวจหาข้อเท็จจริงตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ ดำเนินการสอบข้อเท็จจริงและตรวจสอบการคัดสัตว์ และเหตุผลประกอบการคัดสัตว์

(3) คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง (คัตสัตว์) ดำเนินการตรวจคัตสัตว์ จัดทำบัญชีคัตแยกตามประเภทชนิด เช่น สัตว์คัตออก สัตว์พันธุ์คัตออก ทำลาย โอน เป็นต้น หรือแยกตามวัตถุประสงค์ หรือช่วงวัย (เช่น ทดแทนพันธุ์ จำหน่ายสัตว์พันธุ์คัตออกเมื่อหย่านม จำหน่ายสัตว์คัตออกเมื่อหย่านม จำหน่ายพ่อแม่พันธุ์ปลด (อายุมาก/เกินเป้าหมาย) สัตว์จำหน่ายอื่นๆ เป็นต้น ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการคัตสัตว์และการจำหน่ายสัตว์ พ.ศ. 2550 โดยจัดทำบัญชีคัตสัตว์ ซึ่งแต่ละบัญชีต้องระบุจำนวนรวมเพศผู้/เพศเมีย และข้อมูลรายตัวสัตว์ ตั้งแต่หมายเลขประจำตัวสัตว์ เพศ วันเกิด ทะเบียนครุภัณฑ์ (ถ้ามี) อายุ (ปี/เดือน) น้ำหนักปัจจุบัน ราคาต่อหน่วย ราคาประเมิน พร้อมระบุสาเหตุ/เหตุผลความจำเป็นในการขอคัตสัตว์ให้ชัดเจน โดยคณะกรรมการคัตสัตว์ต้องลงนามให้ครบถ้วนทุกบัญชี หากเป็นกรณีสัตว์ใหญ่ เช่น โค กระบือ พร้อมใบแสดงผลการทดสอบโรค เช่น Brucellosis, Tuberculosis และ Paratuberculosis ฯลฯ ภาพถ่ายสัณยศาสตร์ทุกตัวที่แสดงเบอร์สัตว์ให้ชัดเจน คำสั่งแต่งตั้งและภาพถ่ายคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง (คัตสัตว์) และ คณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ให้ครบถ้วน เพื่อขอความเห็นชอบต่อผู้มีอำนาจเพื่อพิจารณาเสนอ อธิบดีกรมปศุสัตว์ อนุมัติต่อไป ทั้งนี้

- บัญชีสัตว์พันธุ์คัตออก สำหรับ สัตว์ที่มีลักษณะดี เหมาะสมที่จะใช้ทำพันธุ์ แต่หน่วยงานมีมากเกินความต้องการและไม่มี ความจำเป็นที่จะใช้ประโยชน์ต่อไป

- บัญชีสัตว์คัตออก สำหรับ สัตว์ที่มีลักษณะไม่เหมาะสมที่จะเก็บไว้ทำพันธุ์

(4) หน่วยงานตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารรายงานผลการสอบข้อเท็จจริงและเอกสารประกอบการพิจารณา เสนอดันสังกัดเพื่อขออนุมัติคัตและจำหน่ายสัตว์พร้อมแสดงผลประกอบการคัต

(5) หน่วยงานต้นสังกัดตรวจสอบรายงานผลการสอบข้อเท็จจริงและเอกสารประกอบการพิจารณา

(6) หน่วยงานต้นสังกัด เสนออนุมัติกรมฯ กรณีจำหน่ายโดยวิธีเฉพาะเจาะจงโดยการเจรจาตกลงราคาพร้อมรายละเอียดตัวสัตว์ หรือ กรณีจำหน่ายโดยวิธีการขายทอดตลาดพร้อมประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่องขายทอดตลาด ให้กรมฯ ลงนามพร้อมรายละเอียดตัว โดยกรมฯ อนุมัติภายใน 7 วัน (ทั้งนี้ อยู่ในอำนาจการพิจารณาของ รอธ.ที่ได้รับมอบหมาย) และหน่วยงานต้นสังกัด แจ้งผลการอนุมัติจำหน่ายกลับหน่วยงานภายใน 7 วัน

(7) การจำหน่าย วิธีเฉพาะเจาะจง (ราคาได้มาและราคาประเมินขั้นต่ำไม่เกิน 500,000 บาท) และวิธีประมูลราคาด้วยวาจา โดยขายตามประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง บัญชีราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัตออก สัตว์คัตออก ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์ พ.ศ.2560 ประกาศ ณ วันที่ 25 ตุลาคม 2560

(7.1) การขายสัตว์ใหญ่ เช่น โค กระบือ เนื่องด้วยระยะหลังกรมปศุสัตว์มีนโยบายให้ดำเนินการจำหน่ายสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์ใหญ่ เช่น โค กระบือ เพื่อจำหน่ายให้แก่เกษตรกรทั่วไป โดยวิธีขายทอดตลาด แบบประมูลรายตัวด้วยวาจา สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์จึงได้จัดทำขั้นตอนการจำหน่ายสัตว์ ไว้ ดังนี้

- ประกาศขายทอดตลาด ต้องติดประกาศเรื่องการขายทอดตลาดล่วงหน้าอย่างน้อย 15 วันทำการที่หน่วยงาน ประกาศทางวิทยุชุมชน เว็บไซต์ของหน่วยงาน เว็บไซต์ส่วนกลาง หรือสื่ออย่างน้อย 1 ช่องทาง โดยระบุวัน เวลา และสถานที่ในการจำหน่ายให้ชัดเจน

- ลงทะเบียนร่วมประมูล เกษตรกรที่สนใจร่วมการขายทอดตลาด (ประมูลรายตัว) ลงทะเบียนก่อนการเปิดขายทอดตลาดไม่น้อยกว่า 30 นาที ณ สถานที่จำหน่ายสัตว์

- ประมูลสัตว์ ผู้เสนอราคาสูงสุดและไม่ต่ำกว่าราคาประเมินจะเป็นผู้ชนะการประมูล ตามเงื่อนไขการขายทอดตลาด สัตว์ที่ไม่ผ่านการประมูลจะนำไปดำเนินการประกาศขายทอดตลาดอีกครั้ง สำหรับสัตว์ที่มีผู้ประมูลได้จะถูกจัดเตรียมเพื่อรอส่งมอบให้ผู้ชนะเมื่อส่วนราชการได้รับชำระเงินครบถ้วนแล้ว

(7.2) การขายสัตว์ใหญ่ เช่น โค กระบือ ให้เกษตรกรเครือข่าย/หน่วยงานอื่น และการขายสัตว์ปีกสัตว์เล็กให้แก่เกษตรกรทั่วไป และเกษตรกรฟาร์มเครือข่าย เพื่อส่งเสริมเกษตรกรในเลี้ยงสัตว์พันธุ์ดีตามข้อกำหนดของโครงการ ซึ่งหน่วยงานต้องจำหน่ายสัตว์ให้เกษตรกรตามลำดับการจองสัตว์พันธุ์ โดยสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์จึงได้จัดทำขั้นตอนการจำหน่ายสัตว์ ไว้ ดังนี้

- แจกเกษตรกรให้มาซื้อสัตว์ ให้หน่วยงานแจ้งเกษตรกรมาซื้อสัตว์ ตามลำดับการจองกรณีที่เกษตรกรไม่ติดต่อหรือไม่มารับสัตว์ ภายใน 7 วันทำการ ให้เรียกเกษตรกรลำดับถัดไปแทน พร้อมทั้งแจ้งรายละเอียดการส่งมอบเพื่อให้เกษตรกรได้เตรียมเอกสารการขออนุญาตเคลื่อนย้ายสัตว์ตามระเบียบของทางราชการ การเตรียมพาหนะและอุปกรณ์ในการเคลื่อนย้ายสัตว์

- การจำหน่ายโดยวิธีตกลงราคา โดยกำหนดราคาตามบัญชีราคาสัตว์ เป็นราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออกตามประกาศกรมปศุสัตว์ และระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการคัดและจำหน่ายสัตว์ ซึ่งคำนวณตามน้ำหนักสัตว์มีชีวิตในวันที่จำหน่ายจริง

(7.3) กรณีสัตว์เล็กและสัตว์ปีก มีการจัดทำสมุดควบคุมการจองสัตว์พันธุ์และมีผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน พร้อมประกาศรายชื่อเกษตรกรตามลำดับการจอง โดยจะแจ้งเกษตรกรให้มาซื้อสัตว์ตามลำดับการจอง กรณีที่เกษตรกรไม่ติดต่อหรือไม่มารับสัตว์ภายใน 7 วันทำการ ให้เรียกเกษตรกรลำดับถัดไปแทน

(8) เกษตรกรต้องเตรียมรถและอุปกรณ์ในการเคลื่อนย้ายสัตว์ เตรียมเอกสารเพื่อขอเคลื่อนย้ายสัตว์ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการเคลื่อนย้ายสัตว์ และตามระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการอนุญาต การตรวจโรคและการทำลายเชื้อโรค ในการเคลื่อนย้ายสัตว์หรือซากสัตว์ภายในราชอาณาจักร พ.ศ. 2546

(9) ชำระเงิน เกษตรกรต้องชำระเงินทันทีเต็มจำนวนหรืออย่างน้อยร้อยละ 25 ของราคาขายทอดตลาดหรือราคาจำหน่าย โดยคณะกรรมการจำหน่ายสัตว์รับชำระเงิน ณ สถานที่จำหน่ายสัตว์ และชำระส่วนที่เหลือภายใน 3 วันทำการ หากไม่ดำเนินการชำระเงินให้ครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนดจะดำเนินการริบเงินมัดจำนั้น หากเกษตรกรได้ชำระเงินครบถ้วนตามจำนวนแล้วจึงจะได้รับใบเสร็จรับเงิน

(10) หน่วยงานส่งมอบสัตว์ให้แก่เกษตรกรภายหลังที่เกษตรกรได้ชำระเงินถูกต้องครบถ้วนตามจำนวนแล้ว และสามารถเคลื่อนย้ายสัตว์ได้ทันที พร้อมทั้ง ให้คำแนะนำ/แจกคู่มือ หน่วยงานให้คำแนะนำถึงวิธีการเลี้ยงสัตว์ และการจัดการฟาร์ม หรือหากมีคู่มือ หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องให้แจกแก่เกษตรกรด้วย

(11) หน่วยงานรายงานผลการจำหน่ายไปยัง หน่วยงานต้นสังกัด ภายใน 1 เดือนหลังการจำหน่าย เพื่อดำเนินการขอจำหน่ายทะเบียน หากขายทอดตลาดไม่ได้ หน่วยงานต้องทำเรื่องขออนุมัติใหม่หรือทำเรื่องขออนุมัติใหม่โดยวิธีเฉพาะเจาะจง

หลักฐานที่เกี่ยวข้อง

(1) การขออนุมัติคัดเพื่อจำหน่ายเป็นพันธุ์คัดออกหรือสัตว์คัดออก

- หนังสือปะหน้ารายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริง (การคัดสัตว์) เพื่อขออนุมัติจำหน่าย (สัตว์ใหญ่ โค กระบือ และสัตว์เล็ก แพะแกะ ที่มีอายุตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ซึ่งอยู่ในอำนาจผู้อำนวยการสำนักขออนุมัติ)
- สำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์
- รายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงของคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง (การคัดสัตว์)
- รายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริง กรณีพัสดุชำรุด (ใบขวาง) เป็นรายงานที่จัดทำโดยคณะกรรมการตรวจคัดสัตว์ โดยต้องรายงานสัตว์ที่มีการตัดจำหน่ายออกจากทะเบียน/บัญชีคุม โดยต้องระบุ

ข้อมูลเป็นรายตัวให้ครบถ้วน ถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วย วันเดือนปีที่ได้มา เลขที่/รหัสเบอร์ประจำตัวสัตว์ พันธุ์ เพศ หมายเลขทะเบียนคุมครุภัณฑ์ (ถ้ามี) จำนวนตัว ราคาต่อหน่วยที่ได้มา (กรณีสัตว์เกิดในหน่วยงานให้ คำนวณจากน้ำหนักแรกเกิด คูณราคาประกาศขายสัตว์พันธุ์คัดออกของกรมปศุสัตว์) ระยะเวลาการใช้งาน (ปี) ใช้งานประจำที่ สภาพปัจจุบันและสาเหตุการชำรุด ราคาจำหน่าย หมายเหตุ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ พร้อม ให้ คณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริง (คัดสัตว์) ลงนามรับรองทุกคนให้ครบถ้วน

- บัญชีคัดสัตว์ แยกบัญชีพันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก โดยให้คณะกรรมการฯลงนามทุกแผ่น
- รูปภาพสัตว์ที่ต้องการขอจำหน่าย (แสดงเลขประจำตัวสัตว์ให้ชัดเจน) กรณีสัตว์คัดออกต้อง ระบุสาเหตุ เช่น สัตว์อายุมาก สุขภาพอ่อนแอ ป่วยเรื้อรัง เต้านมบอด อักเสบเรื้อรัง ปัญหาระบบสืบพันธุ์ เป็นต้น ควรเป็นภาพถ่ายสี โดยถ่ายให้เห็นเบอร์หู ภาพถ่ายทั้งตัว
- บันทึกขออนุมัติคัดสัตว์ (ถึงหัวหน้าหน่วยงาน) พร้อมบัญชีรายละเอียดประกอบการคัด
- ผลการตรวจชันสูตรโรค หรือใบรับรองฟาร์มปลอดโรค ฯ พร้อมใบตรวจโรคสำหรับโคที่ อายุมากกว่า 6 เดือน (บรูเซลโลซิส และวัณโรค) เฉพาะหมายเลขที่ขาย ยกเว้น สัตว์เล็กและสัตว์ปีก

(2) การรายงานผลการจำหน่ายสัตว์

- หนังสือปะหน้ารายงานผลการจำหน่ายสัตว์ออกจากทะเบียน
- สำเนาแจ้ง สตง. ภูมิภาค (ทุกกรณีที่จำหน่ายสัตว์)
- สำเนาบัญชีสด/ทะเบียนครุภัณฑ์ (ก.ป.ศ. 4ค. หรือทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์) สำเนาสมุดทะเบียนคุมฝูง ที่ลงหมายเหตุการจำหน่ายออกจากทะเบียน หรือบัญชีแล้ว
- รายงานผลการจำหน่ายสัตว์ของคณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ บัญชีจำหน่ายสัตว์ ใบสรุป การจำหน่าย พร้อม สำเนาใบเสร็จรับเงิน, ใบนำฝากเงิน pay-in Slip, นส.01, นส.02 ใบนำส่งเงินรายได้แผ่นดิน และเงินรายได้ ตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยเงินรายได้ฯ (60/40)
- สำเนาเรื่องเดิมที่ขออนุมัติจำหน่าย ที่สำนักฯ หรือ ศูนย์วิจัยฯ อนุมัติให้จำหน่าย ประกอบด้วยรายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริง (การคัดสัตว์) รายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริง กรณีพัสดุชำรุด (ใบ ขวาง) ที่แสดงราคาประเมินให้แสดงราคา ขออนุมัติคัดสัตว์ และบัญชีคัดสัตว์
- สำเนาคำสั่งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง (คัดสัตว์) และคณะกรรมการจำหน่ายสัตว์

2) ขออนุมัติคัดจำหน่าย กรณีสัตว์ป่วย

ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560
- ประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง บัญชีราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์ พ.ศ.2560

ขั้นตอนดำเนินการ

(1) เมื่อมีสัตว์แสดงอาการป่วย เจ้าหน้าที่ผู้เลี้ยงแจ้งผู้ควบคุมเพื่อแจ้งสัตวแพทย์มาทำการรักษา และให้ความเห็น หากสัตวแพทย์ ไม่สามารถรักษาให้สัตว์ดังกล่าวให้หายปกติได้ให้หน่วยงานขอจำหน่ายตาม ระเบียบฯ เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลการเลี้ยงสัตว์ รายงานเสนอหัวหน้าหน่วยงานเพื่อขออนุมัติคัด (กรณีสัตว์ป่วย)

(2) คณะกรรมการตรวจหาข้อเท็จจริงตามคำส่งกรมปศุสัตว์ ดำเนินการสอบข้อเท็จจริงและ ตรวจสอบการคัดสัตว์ (กรณีสัตว์ป่วย) แสดงเหตุผลประกอบการขอคัดสัตว์

(3) สรุปรายงานและจัดทำบัญชีตรวจคัดสัตว์ (กรณีสัตว์ป่วย) ตามความเห็นของสัตวแพทย์ที่ทำการรักษาและให้ความเห็น (แนบประวัติการรักษาและภาพถ่ายประกอบให้ชัดเจน)

(4) หน่วยงานตรวจสอบความถูกต้องเอกสารรายงานผลการสอบข้อเท็จจริง และเอกสารประกอบการพิจารณา เสนอหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อขออนุมัติคัดและจำหน่ายสัตว์พร้อมแสดงผลประกอบการคัด

(5) หน่วยงานต้นสังกัด ตรวจสอบรายงานผลการสอบข้อเท็จจริง และเอกสารประกอบการพิจารณาขออนุมัติภายใน 7 วัน (ทั้งนี้ อยู่ในอำนาจการพิจารณาของสำนักที่ได้รับมอบหมาย)

(6) หน่วยงานรายงานผลการจำหน่ายไปยังหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อขอจำหน่ายทะเบียน

หลักฐานที่เกี่ยวข้อง

- คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริง (การคัดสัตว์) และคณะกรรมการจำหน่ายสัตว์
- รายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงของคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริง (การคัดสัตว์) เป็นรายงานการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีสัตว์ตายของคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงกรณีสัตว์ตาย โดยต้องมีบันทึกคำให้การของคณงานเลี้ยงสัตว์ และ เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมการเลี้ยงสัตว์
- รายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงกรณีพัสดุชำรุด คณะกรรมการตรวจคัดสัตว์ ต้องรายงานสัตว์ที่มีการตัดจำหน่ายออกจากทะเบียน/บัญชีคุม โดยต้องระบุข้อมูลเป็นรายตัวให้ครบถ้วน ถูกต้อง
- ทะเบียนครุภัณฑ์ (ก.ป.ศ. 4ค. หรือทะเบียนคุมทรัพย์สิน)
- ประวัติการรักษา โดยสัตวแพทย์ลงนาม
- รูปภาพสัตว์ตาย ต้องระบุให้เห็นเบอร์หู/เบอร์ข้างลำตัว ที่แสดงเลขประจำตัวสัตว์ที่ชัดเจน ควรเป็นภาพถ่ายสี โดยถ่ายให้เห็นเบอร์หู ภาพถ่ายทั้งตัว

3) รายงานสัตว์ตาย

ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560

ขั้นตอนดำเนินการ

(1) เมื่อพบสัตว์ในหน่วยงานตาย คณงานเลี้ยงสัตว์ต้องรายงานสัตว์ตายทันทีที่พบ ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลการเลี้ยงสัตว์ รายงานเบื้องต้นถึงสาเหตุการตาย

(2) เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลการเลี้ยง ตรวจสอบหาสาเหตุการตาย เก็บหลักฐานสัตว์ตาย จัดทำหนังสือรายงานสัตว์ตายเสนอต่อหัวหน้าหน่วยงาน พิจารณาสั่งการ

(3) คณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง (คัดสัตว์) คณะกรรมการจำหน่าย ดำเนินการ ดังนี้

- สอบข้อเท็จจริงเพื่อหาสาเหตุการตายของสัตว์ เช่น ประวัติการเลี้ยงดู ประวัติการรักษา
- จัดทำรายงานผลการตรวจสอบข้อเท็จจริงความผิดทางละเมิด
- จัดทำรายงานผลการจำหน่ายสัตว์ การจัดการซากหรือการจำหน่ายซากสัตว์

(4) หน่วยงานตรวจสอบความถูกต้องเอกสารรายงานผลการสอบข้อเท็จจริงและเอกสารประกอบการพิจารณาเสนอหน่วยงานต้นสังกัดเพื่อรายงานให้กรมฯทราบและขออนุมัติจำหน่ายทะเบียน โดยให้ดำเนินการภายใน 1 เดือน

(5) สำนัก/หน่วยงานต้นสังกัด ตรวจสอบรายงานผลการสอบข้อเท็จจริง และเอกสารประกอบการพิจารณาจัดทำบันทึกข้อความเสนอกองคลัง จำหน่ายออกจากทะเบียนและเสนองรมฯทราบ ทั้งนี้ อยู่ในอำนาจการพิจารณาของ รอธ.ที่ได้รับมอบหมาย

(6) กรมฯทราบอนุมัติจำหน่ายทะเบียน

หลักฐานการรายงานสัตว์ตาย

- หนังสือปะหน้ารายงานผลการจำหน่ายสัตว์ตายออกจากทะเบียน
- บันทึกรายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงของคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง ณ วันที่สัตว์ตาย เป็นรายงานการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีสัตว์ตายของคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงกรณีสัตว์ตาย โดยต้องมีบันทึกคำให้การของคณงานเลี้ยงสัตว์ และ เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมการเลี้ยงสัตว์
- รายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงกรณีพัสดุชำรุดทุกตัว (ใบขาว) และบันทึกการสอบสวน โดยคณะกรรมการตรวจคัดสัตว์ ต้องรายงานสัตว์ที่มีการตัดจำหน่ายออกจากทะเบียน/บัญชีคุม ระบุข้อมูลเป็นรายตัวให้ครบถ้วน ถูกต้อง ซึ่งประกอบด้วย วันเดือนปีที่ได้มา เลขที่/รหัสเบอร์ประจำตัวสัตว์ พันธุ์ เพศ หมายเลขทะเบียนคุมครุภัณฑ์ (ถ้ามี) จำนวนตัว ราคาต่อหน่วยที่ได้มา (กรณีสัตว์เกิดในหน่วยงานให้คำนวณจากน้ำหนักแรกเกิด คูณราคาประกาศขายสัตว์พันธุ์คัดออกของกรมปศุสัตว์) ระยะเวลาการใช้งาน (ปี) ใช้งานประจำที่ สภาพปัจจุบันและสาเหตุการชำรุด ราคาจำหน่าย (ประเมินจากน้ำหนัก ณ วันที่สัตว์ตาย คูณ ราคาประกาศขายสัตว์พันธุ์คัดออกกรมปศุสัตว์) หมายเหตุ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ พร้อม ให้คณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริง (คัดสัตว์) ลงนามรับรองทุกคนให้ครบถ้วน
- รูปภาพสัตว์ตาย ต้องระบุให้เห็นเบอร์หู/เบอร์ข้างลำตัว ที่แสดงเลขประจำตัวสัตว์ที่ชัดเจน ควรเป็นภาพถ่ายสี โดยถ่ายให้เห็นเบอร์หู ภาพถ่ายทั้งตัว และหากผ่าซากให้ถ่ายภาพการอวัยวะภายในด้วย และได้ภาพถ่ายให้ระบุรายละเอียดของสัตว์ตายไว้ เช่น หมายเลขสัตว์ เพศ พันธุ์ วันที่เกิด วันที่ตาย อายุสัตว์ (ปี/เดือน) ซึ่งหากมีวันที่ในภาพถ่ายจะเป็นประโยชน์ต่อการยืนยันสัตว์ตายหรือจำหน่ายได้อย่างชัดเจน กรณีการถ่ายภาพสุกรอายุ 1 เดือนขึ้นไป แพะ แกะ กวาง ให้ถ่ายภาพทุกตัว
- ประวัติการรักษา โดยสัตวแพทย์ลงนาม และรายงานผลการตรวจชันสูตรซาก (กรณีนายสัตวแพทย์ทำการเปิดซาก) หรือรายงานผลการตรวจชันสูตรจาก ศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ หรือสถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ (กรณีที่สัตวแพทย์ผู้ผ่าซาก ลงความเห็นให้ส่งซากหรือชิ้นส่วนเข้าวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการ) หากเป็นสุกรอายุ 1 เดือนขึ้นไปแพะ แกะ กวาง ให้ส่งชันสูตรซากทุกตัว โดยการส่งชันสูตรซากสัตว์อ้างอิงจากคู่มือปฏิบัติงานสุขภาพสัตว์
- แบบบันทึกรายงานสัตว์ตาย (แบบ รง. 1) เป็นรายงานที่คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริง ต้องรายงานผลการตรวจสอบและข้อเท็จจริงเบื้องต้น เสนอต่อ หัวหน้าศูนย์ฯ เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ ประกอบด้วย ประวัติของสัตว์ตาย รายละเอียดการตรวจสอบข้อเท็จจริง ข้อเท็จจริงเบื้องต้น ตามที่คณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงตรวจสอบพบ โดยบรรยายสภาพการเลี้ยงดู ประวัติการป่วย และการรักษา สภาพลักษณะกายภาพภายนอก และสภาพอวัยวะภายใน ให้ชัดเจนตามจริง และความเห็นของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง ถึงเหตุแห่งการตายและการจัดการซาก

- บันทึกรายงานสัตว์ตายและขออนุมัติจำหน่ายออกจากทะเบียน (แบบ รง. 2) ณ วันที่สัตว์ตาย บันทึกคำให้การ เป็นบันทึกรายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงเบื้องต้น สาเหตุการตายของสัตว์ วิธีการจัดการซาก และผลการพิจารณาเหตุแห่งการตายของสัตว์ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 เพื่อเสนอต่อผู้มีอำนาจ

- หนังสือที่ผู้มีอำนาจอนุมัติจำหน่าย ณ วันที่สัตว์ตาย (มอบให้หัวหน้าหน่วยงานเป็นผู้มีอำนาจ)

- รายงานผลการจำหน่ายสัตว์ของคณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ เมื่อคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ความเห็นต่อการดำเนินการจัดการซากสัตว์ตายแล้ว (ขายซาก/ฝังซาก/ ใช้สารเคมี/เผาซาก) คณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ที่ได้รับแต่งตั้งต้องดำเนินการจำหน่ายตามความเห็นดังกล่าว และรายงานผลการดำเนินการจำหน่ายสัตว์ โดยรายงานพันธุ์ เพศ หมายเลขสัตว์ตายที่มีการขายซาก จำนวนเงินที่ขายซาก/หนังสือหลักฐานใบเสร็จรับเงิน พร้อมให้คณะกรรมการทุกคนลงนามรับรอง กรณีการทำลายซากสัตว์ตายควรมีภาพถ่ายแบบประกอบและแนบสำเนาใบนำส่งรายได้แผ่นดิน (นส.01, นส.02, ใบเสร็จรับเงิน) ให้ครบถ้วน

- สำเนาบัญชีวิสดุ (กปศ 4 ว) /ทะเบียนครุภัณฑ์ (กปศ. 4ค./ทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์) ที่ลงนามหมายเหตุการจำหน่ายทรัพย์สินออกจากบัญชี/ทะเบียนแล้ว

- บัญชีสัตว์ตายประจำเดือน โดยสัตว์ตายแต่ละตัวต้องแสดงข้อมูลหมายเลขประจำตัวสัตว์ พันธุ์ เพศ วันที่จำหน่าย อายุ น้ำหนัก มูลค่า การเลี้ยงดู ประวัติการป่วยและการรักษา สภาพลักษณะกายภาพภายนอก การจัดการเกี่ยวกับซาก และสาเหตุการตาย พร้อมสรุปมูลค่าความเสียหายรวม (มูลค่าสัตว์ตายรวมทุกรายการ) ซึ่งการคิดมูลค่า (ประเมินค่าเสียหาย) ให้ใช้ราคาตามประกาศกรมปศุสัตว์ และคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง(คัดสัตว์) ต้องรับรองด้วยว่า “สัตว์ตายดังกล่าวที่รายงานไว้ ได้ตายจากเหตุที่เกิดขึ้นตามปกติวิสัย และเป็นเหตุสุดวิสัยจริง” พร้อมลงนามรับรองให้ครบถ้วน

- สำเนาหนังสือแจ้ง สดง ภูมิภาค (ทุกกรณีที่สัตว์ตาย) กรณีหน่วยงานรวบรวมแจ้งทุกสิ้นเดือนให้รายงานว่าทั้งนี้อยู่ระหว่างการดำเนินการแจ้ง สดง ภูมิภาคทราบสำเนาคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์ /คณะกรรมการจำหน่าย

- บันทึกถึง ผู้อำนวยการสำนัก (ต้นสังกัด) เรื่องรายงานสัตว์ตาย เพื่อโปรดพิจารณา

4) รายงานการทำลายสัตว์กรณีเป็นโรคระบาด

ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

- ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560

- สำเนาคำสั่งกรมปศุสัตว์ ที่ 988/2560 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการกำกับดูแลและติดตามผลการทำลายสัตว์ของหน่วยงานในสังกัดสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์กรณีเกิดโรคระบาดสัตว์

- สำเนาหนังสือกรมปศุสัตว์ ที่ กษ 0605/ว36122 ลงวันที่ 22 พฤศจิกายน 2560 เรื่อง ขั้นตอนการทำลายสัตว์ของหน่วยงานในสังกัดสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรณีเกิดโรคระบาด

- สำเนาประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการทำลายสัตว์ที่เป็นโรคระบาด หรือมีเหตุอันสมควรสงสัยว่าเป็นโรคระบาด หรือสัตว์หรือซากสัตว์ที่เป็นพาหะของโรคระบาด พ.ศ.2563 ลงวันที่ 30 เมษายน 2563

หลักฐานกรณีทำลายสัตว์

- หนังสือปะหน้ารายงานผลการทำลายสัตว์พร้อมขออนุมัติออกจากทะเบียน
- สำเนาหนังสือแจ้ง สตง. ภูมิภาค (ทุกกรณีที่สัตว์ตาย) กรณีหน่วยงานรวบรวมแจ้งทุกสิ้นเดือนให้รายงานว่า ทั้งนี้ อยู่ระหว่างดำเนินการแจ้งให้ สตง. ภูมิภาคทราบ
- รายงานผลการทำลายสัตว์ของคณะกรรมการ/รูปภาพขั้นตอนการทำลายสัตว์
- สำเนาทะเบียนคุมทรัพย์สิน กรมปศุสัตว์ หรือสำเนาสมุดทะเบียนคุมฝูง
- บันทึกผลการติดตามการทำลายสัตว์
- เอกสารเรื่องเดิมที่อนุมัติให้ทำลายและรายงานสอบข้อเท็จจริงฯ พัสดฯ รุด
- สำเนาคำสั่งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง (คัดสัตว์) และคณะกรรมการจำหน่ายสัตว์

4.6 ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยรายได้จากการผลิตและการจำหน่ายด้านปศุสัตว์ พ.ศ.2562 และแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“เงินรายได้” หมายความว่า เงินหรือผลประโยชน์อื่นที่กรมปศุสัตว์ได้รับไว้เป็นกรรมสิทธิ์จากการจำหน่ายพันธุ์สัตว์ ซากสัตว์ นำนมดิบ ไข่มีเชื้อหรือไข่ไก่ฟัก ไข่ปลอดภูมิคุ้มกันเฉพาะ พันธุ์พืชอาหารสัตว์ เสี่ยงอาหารสัตว์ วัตถุดิบอาหารสัตว์ น้ำเชื้อ เอ็มบริโอ และผลพลอยได้จากฟาร์มปศุสัตว์

“พันธุ์สัตว์” หมายความว่า พันธุ์สัตว์ที่หน่วยงานของกรมปศุสัตว์ได้ดำเนินการเลี้ยง ได้แก่ กระบือ โค เนื้อ โคนม สุกร แพะ แกะ กวาง สัตว์ปีก

“ซากสัตว์” หมายความว่า ร่างกายหรือส่วนของร่างกายสัตว์ที่ตายแล้ว สิ่งใดๆ ที่ได้จากสัตว์ที่มีชีวิตหรือสัตว์ที่ตายแล้ว

“นํานมดิบ” หมายความว่า นํานมที่ได้จากแม่โคหลังคลอดลูกไม่น้อยกว่า 3 วัน ต้องไม่มีนํานมเหลือง (colostrum) บ่น ไม่ผ่านการแยกองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งของนํานมออกหรือเติมสารอื่นใดและไม่ผ่านกรรมวิธีใดๆ ยกเว้นการทำให้เย็น

“ไข่มีเชื้อ หรือ ไข่ฟัก” (Embryonated eggs) หมายความว่า ไข่ที่มีตัวอ่อนเจริญเติบโตอยู่ภายในไข่

“ไข่ปลอดภูมิคุ้มกันเฉพาะ” (Specific Antibody Negative eggs: SAN eggs) หมายความว่า ไข่ที่ปลอดภูมิคุ้มกันจากโรคไข้หวัดนก และโรคนิวคาสเซิล

“พันธุ์พืชอาหารสัตว์” หมายความว่า ส่วนของพืชอาหารสัตว์ที่ใช้สำหรับขยายพันธุ์ ได้แก่ เมล็ดพันธุ์ หน่อพันธุ์ ท่อนพันธุ์ และกล้าพันธุ์

“เสี่ยงอาหารสัตว์” หมายความว่า อาหารสัตว์ หรือพืชอาหารสัตว์ที่ใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ อาหารผสมสำเร็จรูป อาหารผสมเสร็จ (TMR) พืชแห้ง พืชสด พืชหมัก วัสดุเศษเหลือทางการเกษตรและผลพลอยได้ทางอุตสาหกรรม

“วัตถุดิบอาหารสัตว์” หมายความว่า สารใดๆ ก็ตามที่ทำให้คุณค่าทางโภชนาหรือสารอาหารที่ทำให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกายสัตว์ ซึ่งได้มาจากพืช สัตว์ หรือจากการสังเคราะห์ เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง

“เชื้อ” หมายความว่า สารพันธุกรรมจากพ่อพันธุ์สัตว์สำหรับการปฏิสนธิ

“เอ็มบริโอ” หมายความว่า ตัวอ่อนของสัตว์ที่ยังไม่เจริญเติบโตจนถึงขั้นมีอวัยวะ และยังไม่ฝังตัวที่ผนังมดลูกของสัตว์นั้น

“ผลพลอยได้จากฟาร์มปศุสัตว์” หมายความว่า ผลผลิตรอง หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจให้เกิดจากกระบวนการผลิต เช่น มูลสัตว์ แก๊สชีวภาพ

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีกรมปศุสัตว์

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการบริหารเงินรายได้จากการผลิตและจำหน่ายด้านปศุสัตว์

ข้อ 6 ให้มี “คณะกรรมการบริหารเงินรายได้จากการผลิตและจำหน่ายด้านปศุสัตว์” ประกอบด้วย

(1) อธิบดี เป็นประธานกรรมการ

(2) กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ รองอธิบดีที่ได้รับมอบหมาย ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาอาหารสัตว์ ผู้อำนวยการสำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ ผู้อำนวยการกองแผนงาน ผู้อำนวยการสำนักกฎหมาย ผู้อำนวยการกองคลัง

ให้ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ เป็นกรรมการและเลขานุการ และให้หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไปสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ 7 คณะกรรมการ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณออนุมัติรายการค่าใช้จ่ายจากเงินรายได้จากการผลิต และจำหน่ายด้านปศุสัตว์

(2) ควบคุมกำกับดูแล ตรวจสอบการใช้จ่ายเงินจากเงินรายได้จากการผลิตและจำหน่ายด้านปศุสัตว์

(3) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อรับผิดชอบงานตามความจำเป็น และเหมาะสม

ข้อ 9 เงินรายได้ให้ดำเนินการดังนี้

(1) ร้อยละ 40 ให้หน่วยงานนำส่งเป็นรายได้แผ่นดิน

(2) ร้อยละ 60 ให้หน่วยงานเก็บไว้เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินการผลิตด้านปศุสัตว์

การนำเงินส่งเป็นรายได้แผ่นดินตามข้อ 9 (1) ให้ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงการคลัง

ข้อ 10 ให้กรมปศุสัตว์เปิดบัญชีเงินฝากที่กรมบัญชีกลาง ชื่อบัญชี “บัญชีเงินรายได้จากการผลิตและจำหน่ายด้านปศุสัตว์” เพื่อฝากเงินรายได้ตามข้อ 9 (2) ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

หนังสือกรมปศุสัตว์ด่วนที่สุดที่ กษ 0603/ว 16046 ลงวันที่ 5 มิถุนายน 2562 เรื่อง แนวทางการดำเนินการตาม ระเบียบกรมว่าด้วยเงินรายได้จากการผลิต และจำหน่ายด้านปศุสัตว์ พ.ศ...ไปพลางก่อน ซึ่งการดำเนินการตามระเบียบดังกล่าวเริ่มมีผลบังคับใช้วันที่ 7 มิถุนายน 2562 โดยเกี่ยวข้องกับการจัดเก็บเงินรายได้แผ่นดิน รหัส 613 ค่าขายพืชผลและพันธุ์สัตว์ และ รหัส 642 ค่าขายของเบ็ดเตล็ด เฉพาะขายซากสัตว์และค่าขนาน้ำเชื้อ ของหน่วยงานที่มีการเลี้ยงสัตว์ในสังกัดของ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ โดยเมื่อหน่วยงานได้รับเงินให้ออกใบเสร็จรับเงิน และจัดทำรายละเอียดการรับและนำส่งเงินรายได้จากการผลิต และจำหน่ายด้านปศุสัตว์ เพื่อ ประกอบการนำส่งเงิน

เมื่อมีการขายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก หรือ ผลพลอยได้อื่นจากปศุสัตว์ หน่วยงานต้องจัดเก็บและนำส่งเงินเป็นรายได้แผ่นดิน และ/หรือเงินฝากคลัง ให้ถูกต้องครบถ้วน เมื่อได้รับเงินรายได้แผ่นดิน รหัส 613 ค่าขายพืชผลและพันธุ์สัตว์ และ รหัส 642 ค่าขาย ของเบ็ดเตล็ด (ค่าขายซากสัตว์ และค่าขนาน้ำเชื้อ) ให้แยกเงินเป็น นำส่งรายได้แผ่นดิน 40% และ นำฝากคลังตามระเบียบกรมฯ 60% โดยรายละเอียดรหัสรายได้ ดังนี้

รหัส 613 ค่าขายพืชผลและพันธุ์สัตว์ เป็นค่าขายพันธุ์สัตว์และสัตว์คัดออก ของศูนย์วิจัย/สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ ได้แก่ โค กระบือ แพะ แกะ สุกร ไก่ เป็ด ห่าน อูฐ นกกระเจือกเทศ และนกกระทา (ไม่รวมซากสัตว์) และไข่ (ไม่มีเชื้อ) นำนมดิบ ชื่อบัญชีแยกประเภท “บัญชีรายได้ค่าขายพืชผลและพันธุ์สัตว์”

รหัส 642 ค่าขายของเบ็ดเตล็ด ประกอบด้วย ค่าขายน้ำเชื้อสัตว์ ค่าจำหน่ายสัตว์พันธุ์ (ของหน่วยงานที่ไม่ใช่ ศูนย์วิจัย/สถานีบำรุงพันธุ์สัตว์ที่ระบุในรหัส 613) ค่าจำหน่ายสัตว์ปลดทดลอง และค่าจำหน่ายซากสัตว์ ชื่อบัญชีแยกประเภท “บัญชีรายได้ค่าขายของเบ็ดเตล็ด”

4.7 ประกาศกรมปศุสัตว์ เกี่ยวกับการกำหนดราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก ผลผลิตและผลพลอยได้จากสัตว์

กรมปศุสัตว์ ได้มีประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง บัญชีราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก ผลผลิตและผลพลอยได้จากสัตว์ พ.ศ.2560 ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 25 ตุลาคม 2560 และมีผลให้ใช้บังคับนับแต่วันถัดจากวันประกาศเป็นต้นไป จนถึงในปัจจุบัน

1) ราคาสัตว์พันธุ์คัดออก

(1) โคนเนื้อ ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ตามเพศ และน้ำหนัก

(ก) โคพันธุ์บราห์มัน พันธุ์ตาก พันธุ์กบินทร์บุรี พันธุ์ภูพาน

เพศผู้	หย่านมถึง 6 ปี	ราคากิโลกรัมละ	120 บาท
	มากกว่า 6 ปี	ราคากิโลกรัมละ	110 บาท
เพศเมีย	หย่านมถึง 10 ปี	ราคากิโลกรัมละ	140 บาท
	มากกว่า 10-11 ปี	ราคากิโลกรัมละ	130 บาท
	มากกว่า 11-12 ปี	ราคากิโลกรัมละ	120 บาท
	มากกว่า 12 ปี	ราคากิโลกรัมละ	110 บาท

(ข) โคพันธุ์พื้นเมือง

เพศผู้	หย่านมถึง 6 ปี	ราคากิโลกรัมละ	90 บาท
	มากกว่า 6 ปี	ราคากิโลกรัมละ	80 บาท
เพศเมีย	หย่านมถึง 9 ปี	ราคากิโลกรัมละ	110 บาท
	มากกว่า 9-10 ปี	ราคากิโลกรัมละ	100 บาท
	มากกว่า 10-11 ปี	ราคากิโลกรัมละ	90 บาท
	มากกว่า 11 ปี	ราคากิโลกรัมละ	80 บาท

(2) โคนนม ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ตามเพศ และน้ำหนัก ดังนี้

(ก) โคพันธุ์ขาว - ดำ และโคนมพันธุ์ผสม

เพศเมีย	ราคากิโลกรัมละ	100 บาท
เพศเมีย อุ้มท้อง	ราคาตัวละ	36,000 บาท

(ข) โคพันธุ์ชาฮิวาล

เพศผู้ ทุกอายุของโค	ราคากิโลกรัมละ	90 บาท
เพศเมีย ทุกอายุของโค	ราคากิโลกรัมละ	100 บาท

(3) กระป๋องพื้นเมือง ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ตามเพศ และน้ำหนัก ดังนี้

เพศผู้	หย่านมถึง 8 ปี	ราคากิโลกรัมละ	120 บาท
	มากกว่า 8 ปี	ราคากิโลกรัมละ	110 บาท
เพศเมีย	หย่านมถึง 10 ปี	ราคากิโลกรัมละ	120 บาท
	มากกว่า 10-11 ปี	ราคากิโลกรัมละ	110 บาท
	มากกว่า 11-12 ปี	ราคากิโลกรัมละ	90 บาท
	มากกว่า 12 ปี	ราคากิโลกรัมละ	80 บาท

(4) สุกร แพะ แกะ และกวาง

(ก) สุกร ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ทั้งเพศผู้และเพศเมีย หรือตามน้ำหนักตัว ดังนี้

1. สุกรที่มีน้ำหนักตัวไม่เกิน 12 กิโลกรัม ราคาตัวละ 1,300 บาท น้ำหนักที่เกินกว่า 12 กิโลกรัม คิดราคาเพิ่มกิโลกรัมละ 50 บาท

2. สุกรที่ผ่านการทดสอบพันธุ์ ราคากิโลกรัมละ 50 บาท

(ข) แพะ แกะ ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ทั้งเพศผู้และเพศเมีย ราคากิโลกรัมละ 120 บาท

สำหรับแพะ แกะพันธุ์ต่างประเทศ ให้เพิ่มราคาค่าพันธุ์ตามระดับสายเลือดของแพะ แกะพันธุ์ต่างประเทศ ดังนี้

1. ระดับสายเลือดไม่เกินร้อยละ 50 ค่าพันธุ์ ตัวละ 500 บาท

2. ระดับสายเลือดไม่เกินร้อยละ 50 แต่ไม่เกินร้อยละ 75 ค่าพันธุ์ ตัวละ 750 บาท

3. ระดับสายเลือดเกินร้อยละ 75 ขึ้นไป ค่าพันธุ์ ตัวละ 1,000 บาท

(ค) กวาง ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ทั้งเพศผู้และเพศเมีย หรือตามน้ำหนักตัว ดังนี้

1. กวางพันธุ์แท้ ราคากิโลกรัมละ 200 บาท และให้เพิ่มค่าพันธุ์ตัวละ 3,000 บาท

2. กวางลูกผสมกวางป่า กิโลกรัมละ 250 บาท และ ให้เพิ่มค่าพันธุ์ตัวละ 3,000 บาท

(5) สัตว์ปีก

(ก) ไก่ และไก่วง

1. ไก่พื้นเมืองกรมปศุสัตว์ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 15 บาท

2. ไก่ลูกผสมกรมปศุสัตว์ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 12 บาท

3. ไก่พื้นเมืองคณะแพศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 12 บาท

4. ไก่ลูกผสมคณะแพศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 10 บาท

5. ไก่ไข่เพศผู้ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 2 บาท

6. ไก่ไข่เพศเมีย อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 16 บาท

7. ไก่ไข่คณะแพศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 12 บาท

8. ไก่วงคณะแพศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 35 บาท

(ข) เป็ด และทำน

1. เป็ดเทศคละเทศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 25 บาท
2. เป็ดเทศพื้นเมืองคละเทศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 20 บาท
3. เป็ดเนื้อเทศผู้ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 20 บาท
4. เป็ดเนื้อเทศเมีย อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 25 บาท
5. เป็ดไข่เทศผู้ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 2 บาท
6. เป็ดไข่เทศเมีย อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 12 บาท
7. ทำนคละเทศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 35 บาท

(ค) นก

นกกระทาคละเทศ อายุไม่เกิน 1 สัปดาห์ ราคาตัวละ 3 บาท

สัตว์ปีกที่อายุมากกว่า 1 สัปดาห์ ที่เหลือจากทดแทน และเกินความจำเป็นให้จำหน่ายตาม

ราคาท้องตลาด

2) ราคาสัตว์คัดออก

(1) โคเนื้อ ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ตามเพศ และน้ำหนัก ดังนี้

- (ก) โคพันธุ์บราห์มัน พันธุ์ตาก พันธุ์กบินทร์บุรี พันธุ์ภูพาน ทุกเพศ กิโลกรัมละ 75 บาท
- (ข) โคพันธุ์พื้นเมือง ทุกเพศ ราคา กิโลกรัมละ 60 บาท
- (ค) โคเนื้อพันธุ์ลูกผสม ทุกเพศ ราคา กิโลกรัมละ 75 บาท

(2) โคนม ให้ใช้ราคาจำหน่ายต่อตัว ตามเพศ และน้ำหนัก ดังนี้

(ก) โคพันธุ์ขาว - ดำ และโคนมพันธุ์ผสม

เพศผู้ อายุไม่เกิน 1 เดือน ราคาตัวละ 500 บาท

เพศผู้ อายุมากกว่า 6 เดือน ราคา กิโลกรัมละ 65 บาท

เพศเมีย ตั้งแต่หย่านม แต่ยังไม่อุ้มท้อง ราคา กิโลกรัมละ 65 บาท

(ข) โคพันธุ์ซาฮิวาล เพศผู้ กิโลกรัมละ 75 บาท เพศเมีย ราคา กิโลกรัมละ 75 บาท

(3) กระบือพื้นเมือง ทั้งเพศผู้และเพศเมีย ราคา กิโลกรัมละ 60 บาท

(4) สัตว์ปีกพ่อแม่พันธุ์ปลดระวาง ให้จำหน่ายตามราคาท้องตลาด

(5) สุกร แพะ แกะ กวาง ให้จำหน่ายตามราคาท้องตลาด

(6) ผลผลิต

(ก) ไข่ ให้จำหน่ายตามราคาดังนี้

ไข่มีเชื้อ (ไข่ฟัก) ให้ใช้ราคาจำหน่ายตามชนิดของสัตว์ปีก

ไข่ไก่ ราคา ฟองละ 4 บาท

ไข่ไก่ปลอดวัคซีน ราคา ฟองละ 8 บาท

ไข่เป็ดไข่ ราคา ฟองละ 5 บาท

ไข่เป็ดเนื้อ ราคา ฟองละ 8 บาท

ไข่ห่าน ไข่ไก่วง ราคา ฟองละ 10 บาท

ไข่สด ไข่มีเชื้อที่ไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานการเข้าฟักแต่สามารถบริโภคได้ ให้ใช้

ราคา จำหน่ายตามราคาท้องตลาด

(ข) น้ำนมดิบ จำหน่ายตามราคาประกาศคณะกรรมการโคนมและผลิตภัณฑ์นม เรื่อง มาตรฐานการรับซื้อน้ำนมโค ณ ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ พ.ศ. 2559

(7) สัตว์ ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์นอกจากข้อ (1) (2) (3) (4) (5) (6) ที่ไม่ได้กำหนดไว้ในประกาศนี้ให้จำหน่ายตามราคาท้องตลาด

ทั้งนี้ กรณีในกรมปศุสัตว์มีนโยบายหรือโครงการใดที่เป็นการสนับสนุนเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ กรมปศุสัตว์ได้มีการกำหนดราคาไว้เป็นการเฉพาะสำหรับโครงการนั้น เช่น โครงการไทยนิยมยั่งยืนได้มีการประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง บัญชีจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก โครงการไทยนิยมยั่งยืน (โครงการศูนย์ขยายพันธุ์และส่งเสริมการผลิตปศุสัตว์) พ.ศ.2561 โดยลดราคาลงประมาณร้อยละ 15 จากประกาศราคาจำหน่ายสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก ผลผลิตและผลพลอยได้จากสัตว์ พ.ศ.2560 ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 25 ตุลาคม 2560 โดยให้มีผลบังคับใช้เฉพาะกับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการไทยนิยมยั่งยืนภายในกำหนดระยะเวลาของโครงการเท่านั้น

4.8 การมอบอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจำหน่ายสัตว์

การมอบอำนาจหน้าที่เป็นระบบควบคุมภายในที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยเป็นการกระจายอำนาจในการตัดสินใจจากผู้บริหารระดับสูงไปยังผู้ได้บังคับบัญชาในระดับที่เหมาะสม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการควบคุม (Control Activities) 1 ใน 5 องค์ประกอบหลักของระบบการควบคุมภายในตามแนวคิดของ COSO (The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission)

จากประสบการณ์เหตุผลสำคัญที่การมอบอำนาจหน้าที่ถือเป็นระบบควบคุมภายในที่สำคัญ คือ

(1) ช่วยแบ่งแยกหน้าที่ได้อย่างชัดเจน การมอบอำนาจที่เหมาะสมจะช่วยให้เกิดการแบ่งแยกหน้าที่อย่างชัดเจนในองค์กร โดยกำหนดว่าใครมีอำนาจในการอนุมัติ การจัดการ และการบันทึกรายการต่างๆ ซึ่งช่วยลดโอกาสในการทุจริตและการสมรู้ร่วมคิด เช่น ผู้ที่รับผิดชอบการเบิกจ่ายเงินจะต้องไม่ใช่ผู้ที่มีอำนาจอนุมัติการเบิกจ่าย เพื่อป้องกันการทุจริต

(2) เพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน การมอบอำนาจช่วยให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานในระดับต่างๆ สามารถตัดสินใจในขอบเขตอำนาจที่ได้รับมอบหมายได้ทันทีโดยไม่ต้องรอการอนุมัติจากผู้บริหารระดับสูงในทุกเรื่อง ซึ่งช่วยลดขั้นตอนและลดความล่าช้าในการทำงาน

(3) ส่งเสริมความรับผิดชอบและการตรวจสอบ แม้จะมีการมอบอำนาจแต่ผู้มอบอำนาจก็ยังคงมีหน้าที่รับผิดชอบสูงสุด ทำให้เกิดการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ การมอบอำนาจที่ชัดเจนจะกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขต่างๆ ที่ผู้รับมอบอำนาจต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้แน่ใจว่าการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างโปร่งใสและตรวจสอบได้ อีกทั้ง เป็นการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบ เช่น เมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับอำนาจในการตัดสินใจ เจ้าหน้าที่จะรู้สึกเป็นเจ้าของงานมากขึ้นและมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่ตามมา

(4) ควบคุมความเสี่ยง การมอบอำนาจที่วางแผนมาอย่างดีจะช่วยกระจายความเสี่ยงไปสู่ระดับที่เหมาะสม เพราะเป็นการกระจายความเสี่ยงไปให้ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ที่มีประสบการณ์ในแต่ละด้านเป็นผู้ตัดสินใจ ถือเป็นการควบคุมความเสี่ยงด้านกลยุทธ์

(5) เป็นกลไกในการกำกับดูแลที่ดี การกำหนดนโยบายการมอบอำนาจที่ชัดเจนถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบธรรมาภิบาลในองค์กร โดยเฉพาะสำหรับองค์กรขนาดใหญ่ การกำหนดกรอบการมอบอำนาจให้เหมาะสมจะช่วยให้ผู้บริหารมั่นใจได้ว่าแต่ละสำนัก/กองจะดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

ข้อควรระวังในการมอบอำนาจ

แม้การมอบอำนาจจะมีประโยชน์มาก แต่ก็ต้องมอบให้อย่างรอบคอบ หากไม่มีการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนหรือไม่มีการควบคุมที่เหมาะสม อาจนำไปสู่ความเสี่ยงต่างๆ ได้ ได้แก่

- ความเสี่ยงด้านการทุจริต หากมอบอำนาจโดยไม่มีการตรวจสอบ อาจเกิดการทุจริตหรือการใช้อำนาจในทางที่ผิดได้
- ความเสี่ยงด้านประสิทธิภาพ การมอบอำนาจให้ผู้ที่ไม่เหมาะสม อาจส่งผลให้การตัดสินใจที่ผิดพลาดได้

ดังนั้น การมอบอำนาจจึงไม่ใช่เพียงแค่การสั่งงาน แต่เป็นกระบวนการที่ต้องมีการวางแผน จัดทำนโยบาย กำกับดูแล และติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบควบคุมภายในที่ช่วยให้องค์กรบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส

ทั้งนี้ จากการตรวจสอบหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีสัตว์อยู่ในความครอบครองทั้งศูนย์ฯ และสถานีฯ ในสังกัด สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ รวมทั้งศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อ.ด่านซ้าย ในสังกัดกองงานพระราชดำริและกิจการพิเศษ พบว่า อำนาจในการดำเนินการในการจำหน่ายสัตว์ (ขาย ตาย โอน ทำลาย) พบว่ากรมปศุสัตว์ได้มีการมอบอำนาจในการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์ คณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ และอำนาจอนุมัติให้จำหน่ายสัตว์ไว้แล้ว แต่ยังคงไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดความสับสนในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และหลายกรณีเกิดความเสี่ยงที่นำไปสู่การทุจริตเนื่องจากผู้มีอำนาจอนุมัติคัดจำหน่ายสัตว์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการควบคุมดูแลสัตว์ และเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติจำหน่ายสัตว์ด้วย ดังนี้

(1) สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์

- การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริง (การคัดสัตว์) คณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ การจำหน่ายสัตว์ของหน่วยงานในสังกัดของสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ เป็นอำนาจของรองอธิบดีกรมปศุสัตว์ตามที่อธิบดีกรมปศุสัตว์มอบอำนาจ ซึ่งได้แต่งตั้งผู้อำนวยการศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่ภายในศูนย์ฯ เป็นคณะกรรมการ
- การอนุมัติจำหน่ายสัตว์ ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 845/2560 เรื่องมอบอำนาจให้ปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมปศุสัตว์ในการจำหน่ายสัตว์ ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 23 สิงหาคม 2560 เป็นต้นไป กำหนดไว้ ดังนี้

ข้อ 1 ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฯ ในสังกัดสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ มีอำนาจแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในการตรวจสอบพัสดุ เกี่ยวกับ สัตว์ ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์ที่มีการเลี้ยงในศูนย์ฯ ซึ่งไม่ใช่เจ้าหน้าที่ตามพรบ.การจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560

ข้อ 2 ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฯ ในสังกัดสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ มีอำนาจอนุมัติ

- 1) จำหน่าย (กรณีสัตว์ตาย) สัตว์ปีกและสัตว์เล็กที่เกิดจากพ่อแม่พันธุ์
- 2) จำหน่าย (กรณีขาย) สัตว์ปีก ลูกโคนมเพศผู้อายุไม่เกิน 1 เดือน และสัตว์เล็กที่เกิดจากพ่อแม่พันธุ์ รวมทั้ง ผลผลิตและผลพลอยได้จากสัตว์ปีก สัตว์เล็ก และสัตว์ใหญ่

ข้อ 3 ให้ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ มีอำนาจอนุมัติ

- 1) จำหน่าย (กรณีสัตว์ตาย) สัตว์เล็กที่เป็นพ่อแม่พันธุ์
- 2) จำหน่าย (กรณีขาย) สัตว์ปีก และสัตว์เล็กที่เป็นพ่อแม่พันธุ์
- 3) จำหน่าย (กรณีโอน) สัตว์ปีก และสัตว์เล็ก ให้แก่หน่วยงานของรัฐ หรือองค์การสาธารณะกุศล ตามมาตรา 47 (7) แห่งประมวลรัษฎากร รวมถึงการโอนภายในหน่วยงานกรมปศุสัตว์
- 4) โอนสัตว์ปีกและสัตว์เล็ก ให้แก่หน่วยงานภายในกรมปศุสัตว์
- 5) โอนสัตว์ใหญ่ให้แก่หน่วยงานในสังกัดสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์

ข้อ 4 ราคาขายสัตว์ ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์ให้เป็นไปตามที่กรมปศุสัตว์กำหนด

ข้อ 5 เมื่อดำเนินการเกี่ยวกับสัตว์ ผลผลิต และผลพลอยได้จากสัตว์ตามข้อ 2 และข้อ 3 แล้ว ให้รายงานผลการดำเนินการให้กรมปศุสัตว์ทราบ

ข้อ 6 การพัสดุดีที่กรมฯ อนุมัติให้จำหน่ายก่อนวันที่ 23 สิงหาคม 2560 และยังคงดำเนินการไม่แล้วเสร็จ ให้ดำเนินการตามวิธีการเดิมต่อไปจนกว่าจะแล้วเสร็จ

การแต่งตั้งให้ ผอ.ศูนย์ฯ เป็นคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและการตรวจคัดสัตว์ และมีอำนาจอนุมัติจำหน่ายสัตว์ตามข้อ 2 ด้วย อาจทำให้การจำหน่ายสัตว์ มีความเสี่ยงได้เพราะขาดระบบการสอบทาน

(2) กรณีสำนักพัฒนาอาหารสัตว์

- การพิจารณาการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์ ของหน่วยงานในสังกัดเป็นอำนาจของ ผู้อำนวยการศูนย์ฯ ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 1009/2562 ลงวันที่ 6 พฤศจิกายน 2562 เรื่อง มอบอำนาจให้ดำเนินการเกี่ยวกับพัสดุดีปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมปศุสัตว์ ข้อ 6 (1) แต่งตั้งเจ้าหน้าที่และคณะกรรมการเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ ซึ่งหมายรวมถึงการพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ ด้วย

- การอนุมัติจำหน่ายสัตว์ เป็นอำนาจของอธิบดีกรมปศุสัตว์ โดยมีรองอธิบดีกรมปศุสัตว์ ที่ได้รับมอบหมายปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมปศุสัตว์ เป็นผู้ลงนามอนุมัติ

3) กรณีสำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์

ตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 112/2562 ลงวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2562 เรื่อง มอบอำนาจให้ปฏิบัติราชการแทน กำหนดไว้ ดังนี้

ข้อ 1 ให้ผู้อำนวยการศูนย์ฯ และหัวหน้าศูนย์ฯ และ หัวหน้าสถานีฯ ในสังกัดสำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ มีอำนาจอนุมัติ กรณีสัตว์ตาย และกรณีสัตว์พันธุ์คัดออก/สัตว์คัดออก ดังนี้

- 1.1 อนุมัติสอบข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์
- 1.2 อนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์
- 1.3 อนุมัติจำหน่ายสัตว์
- 1.4 อนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการจำหน่าย

ข้อ 2 เมื่อดำเนินการตามข้อ 1 เรียบร้อยแล้ว ให้รายงานผลการดำเนินการให้กรมปศุสัตว์ ผ่าน กองคลัง ผ่านสังกัดสำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ทราบ

ทั้งนี้ การให้อำนาจการดำเนินการสอบข้อเท็จจริงและอนุมัติจำหน่ายเบ็ดเสร็จภายในหน่วยงาน โดยไม่มีกระบวนการสอบทานหรืออนุมัติจากผู้มีอำนาจเหนือขึ้นไป เป็นความเสี่ยงสำคัญต่อการควบคุมดูแลและบริหารจัดการสัตว์ในความครอบครอง อาจเกิดการอนุมัติให้จำหน่ายสัตว์อย่างไม่ถูกต้องเหมาะสมได้

4) กรณีศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อ.ด่านซ้าย จ.เลย

การพิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการสอบข้อเท็จจริงและตรวจคัดสัตว์ คณะกรรมการจำหน่าย สัตว์ รวมทั้ง การอนุมัติจำหน่ายสัตว์ อยู่ในอำนาจของผู้อำนวยการศูนย์ฯ โดยอาศัยอำนาจตามคำสั่งกรมปศุ สัตว์ที่ 74/2555 ลงวันที่ 31 มกราคม 2555 เรื่อง มอบอำนาจให้หัวหน้าหน่วยงานสังกัดส่วนกลางแต่มี สำนักงานตั้งอยู่ในภูมิภาคปฏิบัติราชการแทนอธิบดีกรมปศุสัตว์ ข้อ 2 (6) ให้หัวหน้าหน่วยงานสังกัดส่วนกลาง แต่มีสำนักงานตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคหรือตำแหน่งอื่นที่ปฏิบัติงานในฐานะหัวหน้าหน่วยงานฯตามรายชื่อ หน่วยงานแนบท้ายตามคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 749/2558 ลงวันที่ 18 กันยายน 2558 มีอำนาจในการจำหน่าย พัสตุเฉพาะกรณีที่เป็นสัตว์ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ดังนั้น ดำเนินการจำหน่ายสัตว์จึงยังคงมีความเสี่ยงเนื่องด้วยอำนาจการดำเนินการสอบ ข้อเท็จจริงและอนุมัติจำหน่าย เบ็ดเสร็จภายในหน่วยงานโดยไม่มีกระบวนการสอบทานหรืออนุมัติจากผู้มี อำนาจเหนือขึ้นไป

บทที่ 5

มาตรฐานและแนวทางการตรวจสอบ ขั้นตอนการตรวจสอบ เทคนิคการตรวจสอบ

5.1 บทบาท หน้าที่ ขอบเขตงานด้านการตรวจสอบภายใน

มาตรฐานและหลักเกณฑ์การปฏิบัติการตรวจสอบภายในสำหรับหน่วยงานของรัฐ (กระทรวงการคลัง, 2561) ได้กำหนดนิยามที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบภายใน ไว้ดังนี้

“การตรวจสอบภายใน” หมายถึง กิจกรรมให้ความเชื่อมั่น และการให้คำปรึกษาอย่างเที่ยงธรรม และเป็นอิสระ ซึ่งจัดให้มีขึ้นเพื่อเพิ่มคุณค่าและปรับปรุงการปฏิบัติงานของหน่วยงานของรัฐให้ดีขึ้น และจะช่วยให้หน่วยงานของรัฐบรรลุถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ด้วยการประเมินและปรับปรุงประสิทธิภาพของกระบวนการบริหารความเสี่ยง การควบคุม และการกำกับดูแลอย่างเป็นระบบ

“งานบริการให้ความเชื่อมั่น” (Assurance Services) หมายถึง การตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ อย่างเที่ยงธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งการประเมินผล อย่างอิสระ โดยการปรับปรุงประสิทธิภาพในกระบวนการการกำกับดูแล การบริหารความเสี่ยง และการควบคุมของหน่วยงานของรัฐ เช่น การตรวจสอบงบการเงิน ผลการดำเนินงาน การปฏิบัติตามกฎ หลักเกณฑ์ และข้อบังคับความมั่นคงปลอดภัยของระบบต่าง ๆ และการตรวจสอบ ความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงินการบัญชี เป็นต้น

“งานบริการให้คำปรึกษา” (Consulting Services) หมายถึง การบริการให้คำปรึกษาแนะนำ และบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยลักษณะงานและขอบเขตของงานจะจัดทำข้อตกลงร่วมกับผู้รับบริการและมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับหน่วยงานของรัฐ โดยการปรับปรุงกระบวนการการกำกับดูแล การบริหารความเสี่ยง และการควบคุมของหน่วยงานของรัฐให้ดีขึ้น เช่น การให้คำปรึกษาแนะนำในเรื่องความคล่องตัวในการดำเนินงาน การออกแบบระบบงาน วิธีการต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานและการฝึกอบรม เป็นต้น

“การสร้างคุณค่าเพิ่ม” (Add Value) หมายถึง การปฏิบัติงานตรวจสอบภายในด้วยความเที่ยงธรรม ในอันที่จะเป็นการสร้าง มูลค่าเพิ่มให้กับหน่วยงานของรัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยทำให้ หน่วยงานของรัฐสามารถปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งอาจดำเนินการในรูปแบบของการให้คำปรึกษาแนะนำหรือการรายงานเป็นลายลักษณ์อักษรหรืออื่น ๆ ที่เห็นสมควร เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้

“การบริหารความเสี่ยง” (Risk Management) หมายถึง กระบวนการระบุประเมิน จัดการ และควบคุมเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้น เพื่อให้ความเชื่อมั่นอย่างสมเหตุสมผล ว่า หน่วยงานของรัฐสามารถบรรลุเป้าหมาย

“การควบคุม” (Control) หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่หัวหน้าหน่วยงานของรัฐฝ่ายบริหาร และกลุ่มบุคคลกำหนดให้มีขึ้นในการจัดการความเสี่ยง โดยการวางแผนงาน จัดองค์กร และกำหนดแนวทางในการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นอย่างสมเหตุสมผลว่า การดำเนินงานสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

“การกำกับดูแล” (Governance) หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน เพื่อกำกับดูแลและควบคุม ให้การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในหน่วยงานของรัฐเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ มีความ โปร่งใส และเป็นธรรม

ความรับผิดชอบของหน่วยตรวจสอบภายใน ตามหลักเกณฑ์ปฏิบัติการตรวจสอบภายในสำหรับ หน่วยงานของรัฐ (กระทรวงการคลัง, 2561) ตามหนังสือด่วนมากที่สุด กค 0409.2/ว123 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2561 ให้ หน่วยงานตรวจสอบภายใน เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบงานตรวจสอบภายในของหน่วยงานของรัฐ ดังนี้

(1) หน่วยงานตรวจสอบภายในระดับกระทรวง รับผิดชอบตรวจสอบการปฏิบัติงานของส่วนราชการ ในสังกัดกระทรวง ในกรณีที่ตรวจสอบงาน/โครงการของส่วนราชการในสังกัดของกระทรวงนอกเหนือจากงานของ สำนักงานปลัดกระทรวง จะต้องเป็นการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน งาน/โครงการที่มีความ สำคัญต่อผลสำเร็จของนโยบายกระทรวง และเป็นงาน/โครงการที่ได้รับนโยบายให้ติดตามกำกับดูแลเป็นกรณี พิเศษ โดยให้ประสานแผนการตรวจสอบกับส่วนราชการนั้นๆ ด้วย

(2) หน่วยงานตรวจสอบภายในระดับกรม รับผิดชอบตรวจสอบราชการบริหารส่วนกลางที่มี สำนักงานตั้งอยู่ในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคหรือต่างประเทศ ในกรณีที่มีความจำเป็นหรือสมควร หัวหน้าส่วน ราชการ อาจมอบหมายให้หน่วยงาน ตรวจสอบภายในระดับกรม ตรวจสอบส่วนราชการในสังกัดราชการ บริหารส่วนภูมิภาคได้

(3) หน่วยงานตรวจสอบภายในระดับจังหวัด รับผิดชอบตรวจสอบราชการบริหารส่วนภูมิภาคโดยใน กรณีที่ส่วนราชการในส่วนกลาง มีหน่วยงานตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค หัวหน้าส่วนราชการในส่วนกลาง อาจมอบอำนาจ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดดำเนินการแทนตามระเบียบว่าด้วยการบริหารงบประมาณ ระเบียบว่าด้วยการบริหารราชการ แผ่นดิน กฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ กฎหมายว่าด้วยการเงินหรือระเบียบอื่นๆ ของ ทางราชการ โดยให้ผู้ตรวจสอบภายในระดับจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบตรวจสอบเฉพาะในส่วนที่ผู้ว่าราชการจังหวัด ได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินการแทน

ขอบเขตงานของการตรวจสอบภายใน ตามหลักเกณฑ์ปฏิบัติการตรวจสอบภายในสำหรับ หน่วยงานของรัฐ ข้อ 18 ตามหนังสือกระทรวงการคลัง ด่วนมากที่สุด กค 0409.2/ว123 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2561 โดยขอบเขตงานการตรวจสอบภายในให้ครอบคลุมถึง การตรวจสอบ วิเคราะห์ รวมทั้งการประเมินความ เพียงพอและประสิทธิผลของระบบการควบคุมภายใน และการบริหารความเสี่ยงของหน่วยงานของรัฐ รวมถึง

(1) ประเมินความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงานในหน้าที่ของหน่วยรับตรวจ เสนอแนะการปรับปรุงการบริหารความเสี่ยง การควบคุม และการกำกับดูแลอย่างต่อเนื่อง

(2) สอบทานระบบการปฏิบัติงานตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับหรือมติคณะรัฐมนตรี ที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินงาน รวมทั้งข้อกำหนดอื่นของหน่วยงานของรัฐ

(3) สอบทานความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลการดำเนินงานและการเงินการคลัง

(4) ตรวจสอบระบบการดูแลรักษา และความปลอดภัยของทรัพย์สินของหน่วยรับตรวจ ให้มี ความเหมาะสมกับประเภทของทรัพย์สินนั้น

(5) วิเคราะห์และประเมินความมีประสิทธิภาพ ประหยัดและคุ้มค่าในการใช้ทรัพยากร

5.2 ประเภทงานตรวจสอบภายใน

ตามหนังสือกรมบัญชีกลางที่ กค 0409.2/ว614 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2563 ได้กำหนดประเภทงานตรวจสอบภายใน ไว้ ดังนี้

1) งานบริการให้ความเชื่อมั่น (Assurance Services) หมายถึง การตรวจสอบหลักฐานต่าง ๆ อย่างเที่ยงธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งการประเมินผลอย่างอิสระในกระบวนการกำกับดูแล การบริหารความเสี่ยง และการควบคุมของหน่วยงานของรัฐ โดยตัวอย่างของงานบริการให้ความเชื่อมั่น เช่น

1.1) การตรวจสอบการเงิน (Financial Audit) หมายถึง การตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วน และความเชื่อถือได้ของข้อมูลการเงิน และรายงานการเงิน การตรวจสอบการปฏิบัติ ตามมาตรฐานการบัญชี นโยบายการบัญชี กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ประกาศที่เกี่ยวข้อง รวมถึง การประเมินความเสี่ยง ระบบการควบคุมภายใน และความเป็นไปได้ที่จะเกิดข้อผิดพลาดและการทุจริต ด้านการเงินการบัญชี

1.2) การตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Compliance Audit) หมายถึง การตรวจสอบ การปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ประกาศ มติคณะรัฐมนตรี รวมถึงมาตรฐาน แนวปฏิบัติ และนโยบายที่กำหนดไว้

1.3) การตรวจสอบการดำเนินงาน (Performance Audit) หมายถึง การตรวจสอบ ความประหยัด ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิผล และความคุ้มค่าของกิจกรรมที่ตรวจสอบ

1.4) การตรวจสอบอื่น ๆ หมายถึง การตรวจสอบอื่นนอกเหนือจาก ข้อ 1.1 - 1.3 เช่น การตรวจสอบความมั่นคงปลอดภัยของเทคโนโลยีสารสนเทศ โดยการประเมินความเสี่ยงและการควบคุม ภายในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการตรวจสอบพิเศษ (การตรวจสอบตามที่ได้รับมอบหมาย เป็นกรณีพิเศษ) เป็นต้น

2) งานบริการให้คำปรึกษา (Consulting Services) หมายถึง การบริการให้คำปรึกษา แนะนำ และบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งลักษณะงานและขอบเขตของงานจะเป็นไปตามข้อตกลงที่ทำขึ้นร่วมกับ ผู้รับบริการ โดยมีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มคุณค่าให้กับหน่วยงานของรัฐ และปรับปรุงกระบวนการการกำกับดูแล การบริหารความเสี่ยง และการควบคุมของหน่วยงานของรัฐให้ดีขึ้น

ตามหนังสือกรมบัญชีกลางที่ กค 0416.2/ว292 ลงวันที่ 24 กันยายน 2546 เรื่อง แนวปฏิบัติการตรวจสอบภายใน ได้ให้ความหมายของ การตรวจสอบระบบงานสารสนเทศ และการตรวจสอบพิเศษ ไว้ ดังนี้

การตรวจสอบระบบงานสารสนเทศ (Information System Auditing) เป็นการพิสูจน์ความถูกต้องและเชื่อถือได้ของระบบงานและข้อมูลที่ได้จากการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ รวมทั้ง ระบบการเข้าถึงข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขและรักษาความปลอดภัยของข้อมูล การตรวจสอบประเภทนี้เป็นส่วนหนึ่งของการตรวจสอบภายในเกือบทุกงานที่นำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นการตรวจสอบทางการเงิน การตรวจสอบการดำเนินงาน หรือการตรวจสอบการบริหาร ผู้ตรวจสอบภายในจำเป็นต้องมีความรู้ในระบบงานสารสนเทศ เพื่อให้สามารถดำเนินการตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดของการตรวจสอบระบบงานสารสนเทศ ก็เพื่อให้ทราบถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลและความปลอดภัยของระบบการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์

การตรวจสอบพิเศษ (Special Auditing) หมายถึง การตรวจสอบในกรณีที่ได้รับมอบหมายจาก ฝ่ายบริหาร หรือกรณีที่มีการทุจริตหรือการกระทำที่ส่อไปในทางทุจริต ผิดกฎหมาย หรือกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยว่า จะมีการกระทำที่ส่อไปในทางทุจริตหรือประพฤติมิชอบเกิดขึ้น ซึ่งผู้ตรวจสอบภายในจะดำเนินการตรวจสอบเพื่อค้นหาสาเหตุ ข้อเท็จจริง ผลเสียหาย หรือผู้รับผิดชอบพร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการป้องกัน

การกำหนดประเภทการตรวจสอบการควบคุมดูแลปศุสัตว์

การตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ เพื่อให้ความเชื่อมั่นแก่หน่วยรับตรวจ และผู้บริหารในการดำเนินการดังกล่าว ผู้ตรวจสอบภายในสามารถพิจารณากำหนดหัวข้อหรือประเภทในการตรวจสอบได้ทั้ง การตรวจสอบทางการเงิน การตรวจสอบการปฏิบัติตามกฎระเบียบ การตรวจสอบการดำเนินงาน การตรวจสอบด้านความมั่นคงปลอดภัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือแม้กระทั่ง การตรวจสอบพิเศษ หากพบความเสี่ยงสูงที่อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนราชการ โดยการกำหนดประเด็น และวัตถุประสงค์การตรวจสอบในการตรวจสอบแต่ละประเภท ได้ดังนี้

(1) การตรวจสอบทางการเงิน (Financial Audit) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล รายงานด้านสินทรัพย์ (ปศุสัตว์) และความเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงินเมื่อมีจำหน่ายสัตว์ การจัดเก็บเงินรายได้ และการนำส่งเงิน โดยตรวจสอบว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติทางการเงินที่เกี่ยวข้อง มีความเสี่ยงและระบบการควบคุมภายในในการจัดเก็บ และนำส่งเงินค่าขายพันธุ์คุดออก สัตว์คุดออก ผลผลิตและผลพลอยได้จากสัตว์ หรือไม่ อย่างไร มีความเป็นไปได้ที่จะเกิดข้อผิดพลาด จัดเก็บเงินและนำส่งผิดพลาด ขาด เกิน จนเกิดการทุจริตด้านการเงินซึ่งจะเกิดความเสียหายต่อทางราชการและกระทบต่อการบัญชีและรายงานทางการเงิน หรือไม่ อย่างไร มีความเสี่ยงจุดอ่อน หรือช่องโหว่ที่ทำให้เกิดข้อผิดพลาดและการทุจริตด้านการเงินการบัญชีได้ระดับใด ลักษณะใด มีสาเหตุและจะเกิดผลกระทบอย่างไร หากเกิดความเสียหายต่อทางราชการ เจ้าหน้าที่รายใดต้องมีส่วนรับผิดชอบ อีกทั้ง ผู้ตรวจสอบภายในจำเป็นต้องสามารถให้ข้อเสนอแนะได้อย่างเหมาะสมเพียงพอที่จะสามารถลดความเสี่ยง สามารถป้องกันข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนและการทุจริต รวมทั้ง สามารถปรับปรุงแก้ไขให้รายงานด้านการปศุสัตว์ และรายงานทางการเงินแสดงข้อมูลอย่างถูกต้องตามจริง ไม่สร้างความเข้าใจผิดกับผู้ใช้รายงานข้อมูล

(2) การตรวจสอบด้านการปฏิบัติตามกฎระเบียบ (Compliance Audit) ในการปฏิบัติงานด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ ตั้งแต่ การผลิตสัตว์ การได้มา การเลี้ยงดู และการจำหน่ายไป ทั้งกรณี ขาย ตาย โอน รวมทั้ง การให้ยืม ล้วนเป็นการปฏิบัติงานที่ต้องอยู่ภายใต้ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์ ประกาศ มติ ครม. มาตรฐาน แนวทางปฏิบัติ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกำหนดไว้ทั้งสิ้น เช่น การจัดการฟาร์ม มาตรฐานฟาร์มการผลิตสัตว์และเลี้ยงสัตว์ตามแนวทาง/คู่มือ พระราชบัญญัติการจัดซื้อจัดจ้างและบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ระเบียบกระทรวงการคลังว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ. 2560 ระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการคัด และการจำหน่ายสัตว์ ตลอดจน ประกาศ แนวทางปฏิบัติ และนโยบายของกรมปศุสัตว์ ฯลฯ ซึ่งผู้ตรวจสอบภายในต้องตรวจสอบเพื่อให้ความเชื่อมั่นได้ว่า หน่วยรับตรวจมีการปฏิบัติงานเป็นไปตามกฎ ระเบียบ กำหนด และต้องสามารถวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบได้ว่า เหตุใดหน่วยรับตรวจถึงปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบเหล่านั้น มีข้อจำกัดหรือไม่เพียงใด และการปฏิบัติ/ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้จะส่งผลกระทบหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อทางราชการหรือไม่เพียงใด รวมทั้ง ต้องสามารถให้ข้อเสนอแนะได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม เพียงพอเพื่อให้หน่วยรับตรวจมีการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัดจริงจัง ต่อไป

(3) การตรวจสอบด้านการดำเนินงาน (Performance Audit) การดำเนินงานตามกระบวนการการผลิตสัตว์ การเลี้ยงดู การควบคุมดูแลและการใช้ประโยชน์จากสัตว์และผลผลิตจากสัตว์ ถือเป็นกระบวนการของการดำเนินงานตามภารกิจ/กิจกรรมนั้นๆ ที่ต้องมีการตรวจสอบสอบทานขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อให้ทราบได้ว่าดำเนินการเป็นไปตามแนวทาง วัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการงาน (Flow chart) ที่กำหนดหรือไม่ อย่างไร ส่งผลให้เกิดความประหยัด ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และความคุ้มค่ามากน้อยเพียงใด เช่น การเลี้ยงดูสัตว์ หากเจ้าหน้าที่ไม่ได้จัดหาหรือให้อาหารที่มีคุณภาพในปริมาณที่เพียงพอ หรือไม่ได้ให้ยารักษา

โรคที่มีคุณภาพ ไม่ได้ให้วัคซีนตามระยะเวลาหรือโปรแกรมควบคุมโรคที่กำหนด ไม่มีการบริหารจัดการที่เหมาะสมเพียงพอ อาจทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากร เกิดสัตว์ตายในอัตราที่สูง อัตราผลผลิตลดลง ส่งผลต่อความประหยัด ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพและความคุ้มค่าได้

(4) การตรวจสอบด้านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Audit) ด้วยการบริหารจัดการและการควบคุมดูแลสัตว์ ได้มีการนำโปรแกรมหรือระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยปฏิบัติ ซึ่งผู้ตรวจสอบภายในสามารถตรวจสอบการดำเนินการดังกล่าวได้ว่า มีความเสี่ยงและการควบคุมภายในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ หรือไม่อย่างไร หน่วยงานมีการควบคุมการเข้าถึงระบบ การปฏิบัติงานในระบบ การนำเข้าข้อมูล การประมวลผลข้อมูลและการรายงานข้อมูลจากระบบได้อย่างเหมาะสมถูกต้องครบถ้วน เพียงพอที่จะเชื่อมั่นในความถูกต้องของข้อมูลรายงานจากระบบ มีการปฏิบัติตามนโยบายและประมวลแนวปฏิบัติและกรอบมาตรฐานด้านการรักษาความมั่นคงปลอดภัยไซเบอร์เพียงใด มีแผนรับมือภัยคุกคามทางไซเบอร์และความเสี่ยงอื่นในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาใช้หรือไม่

(5) การตรวจสอบพิเศษ (Special Audit) ในการประเมินความเสี่ยงและได้สอบทานระบบการควบคุมภายใน ของหน่วยรับตรวจแล้ว พบว่าระบบการควบคุมดูแลสัตว์ในความครอบครองมีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดการทุจริตและความเสียหายต่อทางราชการ หรือมีพฤติกรรม/การกระทำที่สื่อไปในทางทุจริตหรือประพฤติมิชอบเกิดขึ้น อาจต้องดำเนินการปรับปรุงขอบเขตและแนวทางปฏิบัติงานตรวจสอบ ให้เป็นการตรวจสอบเฉพาะเรื่องที่กำหนดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจงไม่ใช่การตรวจสอบการปฏิบัติงานของหน่วยรับตรวจโดยทั่วไป โดยเจาะลึกข้อมูล แสวงหาข้อเท็จจริง รวบรวมพยานหลักฐานและพฤติกรรม เพื่อให้สามารถสรุปสาเหตุ ข้อเท็จจริง ผลเสียหายหรือผู้รับผิดชอบ พร้อมทั้งเสนอแนะมาตรการป้องกันได้ต่อไป

5.3 กระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน

กระบวนการตรวจสอบภายใน แบ่งได้ 3 กระบวนการ ดังนี้ (กรมบัญชีกลาง, 2546)

1) กระบวนการวางแผนการตรวจสอบ

การวางแผนการตรวจสอบ เริ่มตั้งแต่การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การประเมินผลระบบการควบคุมภายใน การประเมินความเสี่ยง การวางแผนการตรวจสอบ และการวางแผนการปฏิบัติงาน ตามลำดับ ซึ่งผู้ตรวจสอบภายในควรเริ่มสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหน่วยรับตรวจอย่างละเอียด ทำความเข้าใจกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยรับตรวจ พร้อมประเมินระบบการควบคุมภายในของกิจกรรมนั้นว่าได้กำหนดไว้อย่างรัดกุมเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด ประเมินความเสี่ยงของกิจกรรมและ/หรือหน่วยรับตรวจเพื่อให้ทราบว่าการกิจกรรมและ/หรือหน่วยรับตรวจใดมีความเสี่ยงในเรื่องอะไรบ้าง อยู่ในระดับความเสี่ยงใด เพื่อนำผลการประเมินไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการตรวจสอบทั้งแผนการตรวจสอบระยะยาวและแผนการตรวจสอบประจำปี โดยกิจกรรมและ/หรือหน่วยรับตรวจใดมีระดับความเสี่ยงสูงควรได้รับการตรวจสอบก่อนและลดหลั่นตามลำดับตามระดับความเสี่ยงที่ประเมินได้ ซึ่งเมื่อวางแผนการตรวจสอบระยะยาวและแผนการตรวจสอบประจำปีเสร็จแล้ว หัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายในต้องเสนอต่อหัวหน้าส่วนราชการเพื่อพิจารณาอนุมัติ

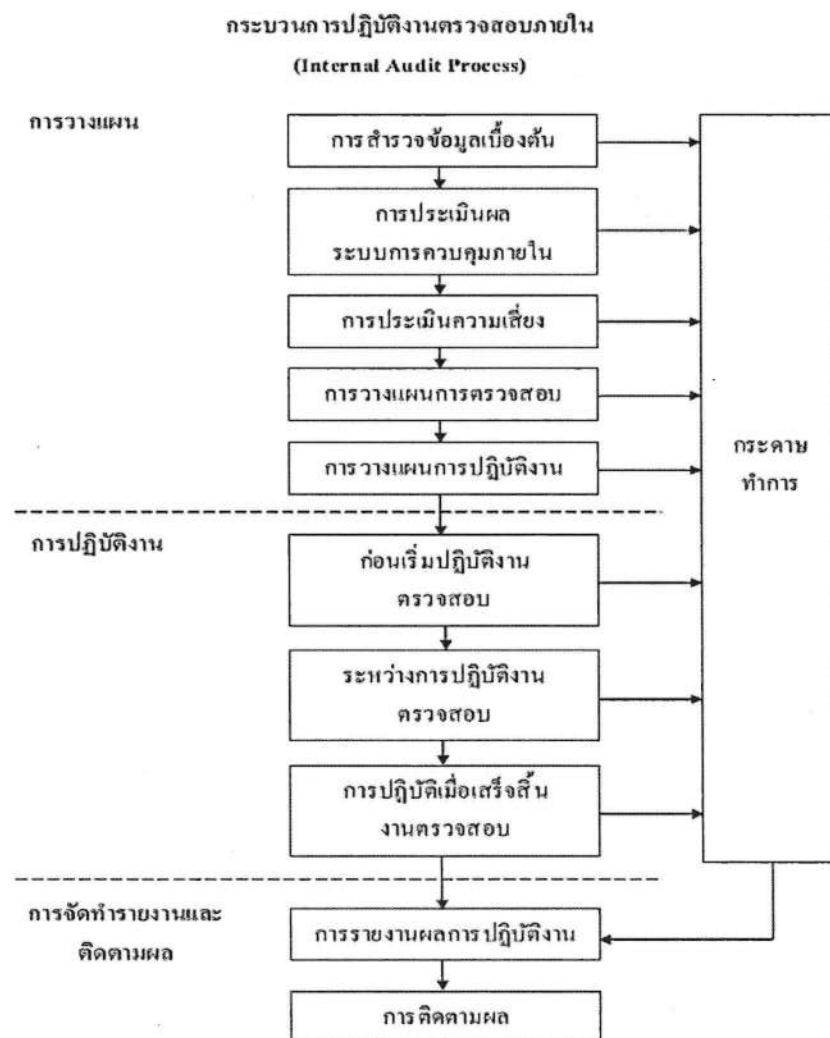
เมื่อแผนการตรวจสอบประจำปีได้รับอนุมัติจากหัวหน้าส่วนราชการแล้ว หัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายในควรมอบหมายงานตรวจสอบให้แก่ผู้ตรวจสอบภายใน ซึ่งผู้ตรวจสอบภายในควรนำกิจกรรมและ/หรือหน่วยรับตรวจที่ได้ รับมอบหมายให้ตรวจสอบมาวางแผนการปฏิบัติงานในรายละเอียดว่าจะตรวจสอบตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดอย่างไรบ้าง โดยเน้นตรวจสอบขั้นตอนการปฏิบัติงานที่มีประเด็นปัญหาสำคัญที่อาจทำให้การดำเนินงาน ไม่บรรลุผลสัมฤทธิ์ของงานตามเป้าหมายที่กำหนด รวมทั้งควรเสนอแผนการปฏิบัติงานต่อหัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายใน เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อนที่จะปฏิบัติงานตรวจสอบต่อไป

2) กระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบ

การปฏิบัติงานตรวจสอบ แบ่งเป็น 3 ช่วง คือ ก่อนเริ่ม-ระหว่าง-เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติงานตรวจสอบ เมื่อแผนการปฏิบัติงานได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายในแล้วผู้ตรวจสอบภายในจะต้องตรวจสอบกิจกรรมและ/หรือหน่วยรับตรวจตามแนวทางการปฏิบัติงานตรวจสอบที่กำหนดไว้ในแผนการปฏิบัติงาน เริ่มจากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและ/หรือหน่วยรับตรวจที่จะตรวจสอบ นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์และประเมินผล สรุปผล ข้อเท็จจริง หรือข้อตรวจพบต่าง ๆ ที่ได้จากการตรวจสอบ โดยให้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบทั้งหมดไว้ในกระดาษทำการที่ได้จัดเตรียมไว้ล่วงหน้าแล้ว

3) กระบวนการรายงานและติดตามผลการตรวจสอบ

เมื่อปฏิบัติงานตรวจสอบเสร็จเรียบร้อย ผู้ตรวจสอบภายในควรนำข้อเท็จจริงและข้อตรวจพบปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะที่ได้จากการตรวจสอบมาจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานเสนอต่อหัวหน้าส่วนราชการ รวมทั้ง ติดตามด้วยว่าหัวหน้าส่วนราชการได้สั่งการตามข้อเสนอแนะในรายงานผลการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายในหรือไม่ และหน่วยรับตรวจได้ปฏิบัติตามการสั่งการของหัวหน้าส่วนราชการหรือไม่ อย่างไรก็ตามการติดตามผลการตรวจสอบดังกล่าวให้รายงานให้หัวหน้าส่วนราชการทราบด้วย

ภาพที่ 26 กระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบ (กรมบัญชีกลาง, 2546)

1) กระบวนการวางแผนการตรวจสอบ

จากประสบการณ์ในวางแผนและปฏิบัติงานด้านการตรวจสอบ พบว่า การปฏิบัติงานตรวจสอบภายในมีขอบเขตความรับผิดชอบและบทบาทในการตรวจสอบและสอบทาน เพื่อให้ได้ความถูกต้องและเชื่อถือได้ของข้อมูลทางการเงิน การปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบและการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรที่สามารถนำไปสู่การประเมินผลการปฏิบัติงานและการดำเนินงานตามภารกิจ งาน โครงการ กิจกรรม ผู้ตรวจสอบภายในต้องมีการวางแผนการตรวจสอบให้เหมาะสมกับจำนวนหน่วยรับตรวจ จำนวนหน่วยงานในสังกัดของกรมปศุสัตว์ จำนวนและประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ตรวจสอบ ระยะเวลาและงบประมาณที่มีอย่างจำกัด อีกทั้ง มีการปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายเพิ่มเติม ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถวางแผนและตรวจสอบได้ครอบคลุมในทุกหน่วยงานในสังกัด หรือ ทุกภารกิจ กิจกรรม หรือเรื่องที่สำคัญขององค์กร ดังนั้น จำเป็นต้องมีการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นอย่างเพียงพอ มีการประเมินความเสี่ยงอย่างเหมาะสม จึงจะสามารถช่วยให้ผู้ตรวจสอบภายในสามารถวางแผนการตรวจสอบได้อย่างครอบคลุมภารกิจที่สำคัญ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิภาพ ความเหมาะสมภายใต้ข้อจำกัด ทั้งนี้ การประเมินความเสี่ยงเพื่อวางแผนการตรวจสอบควรคำนึงถึงความเสี่ยงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของการตรวจสอบครั้งนั้นหรือเรื่องนั้นด้วย ได้แก่

- ด้านการดำเนินงาน (Operation) จะมุ่งเน้นให้การปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและคุ้มค่า
- ด้านการเงิน (Finance) เน้นให้ข้อมูลที่เป็นตัวเงินทั้งจากงบการเงินและจากผลการปฏิบัติงานในกระบวนการที่จะตรวจสอบว่ามีความถูกต้องครบถ้วน เชื่อถือได้และทันเวลา เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร
- ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบ (Compliance) จะเน้นให้กระบวนการปฏิบัติงานที่ตรวจสอบมีความถูกต้อง และสอดคล้องกับกฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ที่กำหนด

1.1) การสำรวจข้อมูลเบื้องต้น

กระบวนการวางแผนการตรวจสอบที่ดี ผู้ตรวจสอบภายในต้องสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหน่วยรับตรวจอย่างละเอียดและทำความเข้าใจบทบาท หน้าที่ กิจกรรมต่างๆของหน่วยรับตรวจ พร้อมประเมินระบบการควบคุมภายในของกิจกรรมนั้นว่าได้กำหนดไว้อย่างรัดกุมเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด ประเมินความเสี่ยง เพื่อให้ทราบถึงกิจกรรมและ/หรือหน่วยรับตรวจใดมีความเสี่ยงในเรื่องอะไรบ้าง อยู่ในระดับความเสี่ยงใด เช่น การตรวจสอบการปฏิบัติงานด้านการปศุสัตว์ ผู้ตรวจสอบภายในก็ควรทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเลี้ยงสัตว์ การจัดการฟาร์ม การผลิตปศุสัตว์ ภารกิจของหน่วยรับตรวจ คู่มือ/แนวทางการปฏิบัติงานที่มี ฯลฯ โดยข้อมูลและแนวทางที่ใช้ในการประเมินความเสี่ยง ได้แก่

(1) ศึกษา ทำความเข้าใจสภาพแวดล้อมโดยรวมขององค์กร เพื่อพิจารณาภาพรวมขององค์กร ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก เช่น โครงสร้างองค์กร สายการปฏิบัติงาน สายการบังคับบัญชา กลยุทธ์การดำเนินงานขององค์กร ระบบงาน/การปฏิบัติงานตามกิจกรรมสำคัญภายในองค์กร ความรู้ความสามารถของผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในเบื้องต้น กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และนโยบายในระดับต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

(2) ศึกษาวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ขององค์กรทั้งระดับหน่วยงาน และระดับกิจกรรม โดยควรพิจารณาให้ครอบคลุมทุกหน่วยงานทั้งที่ปฏิบัติตามภารกิจหลักและภารกิจสนับสนุน รวมถึงกิจกรรมที่ต้องครอบคลุมกิจกรรมหลักตามพันธกิจหรือหน้าที่ความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ในกฎหมายจัดตั้งหน่วยงานและ กิจกรรมสนับสนุนที่ต้องปฏิบัติหรือดำเนินการเพื่อสนับสนุนและเสริมให้ภารกิจหลักของหน่วยงานเกิดผลสัมฤทธิ์ เช่น ภารกิจด้านการเงิน การบัญชี การพัสดุ การพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

(3) จัดทำผังกระบวนการปฏิบัติงาน (Workflow) เป็นผังทางเดินของกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินงานของหน่วยงาน/กิจกรรม เพื่อพิจารณาความเสี่ยงจากลักษณะงานหรือการดำเนินงานตามภาระหน้าที่หรือกระบวนการปฏิบัติงาน เช่น บันทึกรับฝากเช็คไม่ครบถ้วนเพราะขั้นตอนเป็นล่าช้า ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานทางการเงินมีการรับและนำส่งเงินค่าขายเช็คไม่ครบเพราะให้เจ้าหน้าที่เพียงคนเดียวดำเนินการบันทึกบัญชีราย รับเงิน นำส่งเงิน ตลอดทั้งกระบวนการโดยไม่มีการสอบทานงาน ฯลฯ ทั้งนี้ ในทุกหน่วยงาน ทุกกิจกรรมย่อมมีความเสี่ยงที่เกิดจากลักษณะงานหรือการปฏิบัติตามหน้าที่ความรับผิดชอบเสมอ ไม่ว่าจะเป็นเกิดจากปัจจัยภายใน/ภายนอก ซึ่งการมอบอำนาจ มอบหมายงานหน้าที่ การแบ่งแยกงานเป็นระบบการควบคุมภายในที่สำคัญ

(4) การสอบทานระบบการควบคุมภายใน ผู้ตรวจสอบภายในควรสอบทานการประเมินผลระบบการควบคุมภายในในส่วนราชการทั้งที่ได้มีการจัดวางระบบการควบคุมภายในไว้แล้วและไม่ได้จัดวางไว้ ซึ่งอาจใช้ผลที่ผู้ตรวจสอบภายในได้จากการประเมินผลระบบการควบคุมภายในมาใช้เป็นปัจจัยหนึ่งในการดำเนินการประเมินความเสี่ยงเพื่อการวางแผนการตรวจสอบ

(5) การทำข้อตกลงในการกำหนดเกณฑ์ความเสี่ยง ร่วมกับบุคลากรในองค์กรกับหน่วยตรวจสอบภายในเพื่อกำหนดสถานการณ์ต่าง ๆ หรือการพิจารณาประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นหรือปัญหาที่มีอยู่ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วมีความน่าจะเป็นที่จะเกิดความเสี่ยงที่จะกระทบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน การกำหนดเกณฑ์ความเสี่ยงควรครอบคลุมความเสี่ยงที่สำคัญของหน่วยงาน/กิจกรรม การกำหนดเกณฑ์ความเสี่ยงในเรื่องใดระดับใดควรให้เห็นพ้องกันกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เป็นที่ยอมรับจากผู้บริหารและหน่วยรับตรวจ ซึ่งวิธีการที่จะใช้ ได้แก่การประชุมหารือร่วมกันเพื่อกำหนดเกณฑ์ความเสี่ยง และควรมีการทบทวนทุกปี

1.2) การประเมินผลระบบการควบคุมภายใน

ผู้ตรวจสอบภายในต้องประเมินผลระบบการควบคุมภายในที่แต่ละหน่วยรับตรวจได้จัดทำขึ้นตามหลักเกณฑ์กระทรวงการคลังว่าด้วยมาตรฐานและหลักเกณฑ์ปฏิบัติการควบคุมภายใน สำหรับหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2561 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความเพียงพอและประสิทธิผลของระบบการควบคุมภายใน เพื่อให้ทราบว่าการควบคุมภายในที่ได้จัดวางไว้นั้นได้นำไปปฏิบัติตามที่กำหนด และผลงานบรรลุตามเป้าหมายขององค์กร โดยการควบคุมภายในตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวและแนวคิดของ COSO ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ สภาพแวดล้อมการควบคุม (Control Environment) การประเมินความเสี่ยง (Risk Assessment) กิจกรรมการควบคุม (Control Activities) สารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication) การติดตามและประเมินผล (Monitoring and Evaluation) และการประเมินผลระบบการควบคุมภายในมีขั้นตอนหลัก ดังนี้

- (1) เลือกเรื่องหรือสิ่งที่ประเมิน จะประเมินทั้งระบบ/เฉพาะวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่ง
- (2) ทำความเข้าใจโครงสร้าง รูปแบบ วิธีการ และวัตถุประสงค์ของระบบการควบคุมภายใน
- (3) การสอบถามและสังเกตการณ์การปฏิบัติงานจริงเพื่อสอบทานว่ามีปฏิบัติงานจริงตามระบบการควบคุมภายในที่กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร

(4) การประเมินประสิทธิผล วิเคราะห์ให้ทราบว่าระบบการควบคุมภายในที่มีอยู่และใช้จริงนั้น ได้สร้างความมั่นใจอย่างสมเหตุสมผลในความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

(5) การสรุปผลการประเมินระบบการควบคุมภายในที่มีอยู่ว่าเหมาะสมรัดกุมเพียงใด มีจุดอ่อนหรือจุดบกพร่องหรือมีความเสี่ยงที่จะทำให้การดำเนินงานไม่บรรลุวัตถุประสงค์/เป้าหมายที่กำหนด

ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการตรวจสอบให้เหมาะสม ช่วยในการกำหนดขอบเขต วิธีการ ปริมาณการตรวจสอบ ระยะเวลา เจ้าหน้าที่ และงบประมาณที่ใช้ในการตรวจสอบ

1.3) การประเมินความเสี่ยง

การประเมินความเสี่ยงถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้ตรวจสอบต้องพิจารณาและทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆที่ได้สำรวจ สอบทาน และศึกษามาจนได้ข้อมูลมาใช้ในการพิจารณาประเมินความเสี่ยง ขั้นตอนการประเมินความเสี่ยงนี้ ผู้ตรวจสอบภายในจำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ที่ได้สั่งสมมาในการวิเคราะห์ ประเมินข้อมูลที่รวบรวมมาได้อย่างมีหลักเกณฑ์ น่าเชื่อถือและเป็นปัจจุบัน ผู้ตรวจสอบภายในสามารถใช้ประโยชน์ในการประเมินทั้งระดับหน่วยงาน และ/หรือ ระดับกิจกรรม ซึ่งในส่วนของกรมปศุสัตว์ มีการประเมินทั้งในระดับ หน่วยงาน และระดับกิจกรรม รวมทั้ง ประเมินทั้งในการกิจหลักและการกิจสนับสนุน โดยให้หน่วยรับตรวจ ผู้บริหาร มีส่วนร่วมในการประเมินความเสี่ยง และในการประเมินความเสี่ยงประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

(1) การระบุปัจจัยเสี่ยง เป็นการค้นหาถึงสถานการณ์หรือสาเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสี่ยงขึ้นภายในองค์กร โดยผู้ตรวจสอบภายในอาจพิจารณาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเบื้องต้น จากสภาพแวดล้อมทั่วไปทั้งภายในและภายนอกขององค์กร และนำมาแยกเป็นประเภทของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับด้านต่างๆ ดังนี้

- ด้านกลยุทธ์ : เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์เชิงกลยุทธ์ในระยะยาวซึ่งจะได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมขององค์กร นโยบายของผู้บริหาร งบประมาณ เช่น ความเสี่ยงในการเสียอำนาจควบคุม ขาดระบบควบคุม ความเสี่ยงเกิดจากการเมือง การเปลี่ยนแปลงกฎ ระเบียบ ชื่อเสียงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เป็นต้น
- ด้านการดำเนินงานหรือปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ : จากการปฏิบัติงานประจำวัน หรืองานปกติที่องค์กรต้องเผชิญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งตัวอย่างความเสี่ยง เช่น ความเสี่ยงในการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามแผนปฏิบัติงาน ไม่มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นต้น โดยควรจะต้องพิจารณาการมอบหมายหน้าที่ การมอบอำนาจ กระบวนการปฏิบัติงาน ระบบการควบคุมภายใน แผน/ผลปฏิบัติงาน การตรวจสอบของ สตง./ผู้ตรวจสอบภายใน การควบคุมดูแลและการบริหารจัดการทรัพยากร รวมทั้ง ผลกระทบทั่วไปของการปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบต่อประชาชน เป็นต้น
- ด้านการเงิน : การดำเนินการควบคุมและบริหารจัดการด้านการเงินและงบประมาณให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล รัดกุม ซึ่งตัวอย่างความเสี่ยง เช่น เงินงบประมาณไม่เพียงพอ ความเสี่ยงในการใช้จ่ายเงินไม่ถูกต้อง หรือการนำส่งเงินไม่ครบถ้วนถูกต้อง
- ด้านการปฏิบัติตาม กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็น ข้อกฎหมาย ระเบียบ การปกป้องคุ้มครองผู้รับบริการ/ผู้มีส่วนได้เสีย การป้องกันข้อมูล รวมถึงประเด็นทางด้านกฎระเบียบอื่น ๆ

การระบุปัจจัยเสี่ยง มีเทคนิค วิธีการและเครื่องมือที่ช่วยในการดำเนินการ ได้แก่ การจัดทำแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การระดมความคิด การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาวิเคราะห์รายการ/เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานอื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน รวบรวมข้อมูลผลการตรวจสอบจากหน่วยตรวจสอบภายใน หน่วยตรวจสอบภายในจังหวัด หน่วยตรวจสอบภายในกระทรวง และ สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ตลอดจน ข้อร้องเรียนต่างๆ

การจัดทำคำอธิบายความเสี่ยง เพื่อแสดงถึงความเสี่ยงที่มีการระบุ ไว้แล้วในรูปแบบตารางคำอธิบายความเสี่ยง ซึ่งการอธิบายความเสี่ยงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยให้แน่ใจว่ากระบวนการประเมินความเสี่ยงในการระบุปัจจัยความเสี่ยง รวมถึงการอธิบายความเสี่ยงมีความครบถ้วนสมบูรณ์ การระบุถึงความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการดำเนินงานและการตัดสินใจขององค์กร อาจจัดประเภทให้สอดคล้องกับประเภทกิจกรรมหลัก อย่างไรก็ตาม ความเสี่ยงที่ระบุไว้แล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปตามระยะเวลาหรือสถานการณ์

(2) การวิเคราะห์ความเสี่ยง เมื่อระบุปัจจัยเสี่ยงขององค์กร ให้วิเคราะห์ความเสี่ยงหรือการพิจารณาผลกระทบของความเสี่ยงต่อองค์กร เป็นการประเมินถึงระดับความที่มีนัยสำคัญของความเสียหายที่จะเกิดความเสี่ยง กับ ความถี่หรือโอกาสที่จะเกิด โดยวิเคราะห์ผลเป็นระดับสูง กลาง ต่ำ หรือในรูปตัวเลข ตัวอย่างผลกระทบที่เกิดจากความเสี่ยง เช่น การตัดสินใจผิดพลาดเนื่องจากข้อมูลไม่ถูกต้อง การปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย การใช้ทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น การจัดความเสี่ยงที่ค้นพบให้อยู่ในระดับใด ต้องใช้วิจารณ์อย่างมา ซึ่งประสบการณ์ของผู้ตรวจสอบภายในและผู้เกี่ยวข้องมีความสำคัญมาก ทั้งนี้ เทคนิคและวิธีการวิเคราะห์ความเสี่ยง ที่สามารถช่วยในการวิเคราะห์และจัดลำดับความเสี่ยงในภาพรวมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิผล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถิติ การใช้ตาราง Matrix ในการวิเคราะห์โอกาสที่จะเกิดความเสี่ยงและผลกระทบ การวิเคราะห์โดยใช้หลักคณิตศาสตร์ (เช่น การใช้ค่าถ่วงเฉลี่ยของการเข้าตรวจในหน่วยรับตรวจติดต่อกันอย่างน้อย 3 ปี , อัตราร้อยละของจำนวนบุคลากรที่เข้ารับการอบรม การทำ Benchmark การกำหนดตัวชี้วัดความเสี่ยงจากระยะเวลาที่เกิดเหตุการณ์ความเสี่ยง เช่น เพิ่งมีสัตว์สูญหาย เป็นความเสี่ยงระดับสูง เคยมีสัตว์สูญหายเกิดขึ้นในอดีตนานแล้วเป็นความเสี่ยงปานกลาง ไม่เคยเกิดขึ้นเลยถือเป็นความเสี่ยงต่ำ

(3) จัดลำดับความเสี่ยง โดยนำระดับหรือค่าคะแนนความเสี่ยงที่ได้จากการวิเคราะห์ในระดับหน่วยงาน/กิจกรรม มาเรียงค่าจากมากไปน้อยเพื่อสรุปคะแนนและเลือกหน่วยงาน/กิจกรรมที่มีคะแนนสูงนำไปวางแผนการตรวจสอบเป็นปีแรกๆ ลำดับต้น ๆ ส่วนจะสามารถจัดลำดับการตรวจสอบแต่ละปีมากขึ้นเพียงใด ขึ้นกับทรัพยากรของหน่วยตรวจสอบภายในเป็นส่วนประกอบด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้ได้การประเมินที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุดแล้ว ผู้ตรวจสอบภายในควรติดตามว่าผู้บริหารมีการกำหนดนโยบายหรือมีวิธีการควบคุมความเสี่ยงนั้นหรือไม่ อย่างไร หากผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญกับการกำหนดวิธีการควบคุม ผู้ตรวจสอบภายในควรจัดลำดับความเสี่ยงของหน่วยงานหรือกิจกรรมนั้นเป็นลำดับแรกที่ต้องวางแผนการเข้าตรวจสอบซ้ำในปีต่อไป

เมื่อประเมินความเสี่ยงและจัดทำตารางคำอธิบายความเสี่ยงเสร็จแล้ว ผู้ตรวจสอบภายในสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการวิเคราะห์ความเสี่ยงเพื่อวางแผนการตรวจสอบในครั้งต่อไป โดยรวบรวมและจัดแยกประเภทปัจจัยเสี่ยงตามหน่วยงาน/กิจกรรม เป็น “บัญชีรายการความเสี่ยง” อย่างเป็นระบบ เพื่อเห็นว่าหน่วยงาน/กิจกรรมใดมีความเสี่ยงใดเป็นความเสี่ยงทั่วไปและความเสี่ยงเป็นเรื่องเฉพาะของหน่วยงาน ความเสี่ยงใดสำคัญ

1.4) การวางแผนการตรวจสอบ

เมื่อผู้ตรวจสอบภายในได้รับทราบแล้วว่า หน่วยงานใด/กิจกรรมใดมีความเสี่ยงสูงสำคัญ แต่เพื่อให้การปฏิบัติงานตรวจสอบหน่วยงาน/กิจกรรมบรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การวางแผนการตรวจสอบ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการบริหารงานของหน่วยงานตรวจสอบภายในว่าจะปฏิบัติงานตรวจสอบในกิจกรรมใด หน่วยรับตรวจใด เมื่อไร และใช้ระยะเวลาตรวจสอบเท่าไร โดยใช้ทรัพยากร บุคลากร เวลา งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ที่มีอย่างเหมาะสม ซึ่งแผนการตรวจสอบเปรียบเสมือนเข็มทิศชี้ทิศทางของการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายในให้เดินไปในแนวทางที่ได้กำหนดไว้ หากระหว่างการปฏิบัติงานตรวจสอบภายในมีเหตุการณ์ใดเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อแผนการตรวจสอบที่วางไว้ หัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายในควรปรับปรุงแก้ไขแผนการตรวจสอบให้ถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและขอบเขตการปฏิบัติงานตรวจสอบภายในในระยะเวลาที่กำหนด และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายในผู้ตรวจสอบภายในต้องนำวัตถุประสงค์และขอบเขตการตรวจสอบที่กำหนดไว้ในแผนการตรวจสอบ มากำหนดวิธีการ เทคนิค และขั้นตอนในการตรวจสอบต่อไป

โดยแผนการตรวจสอบ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

(1) แผนการตรวจสอบระยะยาว เป็นแผนที่จัดทำไว้ล่วงหน้าโดยมีระยะเวลาตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป โดยทั่วไปประมาณ 3 – 5 ปี โดยต้องกำหนดกิจกรรมที่จะตรวจสอบให้สอดคล้องกับเป้าหมายและนโยบายของส่วนราชการ ซึ่งแผนการตรวจสอบระยะยาวอาจมีการปรับปรุงแก้ไขตามความจำเป็นและเหมาะสม ทั้งนี้ แผนการตรวจสอบระยะยาวควรประกอบด้วย วัตถุประสงค์การตรวจสอบ ขอบเขตการปฏิบัติงานตรวจสอบ หน่วยรับตรวจ กิจกรรม/ภารกิจที่จะตรวจสอบ ระดับความเสี่ยง ระยะเวลาที่จะทำการตรวจสอบ จำนวนคนวันที่จะทำการตรวจสอบ จำนวนผู้รับผิดชอบ และงบประมาณที่ใช้ในการปฏิบัติงานตรวจสอบ ทั้งนี้ กิจกรรม/ภารกิจที่จะตรวจสอบตามความรับผิดชอบของหน่วยรับตรวจนับ ซึ่งทุกกิจกรรมไม่จำเป็นต้องวางแผนตรวจสอบทั้งหมดขึ้นอยู่กับความสำคัญของความเสี่ยงและทรัพยากรที่ใช้ในการตรวจสอบว่ามีมากน้อยเพียงใด

(2) แผนการตรวจสอบประจำปี เป็นแผนที่จัดทำไว้ล่วงหน้าโดยมีรอบระยะเวลา 1 ปี ซึ่งควรกำหนดให้สอดคล้องกับแผนการตรวจสอบระยะยาวที่กำหนดไว้ หากมีความจำเป็นต้องปรับปรุงแผนการตรวจสอบประจำปี ควรปรับปรุงแผนการตรวจสอบระยะยาวให้สอดคล้องกับแผนการตรวจสอบประจำปีที่ได้ปรับปรุง ซึ่งแผนการตรวจสอบประจำปี ประกอบด้วย วัตถุประสงค์การตรวจสอบ ขอบเขตการปฏิบัติงานตรวจสอบ หน่วยรับตรวจ กิจกรรมที่จะตรวจสอบ ระดับความเสี่ยง ความถี่ในการตรวจสอบ ระยะเวลาและจำนวนคนวันที่จะทำการตรวจสอบ ผู้รับผิดชอบและงบประมาณที่ใช้ในการตรวจสอบ

ทั้งนี้ เมื่อได้วางแผนการตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว หัวหน้าผู้ตรวจสอบภายในต้องเสนอแผนการตรวจสอบให้อธิบดีกรมปศุสัตว์ ในฐานะหัวหน้าส่วนราชการเพื่อพิจารณาอนุมัติแผนการตรวจสอบ หากแผนการตรวจสอบระยะยาวและแผนการตรวจสอบประจำปีได้รับอนุมัติจากหัวหน้าส่วนราชการ หน่วยตรวจสอบภายในต้องปฏิบัติงานตรวจสอบตามแผนการตรวจสอบที่ได้รับอนุมัติ ซึ่งในระหว่างกระบวนการปฏิบัติงาน ถ้าพบว่ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนการตรวจสอบได้ ต้องพิจารณาทบทวนและปรับปรุงแผนการตรวจสอบใหม่ และเสนอให้หัวหน้าส่วนราชการพิจารณาอนุมัติอีกครั้งหนึ่งด้วย

1.5) การวางแผนการปฏิบัติงาน (Engagement Plan)

ผู้ตรวจสอบภายในจะต้องวางแผนการปฏิบัติงานก่อนการตรวจสอบ (ทำล่วงหน้า) ว่าจะตรวจสอบเรื่องใด ที่หน่วยรับตรวจใด มีวัตถุประสงค์ ขอบเขต การตรวจสอบ และวิธีการตรวจสอบอย่างไร เพื่อให้การปฏิบัติงานตรวจสอบบรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย โดยให้สอดคล้องกับแผนการตรวจสอบประจำปี ซึ่งการวางแผนการปฏิบัติงานต้องอาศัยข้อมูลจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น การประเมินผลความเสี่ยงและระบบการควบคุมภายใน การบริหารจัดการความเสี่ยงของหน่วยงาน/กิจกรรมที่จะเข้าตรวจสอบ เพื่อให้ตรวจสอบได้ครอบคลุมประเด็นที่มีความเสี่ยงสำคัญ โดยจัดทำแผนปฏิบัติการเป็นลายลักษณ์อักษรแต่สามารถแก้ไขปรับปรุงได้ตามสภาวะการณ์ เสนอขอความเห็นชอบจากหัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายใน

การจัดทำแผนการปฏิบัติงานควรคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของงาน วิธีการดำเนินงานตรวจสอบภายในที่จะทำให้การปฏิบัติงานบรรลุผล ความเสี่ยงที่สำคัญที่จะมีผลกระทบต่อความสำเร็จ และความเสี่ยงที่อยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ความเพียงพอ ความมีประสิทธิภาพของกิจกรรมการบริหารความเสี่ยง และระบบการควบคุม เมื่อเปรียบเทียบกับกรอบการปฏิบัติงาน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน โอกาสในการปรับปรุงกิจกรรมการบริหารความเสี่ยงและระบบการควบคุมภายในให้ดีขึ้นด้วยอยู่เสมอ โดยแผนปฏิบัติการตรวจสอบมี 4 ขั้นตอนสำคัญ คือ กำหนดประเด็นการตรวจสอบ กำหนดวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงาน กำหนดขอบเขตการปฏิบัติงาน และกำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน ตามลำดับ

(1) กำหนดประเด็นการตรวจสอบ ต้องสำรวจข้อมูลเพิ่มเติมโดยใช้วิธีการสืบค้นข้อมูลหลักฐาน ประชุมหารือกับผู้บริหารของหน่วยรับตรวจ สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงาน/กิจกรรมที่จะตรวจสอบ วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล ทำผังทางเดินกระบวนการ/ขั้นตอนปฏิบัติงาน (Flowchart) เป็นต้น เพื่อกำหนดว่าประเด็นใดควรตรวจสอบในรายละเอียด โดยมีวัตถุประสงค์ ขอบเขต และแนวทางการปฏิบัติงาน อย่างไร

(2) กำหนดวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้ทราบว่าเมื่อการตรวจสอบสิ้นสุดแล้ว จะพบ ประเด็นข้อตรวจพบข้อสังเกตใด อย่างไรบ้าง ควรกำหนดวัตถุประสงค์ให้ครอบคลุมประเด็นการตรวจสอบสำคัญ/สนใจเป็นพิเศษ และควรพิจารณาเรื่องความเสี่ยงและการควบคุมด้วย

(3) กำหนดขอบเขตการปฏิบัติงาน เพราะทุกการปฏิบัติงานย่อมมีข้อจำกัด การกำหนดขอบเขตการปฏิบัติงานจะทำให้ทราบว่าตรวจสอบอะไร มากน้อยแค่ไหนจึงจะเพียงพอที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ควรกำหนดให้ครอบคลุมถึงระบบการทำงาน เอกสารหลักฐาน รายงาน บุคลากร และทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง

(4) กำหนดแนวทางการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการกำหนดวิธีปฏิบัติงานในแต่ละเรื่องลงในรายละเอียด อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ว่าจะต้องตรวจสอบอะไรบ้าง ด้วยวัตถุประสงค์ อะไรที่หน่วยรับตรวจใด ณ เวลาใด และ ใช้วิธีการและเทคนิคการตรวจสอบใด ซึ่งจะช่วยในการรวบรวมหลักฐาน ในรายละเอียดเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

แผนการปฏิบัติงานสำหรับการตรวจสอบในแต่ละเรื่องหรือกิจกรรม ควรประกอบด้วย

- เรื่องและหน่วยรับตรวจ ที่จะตรวจสอบในเรื่องใด และ ณ หน่วยรับตรวจใดบ้าง
- วัตถุประสงค์การตรวจสอบ ว่าต้องการจะทราบประเด็นข้อตรวจพบอย่างไรบ้าง
- ขอบเขตการปฏิบัติงาน ทั้งประเด็นที่ ปริมาณงานที่ และช่วงเวลาที่ตรวจสอบ
- แนวทางการปฏิบัติงาน ขั้นตอนหรือวิธีการปฏิบัติงานตรวจสอบในแต่ละเรื่อง ระบุเทคนิค การตรวจสอบ วิธีการคัดเลือกข้อมูล การวิเคราะห์ การประเมินผลและการบันทึกข้อมูลที่ได้รับ
- ชื่อผู้ตรวจสอบภายในและระยะเวลาที่ตรวจสอบ เพื่อให้ทราบว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ ตรวจสอบเรื่องใด และตรวจสอบเมื่อใด
- สรุปผลการตรวจสอบ เพื่อใช้บันทึกผลการตรวจสอบโดยสรุปเฉพาะประเด็น การตรวจสอบที่สำคัญพร้อมระบุกระดากทำการที่ใช้บันทึกผลการตรวจสอบ/เอกสารอ้างอิงเพื่อยืนยันความถูกต้อง ในการสรุปผลการตรวจสอบ โดยมีการลงลายมือชื่อผู้ตรวจสอบและผู้สอบทานพร้อมทั้งวันที่ให้ครบถ้วนด้วย

2) กระบวนการปฏิบัติงาน

เมื่อผู้ตรวจสอบภายในได้กำหนดแผนการปฏิบัติงานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลำดับต่อไปผู้ตรวจสอบ ภายในต้องพิจารณาก่อนเข้าทำการตรวจสอบตามขั้นตอนและวิธีการที่ได้กำหนดไว้ตาม แผนการปฏิบัติงาน คือ กระดากทำการที่จำเป็นต้องใช้ในการปฏิบัติงานตามแนวทางการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ ผู้ตรวจสอบภายในต้อง รวบรวม วิเคราะห์ ประเมิน และบันทึกข้อมูลข้อตรวจพบในระหว่างการปฏิบัติงานในกระดากทำการให้ เพียงพอต่อการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ภายในระยะเวลาที่กำหนด และ เพื่อใช้ เป็นหลักฐานอ้างอิงในการเขียนรายงานผลการปฏิบัติงานและเสนอแนะแนวทางการแก้ไขข้อบกพร่อง ทั้งนี้ หัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายในต้องควบคุมและสอบทานการปฏิบัติงานที่ได้มอบหมายอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ เกิดความมั่นใจว่าการปฏิบัติงานจะสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการ ช่วยพัฒนาเจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายในด้วย

2.1) ก่อนเริ่มปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน

สำหรับการปฏิบัติงานของกลุ่มตรวจสอบภายใน กรมปศุสัตว์ เมื่อจัดทำแผนปฏิบัติงานเรียบร้อยแล้ว ก่อนเริ่มเข้าปฏิบัติงานตรวจสอบหน่วยงานใด/กิจกรรมภารกิจใด จะต้องดำเนินการ ดังนี้

(1) ประสานหน่วยรับตรวจเบื้องต้น ถึงระยะเวลาเข้าตรวจสอบ ซึ่งกรณีนี้ อาจทำไปพร้อมกันกับขั้นตอนการสำรวจข้อมูลในการกำหนดแผนปฏิบัติงานตรวจสอบได้

(2) คัดเลือกเจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายใน โดยพิจารณาตามความเหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ ของผู้ตรวจสอบภายใน ที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรม งาน โครงการที่ประสงค์จะเข้าตรวจสอบ โดยแต่งตั้งให้มีหัวหน้าทีมตรวจสอบ ซึ่งควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ มากกว่าผู้อื่นในทีม โดยหัวหน้าทีมผู้ตรวจสอบ ควรทำหน้าที่ ดังนี้

- ประชุมเปิดตรวจ ปิดตรวจ สร้างความร่วมมือกับผู้บริหารหน่วยรับตรวจ และบริหารจัดการแก้ไขปัญหาในระหว่างการตรวจสอบ ประสานหัวหน้าหน่วยตรวจสอบภายในในระหว่างการตรวจสอบ
- จัดทำตารางการปฏิบัติงานตรวจสอบ กำกับดูแลการตรวจสอบของผู้ร่วมทีมให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้
- ปรับปรุงแนวทางการตรวจสอบ ขอบเขตการตรวจสอบ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

- กำกับดูแลการปฏิบัติงานของคณะตรวจสอบอย่างใกล้ชิดเพื่อให้มั่นใจว่าการปฏิบัติงานตรวจสอบเป็นไปตามวิธีปฏิบัติการตรวจสอบและขอบเขตการตรวจสอบและระยะเวลาการตรวจสอบที่กำหนด

(3) ขออนุมัติเดินทางไปราชการ โดยบันทึกขออนุมัติเดินทางไปราชการต้องระบุ รายชื่อคณะผู้ตรวจสอบภายใน วันเวลาการเดินทาง ชื่อหน่วยงานที่เป็นหน่วยรับตรวจ จังหวัดสถานที่ตั้ง วิธีการเดินทางไปราชการ หากเป็นยานพาหนะของทางราชการต้องระบุหมายเลขทะเบียนรถ และรายชื่อพนักงานขับรถให้ครบถ้วน รวมทั้ง การเบิกค่าเช่าที่พัก (เหมาจ่าย/จ่ายจริง) พร้อมแนบแผนการตรวจสอบ/แผนปฏิบัติงานให้ชัดเจน เสนอหัวหน้าส่วนราชการหรือผู้ที่ได้รับมอบอำนาจ

(4) แจ้งหน่วยรับตรวจ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้ทราบถึง วัตถุประสงค์การตรวจสอบ ขอบเขตการตรวจสอบ วันและระยะเวลาการตรวจสอบ รายชื่อคณะผู้ตรวจสอบ หลักฐานเอกสารที่ต้องจัดเตรียม รายชื่อผู้ประสานงาน

(5) ประชุมเพื่อซักซ้อมความเข้าใจกับทีมตรวจสอบ เพื่อให้ผู้ตรวจสอบได้รับทราบถึง วัตถุประสงค์ ระยะเวลาเข้าตรวจสอบ งบประมาณที่ต้องใช้ในการตรวจสอบ รายละเอียดการเดินทาง ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหน่วยรับตรวจ หน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบแต่ละราย แนวการตรวจสอบที่เกี่ยวข้อง รวมทั้ง ภาระผูกพันที่ต้องใช้ในการตรวจสอบ โดยอาจพิจารณาเลือกเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบตรวจสอบ จากความรู้ ประสบการณ์ ความถนัดของเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบแต่ละคน โดยต้องไปไม่กระทบต่อความเป็นอิสระ

(6) ผู้ที่ได้รับการมอบหมาย ต้องทบทวนกฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้รับมอบหมาย ทบทวนรายงานผลการตรวจสอบ ภาระผูกพัน และรายงานผลการดำเนินการตามข้อเสนอแนะตรวจสอบครั้งก่อน รวมทั้ง รายงานการประชุมหรือหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง ทบทวนแผนปฏิบัติงานตรวจสอบในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์ขอบเขต หากสงสัยหรือพบกรณี/เหตุการณ์ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานต้องรีบปรึกษาหารือกับหัวหน้าทีมตรวจสอบหรือหัวหน้าหน่วยตรวจสอบภายในตามลำดับในทันที

2.2) ระหว่างปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน

(1) กลุ่มตรวจสอบภายใน จัดประชุมเปิดการตรวจสอบร่วมกับหน่วยรับตรวจ โดยหัวหน้าทีมตรวจสอบจะต้องแนะนำทีมตรวจสอบ แจ้งวัตถุประสงค์ รายละเอียด ขอบเขตและระยะเวลาในการตรวจสอบ ให้หน่วยรับตรวจทราบ พร้อมเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่หน่วยรับตรวจได้มีโอกาสสอบถาม

(2) ในการปฏิบัติงานตรวจสอบ จะเปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานนั้นๆของหน่วยรับตรวจได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบด้วย เช่น ผู้ตรวจสอบภายในอาจสุ่มรายการที่มีข้อสงสัยและให้เจ้าหน้าที่อธิบาย ชี้แจง พร้อมแสดงหลักฐานเพื่อยืนยันการดำเนินการนั้น ซึ่งเมื่อเจ้าหน้าที่ได้ค้นหาเอกสาร ได้ชี้แจง ได้ตอบคำถาม จะทำให้เจ้าหน้าที่ของหน่วยรับตรวจทราบได้ทันทีว่า งานที่ตนเองรับผิดชอบมีข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนอย่างไร อะไรเป็นสาเหตุ และจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรจึงจะสามารถลด/ป้องกันความเสี่ยงหรือข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนจากข้อตรวจพบได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง เป็นการสร้างการยอมรับข้อเสนอแนะที่จะนำไปปรับปรุงแก้ไขของผู้ตรวจสอบภายในได้ด้วยอีกทาง

(3) การปฏิบัติงานตรวจสอบ ให้นำแผนปฏิบัติงานมาใช้ โดยผู้ตรวจสอบต้องเลือกวิธีการตรวจสอบและเทคนิคการตรวจสอบให้เหมาะสมในแต่ละขั้นตอน โดยสามารถรวบรวมข้อมูลและหลักฐานการตรวจสอบ ทั้งอย่างเป็นทางการโดยทำหนังสือขอข้อมูล/เอกสารหลักฐานให้เป็นลายลักษณ์อักษร แบบไม่เป็นทางการด้วยวาจา เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกควบคุมไว้ในรูปแบบต่างๆ กับหลักฐานเอกสารอ้างอิง เช่น ตรวจสอบทะเบียนคุมสัตว์ ทะเบียนคุมอาหาร ทะเบียนคุมวัสดุ กับหลักฐานการรับ-จ่ายวัสดุ/ครุภัณฑ์ เป็นต้น

(4) แผนการปฏิบัติงานตรวจสอบสามารถแก้ไขเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ได้โดยผู้ตรวจสอบภายในควรระบุข้อเสนอแนะในการแก้ไขแผนการปฏิบัติงานไว้ในกระดานทำการ ซึ่งหัวหน้าทีมตรวจสอบต้องประเมินความสมเหตุสมผลของข้อเสนอแนะดังกล่าวด้วย

(5) หากมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงขอบเขตของการตรวจสอบ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพที่เปลี่ยนไป ผู้ตรวจสอบควรต้องพิจารณาความสมเหตุสมผลและความคุ้มค่าที่จะเปลี่ยนแปลงขอบเขตการตรวจสอบครั้งนั้น และการเปลี่ยนแปลงขอบเขตการตรวจสอบให้อนุมัติจากหัวหน้าหน่วยตรวจสอบภายในทุกครั้ง

(6) ประชุมปิดงานตรวจสอบ โดยจะสรุปผลสิ่งที่ตรวจพบ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องประกอบด้วยผู้บริหารหน่วยรับตรวจที่มีอำนาจสั่งการให้ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะหรือผลสรุปจากที่ประชุม ซึ่งเรื่องต่าง ๆ ที่นำเข้ามาเป็นวาระการประชุม ได้แก่ สรุปการตรวจสอบ การทำความเข้าใจและชี้แจงประเด็นที่ยังสงสัย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและหาข้อยุติในประเด็นที่ยังมีความเห็นไม่ตรงกัน การแจ้งกำหนดการการออกรายงานผลการปฏิบัติงาน และสุดท้ายเป็นการขอบคุณผู้เกี่ยวข้องในการให้ความร่วมมือในการตรวจสอบ

2.3) เสร็จสิ้นการปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน

(1) หัวหน้าทีมตรวจสอบต้องสอบถามให้แน่ใจว่าทีมตรวจสอบได้ปฏิบัติหน้าที่เสร็จสมบูรณ์และเป็นไปตามแผนการตรวจสอบที่กำหนดไว้ สอบทานกระดานทำการ เอกสารหลักฐานที่รวบรวมได้จากการตรวจสอบ และข้อสรุปสิ่งที่ตรวจพบ สอบทานร่างรายงานผลการปฏิบัติงาน ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายในแต่ละคน โดยประเมินจากความสำเร็จของงานตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งการปฏิบัติงานเมื่อเสร็จสิ้นงานตรวจสอบ ประกอบด้วย การรวบรวมหลักฐาน การรวบรวมกระดานทำการ และการสรุปผลการตรวจสอบ

“หลักฐานการตรวจสอบ” (Audit Evidence) หมายถึง เอกสาร ข้อมูล หรือข้อเท็จจริง ต่างๆ ที่ผู้ตรวจสอบภายในได้จากการใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในการรวบรวมขึ้นระหว่างทำการตรวจสอบ รวมถึง หลักฐานที่ขอเพิ่มเติมเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสนับสนุนความเห็นเกี่ยวกับข้อสรุปหรือข้อตรวจพบในการ พิสูจน์ว่าสิ่งที่ได้ตรวจพบนั้น มีความถูกต้องน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด คุณสมบัติของหลักฐานการตรวจสอบ โดยหลักฐานการตรวจสอบ ควรประกอบด้วยคุณสมบัติ 4 ประการ ดังนี้ (กรมบัญชีกลาง, 2546)

- ความเพียงพอของหลักฐานการตรวจสอบ (Sufficiency) หมายถึง ข้อมูลจริงที่รวบรวม ได้และจำนวนข้อมูลมีความเพียงพอที่จะทำให้สามารถยืนยันหรือให้ข้อสรุปได้อย่างถูกต้อง สมเหตุสมผล ทำให้ทุก คนสรุปความเห็นได้อย่างเดียวกัน การพิจารณาว่าจำนวนเพียงพอหรือไม่นั้น ต้องพิจารณาว่าหลักฐานนั้นเป็น หลักฐานทางตรงหรือหลักฐานทางอ้อม ในกรณีที่หลักฐานทางตรงซึ่งได้แก่หลักฐานที่ยืนยันได้ชัดเจนแน่นอนทำให้ ทุกคนหมดความสงสัยได้ มีหลักฐานเพียงชิ้นเดียวก็เพียงพอ ถ้าเป็นหลักฐานทางอ้อม ซึ่งได้แก่ หลักฐานแวดล้อม ที่มาเสริมความมั่นใจและที่น่าจะเป็น ดังนั้น หลักฐานทางอ้อมอาจจะต้องมีจำนวนมาก หรือหลายประเภท

- ความเชื่อถือได้และจัดหามาได้ของหลักฐาน (Competency) หมายถึง ข้อมูลที่ ได้มาจากแหล่งที่เชื่อถือได้และโดยใช้เทคนิควิธีการตรวจสอบที่ดีที่สุด เช่น

- ข้อมูลหลักฐานจากแหล่งอิสระ/ภายนอก น่าเชื่อถือกว่าจากภายในหน่วยรับตรวจ
- ข้อมูลหลักฐานจากระบบควบคุมที่ดี น่าเชื่อถือกว่าจากระบบควบคุมที่มีจุดอ่อน
- ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ การคำนวณ และวิธีการอื่นซึ่งได้โดยตัวผู้ตรวจสอบเอง น่าเชื่อถือกว่า จากการปฏิบัติงานของผู้อื่น
- ต้นฉบับ น่าเชื่อถือกว่า ภาพถ่ายสำเนาหรือร่าง
- ข้อมูลจากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประกอบวิชาชีพ น่าเชื่อถือกว่าบุคคลธรรมดา

- ความเกี่ยวข้องของหลักฐาน (Relevancy) หมายถึง หลักฐานที่มีความเกี่ยวข้องกับ วัตถุประสงค์การตรวจสอบ มีความสัมพันธ์กับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ตรวจสอบ

- ความมีประโยชน์ของหลักฐาน (Usefulness) หมายถึง หลักฐานที่ช่วยในการควบคุม และตัดสินใจ ของผู้บริหาร เพื่อให้ส่วนราชการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด เช่น ความทันเวลา (Timeliness) ในการใช้ประโยชน์ และความมีสาระ(Materiality) ในการสรุปความเห็นหรือตัดสินใจ

(2) กระดาษทำการ (Working Papers Preparation) เป็นเอกสารที่ผู้ตรวจสอบภายในทำขึ้น ระหว่างการตรวจสอบเพื่อบันทึกรายละเอียดการทำงาน ข้อมูลที่ใช้ ขอบเขต วิธีการตรวจสอบ ข้อมูลจากการ ประเมินและวิเคราะห์ และผลสรุปของการตรวจสอบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการรายงานผลการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ การ ปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบตั้งแต่การวางแผนการตรวจสอบ การปฏิบัติงานตรวจสอบ การรวบรวมหลักฐานและ ข้อมูล ตลอดจนการร่างรายงานผลการปฏิบัติงาน จำเป็นต้องจัดทำกระดาษทำการเพื่ออำนวยความสะดวกในการ เก็บบันทึกหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับวิธีการตรวจสอบที่ใช้ผลที่ได้จากการตรวจสอบและหลักเกณฑ์ในการสรุปผลการ ตรวจสอบ และยังเป็นหลักฐานการปฏิบัติงานของผู้ตรวจสอบภายใน ในการสอบทาน ทบทวนงานในความ รับผิดชอบและการวัดผลงาน อันเป็นการบ่งชี้ถึงมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ปฏิบัติงานตรวจสอบ เพื่อประโยชน์ ในการอ้างอิงภายหลัง รวมทั้งการใช้อ้างอิงในการตรวจสอบครั้งต่อไปและการอ้างอิงกับบุคคลภายนอก

กระดาดำการไม่มีรูปแบบกำหนดไว้ตายตัว ผู้ตรวจสอบภายในต้องใช้ความรู้ความชำนาญ และดุลยพินิจว่า ควรจัดทำกระดาดำการอย่างไรที่จะสามารถสรุปข้อมูล ข้อตรวจพบ ข้อสังเกต และอธิบายความให้หัวหน้าผู้ตรวจสอบภายในสามารถสอบทานการปฏิบัติงานตรวจสอบที่ดำเนินการไปแล้วได้เป็นอย่างดี สามารถบอกได้ว่าได้ทำตามแผนการตรวจสอบที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด ซึ่งที่มาของกระดาดำการ ได้แก่

- ผู้ตรวจสอบภายในจัดทำ ได้แก่ แผนการตรวจสอบ แผนปฏิบัติงาน บันทึกการประเมินผลระบบควบคุมภายใน การบันทึกผลการตรวจสอบ สรุปประเด็นข้อตรวจพบ ร่องรอยงานผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น
 - หน่วยรับตรวจจัดทำ ได้แก่ สำเนาเอกสาร/รายละเอียดประกอบบัญชี ผังทางเดินระบบงาน
 - ได้รับจากบุคคลภายนอก ได้แก่ ใบตอบรับการยืนยันยอด แบบสอบถาม หนังสือร้องเรียน
- กระดาดำการที่ดี มีลักษณะดังนี้
- ถูกต้อง สมบูรณ์ ข้อมูลได้จากการปฏิบัติงานตรวจสอบจริงโดยวิธีตรวจสอบต่าง ๆ จนแน่ใจว่าถูกต้องเชื่อถือได้ ใช้อ้างอิงได้

- ชัดเจน เข้าใจง่าย ตั้งแต่วัตถุประสงค์ วิธีการตรวจสอบที่ใช้ ผลการตรวจสอบที่สรุปเข้าใจง่าย ได้ใจความ เรียบร้อย อ่านง่ายเป็นรูปแบบเดียวกัน ย่อยต่อการสอบทาน จัดเรียงกระดาดำการให้เป็นระเบียบ เรียบร้อย เขียนตามลำดับจากบนลงล่าง จากซ้ายไปขวา อ่านง่าย ผู้ตรวจ ผู้สอบทานลงนามพร้อมวันที่ให้ครบถ้วน

- เพียงพอ ตรงกับวัตถุประสงค์ กระดาดำการควรให้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการจัดทำและตรงกับวัตถุประสงค์ของแผนการตรวจสอบและเป็นประโยชน์ในการอ้างอิง ไม่ควรมีรายละเอียดเกินความจำเป็น สรุปขั้นตอนการตรวจสอบและวิธีการตรวจสอบที่สำคัญ และผลสรุปของการตรวจสอบ และต้องประหยัดเวลาในการจัดทำในระหว่างการตรวจสอบ

ผู้ตรวจสอบภายในควรสรุปผลการตรวจสอบงานแต่ละส่วนเมื่อเสร็จสิ้นการตรวจสอบ โดยการสรุปการตรวจสอบจากกระดาดำการที่ได้จัดทำ ผู้ตรวจสอบภายในควรพิจารณาอย่างรอบคอบและสรุปเฉพาะสิ่งที่เป็สาระสำคัญเท่านั้น

(3) การสรุปผลการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบจะต้องรวบรวมสิ่งที่ตรวจพบ (Audit Finding) หรือข้อเท็จจริงและหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้ระหว่างการตรวจสอบ เพื่อสรุปหาข้อตรวจพบหรือสิ่งที่ตรวจพบตามวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบ ในเรื่องที่ได้รับมอบหมาย ทั้งด้านดีเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเป็นตัวอย่างกับหน่วยงานอื่น และปัญหาข้อบกพร่องที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงานที่สำคัญ มีหลักฐานชัดเจน เชื่อถือได้ วิเคราะห์มาอย่างเที่ยงธรรมใช้ดุลพินิจอย่างผู้ประกอบวิชาชีพ ซึ่งมีคุณค่าเพียงพอที่จะรายงานให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ โดยองค์ประกอบของข้อตรวจพบประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

- สภาพที่เกิดขึ้น (Condition) : สิ่งที่ผู้ตรวจสอบประมวลผลข้อเท็จจริงได้จากการสังเกตการณ์การสอบถามพนักงานผู้ปฏิบัติวิเคราะห์ทดสอบ และสอบทาน โดยมีข้อมูลหลักฐานที่แน่ชัด
- เกณฑ์การตรวจสอบ (Criteria) : หลักเกณฑ์ที่จะใช้ในการตรวจสอบ โดยอาจกำหนดจากกฎหมาย มาตรฐานการปฏิบัติงาน แผนงานที่กำหนด หรือหลักปฏิบัติที่ดี
- ผลกระทบ (Effect) : ข้อมูลแสดงโอกาสความเสี่ยงหรือผลเสียหายที่จะเกิดจากปัญหานั้น โดยระบุในเชิงปริมาณ จำนวนความเสียหาย จำนวนวันที่ล่าช้า การระบุผลกระทบที่ชัดเจนมีสาระสำคัญ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ข้อตรวจพบได้รับความสนใจจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

- สาเหตุ (Cause) : ข้อมูลแสดงสาเหตุสาเหตุที่เกิดขึ้นจากกระบวนการควบคุมภายในที่ไม่ดี หรือการไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ระบบ นโยบาย มาตรฐาน ที่หน่วยงานกำหนด
- ข้อเสนอแนะ (Recommendation) เป็นข้อมูลตามความเห็นที่ผู้ตรวจสอบ โดยอาจเสนอตามความเห็นที่พัฒนามาจากความเห็นของผู้ตรวจสอบ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ข้อเสนอแนะมีคุณค่า เป็นที่ยอมรับ ปฏิบัติได้ ข้อเสนอแนะควรสร้างสรรค์ คำนึงถึงต้นทุนและผลประโยชน์ที่จะได้รับว่าคุ้มค่าที่จะปฏิบัติ

3) กระบวนการจัดทำรายงานและติดตามผล

3.1) การรายงานผลการปฏิบัติงาน

ผู้ตรวจสอบภายในควรรายงานผลการปฏิบัติงานอย่างทันกาล หากพบเรื่องที่มีความเสี่ยงสูง และมีแนวโน้มที่จะส่อไปในทางทุจริตต้องรีบรายงานโดยเร็วต่อหัวหน้าส่วนราชการ โดยการจัดทำรายงานผลการตรวจสอบควรประกอบด้วย วัตถุประสงค์ขอบเขต การสรุปผลการตรวจสอบ สาเหตุ ผลกระทบ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และแนวทาง ในการปรับปรุงแก้ไขที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยความถูกต้อง ครบถ้วน ชัดเจน เที่ยงธรรม รัดกุม สร้างสรรค์และรวดเร็ว รวมทั้งควรเผยแพร่ผลการปฏิบัติงานให้บุคคลที่เกี่ยวข้องและเหมาะสมได้รับทราบ อีกทั้ง ควรกำหนดระบบการติดตามผลว่าได้มีการนำ ข้อเสนอแนะในรายงานผลการปฏิบัติงานไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้ หัวหน้าหน่วยงานตรวจสอบภายในควรนำเรื่องความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดความเสียหาย แก่องค์กรซึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไขหารือกับผู้บริหาร

การจัดทำรายงานเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานให้ผู้บริหารทราบถึงวัตถุประสงค์ ขอบเขต วิธีปฏิบัติงานและผลการตรวจสอบข้อมูลทั้งหมดทุกขั้นตอน สรุปข้อบกพร่องที่ตรวจพบ ประเด็นความเสี่ยงที่สำคัญและการควบคุม และเรื่องอื่นที่ผู้บริหารควรทราบ พร้อมข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุง เพื่อเสนอผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้องพิจารณาสั่งการ ซึ่งรายงานที่ดีต้องเป็นรายงานที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่านรายงานเรื่องที่มีสาระสำคัญ ข้อตรวจพบเป็นเรื่องที่ตรงกับข้อเท็จจริง ข้อเสนอแนะหรือ ข้อเสนอแนะเป็นประโยชน์และสามารถปฏิบัติได้ ซึ่ง ลักษณะรายงานที่ดี คือ ถูกต้อง (Accuracy) ชัดเจน (Clarity) กระชับรัดกุม (Conciseness) ทันกาล (Timeliness) สร้างสรรค์ (Constructive Criticism) และ จูงใจ (Pursuance)

ผู้ตรวจสอบภายในสามารถรายงานผลการปฏิบัติได้ทั้งเป็นลายลักษณ์อักษร หรือโดยวาจา ขึ้นกับผลการตรวจสอบและความต้องการของผู้บริหาร กรณีที่รายงานโดยวาจาส่วนมากจะเป็นเรื่องเร่งด่วน เป็นเรื่องที่ได้รับมอบหมายให้ตรวจสอบพิเศษ เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงที่ได้ตรวจพบ หรือข้อคิดเห็นประกอบการพิจารณาตัดสินใจ หากปล่อยให้ล่าช้าอาจไม่ทันการณ์ มีความเสียหายเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้ การรายงานโดยวาจาอาจถือว่าเป็นทางการได้ เมื่อเป็นการนำเสนอด้วยวาจาประกอบรายงานผลการตรวจสอบที่เป็นลายลักษณ์อักษร

รายงานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ต้องประกอบด้วย

(1) บทคัดย่อ/บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Summary) เป็นการย่อเนื้อความของรายงานอย่างสั้น กระชับ ชัดเจนได้ใจความ ครอบคลุมเนื้อหาของรายงานทั้งหมด แสดงข้อเท็จจริง ข้อบกพร่อง ผลกระทบ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงไม่ต้องแสดงเหตุผลประกอบ แต่เป็นข้อมูลที่เพียงพอให้ผู้บริหารเข้าใจและสั่งการ

(2) บทนำ (Introduction) ส่วนแรกของรายงานที่บอกให้ทราบว่าผู้ตรวจสอบภายในได้ตรวจสอบเรื่องอะไร หน่วยงานใด เป็นการตรวจสอบตามแผนการตรวจสอบหรือกรณีพิเศษ

(3) วัตถุประสงค์(Purpose) แสดงเป้าหมายการตรวจสอบให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้อ่านรายงานติดตามประเด็นได้สะดวก และคาดการณ์ได้ว่าจะทราบข้อมูลใดบ้างเมื่ออ่านรายงานจบ

(4) ขอบเขต (Scope) แสดงระยะเวลาและปริมาณของงานที่ตรวจสอบมีมากน้อยเพียงใด มีข้อจำกัดอะไรบ้างที่ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้ หรือต้องชะลอการตรวจสอบไว้ก่อนพร้อมเหตุผลประกอบ

(5) สิ่งที่ตรวจพบ (Audit Findings) เป็นส่วนสำคัญของรายงานผลการปฏิบัติงานที่แสดงถึงข้อเท็จจริงที่ตรวจพบทั้งในด้านดีและที่ควรได้รับการแก้ไข วิธีการแก้ไข รวมทั้งความเห็นของผู้รับการตรวจ

(6) ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ที่เสนอต่อผู้บริหาร/หัวหน้าหน่วยรับตรวจ เพื่อสั่งการแก้ไข ปรับปรุง ข้อเสนอแนะควรมีลักษณะสร้างสรรค์ ปฏิบัติได้

(7) ความเห็น (Opinion) หากข้อความใดเป็นความเห็นมิใช่ข้อเท็จจริง หรือยังไม่มีหลักฐานสนับสนุนเพียงพอ ผู้ตรวจสอบภายในควรระบุให้ชัดเจนว่าเป็นความเห็นเท่านั้น

(8) เอกสารประกอบ (Supporting Evidences) เป็นเพียงการสรุปผล ควรเสนออย่างกะทัดรัด ข้อมูลใดที่จำเป็นต้องอ้างถึง แต่ยาวมีรายละเอียดมากควรแสดงเป็นเอกสารประกอบแนบท้ายรายงานไว้ด้วย เอกสารประกอบไม่ควรมีมากจนเกินไปจนทำให้รายงานไม่น่าสนใจ

3.2) การติดตามผล (Follow Up)

เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบภายใน เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่แสดงถึงคุณภาพและประสิทธิผลของงานตรวจสอบว่าผู้รับตรวจและผู้บริหารได้ปฏิบัติตามข้อเสนอแนะหรือไม่ อย่างไร ข้อบกพร่องที่พบได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสมแล้วหรือไม่ ผู้ตรวจสอบภายในต้องติดตามผลว่าผู้บริหารได้สั่งการหรือไม่ ประการใด หน่วยรับตรวจดำเนินการตามข้อเสนอแนะของผู้ตรวจสอบภายในที่ผู้บริหารสั่งการหรือไม่ เพื่อให้แน่ใจว่าข้อบกพร่องที่พบได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสม หรือมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไร และรายงานผลการติดตามต่อผู้บริหารต่อไป ทั้งนี้ผู้บริหารที่ได้รับทราบแล้วมิได้สั่งการแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แสดงว่าผู้บริหารยอมรับภาระความเสี่ยงหากเกิดความเสียหายขึ้นในอนาคต

5.4 เทคนิคการตรวจสอบ (กรมบัญชีกลาง, 2546)

เทคนิคการตรวจสอบ เป็นวิธีการตรวจสอบที่ดีที่ผู้ตรวจสอบควรนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ เพื่อให้ได้หลักฐานที่ดีและเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เป็นที่ยอมรับของผู้ปฏิบัติงาน การตรวจสอบเป็นไปตามวัตถุประสงค์และแผนการตรวจสอบที่กำหนด ผู้ตรวจสอบจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการตรวจสอบแบบต่าง ๆ และเลือกใช้เทคนิคการตรวจสอบให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะตรวจสอบซึ่งแต่ละเทคนิคมีความยากง่ายต่างกัน ได้มาซึ่งหลักฐานความเชื่อถือไม่เท่ากันเมื่อใช้กับบุคคล/สถานการณ์ต่างกัน และมีข้อจำกัดต่างกัน ซึ่งผู้ตรวจสอบอาจใช้หลายเทคนิคประกอบกันเพื่อให้ได้มาซึ่งหลักฐานที่เพียงพอที่ผู้ตรวจสอบจะเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะไว้ในรายงานผลการปฏิบัติงาน ซึ่งจากแนวปฏิบัติด้านการตรวจสอบภายใน และประสบการณ์ของผู้เขียน เทคนิคที่ใช้ในการตรวจสอบโดยทั่วไปซึ่งสามารถนำมาใช้ในการตรวจสอบการควบคุมและการบริหารจัดการปศุสัตว์ได้ มีดังนี้

(1) การสุ่มตัวอย่าง เป็นการเลือกข้อมูลสัตว์มาตรวจสอบเพียงบางส่วนเพื่อใช้เป็นตัวแทนของข้อมูลสัตว์ทั้งหมด โดยสุ่มให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การตรวจสอบ ให้ข้อมูลทั้งหมดมีโอกาสถูกเลือกเท่ากันเพื่อให้ผลที่ได้รับแสดงสภาพที่เป็นจริงหรือใกล้เคียงความจริงมากที่สุด โดยวิธีที่นิยมมี 4 วิธี คือ

(1.1) วิธี Random Sampling เป็นการเลือกตัวอย่างสัตว์ที่บันทึกควบคุมไว้มาจำนวนหนึ่งจากข้อมูลทั้งหมดโดยให้แต่ละหน่วยของข้อมูลมีโอกาสที่จะได้รับเลือกเท่าเทียมกันและเป็นไปอย่างยุติธรรม เช่น การจับสลากหมายเลขสุกรจากทะเบียนคุมเพื่อทำการตรวจสอบกับเอกสารหลักฐาน เป็นต้น

(1.2) วิธี Systematic Sampling เป็นการเลือกตัวอย่างข้อมูลสัตว์โดยกำหนดระยะหรือช่วงตอนของตัวอย่างที่จะเลือกด้วยวิธีแบ่งช่วงไว้เท่าๆกัน เช่น เลือกตัวอย่างโคจากทะเบียนคุม ลำดับตัวที่ 15, 30, 45, ... ตามลำดับ ไปจนครบจำนวนที่ต้องการตรวจสอบ เป็นต้น โดยความห่างของระยะหรือช่วงตอนขึ้นอยู่กับจำนวนข้อมูลและจำนวนตัวอย่างที่ต้องการข้อมูลที่น่ามาเลือกตัวอย่างด้วยวิธีนี้ต้องมีคุณสมบัติเหมือนกัน และมีการจัดเรียงลำดับของข้อมูลอย่างถูกต้องและครบถ้วน ผู้ตรวจสอบต้องระวังในการกำหนดระยะของตัวอย่างว่าต้องไม่เป็นผลให้ข้อมูลทั้งหมดถูกเลือกหรือมิได้รับการเลือกเลยด้วย

(1.3) วิธีการแบ่งข้อมูลออกเป็นกลุ่ม

(1.3.1) Stratified Sampling เป็นการเลือกตัวอย่างของข้อมูลสัตว์แต่ละชนิดประเภทที่มีลักษณะต่างกัน โดยแบ่งข้อมูลออกเป็นกลุ่ม โดยรวมข้อมูลที่มีลักษณะเหมือนกันไว้ในกลุ่มเดียวกันแล้วสุ่มเลือกตัวอย่างจากแต่ละกลุ่มโดยวิธีการสุ่มที่ต่างกันไปในแต่ละกลุ่มเพื่อให้ได้ตัวอย่างที่ดีมีความถูกต้องเชื่อถือได้ ข้อมูลมีโอกาสได้รับการสุ่มตรวจสอบเท่าเทียมกัน วิธีนี้เหมาะกับการตรวจสอบพัสดุที่มีปริมาณมากมีสถานที่เก็บหลายแห่ง

(1.3.2) Cluster Sampling เป็นการเลือกตัวอย่างของข้อมูลสัตว์ที่มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกันโดยแบ่งข้อมูลออกเป็นกลุ่มโดยกำหนดจำนวนเท่ากัน ถัดตำแหน่งที่ตั้งหรือการเก็บรวบรวมรายการเป็นเกณฑ์ การกำหนดจำนวนกลุ่มและจำนวนรายการในแต่ละกลุ่มขึ้นอยู่กับลักษณะและปริมาณของข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดแล้วจึงเลือกกลุ่มต่าง ๆ ที่แบ่งไว้มาเป็นตัวอย่าง ซึ่งการเลือกทั้งกลุ่มมาเป็นตัวอย่างในการสุ่มเลือกตัวอย่างนี้ จะเป็นจำนวนมาน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับลักษณะและขนาดของข้อมูล

(1.4) วิธี Selective หรือ Judgement Sampling เป็นการเลือกข้อมูลสัตว์ที่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้ตรวจสอบว่าจะพิจารณาเลือกสุ่มตัวอย่างบนเงื่อนไขใดบ้าง โดยตัวอย่างที่สุ่มเลือกนั้นควรเป็นสิ่งที่มีความลักษณะพิเศษซึ่งเคลื่อนย้ายหรือสูญหายได้ง่ายอย่างสัตว์ และอาจก่อให้เกิดการทุจริตได้ด้วย

(2) การตรวจนับ เป็นการพิสูจน์ความมีตัวตน จำนวนและสภาพของสัตว์ตรวจนับว่ามีอยู่ครบถ้วนตามที่บันทึกควบคุมทางบัญชี/ทะเบียน หรือรายงานสรุปประจำเดือน/ประจำปีที่ได้จัดทำไว้หรือไม่ สภาพของสัตว์ที่เลี้ยงดูเป็นอย่างไร ขำรุดทรุดโทรมเสียหายสูญหายหรือไม่ เลี้ยงดูจัดเก็บรักษาอย่างไร ซึ่งวิธีนี้ยังคงสามารถใช้ตรวจสอบเงินสด วัสดุ ครุภัณฑ์และยานพาหนะ เป็นต้น ได้อีกด้วย แต่มีข้อจำกัด คือสินทรัพย์ที่ตรวจนับจะต้องมีรูปร่าง มีหลักฐานที่สามารถแสดงสภาพของสินทรัพย์นั้นได้แต่การตรวจนับมิใช่เป็นเครื่องพิสูจน์กรรมสิทธิ์ของสินทรัพย์เสมอไป

(3) การยืนยันยอด เป็นการขอให้บุคคลที่ไม่ใช่ผู้รับตรวจซึ่งทราบเรื่องเกี่ยวกับหลักฐานต่างๆ ให้การยืนยันเป็นลายลักษณ์อักษรมายังผู้ตรวจสอบโดยตรงถือเป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้มากที่สุด เทคนิคนี้ส่วนใหญ่ใช้กับการยืนยันยอดเงินฝากธนาคาร/สินทรัพย์ซึ่งอยู่ในความครอบครองของบุคคลอื่น และกรณีสัตว์ สามารถใช้ยืนยันจำนวนสัตว์และหมายเลขสัตว์ที่มีการโอนให้หรือรับโอนกับหน่วยงานอื่นๆเพื่อตรวจสอบจำนวนทางทะเบียนที่ถูกต้อง แต่ข้อจำกัดสำคัญ คือ อาจไม่ได้รับความร่วมมือตอบยืนยันมาให้ผู้ตรวจสอบทราบหรือมีข้อขัดข้องที่ทำให้คำตอบที่ได้รับมีจำนวนน้อยเกินสมควร เช่น หนังสือยืนยันยอดไม่ถึงมือผู้รับ เป็นต้น ซึ่งทำให้ไม่มีหลักฐานอย่างเพียงพอ

(4) การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ เป็นการตรวจสอบเอกสารหลักฐานประกอบการลงบัญชี ซึ่งเอกสารเหล่านี้พิสูจน์ความถูกต้องของรายการที่ลงไว้ในสมุดบัญชีได้ หรือเรียกว่า “Vouching” ทั้งนี้ ผู้ตรวจสอบควรตรวจสอบเอกสารโดยระมัดระวังว่า เป็นเอกสารจริงไม่ใช่เอกสารปลอมหรือผ่านการแก้ไข มีการบันทึกรายการโดยถูกต้องครบถ้วน และมีการอนุมัติรายการตามระเบียบของทางราชการ ทั้งนี้ ข้อจำกัดของวิธีนี้ได้แก่ อาจมีการปลอมแปลงแก้ไขเอกสารหรือจัดทำใหม่โดยเฉพาะในกรณีที่ระบบการควบคุมภายในไม่รัดกุม

หรือขาดการแบ่งแยกหน้าที่อย่างเหมาะสม หรืออาจไม่แสดงถึงสภาพที่มีอยู่จริง เช่น การตรวจสอบทะเบียนประจำตัวสัตว์/ทะเบียนครุภัณฑ์สัตว์ อาจไม่สามารถพิสูจน์ว่ามีตัวสัตว์อยู่จริง เป็นต้น

(5) การคำนวณ เป็นการพิสูจน์ความถูกต้องของตัวเลข ถือเป็นหลักฐานที่เชื่อถือได้มาก ผู้ตรวจสอบควรทำการทดสอบตัวเลขทุกครั้ง เพื่อให้แน่ใจว่ายอดที่แสดงเป็นยอดที่ถูกต้อง เช่น ทดสอบการกระทบยอดสัตว์ ยอดไข่ ยอดน้ำมันดิบ คงเหลือรายวัน แต่วิธีนี้เป็นพิสูจน์ได้เพียงความถูกต้องของผลลัพธ์ แต่ไม่ได้พิสูจน์แหล่งที่มาของตัวเลขที่นำมาคำนวณ

(6) การตรวจสอบการผ่านรายการ เป็นการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของการผ่านรายการจากสมุดบันทึกรายการขึ้นต้นไปยังสมุดบันทึกรายการขึ้นปลาย เรียกว่า “Posting” แต่เป็นเพียงการพิสูจน์ความถูกต้องของการคัดลอกข้อมูลจากสมุดบันทึกรายการขึ้นต้นไปยังขึ้นปลาย แต่ไม่ได้พิสูจน์ความถูกต้องของการบันทึกบัญชีตามเอกสารหลักฐาน เป็นต้น ซึ่งวิธีการนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการตรวจสอบการผ่านรายการการบันทึกควบคุมสัตว์ จากทะเบียนคุมลูกเกิดไปทะเบียนคุมสัตว์ จากทะเบียนคุมเก็บไข่ ไข่เข้าฟัก ไปสู่ทะเบียนคุมยอดสัตว์รายวัน ทะเบียนคุมสัตว์ทดแทน ทะเบียนคุมพ่อแม่พันธุ์ เป็นต้น แต่ต้องตรวจสอบยืนยันยอดจำนวนที่หักออกจากทะเบียนกับหลักฐานการขาย การโอน หรือรายงานสัตว์ตายด้วย

(7) การตรวจสอบบัญชีย่อยและทะเบียน เป็นการตรวจสอบว่ายอดคงเหลือและรายการในบัญชีย่อยและทะเบียนว่าสัมพันธ์กับบัญชีคุมหรือไม่ แต่พิสูจน์ได้แค่ความถูกต้องของยอดคงเหลือของบัญชี/ทะเบียนเท่านั้น ซึ่งต้องใช้ร่วมกับเทคนิคการตรวจสอบอื่นด้วย เช่น การตรวจสอบการผ่านรายการ การคำนวณ เป็นต้น

(8) การตรวจหารายการผิดปกติ เป็นการตรวจรายการในสมุดบัญชีหรือแหล่งข้อมูลอื่นว่ามีรายการผิดปกติหรือไม่ ซึ่งอาจพบข้อผิดพลาดที่สำคัญได้ แต่ผู้ตรวจสอบต้องมีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ อย่างไรก็ตาม รายการผิดปกติมีใช้หลักฐานแต่เป็นเครื่องชี้ให้ทราบถึงความจำเป็นที่จะต้องหาหลักฐานด้วยเทคนิคอื่นประกอบ เช่น กรณีพบจำนวนสัตว์ที่ถูกตัดจากบัญชีบ่อยครั้งมีความถี่หรือจำนวนมากผิดปกติ ต้องค้นหาหลักฐานการจำหน่าย (ขาย/ตาย/โอน) มาพิสูจน์ยืนยันเพิ่มเติม ทั้งนี้ การจัดทำงบกระทบยอด เช่น งบกระทบยอดเงินฝากธนาคาร/เงินฝากคลัง ยอดสัตว์คงเหลือ เป็นต้น ถือเป็นรูปแบบหนึ่งในการตรวจหารายการผิดปกติ

(9) การตรวจสอบความสัมพันธ์ของข้อมูล ข้อมูลของรายการหนึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับรายการอื่น หากรายการที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันปรากฏอยู่อย่างถูกต้องย่อมแสดงความถูกต้องของบัญชีได้ระดับหนึ่ง ดังนั้น ผู้ตรวจสอบจึงควรตรวจสอบรายการที่มีความสัมพันธ์กันควบคู่กันไปอยู่เสมอ เช่น กรณีการตัดจำหน่ายสัตว์โดยวิธีการขายจะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับจำนวนรายได้ค่าขายพืชผลพันธุ์สัตว์ที่จัดเก็บ ออกใบเสร็จรับเงิน และนำส่งเป็นรายได้แผ่นดินและจำนวนที่นำเงินฝากคลัง โดยราคาขายต้องเป็นไปตามประกาศกรมปศุสัตว์ที่กำหนด และสัดส่วนการนำเงินส่งคลัง/ฝากคลัง เป็นไปตามสัดส่วนที่ระเบียบกำหนด ถ้าจำนวนสัตว์ที่ตัดจากทะเบียนคุมถูกต้อง หากนำจำนวนดังกล่าวคูณด้วยราคาขายตามประกาศกรมและสัดส่วนการนำส่งเงินตามระเบียบกำหนด จำนวนเงินรวมที่คำนวณได้ จะต้องถูกต้องตรงกันกับจำนวนเงินที่ออกใบเสร็จรับเงินและนำส่งเงิน เป็นต้น

(10) การวิเคราะห์เปรียบเทียบ เพื่อดูความสัมพันธ์และความเปลี่ยนแปลงของข้อมูลว่าเป็นไปตามที่คาดหมายหรือเป็นไปตามควรหรือไม่ ซึ่งจะช่วยให้เห็นว่าจะต้องใช้วิธีการตรวจสอบอื่นเพิ่มเติมหรืออาจลดขอบเขตการตรวจสอบลงได้ ซึ่งการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูล ได้แก่

- การเปรียบเทียบข้อมูลของงวดปีปัจจุบันกับงวดปีก่อน เช่น เปรียบเทียบสถิติสัตว์ตาย อัตราลูกเกิดกับแม่พันธุ์ ของปีก่อนกับปีปัจจุบันในช่วงฤดูกาลเดียวกัน เป็นต้น

- การเปรียบเทียบข้อมูลของงวดปัจจุบันกับประมาณการ เช่น จำนวนลูกเกิดจริงกับจำนวนที่คาดว่าจะได้จากจำนวนแม่พันธุ์ที่มี จำนวนไข่เข้าฟักจริงกับจำนวนแม่ไก่ที่เลี้ยง จำนวนลูกเกิดรายคอกกับแม่พันธุ์สุกรตามสายพันธุ์และช่วงวัย เป็นต้น

- การเปรียบเทียบข้อมูลที่เกิดขึ้นกับอัตรามาตรฐานที่กำหนด เช่น อัตราไขคัดทิ้ง ไข่ตายโคม อัตราลูกสัตว์ตายแรกคลอด อัตราสมมติต น้ำหนักสัตว์เมื่อหย่านม กับอัตรามาตรฐานตามชนิดสัตว์ สายพันธุ์และช่วงวัยตามหลักวิชาการที่กำหนด เป็นต้น

ทั้งนี้ หากผลของการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่ามี ความแตกต่างที่เป็นสาระสำคัญต่อการตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบจะต้องสอบถามเหตุผลจากหน่วยรับตรวจ และใช้เทคนิคการตรวจสอบอื่นเพิ่มเติม

(11) การสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจากผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความรู้ประสบการณ์ของผู้ตรวจสอบภายใน โดยการสอบถามอาจทำได้ทั้งเป็นลายลักษณ์อักษรหรือด้วยวาจา การสอบถามเป็นลายลักษณ์อักษรอาจใช้แบบสอบถาม และกำหนดคำถามเพื่อให้ได้คำตอบว่า “ใช่”/ “ไม่ใช่” หรืออาจเป็นคำถามที่กระตุ้นให้ผู้ตอบใช้ความคิดของตนเองก็ได้ขึ้นอยู่กับผู้ตรวจสอบต้องการคำตอบในลักษณะใด

ทั้งนี้ คำถามที่ใช้ควรมีลักษณะต่อเนื่องกัน ซึ่งการสอบถามด้วยวาจา ต้องอาศัยประสบการณ์และศิลปะการพูดอย่างมากในการที่จะสอบถามให้ได้ข้อเท็จจริงโดยไม่ทำให้ผู้รับตรวจอารมณ์เสียหรือมีปฏิกิริยาต่อต้านหรือปิดบังข้อเท็จจริงบางประการ และถ้าผู้ตรวจสอบสามารถเข้าใจทัศนคติหรือพฤติกรรมที่ผู้รับตรวจมีต่อตน และสามารถเปลี่ยนแปลงท่าทีของผู้รับตรวจที่มีต่อตนให้เป็นไปในทางที่ดีได้ก็ย่อมทำให้ได้ทราบข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่าง ๆ ตามที่ต้องการได้อย่างถูกต้อง กรณีการสอบถาม สัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องระดับปฏิบัติงานและผู้บริหาร ก็เพื่อทราบถึงนโยบาย กระบวนการปฏิบัติงานจริง ข้อมูลเชิงลึก ปัญหา อุปสรรค สาเหตุ ความเสี่ยงและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

แต่อย่างไรก็ตามคำตอบที่ได้เป็นเพียงหลักฐานประกอบการตรวจสอบเท่านั้น จะต้องมีการพิสูจน์ด้วยเทคนิคการตรวจสอบอื่น ๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงจนเป็นที่พอใจและเชื่อมั่นได้ว่าเป็นหลักฐานการตรวจสอบที่เพียงพอต่อการสรุปรายงานผลการตรวจสอบได้อย่างสมเหตุสมผล

(12) สังเกตการณ์ เป็นการสังเกตให้เห็นด้วยตาในสิ่งที่ต้องการทราบอย่างระมัดระวัง โดยใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่ รวมถึงการใช้วิจารณญาณพิจารณาสิ่งที่ได้เห็น แล้วบันทึกเหตุการณ์หรือสิ่งที่พบไว้ ผู้ตรวจสอบที่มีประสบการณ์ที่กว้างขวางย่อมได้ประโยชน์จากการสังเกตการณ์ได้อย่างมากและลึกซึ้งกว่าผู้ที่ประสบการณ์น้อย ผลที่ได้จากการสังเกตการณ์เป็นเพียงข้อมูลที่ผู้ตรวจสอบได้ประสมมาจากการปฏิบัติงานจริงในช่วงระยะเวลาที่ทำการสังเกตการณ์เท่านั้น ถ้าจะให้ความเห็นเกี่ยวกับการตรวจสอบนั้น ผู้ตรวจสอบจะต้องหาเอกสารหลักฐานมายืนยัน เพื่อให้หน่วยรับตรวจยอมรับข้อสังเกตและยินยอมที่จะแก้ไขตามข้อสังเกตของผู้ตรวจสอบ ทั้งนี้ ผู้ตรวจสอบสามารถทำการสังเกตการณ์ไปพร้อมกับการใช้เทคนิคการตรวจสอบอื่น ได้แก่

- การเข้าตรวจนับยอดสัตว์สามารถสังเกตการณ์การจัดการฟาร์ม การเลี้ยงดูสัตว์ การบันทึกบัญชีหน้าคอก การเก็บรักษาอาหารสัตว์ ไปพร้อมกัน

- ระหว่างการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่สามารถสังเกตการณ์ท่าทางผู้ตอบคำถามและสังเกตการณ์สถานที่/ระบบที่ดำเนินการจริงเพื่อประกอบความน่าเชื่อถือในข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ดังกล่าว

อีกทั้ง กรณีการสังเกตการณ์การปฏิบัติงานเพื่อพิจารณาว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด เป็นไปตามกระบวนการงาน ขั้นตอน แนวทางปฏิบัติ ตลอดจน กฎ ระเบียบ ข้อบังคับที่กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร เช่น สังเกตการณ์การจัดการฟาร์ม การเลี้ยงสัตว์ การปฏิบัติตามมาตรฐานฟาร์ม การจำหน่ายสัตว์ เป็นต้น

(13) การตรวจทาน (Verification) เป็นการยืนยันความจริง ความถูกต้อง ความแม่นยำ ความสมเหตุสมผลหรือความน่าเชื่อถือของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยการหาหลักฐานยืนยันกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏอยู่ เช่น ข้อเท็จจริงปรากฏว่า มีการบันทึกตัดจำหน่ายโค 5 ตัวจากทะเบียนคุมโค หลักฐานที่จะนำมาตรวจทานความถูกต้องของการตัดจำหน่ายสัตว์ คือ ใบเสร็จรับเงิน ที่ระบุวันที่ ชื่อผู้ชำระเงิน รายการที่ระบุประเภทสัตว์คัดออก/พันธุ์คัดออก หมายเลขสัตว์ จำนวนเงินทั้งตัวเลขตัวอักษร ลายมือชื่อผู้ชำระเงิน ครบถ้วน หลักฐานการนำเงินส่งคลัง หลักฐานการบันทึกรายการในระบบ GFMS และหลักฐานการขออนุมัติจำหน่ายสัตว์ เป็นต้น

(14) การสืบสวน เป็นเทคนิคที่ผู้ตรวจจะใช้ในกรณีที่ไม่สามารถค้นพบข้อเท็จจริง ซึ่งคาดว่ามียอยู่หรือควรจะเป็น ผู้ตรวจสอบจะต้องค้นหาข้อเท็จจริงโดยเริ่มจากผลไปหาเหตุที่ละขั้นตอน แต่ในบางกรณีผู้ตรวจสอบไม่สามารถหาหลักฐานมายืนยันได้ทุกขั้นตอนก็ยังไม่ยอม หรือให้ความเห็นเพิ่มเติมลงไปในส่วนที่ขาดหายไป

(15) การประเมินผล เป็นการเปรียบเทียบมาตรฐานหรือหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้กับผลการปฏิบัติงานจริงว่าเกิดผลต่างหรือไม่ ถ้าเกิดผลต่างผู้ตรวจสอบต้องพิจารณาว่าเกิดขึ้นจากวิธีปฏิบัติไม่รัดกุมหรือไม่ดีพอ หรือว่าเนื่องจากสาเหตุอื่น เมื่อทราบสาเหตุที่แท้จริงแล้ว ผู้ตรวจสอบต้องวิเคราะห์ต่อไปอีกว่าเกิดจากสาเหตุสุวิสัย ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของวิญญูชนหรือไม่ หากมิใช่ ควรเสนอข้อคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงแก้ไขต่อไป ผู้ตรวจสอบต้องใช้วิจารณญาณตัดสินใจว่าข้อมูลที่นำมาเปรียบเทียบและผ่านการประเมินผลมาแล้วนั้นเพียงพอหรือไม่ ควรเพิ่มหรือลดปริมาณการทดสอบเพียงใดเพื่อให้สามารถนำมาวิเคราะห์ประเมินผลได้ ทั้งนี้ ผู้ตรวจสอบต้องประเมินถึงค่าความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากการเพิ่มหรือลดปริมาณการทดสอบรายการดังกล่าวเมื่อเทียบกับผลที่ได้รับกับค่าใช้จ่ายที่ประหยัดได้

(16) การทดสอบระบบ ตรวจสอบ สอบทาน ทดสอบรายการ เอกสาร และสินทรัพย์ สอบทาน ประสิทธิภาพของระบบการควบคุมภายในและการบริหารจัดการความเสี่ยง การทดสอบการปฏิบัติงานตามระบบ มาตรการ หรือมาตรฐานที่กำหนด รวมทั้ง ทดสอบการปฏิบัติงานในระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

เทคนิคการตรวจนับและสังเกตการณ์ เพื่อการตรวจสอบการดำเนินการควบคุมดูแลปศุสัตว์

สำหรับการตรวจสอบการดำเนินการควบคุมดูแลปศุสัตว์ เทคนิคตรวจสอบบางเทคนิคต้องใช้ประสบการณ์ เช่น เทคนิคการตรวจนับและการสังเกตการณ์ ผู้ตรวจสอบภายในต้องใช้ในการเข้าไปตรวจสอบการปฏิบัติงาน และยืนยันยอดสัตว์ในฟาร์มปศุสัตว์ภายในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งเพื่อให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยรับตรวจ และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน เหมาะสม เชื่อถือได้ สามารถยืนยันความถูกต้องครบถ้วนของการบันทึกควบคุมปศุสัตว์ได้ และเพียงพอต่อการสรุปและรายงานผลการตรวจสอบ จากประสบการณ์ในการตรวจสอบของผู้เขียน การตรวจนับสัตว์ และการสังเกตการณ์การดำเนินการจัดการฟาร์ม การเลี้ยงดูสัตว์ ผู้ตรวจสอบภายใน ควรต้องดำเนินการ ดังนี้

(1) ก่อนเข้าบริเวณฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ชี้แจงวัตถุประสงค์การตรวจสอบต่อเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมฟาร์มของสัตว์แต่ละประเภท สอบถามพื้นที่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ผังโรงเรือน/คอกเลี้ยงสัตว์ ขั้นตอนปฏิบัติ และดำเนินการตามมาตรการรักษาความปลอดภัยทางชีวภาพที่ทางฟาร์มกำหนด โดยให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมฟาร์มสัตว์นั้นๆ เป็นผู้นำเข้าพื้นที่ฟาร์มเพื่อตรวจสอบ

(2) เมื่อถึงแต่ละโรงเรือน/คอก

- ต้องกล่าวสวัสดิทักทาย เจ้าหน้าที่ผู้เลี้ยงแต่ละโรงเรือน (ยกมือไหว้หากอาวุโสกว่าตน)
- แนะนำตัวผู้ตรวจสอบ แจ้งวัตถุประสงค์การเข้าตรวจนับ

- สอบถามเจ้าหน้าที่ผู้เลี้ยงประจำโรงเรือน/คอก และขอหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เพื่อบันทึกข้อมูล ดังนี้
 - ชื่อ นามสกุล เจ้าหน้าที่ผู้เลี้ยงแต่ละโรงเรือนในขณะนั้น กรณีที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นประจำ ให้ วงเล็บ (แทน) ไว้ด้วย
 - รหัสสิ่งปลูกสร้าง โรงเรือนนั้น เช่น ทบ.... เป็นต้น
 - ชื่อโรงเรือน/คอก เช่น คอกแม่พันธุ์ โรงเรือนขุน ฯลฯ
 - ชื่อสายพันธุ์สัตว์ที่เลี้ยงในโรงเรือน/คอก นั้น
 - ขอบัญชีหน้าคอก/หน้าเล้า เพื่อดูจำนวน ตามที่เจ้าหน้าที่ผู้เลี้ยงบันทึกไว้ พร้อมสอบถามจำนวนโดยแยกตามพันธุ์ ตามเพศ หรือตามวัย เช่น เพื่อตรวจสอบความถูกต้องกับบัญชีหน้าคอก/หน้าเล้า
 - การให้อาหาร การฉีดวัคซีน การดำเนินการเมื่อพบสัตว์ป่วย สัตว์ตาย หรือ คลอดลูก และการตรวจนับครั้งล่าสุดเมื่อใด

- เริ่มตรวจนับ

- เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ และเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมฟาร์ม ต่างฝ่ายต่างนับแล้วยืนยันจำนวน หากได้จำนวนไม่ตรงกัน ให้เริ่มนับใหม่ทันที พร้อม สอบยันกับจำนวนตามบัญชีหน้าคอก/เล้าที่ผู้เลี้ยงบันทึกไว้ เมื่อยืนยันยอดจำนวนสัตว์ตรงกันทั้ง 2 ฝ่าย (ฝ่ายผู้ตรวจสอบภายใน และ ฝ่ายหน่วยรับตรวจ) ให้เจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมฟาร์ม ลงลายมือชื่อรับรองจำนวน พร้อม วันที่ และเวลา ที่ตรวจนับ

- การตรวจนับสัตว์แต่ละประเภทชนิด มีความยากง่ายแตกต่างกัน สัตว์บางชนิดประเภทมีความยุ่งยากในการนับค่อนข้างมาก เช่น โคพื้นเมืองที่มีความปราดเปรียว หากให้อาหารเลียงแล้วไม่สามารถนับได้ อาจต้องให้เจ้าหน้าที่พาเข้าคอกคัด เป็นต้น

- ในขณะที่ตรวจนับ ผู้ตรวจสอบภายใน ต้องสังเกตการณ์พฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ด้วยว่ามีการทำงานเป็นระบบ มีความชำนาญเพียงใด หากพบว่าเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานอย่างไม่เป็นระบบ ไม่สามารถควบคุมสัตว์ได้ อาจบ่งชี้ได้ว่าไม่ค่อยได้ทำการตรวจนับสอบถามงานอย่างเป็นปกติวิสัย หรือ หากมีการตรวจนับอย่างรวดเร็ว รวดเร็ว เร่งสรุป มีการเคลื่อนย้ายสัตว์ไปในทิศทางที่ไม่ควรจะเป็นอาจแสดงถึงการปกปิดจำนวน ทั้งนี้ การตรวจนับสัตว์ต้องนับทั้งหมดคราวเดียวกันในวันและช่วงเวลาเดียว เพื่อป้องกันการเคลื่อนย้ายสับเปลี่ยนจำนวนสัตว์

- ผู้ตรวจสอบภายในควรบันทึกภาพถ่าย สภาพแวดล้อมโรงเรือน/คอก สภาพสัตว์ การจัดเก็บอาหาร ยา เวชภัณฑ์ การจัดการฟาร์ม ฯลฯ เพื่อประโยชน์ในการสอบถาม

- เมื่อสิ้นสุดการตรวจนับสัตว์ประจำโรงเรือน/คอกนั้น ผู้ตรวจสอบภายในต้องกล่าวขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโรงเรือนนั้นๆ ในการอำนวยความสะดวกในการตรวจนับสัตว์และให้ความร่วมมือชี้แจงข้อมูลต่างๆ

(3) เมื่อได้ดำเนินการตรวจนับในแต่ละโรงเรือน/คอก จนครบถ้วน ให้เจ้าหน้าที่ตรวจสอบทำการสรุปยอดรวมทุกโรงเรือน/คอก แยกตามพันธุ์ รุ่น เพศ เพื่อยืนยันจำนวนกับเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมฟาร์ม อีกครั้ง เมื่อครบถ้วนถูกต้องตรงกันให้ผู้ควบคุมฟาร์ม ลงลายมือชื่อรับรอง พร้อมวันที่ และเวลา กำกับจำนวนรวมไว้ด้วย

(4) เจ้าหน้าที่ตรวจสอบต้องสังเกตการณ์สภาพแวดล้อม สภาพการจัดการฟาร์ม สุขอนามัยฟาร์ม ระบบการจัดการของเสีย ระบบการบริหารจัดการอาหารของแต่ละโรงเรือน/คอก พร้อมบันทึกข้อมูลไว้ในกระดาษทำการ ทั้ง สิ่งที่พบว่าเป็นไปตามข้อกำหนดของระบบการควบคุมภายในหรือมาตรฐานฟาร์มที่ดี สิ่งที่พบว่าเป็นข้อบกพร่อง และสิ่งที่ไม่ถือเป็นข้อบกพร่อง แต่หากปล่อยทิ้งไว้หรือละเลยอาจนำไปสู่ข้อบกพร่อง

ทั้งนี้ หากผู้ตรวจสอบภายในมีข้อสงสัยว่าการปฏิบัติงานไม่เหมาะสมเป็นไปตามระบบ/มาตรฐานที่ควรจะเป็น ผู้ตรวจสอบต้องสอบถามข้อมูลเหตุผล สาเหตุ เพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมฟาร์ม และเจ้าหน้าที่ประจำคอก/โรงเรือน เพิ่มเติมได้ พร้อมบันทึกข้อมูลไว้ในกระดาษาทำการให้ครบถ้วน

(5) ให้กระทบยอดจำนวนสัตว์แต่ละประเภท ชนิด สายพันธุ์ตามทะเบียนหรือบัญชีคุมสัตว์ ด้วยจำนวนสัตว์เกิด/ตายในช่วงเวลาที่เข้าตรวจสอบซึ่งยังไม่ได้บันทึกบัญชีคุม (บวกลูกเกิดและหักสัตว์ตายที่ยังบันทึกควบคุม) และนำยอดจำนวนสัตว์สุทธิไปตรวจสอบยืนยันกับจำนวนสัตว์ที่ตรวจนับได้ หากมีผลต่าง ให้หน่วยงานเร่งตรวจสอบหาสาเหตุโดยด่วน

(6) นำผลการตรวจสอบจากการตรวจนับ สังเกตการณ์ สอบถาม และกระทบยืนยันยอดตามบัญชี/ทะเบียน สรุปรายงานหัวหน้าทีมตรวจสอบ เพื่อสอบทาน และให้ข้อสังเกต ข้อเสนอแนะ ประเด็นที่ต้องขยายขอบเขตเพิ่มเติม ตามควรแก่กรณี

(7) หัวหน้าทีมตรวจสอบ สรุปรายงานข้อตรวจพบ ข้อสังเกต ความเสี่ยง จุดอ่อนของระบบการควบคุมภายใน ข้อคลาดเคลื่อนในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานฟาร์มที่ควรจะเป็นให้หน่วยรับตรวจทราบและชี้แจงเพิ่มเติม (ถ้ามี) ทั้งนี้ ต้องเปิดให้หน่วยรับตรวจถ่ายสำเนากระดาษาทำการตรวจนับสัตว์ไว้เป็นหลักฐานไว้ด้วย

เทคนิคการตรวจนับสัตว์ และสังเกตการณ์ดำเนินการควบคุมดูแลสัตว์ ผู้ตรวจสอบภายในจำเป็นต้องพิจารณาและคำนึงถึงหลักความปลอดภัยทางชีวภาพด้วย เพราะผู้ตรวจสอบภายในต้องเข้าไปตรวจสอบในพื้นที่ฟาร์มปศุสัตว์ ที่ต้องให้ความสำคัญกับการควบคุมป้องกันโรคสัตว์ และเพื่อให้การตรวจสอบไม่กระทบต่อการดำเนินงานด้านการเลี้ยงปศุสัตว์และการผลิตสัตว์ของหน่วยงาน ผู้ตรวจสอบภายในควรต้องมีการศึกษาถึงระบบการเลี้ยงสัตว์ในแต่ละประเภทชนิด การจัดการฟาร์มและฟาร์มมาตรฐาน ตามที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้ว และต้องปฏิบัติตามในการเข้าตรวจสอบตรวจนับ สังเกตการณ์ ในฟาร์มปศุสัตว์ดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักความปลอดภัยทางชีวภาพ โดยผู้ตรวจสอบภายใน สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

- ไม่เข้าไปในสถานที่รวมสัตว์ ก่อนเข้าตรวจสอบ
- ภายหลังจากตรวจสอบฟาร์มของหน่วยงานหนึ่งเรียบร้อยแล้ว ต้องเว้นระยะเวลา เพื่อเป็นการพักโรค ถึงจะสามารถตรวจสอบหน่วยงานถัดไปได้ ไม่ให้เกิดการเป็นพาหะนำพาโรค
- ถ้าผู้ตรวจสอบภายในมีอาการเจ็บป่วย เช่น มีอาการป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจ หรือระบบทางเดินอาหาร จะไม่อนุญาตให้เข้าไปทำการตรวจสอบ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายโรค ต้องเปลี่ยนตัวเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบ หรือ ประยุกต์ใช้เทคนิคการตรวจสอบผ่านระบบทางไกล (Remote Audit) โดยใช้โปรแกรม line chat หรืออื่น ๆ ที่สามารถถ่ายทอด
- ไม่นำยานพาหนะเข้าไปในเขตพื้นที่การเลี้ยงสัตว์ ยกเว้นยานพาหนะที่ต้องปฏิบัติงานในเขตพื้นที่การเลี้ยงสัตว์ หรือเป็นพาหนะที่ผ่านการพ่นฆ่าเชื้อเรียบร้อยแล้ว
- ก่อนเข้าเขตพื้นที่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์หรือพื้นที่ปฏิบัติงานที่มีการกำกับดูแลมาตรฐานฟาร์ม เจ้าหน้าที่ตรวจสอบ ต้องปฏิบัติตามมาตรการสุขลักษณะส่วนบุคคลที่ทางหน่วยรับตรวจได้กำหนดไว้ เช่น อาบน้ำ สระผม เปลี่ยนเสื้อผ้าสวมชุดปฏิบัติการ เปลี่ยนรองเท้า จุ่มน้ำยาฆ่าเชื้อ เป็นต้น
- เมื่อเข้าเขตพื้นที่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์หรือพื้นที่ปฏิบัติงาน ให้เริ่มการตรวจ ประเมินจากพื้นที่สะอาดมากที่สุด ไปยังพื้นที่สะอาดน้อยสุด
- ถ้าต้องเข้าโรงเรือนเลี้ยงสัตว์มากกว่า 1 โรงเรือน ภายในฟาร์มเดียวกัน ต้องสอบถามสัตวแพทย์ ผู้ควบคุมฟาร์ม หรือผู้จัดการฟาร์มถึงมาตรการการป้องกันการปนเปื้อนข้ามโรงเรือนและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

- วัสดุ อุปกรณ์ที่จะนำเข้าพื้นที่เลี้ยงสัตว์เพื่อใช้ในการตรวจนับ สังเกตการณ์ เช่น กระดาษทำการ ปากกา เครื่องคิดเลข โทรศัพท์ อุปกรณ์บันทึกภาพ ฯลฯ ผู้ตรวจสอบภายในต้องดำเนินการตรวจสอบความสะอาดและฆ่าเชื้อโรค ตามวิธีที่เหมาะสมที่ฟาร์มกำหนด

ทั้งนี้ หากเจ้าหน้าที่ผู้ตรวจสอบภายใน คนใดเห็นว่าตนเองมีข้อจำกัดใดที่ไม่สามารถปฏิบัติตนได้ตามหลักความปลอดภัยทางชีวภาพดังกล่าวได้ ให้รีบแจ้งหัวหน้าทีมตรวจสอบภายใน เพื่อดำเนินการปรับเปลี่ยนแผนการตรวจสอบ หรือหากหน่วยรับตรวจ เกิดข้อจำกัดไม่สามารถให้เข้ารับการตรวจสอบ ตรวจนับสัตว์ได้ เช่น เกิดภาวะโรคระบาดสัตว์ที่อาจเสี่ยงต่อคน ฯลฯ ให้ผู้ตรวจสอบภายใน บันทึกไว้ในกระดานทำการอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร และแนบหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น ประกาศโรคระบาด ผลการตรวจเลือดสัตว์ล่าสุดที่บ่งชี้ความเสี่ยงดังกล่าว ฯลฯ โดยให้รายงานต่อหัวหน้าทีมตรวจสอบและหัวหน้าหน่วยตรวจสอบภายในตามลำดับ เพื่อขออนุมัติปรับปรุงแผนการตรวจสอบ ขอบเขตการตรวจสอบ และแผนปฏิบัติการตรวจสอบภายใน พร้อมทั้ง นำข้อจำกัดดังกล่าวแสดงเป็นขอบเขตข้อจำกัดในการตรวจสอบไว้ในรายงานผลการตรวจสอบภายในที่เสนอต่อหัวหน้าส่วนราชการให้ทราบด้วย

โดยสรุป กระบวนการปฏิบัติงานตรวจสอบภายในประกอบด้วยขั้นตอนหลายขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนผู้ตรวจสอบภายในจำเป็นต้องเลือกใช้เทคนิคการตรวจสอบให้เหมาะสม อันจะทำให้การตรวจสอบเป็นไปตามวัตถุประสงค์ และแผนการตรวจสอบที่กำหนด รวมทั้งได้หลักฐานเพียงพอที่จะสนับสนุนข้อสรุปหรือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับข้อตรวจพบ (Audit Findings) ของตน การเริ่มต้นกระบวนการตรวจสอบตั้งแต่ขั้นตอนของการวางแผน ซึ่งนับว่ามีความสำคัญอย่างมาก โดยผู้ตรวจสอบภายในต้องใช้ข้อมูลจากเทคนิคการประเมินความเสี่ยง เป็นแนวทางในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมที่จะตรวจสอบ ซึ่งจะช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรของหน่วยตรวจสอบภายในเป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น ส่วนในขั้นตอนของการปฏิบัติงานตรวจสอบ ผู้ตรวจสอบภายในจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในวิธีการตรวจสอบแบบต่าง ๆ เป็นอย่างดีและอย่างมีเทคนิค ได้แก่เทคนิคสำคัญในการปฏิบัติงานตรวจสอบ เช่น การสุ่มตัวอย่าง การสอบถาม การสังเกตการณ์การตรวจนับของจริง การตรวจสอบเอกสารใบสำคัญ และการคำนวณ เป็นต้น ส่วนเทคนิคสำคัญที่ใช้ในการสรุปผลการตรวจสอบ เช่น การวิเคราะห์เปรียบเทียบ การรายงานผล การปฏิบัติงานมีทั้งการรายงานโดยวาจาและเป็นลายลักษณ์อักษร เทคนิคการนำเสนอ เทคนิคการเขียนรายงาน เป็นต้น สำหรับขั้นตอนของการติดตามผลควรได้มีการรับฟังความคิดเห็น การร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างเป็นทีม เพื่อให้การแก้ไขปัญหาตรงประเด็นและปฏิบัติได้ โดยปัจจัยความสำเร็จและประสิทธิผลของงานตรวจสอบภายใน ส่วนใหญ่วัดจากความยอมรับข้อเสนอแนะในรายงานผลการปฏิบัติงาน แต่ความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยเทคนิคการตรวจสอบประกอบกับทักษะของผู้ตรวจสอบภายใน โดยเฉพาะการสร้างมนุษยสัมพันธ์ การสื่อสารให้เกิดความเข้าใจและการยอมรับจากผู้บริหารและหน่วยรับตรวจขององค์กร การรวบรวมหลักฐานข้อมูล ข้อเท็จจริงอื่นๆที่ผู้ตรวจสอบภายในต้องปรับใช้ให้เหมาะสมกับบุคคลและสถานการณ์อันจะก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มแก่องค์กรอย่างแท้จริง

บทที่ 6

แนวการตรวจสอบการดำเนินการควบคุมและบริหารจัดการปศุสัตว์

แนวการตรวจสอบการดำเนินการควบคุมและบริหารจัดการปศุสัตว์ที่ผู้เขียนได้สรุปไว้ดังต่อไปนี้ ผู้ตรวจสอบภายในสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในการจัดทำแบบสำรวจระบบการควบคุมภายในเพื่อประเมินความเสี่ยงในขั้นตอนการวางแผนการตรวจสอบ สามารถประยุกต์ใช้ในการกำหนดขอบเขต การตั้งประเด็นการตรวจสอบ และการจัดทำแผนปฏิบัติการตรวจสอบ รวมทั้ง สามารถนำไปใช้เป็น Check list หรือกระดานทำการในการสรุปผลการตรวจสอบเพื่อนำเสนอต่อหัวหน้าทีมตรวจสอบได้อย่างรอบด้าน ซึ่งแนวทางการตรวจสอบดังกล่าว สรุปได้ ดังนี้

(1) การมอบอำนาจและการแบ่งแยกหน้าที่

- พิจารณาคำสั่งแต่งตั้งมอบหมายงาน ว่ามีการแต่งตั้ง/มอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลสัตว์แต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจน เหมาะสมเพียงพอหรือไม่ อย่างไรก็ตาม และมีการควบคุม กำกับดูแลให้ผู้ได้รับมอบหมายดำเนินการให้เป็นตามกฎหมาย ระเบียบ และหลักเกณฑ์ที่กำหนดเพียงใด

(2) การควบคุมดูแลและบริหารจัดการสัตว์

- สอบทานประเภทสัตว์ และวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงดูสัตว์แต่ละประเภทชนิด
- สอบทานความถูกต้องครบถ้วนของการบันทึกควบคุม จาก บัญชี/ทะเบียนคุมสัตว์ หลักฐานประกอบรายการเคลื่อนไหวสัตว์ เช่น

- หลักฐานการได้มา ทั้ง กรณีเกิด จัดซื้อ รับโอน ยืมมา ฯลฯ
- หลักฐานการจำหน่าย ทั้ง หลักฐานการคัดสัตว์ หลักฐานการขาย ใบเสร็จรับเงิน หลักฐานกรณีสัตว์ตาย หลักฐานการโอน/ให้ยืม ฯลฯ
- รายงานจำนวนสัตว์คงเหลือรายเดือน เป็นต้น

• วิเคราะห์ตรวจสอบกรณีสัตว์เกิด โดยพิจารณา

- บันทึกคุมลูกสัตว์เกิด ผลผลิตจากสัตว์ เช่น ไข่ น้านม ไม่ล่าช้า ครบถ้วน ถูกต้อง
- สถิติลูกสัตว์ตายแรกคลอดเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด หากมีจำนวนผิดปกติจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ทำบันทึกแจ้ง ผู้บังคับบัญชาตามลำดับ

- สอบทานการบันทึกควบคุมและระบบการควบคุมดูแลอาหารสัตว์ ยาวัคซีน กับ หลักฐานการรับ-เบิกจ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อสุขภาพสัตว์ และคุณภาพของผลผลิตด้านปศุสัตว์

- อัตราการเบิกจ่ายอาหารสัตว์สอดคล้องกับจำนวนสัตว์ที่มีอยู่ในขณะนั้น
- การจัดเก็บอาหารสัตว์ปลอดภัยไม่เสี่ยงสูญหาย เปียกชื้น หรือเสียหายจากสัตว์กัดแทะ
- วัคซีนและยาเวชภัณฑ์ที่ได้รับจากหน่วยงานอื่นหรือการจัดซื้อบันทึกควบคุมไว้ ครบถ้วนถูกต้อง ทุกชนิด พร้อมทั้งระบุ lot ที่ผลิต และวันหมดอายุไว้ชัดเจน
- การเบิกใช้อาหาร ยาเวชภัณฑ์ และวัคซีนเป็นไปตามระบบเข้าก่อนออกก่อน (FIFO) หรือหมดอายุก่อนเบิกใช้ก่อน (FEFO)

- สอบทานระบบการจัดเก็บเอกสารหลักฐาน และระบบการบันทึกควบคุมของหน่วยรับตรวจ โดยมีการเก็บเอกสารหลักฐานครบถ้วนตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ คั่นทาง่าย สามารถตรวจสอบได้
- ตรวจสอบความมีตัวตนและความถูกต้องของยอดคงเหลือ โดย
 - สุ่มตรวจนับยืนยันจำนวนสัตว์คงเหลือจริงเทียบกับยอดคงเหลือตามบัญชี/ทะเบียนคุม
 - สุ่มตรวจนับยืนยันจำนวนอาหารสัตว์ ยา เวชภัณฑ์ และวัคซีนคงเหลือเทียบกับจำนวนคงเหลือตามบัญชีคุม
- สังเกตการณ์ระบบการเลี้ยงสัตว์ การดำเนินการมาตรฐานฟาร์ม การควบคุมดูแลรักษาอาหารสัตว์ ยา เวชภัณฑ์และวัคซีน ว่ามีความเหมาะสม มีการควบคุมภายในที่เพียงพอหรือไม่

(3) วิเคราะห์สอบทานการดำเนินการด้านปศุสัตว์

- วิเคราะห์ความถูกต้องเหมาะสมของการดำเนินการด้านสัตว์ตามวัตถุประสงค์ ของภารกิจงานโครงการที่ได้รับมอบหมาย
- สอบทานความถูกต้องครบถ้วนของการดำเนินการจำหน่ายสัตว์ (กรณีขาย) โดย
 - การจำหน่ายสัตว์ทั้งสัตว์พันธุ์คัดออก สัตว์คัดออก ได้ปฏิบัติตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์
 - การจำหน่ายสัตว์ทุกครั้ง ต้องขออนุมัติจาก กรมฯ ก่อน ยกเว้นกรณีที่มีคำสั่งหรือนโยบายเป็นอย่างอื่น แต่เมื่อจำหน่ายแล้วให้รายงานให้สำนักฯ ทราบ
 - มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาคัดสัตว์ คณะกรรมการจำหน่ายสัตว์ อย่างเป็นทางการลายลักษณ์อักษร เหมาะสม เป็นปัจจุบัน
 - การประเมินราคาจำหน่าย ให้เป็นไปอัตราที่ระเบียบกรมปศุสัตว์กำหนด หรือ กรณีที่เป็นราคาตามท้องตลาดควรมีหลักฐานการสืบราคา และให้เหตุและผลการกำหนดราคาไว้ด้วย
 - มีการระบุเหตุผลในการขออนุมัติจำหน่ายสัตว์ไว้อย่างชัดเจน สมเหตุสมผล
 - กรณีที่ โค กระบือ ที่อนุมัติไม่สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่ประเมินขั้นต่ำที่อนุมัติไว้หรือราคาที่กรม กำหนดไว้แล้ว (การกำหนดราคาต้องขอความเห็นชอบของกรมฯ) เนื่องจาก ภายหลังอนุมัติมีปัญหาเรื่องสุขภาพสัตว์การเลี้ยงดูจัดการเปลี่ยนไป ต้องทำเรื่องขออนุมัติจำหน่ายใหม่เฉพาะตัวนั้น และขออนุมัติปรับลดราคาตามตลาดท้องถิ่น หรือ ตามสภาพสัตว์
 - มีรายงานการคัดสัตว์ครบถ้วน ระยะเวลาตั้งแต่วันที่คัดสัตว์และวันที่จำหน่ายไม่ห่างกันนานเกินควร มีการชั่งน้ำหนักสัตว์วันที่คัดสัตว์และ น้ำหนักสัตว์วันที่ประมูล/จำหน่าย ทุกครั้ง
 - กรณีประมูล ให้จัดบันทึกการขายการผู้เข้าประมูล ให้ผู้เข้าร่วมลงลายมือชื่อ พร้อมหมายเหตุการจัดเก็บเงินค่าเข้าร่วมประมูล เมื่อประมูลได้แล้วมีการหมายเหตุไว้ด้วยว่าใครได้ตัวไหน อย่างไร ด้วย
 - ผู้ซื้อได้ชำระเงินกับเจ้าหน้าที่การเงินก่อนแล้ว จึงนำไปเสร็จรับเงิน (ฉบับสีขาว) ไปรับสัตว์
 - มีการออกใบเสร็จรับเงิน ทันทีที่ได้รับเงิน ถูกต้องครบถ้วน และนำส่งครบถ้วนเป็นไปตามระยะเวลาที่ระเบียบการนำเงินส่งคลังกำหนด
 - ราคาจำหน่ายสัตว์ เป็นไปตามระเบียบกรมปศุสัตว์ว่าด้วยการตรวจคัดสัตว์และจำหน่ายสัตว์ ประกาศและคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน ความสมเหตุสมผลของราคาจำหน่ายสัตว์

- เมื่อจำหน่ายเรียบร้อยแล้ว มีการรายงานผลการจำหน่ายให้กรมฯ ทราบโดยมีการเปรียบเทียบราคาขายจริงว่าสูงกว่าราคาประเมินกี่เปอร์เซ็นต์

- สัตว์ที่ได้จำหน่ายเรียบร้อยแล้ว ต้องถูกตัดออกจากบัญชี โดย การขีดฆ่ารายการ พร้อมหมายเหตุ เลขที่เอกสารการอนุมัติให้จำหน่าย รวมทั้ง เลขที่ใบเสร็จรับเงิน วันที่ใบเสร็จรับเงิน ให้ครบถ้วนถูกต้อง

• สอบทานความถูกต้องครบถ้วนของกระบวนการและหลักฐานการจำหน่ายกรณีสัตว์ตายตามระเบียบ ประกาศ และคำสั่งกรมปศุสัตว์ที่เกี่ยวข้อง เช่น

- มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการสอบหาข้อเท็จจริง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน
- การรายงานสัตว์ป่วย/ตายของผู้เลี้ยงสัตว์ต่อเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมไม่ล่าช้า
- มีประวัติการรักษาสัตว์ รายละเอียดการตายของสัตว์ ครบถ้วนเพียงพอ
- มีบันทึกคำให้การของเจ้าหน้าที่ผู้เลี้ยง และผู้ควบคุมการเลี้ยงสัตว์ครบถ้วน
- มีรายงานผลการชันสูตรซากสัตว์ของศูนย์วิจัยและพัฒนาการสัตวแพทย์ หรือใบชันสูตรซากของสัตวแพทย์พร้อมการระบุข้อคิดเห็นในการจัดการซากสัตว์ ให้ฝัง ทำลาย หรือสามารถจำหน่ายได้ส่วนใด อย่างไร
- มีรูปภาพสี่ประกอบ ชัดเจน หมายเลขสัตว์และระบุวันที่ในภาพถ่ายชัดเจน
- มีรายงานผลการสอบหาข้อเท็จจริงของคณะกรรมการตามคำสั่ง เสนอผู้มีอำนาจถูกต้อง
- หากมีการจำหน่ายซาก มีสำเนาใบเสร็จรับเงินพร้อมหลักฐานการนำส่งเงินครบถ้วนถูกต้อง ระยะเวลาการนำส่งเงินไม่ล่าช้าเกินกว่าระเบียบกำหนด ราคาจำหน่ายซากเหมาะสม

- มีการบันทึกตัดจำหน่ายสัตว์ตายในบัญชีหรือทะเบียนคุม พร้อม หมายเหตุวันเดือนปีที่ตาย เลขที่เอกสารหลักฐาน รวมทั้ง ใบเสร็จรับเงินถูกต้องครบถ้วน

- วิเคราะห์สาเหตุการตายของสัตว์ในภาพรวมว่า มีสิ่งผิดปกติหรือไม่ ตายด้วยโรคซ้ำๆบ่อยๆที่อาจบ่งชี้ถึงการดูแลสัตว์ไม่ดีเพียงพอหรือไม่

- กรณีพบว่ารายงานสัตว์ตาย การบันทึกรายการ หรือพบสาเหตุการตายผิดปกติ ได้สอบถามสาเหตุจากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแล้ว

• สอบทานความถูกต้องของการดำเนินการโอน รับโอน ยืม ให้ยืมปศุสัตว์

- ต้องมีหนังสือขอรับโอนสัตว์ โดยให้เหตุผลความจำเป็นประเภทสัตว์ จำนวนสัตว์ ไว้ชัดเจนเหมาะสม และหน่วยงานที่ขอรับโอนสัตว์ ต้องเป็นหน่วยงานราชการเท่านั้น

- มีหลักฐานการอนุมัติให้ดำเนินการโอนสัตว์ โดยผู้มีอำนาจและมีการอนุมัติภายในอำนาจที่ได้รับมอบหมาย

- มีบันทึกการรับมอบ-ส่งมอบสัตว์ โดยมีรายละเอียด วันที่ ชื่อผู้ส่ง ผู้รับ รายการ จำนวนสัตว์ การลงนามผู้ส่ง ผู้รับ พยาน 2 คน ถูกต้อง ครบถ้วน หากผู้ขอไม่ได้มารับด้วยตนเอง ควรมีหนังสือมอบอำนาจมาด้วย

- มีการบันทึกรายการ / ตัดจำหน่ายรายการสัตว์ พร้อมหมายเหตุ เลขที่หนังสือ อนุมัติไว้ อย่างชัดเจนในทะเบียนคุมสัตว์

• วิเคราะห์ความสมเหตุสมผลของจำนวนสัตว์ กับปริมาณอาหารสัตว์ที่จัดซื้อ ผลิต และเบิกใช้

• วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จุดอ่อน และผลกระทบในประเด็นข้อสังเกตที่พบ

- วิเคราะห์การควบคุมดูแลสัตว์ที่ไม่สามารถดำเนินการได้ถูกต้อง เหมาะสม ตามระเบียบกำหนดฯ เกี่ยวกับสาเหตุ ผลกระทบความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การแก้ไขปรับปรุงของหน่วยงาน และแนวทางการแก้ไขปรับปรุงที่เหมาะสม

(4) สอบทานระบบสารสนเทศด้านการปศุสัตว์

- สอบทานการแบ่งแยกหน้าที่ การกำหนดสิทธิการเข้าถึง ระบบการควบคุม
- สอบทานความพร้อม ความเหมาะสมเพียงพอของวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบปฏิบัติการ หรือโปรแกรมที่นำมาใช้งาน
- สอบทานระบบการควบคุมและความถูกต้องของข้อมูลนำเข้า และข้อมูลรายงานจากระบบสารสนเทศที่ได้จากการประมวลผล
- สอบทานความเพียงพอของความรู้ความเข้าใจ และทักษะความชำนาญของเจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนั้นในการปฏิบัติงาน
- สอบทานการปฏิบัติตามนโยบายด้านความมั่นคงปลอดภัยจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ และกฎหมาย PDPA ที่ทางราชการกำหนด
- วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา จุดอ่อน ความเสี่ยงในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของหน่วยงาน ตลอดจน ผลกระทบที่หน่วยรับตรวจจะได้รับ

บทที่ 7

ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตรวจสอบด้านการควบคุมปศุสัตว์

จากการตรวจสอบการดำเนินงานด้านการควบคุมปศุสัตว์ รวมทั้ง การทบทวน กฎ ระเบียบและระบบการควบคุมภายในที่เกี่ยวข้อง พบปัญหาอุปสรรค ซึ่งควรพิจารณา ดังนี้

1) กรณีหน่วยตรวจสอบภายใน ข้อจำกัดด้านบุคลากรซึ่งส่วนมากมีประสบการณ์น้อย อีกทั้ง ระยะเวลาการตรวจสอบที่มีจำกัด ทำให้ขอบเขตการตรวจสอบและการประเมินระบบการควบคุมภายในของการดำเนินการควบคุมดูแลปศุสัตว์ของหน่วยรับตรวจมีข้อจำกัดมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงที่มีสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เทคนิคการตรวจสอบบางเทคนิคไม่สามารถปฏิบัติได้ เช่น การตรวจนับยืนยันยอดสัตว์ในพื้นที่ ฯลฯ รวมทั้ง ข้อจำกัดในเอกสารหลักฐานสำหรับการตรวจสอบที่ไม่ครบถ้วนเพียงพอ ทำให้การรายงานผลการตรวจสอบ ระบุได้เพียงประเด็นความเสี่ยงและระดับความเสี่ยงภายใต้ขอบเขตการตรวจสอบ หลายกรณีไม่สามารถระบุมูลค่าความเสียหายได้ทั้งหมด อาจจำเป็นต้องเสนอหัวหน้าส่วนราชการทราบและพิจารณาสั่งการให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงต่อไป

2) กรณีหน่วยรับตรวจ หลายหน่วยงานไม่ได้ปฏิบัติงานตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนดอย่างเคร่งครัดสม่ำเสมอ บุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจ ไม่ได้ตระหนักหรือให้ความระมัดระวังรอบคอบในการปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ หลักฐานเอกสารไม่ครบถ้วนเพียงพอต่อการตรวจสอบหรือไม่สามารถยืนยันความถูกต้องครบถ้วนของการบันทึกควบคุมสัตว์ได้ ไม่มีการสอบทานงานอย่างเป็นระบบที่เหมาะสมรัดกุม บางแห่งไม่ได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะอย่างจริงจังตามที่กรมฯสั่งการ ทำให้เกิดข้อผิดพลาดสะสมไม่สามารถแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง เกิดความเสียหาย/สูญเสียแก่ทั้งผู้ปฏิบัติงาน หน่วยรับตรวจ และส่วนราชการจำนวนมาก

3) กรณีหน่วยงานต้นสังกัดระดับ สำนัก/กอง การประเมินความเสี่ยงและการจัดวางระบบการควบคุมภายในประจำปีของหน่วยงานต้นสังกัด ไม่ได้พิจารณาให้ครอบคลุมถึงหน่วยงานในสังกัด ไม่ได้นำข้อสังเกตและประเด็นความเสี่ยงตามรายงานผลการตรวจสอบภายในของหน่วยงานในสังกัดมาพิจารณากำหนดแนวทางการแก้ไขปรับปรุงหรือกำกับดูแลการดำเนินการด้านการควบคุมปศุสัตว์ของหน่วยงานในสังกัดอย่างจริงจังเป็นระบบ ทำให้ประเด็นปัญหา ความเสี่ยง ข้อผิดพลาด จากการดำเนินการที่ไม่เหมาะสมยังคงเกิดขึ้นในลักษณะเดิมบ่อยครั้ง เพียงแต่ต่างหน่วยงาน เช่น การบันทึกควบคุมไม่ครบถ้วนถูกต้องตัดจำหน่ายสัตว์โดยไม่มีหลักฐานเอกสารและไม่ได้ดำเนินการตามระเบียบ สัตว์ขาดบัญชี สัตว์สูญหาย ฯลฯ เกิดความเสียหายสะสม ไม่สามารถแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง

4) กรณีหน่วยงานระดับกรม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และหลักเกณฑ์ ซึ่งกรมปศุสัตว์กำหนดไว้เพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับสัตว์ที่เลี้ยงในกรมปศุสัตว์ ได้แก่ ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัดและการจำหน่ายสัตว์ พ.ศ.2550 ซึ่งออกตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย การพัสดุ พ.ศ. 2535 และฉบับที่แก้ไขเพิ่มเติม และ ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย หลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539 โดยได้กำหนดหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติตั้งแต่ การตรวจคัดสัตว์ การจำหน่ายสัตว์ ทั้ง กรณีตรวจคัดสัตว์เพื่อจำหน่าย (ขาย) กรณีสัตว์เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บ และ กรณีสัตว์ตายหรือสูญหาย รวมทั้ง การยืมและการจำหน่ายโดยวิธีการโอน ไว้้อย่างละเอียด เป็นระเบียบที่กำหนดไว้นานมาแล้ว และระเบียบพัสดุฯ พ.ศ.2535 ได้ถูกยกเลิก และมีระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 แล้ว แต่กรมปศุสัตว์ยังไม่ได้ปรับปรุงแก้ไขหรือกำหนดระเบียบ ว่าด้วย การตรวจคัดและการจำหน่าย ฉบับใหม่ เพื่อให้ทุกหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ได้ดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันตามระเบียบฯ กำหนด และมอบอำนาจการอนุมัติจำหน่ายสัตว์ที่เหมือนกัน

บทที่ 8. ข้อเสนอแนะ

เพื่อให้การดำเนินการสอบทานแนวทางการปฏิบัติงานตรวจสอบการดำเนินงานด้านการควบคุมดูแลปศุสัตว์ของกรมปศุสัตว์ได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งขึ้น ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

สำหรับหน่วยตรวจสอบภายใน การจัดทำคู่มือแนวทางการตรวจสอบการดำเนินการควบคุมดูแลปศุสัตว์เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยลดข้อจำกัดในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตรวจสอบภายใน ซึ่งส่วนมากเป็นบุคลากรใหม่ยังไม่มีความรู้และประสบการณ์ให้สามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิด หรือแนวทางการตรวจสอบ โดยมีการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดจากหัวหน้างานที่มีประสบการณ์ความชำนาญ อย่างไรก็ตามต้องให้มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ทั้งอย่างเป็นทางการ เช่น การเข้ารับการฝึกอบรมทั้งในระบบ online และ offline การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในหน่วยงาน เป็นต้น และ อย่างไม่เป็นทางการ เช่น การเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านสื่อออนไลน์ (YouTube/ Facebook) การใช้เทคนิค On the Job Training และ Coaching เป็นต้น

สำหรับหน่วยรับตรวจ เมื่อหน่วยรับตรวจได้รับรายงานผลการตรวจสอบ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องควรต้องศึกษา กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ตามประเด็นข้อสังเกตที่ตรวจสอบพบและดำเนินการตามข้อเสนอแนะตามที่กรมฯสั่งการอย่างเคร่งครัดจริงจัง หัวหน้าหน่วยงานต้องจัดทำคำสั่งมอบหมายงานแบ่งแยกหน้าที่ภายในหน่วยงานให้ชัดเจนเป็นปัจจุบัน ระบุกฎ ระเบียบ ข้อบังคับและระบบการควบคุมที่ผู้รับมอบงานพึงต้องปฏิบัติไว้ให้ครบถ้วนชัดเจน พร้อมกำกับดูแลให้เจ้าหน้าที่ศึกษาและปฏิบัติงานตาม กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนดไว้อย่างเคร่งครัดสม่ำเสมอ ต้องจัดให้มีระบบการสอบทานงานที่เหมาะสมรัดกุม และจัดให้มีการประเมินระบบการควบคุมภายในและความเสี่ยงของการดำเนินการด้านปศุสัตว์เป็นระยะตามจริง เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนได้อย่างรวดเร็วแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่

สำหรับหน่วยงานต้นสังกัด (สำนัก/กอง) การประเมินความเสี่ยงและการจัดวางระบบการควบคุมภายในประจำปีของหน่วยงานต้นสังกัดให้พิจารณาถึงหน่วยงานในสังกัดให้ครอบคลุม ให้นำข้อสังเกตและประเด็นความเสี่ยงตามรายงานผลการตรวจสอบภายในของหน่วยงานในสังกัดมาพิจารณาร่วมด้วยเพื่อกำหนดแนวทางการแก้ไขปรับปรุงหรือดำเนินการกำกับดูแลการดำเนินการด้านการควบคุมปศุสัตว์ของหน่วยงานในสังกัดในภาพรวมอย่างจริงจังเป็นระบบ เพื่อลดประเด็นปัญหา ความเสี่ยง ข้อผิดพลาด จากการดำเนินการควบคุมดูแลปศุสัตว์ของทุกหน่วยงานหรือหน่วยรับตรวจในสังกัด มิให้สะสมปัญหายากต่อการแก้ไขหรือเกิดความเสียหายแต่ส่วนราชการ

สำหรับหน่วยงานต้นสังกัด (สำนัก/กอง) กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และหลักเกณฑ์ ซึ่งกรมปศุสัตว์กำหนดไว้เพื่อการดำเนินการเกี่ยวกับสัตว์ที่เลี้ยงในกรมปศุสัตว์ ได้แก่ ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วย การตรวจคัด และการจำหน่ายสัตว์ ควรพิจารณาประกาศยกเลิกให้ชัดเจน หรือ ปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมให้เป็นปัจจุบัน กำหนดหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติ ตั้งแต่ การตรวจคัดสัตว์ การจำหน่ายสัตว์ ทั้ง กรณีตรวจคัดสัตว์เพื่อจำหน่าย (ขาย) กรณีสัตว์เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บ และกรณีสัตว์ตายหรือสูญหาย รวมทั้ง การยืมและการจำหน่ายโดยวิธีการโอน ไว้ให้ครอบคลุม ละเอียดยชัดเจน เพื่อให้หน่วยงานทุกหน่วยงานในสังกัดกรมปศุสัตว์ที่เลี้ยงสัตว์สามารถปฏิบัติได้ในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ พ.ศ.2560 ที่กำหนด และมีการมอบอำนาจอย่างเหมาะสมเพียงพอให้เกิดระบบการสอบทานที่รัดกุม เพื่อประโยชน์และความชัดเจนต่อการปฏิบัติงานตรวจสอบ การสรุปและรายงานผลการตรวจสอบ ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมปศุสัตว์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2557 (2557) ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 131) ตอนที่ 88 ก (30 ธันวาคม).
- กรมบัญชีกลาง (2546). แนวปฏิบัติการตรวจสอบภายใน. กลุ่มงานมาตรฐานด้านการตรวจสอบภายใน กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง.
- กรมบัญชีกลาง (2546). แนวปฏิบัติการตรวจสอบภายใน การประเมินความเสี่ยงเพื่อวางแผนการตรวจสอบ. กลุ่มงานมาตรฐานด้านการตรวจสอบภายใน กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง.
- กรมบัญชีกลาง (2546). แนวปฏิบัติการตรวจสอบภายในภาคราชการ การวางแผนการตรวจสอบและแผนการปฏิบัติงาน. กลุ่มงานมาตรฐานด้านการตรวจสอบภายใน กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง.
- กรมบัญชีกลาง (2563). การกำหนดประเภทของงานตรวจสอบภายใน. หนังสือที่ กค 0409.2/ว614 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2563 สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2566 จาก <https://audit.dld.go.th/V614.pdf>
- กรมบัญชีกลาง (2565). หลักเกณฑ์การประกันและการปรับปรุงคุณภาพงานตรวจสอบภายในภาครัฐจากภายนอกองค์กร. หนังสือกรมบัญชีกลางที่ กค 0409.4/ว172 ลงวันที่ 3 มีนาคม 2565. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2566 จาก https://www.catc.or.th/internalaudit/file/19_หนังสือกรมบัญชีกลาง%20ที่%20กค%200409.4%20ว172.pdf
- กรมปศุสัตว์ (2546) พันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมปศุสัตว์ (2556) คำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 82/2556 เรื่อง จัดตั้งกองงานพระราชดำริกิจกรรมพิเศษ ลงวันที่ 23 มกราคม 2556
- กรมปศุสัตว์ (2558) ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการขอรับและออกใบรับรองการปฏิบัติทางการเกษตรที่ดีด้านปศุสัตว์ พ.ศ.2558 ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 132) ตอนพิเศษ 168 ง (21 กรกฎาคม). สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567 จาก https://certify2.dld.go.th/wp-content/uploads/2025/05/dr2558_1.pdf
- กรมปศุสัตว์ (2559) คู่มือการเลี้ยงควายไทย กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมปศุสัตว์ (2560) คำสั่งกรมปศุสัตว์ที่ 566/2560 เรื่อง จัดตั้งกองผลิตภัณฑ์ปศุสัตว์ ลงวันที่ 26 กรกฎาคม 2560
- กรมปศุสัตว์ (2560) ระเบียบกรมปศุสัตว์ ว่าด้วยการขอรับและออกใบรับรองฟาร์มที่มีระบบการป้องกันโรค และการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม พ.ศ.2560 ราชกิจจานุเบกษา (เล่ม 134) ตอนพิเศษ 277 ง (14 พฤศจิกายน). สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567 จาก <https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/E/277/1.PDF>
- กรมปศุสัตว์ (2564) รายงานประจำปี 2564 กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (หน้าที่ 20) สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567 จาก <https://planning.dld.go.th/th/images/stories/section-10/Annual-2564.pdf>
- กรมปศุสัตว์ (2566) คู่มือปฏิบัติงานสุกร. กลุ่มวิจัยและพัฒนาสุกร สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์

- กรมปศุสัตว์ (2566) คู่มือปฏิบัติงานสัตว์ปีก ปีงบประมาณ 2567 กลุ่มวิจัยและพัฒนาสัตว์ปีก สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์
- กรมปศุสัตว์ (2567) คู่มือปฏิบัติงานโคนม ปีงบประมาณ 2567. กลุ่มวิจัยและพัฒนาโคนม สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- กรมปศุสัตว์ (2567) คู่มือปฏิบัติงานโคเนื้อ ปีงบประมาณ 2567. กลุ่มวิจัยและพัฒนาโคเนื้อ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์.
- กรมปศุสัตว์ (2567) คู่มือปฏิบัติงานแพะแกะ ปีงบประมาณ 2567. กลุ่มวิจัยและพัฒนาแพะแกะ สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์
- กรมส่งเสริมการเกษตร (2556) คู่มือปฏิบัติงานเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การจัดการฟาร์ม. กรมส่งเสริมการเกษตร
- กระทรวงการคลัง (2561). มาตรฐานการตรวจสอบภายในสำหรับหน่วยงานรัฐ. ตามหนังสือกระทรวงการคลัง ด่วนมากที่ กค 0409.2/ว123 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2561 สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2566 จาก <https://audit.dld.go.th/V123.pdf>
- กระทรวงการคลัง (2561) .หลักเกณฑ์ปฏิบัติการตรวจสอบภายในสำหรับหน่วยงานของรัฐ. หนังสือกระทรวงการคลัง ด่วนมากที่ กค 0409.2/ว123 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2561 สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2566 จาก <https://audit.dld.go.th/V123.pdf>
- กองคลัง (2561) .สารนารัฐด้านพัสดุ. กลุ่มพัสดุ กองคลัง กรมปศุสัตว์ สืบค้นเมื่อ 5 กันยายน 2566 จาก <https://finance.dld.go.th/th/index.php/th/2018-08-16-08-37-20/209-2014-06-23-08-40-16>
- กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ (2565). แผนปฏิบัติงาน กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ ประจำปีงบประมาณ 2566. สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2567 จาก https://royal.dld.go.th/webnew/images/Aoo/action-plan-66_compressed.pdf
- กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ (2566). แผนปฏิบัติงาน ประจำปีงบประมาณ 2567. กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2567 จาก <https://royal.dld.go.th/webnew/images/Aoo/planbook/plane67.pdf>
- ลินดา สุขประเสริฐ (2563) คู่มือการรับมอบ-ส่งมอบพัสดุของหน่วยงานกรมปศุสัตว์ กองคลัง กรมปศุสัตว์
- ศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ (2564) แผนแม่บท โครงการศูนย์พัฒนาปศุสัตว์ตามพระราชดำริ อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย พ.ศ.2565-2570. กองงานพระราชดำริและกิจกรรมพิเศษ
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาสุกร (2567). พันธุ์สุกร. สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ กรมปศุสัตว์ สืบค้นเมื่อ 7 กันยายน 2567 จาก <https://moopakchong.org/knowledge/pig-breed.html>
- สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ (2566). คู่มือการปฏิบัติงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566. สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์. กรมปศุสัตว์.

สำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์ (2567). ภารกิจหน้าที่ของสำนักเทคโนโลยีชีวภาพการผลิตปศุสัตว์. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567 จาก <https://biotech.dld.go.th/webnew/index.php/th/2023-01-06-01-45-25/2024-03-12-07-50-07>

สำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์ (2567). ภารกิจหน้าที่ของสำนักพัฒนาพันธุ์สัตว์. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567 จาก <https://breeding.dld.go.th/webnew/index.php/th/organization-menu/2024-03-25-06-41-01>

สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ (2566). แผนปฏิบัติงานประจำปี 2566. สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์. สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2567 จาก https://nutrition.dld.go.th/nutrition/images/pdf/Nutrition_Plan66.pdf

